

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการกระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมและภูมิปัญญา
การปลูกสับปะรดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านคา
อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

โดย ปรียาพร ทองผุด

พฤษภาคม 2561

สัญญาเลขที่ RDG60A0020

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการกระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมและภูมิปัญญา
การปลูกสับปะรดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านคา
อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

โดย

ปรียาพร ทองผุด

ชุดโครงการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากจากพืช
เศรษฐกิจชุมชนสับปะรดจังหวัดราชบุรี

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

ชื่อโครงการวิจัย : กระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด
แบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ชื่อหัวหน้าโครงการผู้วิจัย : ปรียาพร บุชบา

คำสำคัญ : กระบวนการเรียนรู้ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด 2) เพื่อศึกษาสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด 3) เพื่อศึกษาแนวทางการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด 4) เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดของชุมชน ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ใช้เครื่องมือเชิงคุณภาพ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต การสนทนากลุ่ม วิเคราะห์และสรุปบทเรียนร่วมกับกลุ่มเกษตรกร ทายาทเกษตรกร ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า บริบทของตำบลบ้านคาหรือบ้านข่า ในอดีตนั้นคนดั้งเดิมคือ ชาวไทยตะนาวศรี (กะเหรี่ยงปัว) มีอาชีพปลูกพืช ไร่ไร่นาน้อย ต่อมามีคนต่างพื้นที่เข้ามาทำเหมืองแร่ ทำพืชไร่และปลูกสับปะรด แบ่งออกได้ 5 ยุค ยุคที่ 1 (พ.ศ. 2460 - 2500) ยุคเกษตรเลื่อนลอยยุคที่ 2 (พ.ศ. 2500 - 2504) ยุคเกษตรถือครองที่ดินยุคที่ 3 พ.ศ. (2505 - 2508) ยุคบุกเบิกเหมืองแร่ ยุคที่ 4 (พ.ศ. 2508 - 2521) ยุคทำไร่อ้อย มันสำปะหลัง ยุคที่ 5 (พ.ศ. 2524 - ปัจจุบัน) ยุคปลูกสับปะรด ชาวบ้านมีความศรัทธาในพุทธศาสนา มีวิถีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข งานศิลปหัตถกรรมที่สำคัญ คือ ผ้าทอกะเหรี่ยง ประเพณี ดั้งเดิมที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีย่องสาว ประเพณียกเสาหงส์ ประเพณีแต่งงานกะเหรี่ยง ประเพณีไหว้ต้นไม้ ปัจจุบันสูญหายและเกิดเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของสังคม ความเจริญเทคโนโลยี แต่ยังคงมีประเพณีที่สืบทอดคือ ประเพณีกินข้าวห่อ (อั้งหมี่ถ้อง) ประเพณีสงกรานต์ และงานประเพณีสับปะรดหวานบ้านคา

ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดเริ่มครั้งแรก พ.ศ. 2524 โดยเกษตรกรจากอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้นำสับปะรดพันธุ์ปัตตาเวียมาปลูก ได้ผลผลิตดี จึงแพร่หลายออกไปจนกลายเป็นพืชเศรษฐกิจของตำบลบ้านคา การปลูกสับปะรดมี 9 ขั้นตอน 1) การเตรียมดิน 2) การเตรียมพันธุ์ 3) การซุบสารเคมีป้องกันเชื้อรา 4) การยกร่องปลูก 5) การใส่ปุ๋ย 6) การให้น้ำ 7) การบังคับออกดอก 8) การกำจัดโรคในสับปะรด และ 9) การเก็บเกี่ยวสับปะรด สับปะรดมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิต คือ 1) สร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้ชาวบ้านและเกษตรกรเป็นอย่างมาก 2) เกิดการรวมตัวของเครือข่ายเกษตรกรในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กลุ่มสหกรณ์การเกษตรการปลูกสับปะรด การแปรรูปผลิตภัณฑ์ 3) เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของรสชาติสับปะรด มีรสชาติหวานฉ่ำตามธรรมชาติ “ไม่หวานจัดไม่กัดลิ้น” ที่ผู้บริโภคนิยมรับประทาน ทำให้การประกอบอาชีพของชุมชนกลายเป็นประเพณีท้องถิ่นงานสับปะรด

หวานบ้านคา และ 4) เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เปิดให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้วิถีการเกษตร การปลูกสับปะรด สร้างรายได้ให้ท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึง

การใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด คือ 1) ลดค่าใช้จ่าย ในครัวเรือน 2) จัดทำบัญชีครัวเรือน 3) ลดการจ้างงานปลูกสับปะรด 4) ลดพื้นที่ในการปลูก 5) เก็บรักษาหน่อพันธุ์ 6) ลดต้นทุนการปลูก 7) เพิ่มรายได้ด้วยการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสับปะรด และ 8) การทำอาชีพเสริม เช่น เลี้ยงไก่ เลี้ยงเห็ด ทำปุ๋ยอินทรีย์

กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด ได้แก่ 1) การให้ “ลำไผ่” หรือการเรียนรู้จากการแบ่งปันผลผลิตให้ลูกหลานดูแลและเอาใจใส่ในผลผลิต 2) การสร้างแรงจูงใจในการเกษตร ทำเกษตรมีรายได้ 3) การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง 4) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเครือข่ายกลุ่มเกษตรกร 5) การศึกษาดูงานจากไร่สับปะรดของเกษตรกรคนอื่น ๆ 6) การศึกษาดูงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร 7) การเรียนหลักสูตรสับปะรดจากวิทยาลัยเกษตรกรรม 8) การเรียนรู้แบบย้อนกลับ หรือการตั้งประเด็นการเรียนรู้แล้วร่วมกันแก้ไขปัญหา

ผลจากการเรียนรู้ร่วมกันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของคนในชุมชน ดังนี้ 1) ได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ในด้านต่างๆ 2) เกิดความรู้ ความภาคภูมิใจในอาชีพ และ 3) ต้องการให้มีการพัฒนาในเรื่องอื่น ๆ ได้แก่ การจัดทำธนาคารหน่อพันธุ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์สับปะรดเพื่อเพิ่มรายได้ การจัดทำฐานการเรียนรู้ เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน และการจัดทำหลักสูตรหรือบทเรียนท้องถิ่นสำหรับจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาของชุมชน

Project Research Title : The learning process of the ways of life, cultures, and wisdoms in growing pineapple through community participation of growers in Ban Kha Subdistrict, Ban Kha District, Ratchaburi Province

Project Researcher Leader : Preeyaporn Thongphud

Keywords : Learning, lifestyle, Wisdom Pineapple

ABSTRACT

The purposes of this research were 1) to study community context, the ways of life, cultures and wisdoms in growing pineapples in Bankha Subdistrict 2) to study state of changing the ways of life, culture and wisdoms in growing pineapples 3) to study the way in using principles of economic sufficiency in the ways of life, cultures and wisdoms in growing pineapples 4) to study learning process about wisdom in growing pineapples in Bankha Subdistrict, Bankha District, Ratchaburi. This research was the Participatory Action Research (PAR). The qualitative instruments used in this research were questionnaires, interview form, observation form, group discussion, analyzing and lesson conclusion with the group of farmers, farmer's descendants and available person in the community.

The research finding were as follow : about the context of Bankha Subdistrict, the people in the former time of Bankha were Thai Tanawsri (Keren Pow). They grew plants, shifting cultivation. Later there were people from the other area came to do mining, grew plants and pineapples, could be divided in 5 periods, those were period 1 (2460 - 2500 B.E.) called period of shifting cultivation, period 2 (2500 - 2504 B.E.) called period of the land owner, period 3 (2505 - 2508 B.E.) called period of mining, period 4 (2508 - 2521 B.E.) called period of growing sugar cane and cassava, period 5 (2524 B.E. up to present) called the period of growing pineapples. The people belived in Buddhism, the ways of life were living to gether peacefully Important handcraft were making Keren clothes. The important traditional cultures were finding the beloved girls (Yong Sao), the culture of celebrating the symbol mast of the village, Karen marriage ceremony, ceremony for showing respect to the trees. Nowadays they have extincted by the current of modern social of technology except only some traditional culture those are the cuture of eating wrapped rice (Ongmeetong), Songkran festival. and sweet pineapples festival.

The original of local wisdom in pineapple cultivation started in 2524 BE. when some of farmers migrated from Sam Roiyod district, Prachuapkirikhan Province brought some pineapples named Batavia to try growing in the area and they found that this kind of pineapples could grow up very well so they became the economic plants in this area. There were 9 steps in growing pineapple those were 1) preparation soil, 2) plant propagation, 3) selection of varieties, 4) crop protection by seal coating, 5) preparation of raised bed for the plantation, 6) fertilization, 7) water provision, 8) flower forcing disease control, 9) harvesting. The roles of shown pineapples have show the important aspects of effect to the ways of life of the people in this area those were 1) created jobs and generate income for the villagers and farmers, 2) to strengthen the community economically by gathering and establishing groups in various forms of pineapple farmer networks such as pineapple cooperatives, pineapple processing networks, 3) to maintain the unique flavor of the pineapples based on the slogan "Not Too Sweet and Not Prickly in the Mouth" as a popular choice for pineapple consumers, and finally they created the Festival of Sweet Pineapples at Ban Kha, 4) to creat Agro - Tourism attraction that the tourist come to learn about the way in growing pineapples and the people in this area can earn money from these activities.

In using principles of sufficiency economic for the ways of life and wisdom for growing pineapples were 1) reduce household expenses 2) make a household account 3) reduce the employment in growing pineapple 4) reduce the area of planting 5) Keep the shoots. 6) reduce planting cost. 7) increase income by processing varieties of pineapple products and 8) make supplementary income such as raising chicken, raising mushrooms, making organic fertilizer.

The learning process of wisdom in pineapple planting is as follows: 1) "sharing products " (Lampai) is a learning from product sharing for the children to and care for the product. 2) motivation in agriculture. 3) learning from practice or by doing 4) sharing knowledge from farmer network 5) studying from pineapple farm of other farmers 6) studying from related agencies. 7) pineapple courses from agricultural colleges. 8) reverse learning. set up learning issues and solve problems together.

The results of learning together caused the changes of people in the community as follow. 1) learned about the history, traditions, cultures and local wisdom of the community in various areas. 2) created knowledge and pround of their carcer; 3) establishing a learning base as a learning resource for the community; and 4) developed curriculum of local lessons for teaching and learning about growing pineapples in the community.

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี สำเร็จมาได้ด้วยการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ผู้บริหารเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือในการทำงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ ในการทำงานครั้งนี้ได้กำหนดการวิจัยระยะเวลา 1 ปี แบ่งช่วงเวลาการดำเนินการเป็น 3 ระยะ โดยเริ่มจากเดือนพฤษภาคม 2560 ถึงเดือนพฤษภาคม 2561 การดำเนินงานทั้ง 3 ระยะ ทีมงานวิจัยได้รับความร่วมมือจากนายฉัตรชัย ธนิกกุล นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านคา ที่ให้ความอนุเคราะห์สถานที่ การดำเนินการตามแผนงาน ผศ. วรลักษณ์ กรรณวัฒน์ ผู้ประสานงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้เข้าร่วมกิจกรรมจนสิ้นสุดโครงการ

ขอขอบคุณผู้นำชุมชนตำบลบ้านคา ประชาชนชาวบ้าน เจ้าอาวาสวัดโป่งกระทิงบน เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด และทายาทเกษตรกรที่ได้ร่วมมือกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดร่วมกัน จนรวบรวมเป็นองค์ความรู้ของชุมชนได้ ขอขอบคุณ อาจารย์ ดร.ปรีชา อุตระกุล พี่เลี้ยงงานวิจัยจากสกว. ที่ให้ความรู้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมืองานวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบมีส่วนร่วม การเขียนรายงานการวิจัย และคำแนะนำข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผศ.ดร. ชฎาพร โพภัสวรรค์ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา ที่ให้การสนับสนุนหนุนเสริมให้ความรู้แก่นักวิจัยที่เข้าร่วมโครงการทุกท่าน คอยติดตามและให้กำลังใจนักวิจัยเพื่อให้งานบรรลุตามเวลาที่กำหนด ผศ.ดร. ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ได้เล็งเห็นความสำคัญของการวิจัยเชิงพื้นที่ช่วยพัฒนาชุมชนในพื้นที่ได้ จึงให้การสนับสนุนงบประมาณการวิจัยร่วมกับสกว.

สุดท้ายวิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ไว้ ณ โอกาสนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชนตำบลบ้านคา จังหวัดราชบุรีและประเทศชาติต่อไป

คณะผู้วิจัย

30 พฤษภาคม 2561

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(ค)
กิตติกรรมประกาศ.....	(จ)
สารบัญ.....	(ฉ)
สารบัญภาพ.....	(ช)
สารบัญตาราง.....	(ญ)
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามวิจัย	4
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	5
1.5 นิยามศัพท์.....	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดกระบวนการเรียนรู้.....	7
หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	7
แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	9
ปรัชญาหลักเศรษฐกิจพอเพียง.....	9
แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม	10
แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญา	11
ความหมายของภูมิปัญญา	12
การเกษตรปลูกสับปะรด.....	12
แหล่งที่ปลูกสับปะรด.....	13
ลักษณะสับปะรด	14
สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม.....	14
วิธีปลูกและระยะปลูก.....	15
การปลูกและการดูแลรักษา	16
การบังคับผล	17
การคัดขนาดวัสดุปลูก.....	19
การควบคุมวัชพืช	19
การเก็บเกี่ยว	20
ข้อควรคำนึงในการบังคับให้สับปะรดออกนอกฤดูกาล	21
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	22
กรอบแนวคิดในการวิจัย	24

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
บทที่ 3	วิธีการดำเนินการวิจัย.....	26
	3.1 ขอบเขตการศึกษา	26
	3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	27
	3.3 วิธีการดำเนินงาน.....	27
	3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	29
	3.5 รายละเอียดกิจกรรมตามแผนการดำเนินงาน	29
บทที่ 4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	48
	4.1 ผลการศึกษาริบท วิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี	48
	4.2 บริบทชุมชน.....	54
	4.3 ผลแนวทางการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดของชุมชนตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี	89
	4.4 ผลกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดของชุมชน.....	99
บทที่ 5	สรุปผลและข้อเสนอแนะ.....	102
	5.1 สรุปผลการศึกษา	103
	5.2 บทเรียนจากการวิจัย	104
	5.3 ปัญหาอุปสรรคการวิจัย	105
	5.4 ข้อเสนอแนะการวิจัย	105
	บรรณานุกรม.....	107
	ภาคผนวก.....	109

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
4.1	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระราชวโรกาสให้ลุงปึก เตยเลี้ยง ทูลเกล้าฯ ถวายเขากวาง ณ บ้านโป่งกระทิงล่าง.....	49
4.2	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมราษฎร ณ บ้านโป่งกระทิงล่าง.....	50
4.3	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จทรงเยี่ยมราษฎรที่บ้านโป่งกระทิงล่าง เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2518 มีข้าราชการและพสกนิกรบ้านคารอรับเสด็จฯ จำนวนมาก.....	50
4.4	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานกระแสพระราชดำริสแกนายเกษม กิติรุ่งรุช ปลัดกิ่งอำเภอสวนผึ้งและนายดง บุญเลิศ ผู้ใหญ่บ้านบ้านโป่งกระทิงล่าง ในการให้ความช่วยเหลือราษฎร.....	51
4.5	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระราชดำเนินไปยังที่ปฏิบัติการของอาสาสมัครชุดคุ้มครองหมู่บ้าน และของหน่วยปฏิบัติการพิเศษ เพื่อพระราชทานของแก่เจ้าหน้าที่อาสาสมัครและตำรวจ ...	51
4.6	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิสันถารกับราษฎรชาวบ้านโป่งกระทิง.....	52
4.7	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเยี่ยมราษฎรชาวบ้านคา ณ ที่ตั้งฐานปฏิบัติการ กรป.กลาง ในขณะนั้น ซึ่งเป็นบริเวณสวนป่าหน้าว่าการอำเภอบ้านคาในปัจจุบันในวันเสด็จฯ มีฝนตกตลอดเวลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงฉลองพระองค์กันฝน ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรชาวบ้านคา ขณะนั้นขึ้นกับกิ่งอำเภอสวนผึ้ง ราษฎรได้เฝ้าฯ รับเสด็จฯ ด้วยความปลื้มปิติเป็นจำนวนมาก.....	52
4.8	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินสำนักสงฆ์พระธาตุเขาน้อย (ปัจจุบันคือวัดป่าพระธาตุเขาน้อย อ.บ้านคา) ทรงมีพระราชดำรัสกับพระครูวิโรจน์ ธรรมจารย์ (หลวงปู่ปิ่น) เกี่ยวกับทุกข์สุขของราษฎร.....	53
4.9	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปลูกต้นอินทนิล (ภาพบน) และต้นกาซะลอง (ต้นปีบ) (ภาพล่าง) เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2518 เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินสำนักสงฆ์พระธาตุเขาน้อย.....	53
4.10	เทือกเขาตะนาวศรี อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี.....	55
4.11	อ่างเก็บน้ำท่าเคย อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี.....	56
4.12	อ่างเก็บน้ำห้วยมะหาด อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี.....	56
4.13	ถนนลาดยางทางไปอำเภอบ้านคา.....	57
4.14	การปลูกสับปะรดเป็นพืชเศรษฐกิจ อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี.....	58
4.15	วัดป่าพระธาตุเขาน้อย.....	59

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4.16	วัดโป่งเจ็ด	60
4.17	โรงเรียนประจำตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี.....	60
4.18	ปลูกพืชผักปลอดสาร.....	61
4.19	ชาวกะเหรี่ยงผ้าทอกะเหรี่ยงที่ศูนย์ทอผ้ากะเหรี่ยงบ้านบึงเหนือ	62
4.20	ทอยสบ้าและตำข้าวงาดำกิจกรรมในงานประเพณีกินข้าวห่อกะเหรี่ยงบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี	65
4.21	งานประเพณีกินข้าวห่อกะเหรี่ยงบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี.....	65
4.22	งานวันสัปดาห์ประดหวานบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี.....	66
4.23	บรรยากาศงานสัปดาห์ประดหวานบ้านคา	66
4.24	สัปดาห์พันธุ์ปัดตาเวีย	67
4.25	การปลูกสัปดาห์แบบเชิงเดี่ยว	68
4.26	การปลูกสัปดาห์แซมกับการปลูกยางพารา	69
4.27	ไถครั้งแรกที่ 1 เป็นการไถต้นที่หรือปราบพื้นที่เพื่อเอาเศษวัสดุออกให้เรียบ	70
4.28	เผาซากสัปดาห์เพื่อเตรียมการไถครั้งที่ 2	70
4.29	ไถผาน ครั้งที่ 2 เป็นการไถเพื่อดินละเอียดยิ่งขึ้น.....	71
4.30	จุกสัปดาห์.....	71
4.31	หน่อข้างและหน่อตะเกียง.....	72
4.32	การเตรียมปลูกหน่อ	72
4.33	ปลูกแบบสองแถว	74
4.34	ปลูกแบบสี่แถว.....	74
4.35	วิธีการปลูกจะใช้เชือกเป็นแนวแล้วปลูกเป็นแถว	75
4.36	การฉีดยาป้องกันวัชพืช	76
4.37	การใส่ปุ๋ย	77
4.38	การห่อผลสัปดาห์ด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์	78
4.39	การห่อผลสัปดาห์ด้วยไยมะพร้าว.....	79
4.40	การบังคับออก.....	80
4.41	การแคะจุกใช้ไม้หรือเหล็กแคะที่ยอดสัปดาห์	81

สารบัญญภาพ

ตารางที่		หน้า
4.1	จำนวนประชากรตำบลบ้านคา	58
4.2	วัดประจำตำบลบ้านคา	59
4.3	ช่วงเวลาการใส่ปุ๋ยสับปะรด.....	76
4.4	ระยะเวลาและกิจกรรมการปลูกสับปะรด ตำบลบ้านคา.....	83
4.5	วิธีการปลูกสับปะรดสมัยเก่าและสมัยใหม่	87

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	จำนวนประชากรตำบลบ้านคา	58
4.2	วัดประจำตำบลบ้านคา	59
4.3	ช่วงเวลาการใส่ปุ๋ยสับปะรด	76
4.4	ระยะเวลาและกิจกรรมการปลูกสับปะรด ตำบลบ้านคา	83
4.5	วิธีการปลูกสับปะรดสมัยเก่าและสมัยใหม่	87

สารบัญญภาพ

ภาพ ที่		หน้า
4.1	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระราชวโรกาสให้ลุงปึก เตี้ยเลี้ยง ทูลเกล้าฯ ถวายเชากวาง ณ บ้านโป่งกระทิงล่าง	
4.2	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมราษฎร ณ บ้านโป่งกระทิงล่าง	
4.3	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จทรง เยี่ยมราษฎรที่บ้านโป่งกระทิงล่าง เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2518 มีข้าราชการ และพสกนิกรบ้านคารอรับเสด็จฯ จำนวนมาก	
4.4	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานกระแสพระราชดำรัสแก่นายเกษม กิติรุ่งรุช ปลัดกิ่งอำเภอสวนผึ้งและนายดง บุญเลิศ ผู้ใหญ่บ้านบ้านโป่งกระทิงล่าง ใน การให้ความช่วยเหลือราษฎร	
4.5	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระ ราชดำเนินไปยังที่ปฏิบัติการของอาสาสมัครชุดคุ้มครองหมู่บ้าน และของหน่วย ปฏิบัติการพิเศษ เพื่อพระราชทานของแก่เจ้าหน้าที่อาสาสมัครและตำรวจ	
4.6	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิสันถารกับราษฎรชาวบ้านโป่งกระทิง	
4.7	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเยี่ยม ราษฎรชาวบ้านคา ณ ที่ตั้งฐานปฏิบัติการ กรป.กลาง ในขณะนั้น ซึ่งเป็นบริเวณสวน ป่าหน้าว่าการอำเภอบ้านคาในปัจจุบัน ในวันเสด็จฯ มีฝนตกตลอดเวลา พระ บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงฉลองพระองค์กันฝน ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับ ราษฎรชาวบ้านคา ขณะนั้นขึ้นกับกิ่งอำเภอสวนผึ้ง ราษฎรได้เฝ้าฯ รับเสด็จฯ ด้วย ความปลื้มปิติเป็นจำนวนมาก	
4.8	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระ ราชดำเนินสำนักสงฆ์พระธาตุเขาน้อย (ปัจจุบันคือวัดป่าพระธาตุเขาน้อย อ.บ้านคา) ทรงมีพระราชดำรัสกับพระครูวิโรจน์ ธรรมจารย์ (หลวงปู่ปิ่น) เกี่ยวกับทุกข์สุขของ ราษฎร	
4.9	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปลูกต้นอินทนิล (ภาพบน) และต้นกาสะลอง (ต้น ปีบ) (ภาพล่าง) เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2518 เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนิน สำนักสงฆ์พระธาตุเขาน้อย	
4.10	เทือกเขาตะนาวศรี อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี	
4.11	อ่างเก็บน้ำท่าเคย อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี	
4.12	อ่างเก็บน้ำห้วยมะหาด อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี	
4.13	ถนนรตยงทางไปอำเภอบ้านคา	
4.14	การปลูกสับปะรดเป็นพืชเศรษฐกิจ อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี	
4.15	วัดป่าพระธาตุเขาน้อย	

สารบัญภาพ

ภาพ ที่		หน้า
4.16	วัดโป่งเจ็ด	
4.17	โรงเรียนประจำตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี	
4.18	ปลูกพืชผักปลอดสาร	
4.19	ชาวกะเหรี่ยงผ้าทอกะเหรี่ยงที่ศูนย์ทอผ้ากะเหรี่ยงบ้านบึงเหนือ	
4.20	ทอยสบ้าและตำข้าวงาคำกิจกรรมในงานประเพณีกินข้าวห่อกะเหรี่ยงบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี	
4.21	งานประเพณีกินข้าวห่อกะเหรี่ยงบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี	
4.22	งานวันสัปดาห์ประดหวานบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี	
4.23	บรรยากาศงานสัปดาห์ประดหวานบ้านคา	
4.24	สัปดาห์พันธุ์ปัดตาเวีย	
4.25	การปลูกสัปดาห์แบบเชิงเดี่ยว	
4.26	การปลูกสัปดาห์แบบแซมกับการปลูกยางพารา	
4.27	ไถครั้งแรกที่ 1 เป็นการไถต้นที่หรือปราบพื้นที่เพื่อเอาเศษวัสดุออกให้เรียบ	
4.28	เผาซากสัปดาห์เพื่อเตรียมการไถครั้งที่ 2	
4.29	ไถผาน ครั้งที่ 2 เป็นการไถเพื่อดินละเอียดยิ่งขึ้น	
4.30	จุดสัปดาห์	
4.31	หน่อข้างและหน่อตะเกียง	
4.32	การเตรียมปลูกหน่อ	
4.33	ปลูกแบบสองแถว	
4.34	ปลูกแบบสี่แถว	
4.35	วิธีการปลูกจะใช้เชือกเป็นแนวแล้วปลูกเป็นแถว	
4.36	การฉีดยาป้องกันวัชพืช	
4.37	การใส่ปุ๋ย	
4.38	การห่อผลสัปดาห์ด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์	
4.39	การห่อผลสัปดาห์ด้วยไยมะพร้าว	
4.40	การบังคับออก	
4.41	การแกะจุกใช้ไม้หรือเหล็กแกะที่ยอดสัปดาห์	

บทที่ 1

ความเป็นมา

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมนับเป็นรากฐานอันสำคัญของความเป็นชาติและการพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าและมีความมั่นคงยั่งยืน การศึกษาสืบค้นรวบรวมและสร้างองค์ความรู้จากประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของชาติ จึงเป็นเรื่องที่คนในชาติต้องร่วมมือกันในการศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เกิดพลวัตในการพัฒนา และสร้างสรรค์องค์ความรู้ที่ฐานข้อมูลที่สำคัญให้กับประเทศชาติ หากกล่าวถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติทั้งที่เป็นมรดกวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้นั้นเป็นทุนทางวัฒนธรรมของชาติที่จะต้องอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสาน พัฒนา และจัดการให้เกิดประโยชน์สุขต่อคนไทยทั้งชาติ โดยทุนทางวัฒนธรรมของชาติที่นับวันจะยิ่งสูญหายไปนั้นก็คือ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตทางการเกษตร ซึ่งมีสาเหตุมาจากกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงของโลกที่ก้าวตามระบบอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ส่งผลทำให้วิถีชีวิตพื้นฐานของคนไทยหันมาให้ความสำคัญกับการก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีมากเกินความจำเป็นจนขาดจิตสำนึกในความเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติที่มีรากฐานมาจากวัฒนธรรมทางการเกษตรอันเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงชีวิตที่ไม่ใช่แค่ประชากรในชาติ แต่ยังหมายรวมถึงประชาชนของโลกที่ยังต้องพึ่งพาระบบวัฒนธรรมทางการเกษตรเพื่อการดำรงชีวิต

จังหวัดราชบุรีนับว่าเป็นฐานการผลิตในภาคการเกษตรที่สามารถป้อนผลผลิตสับปะรดเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมได้ในปริมาณมาก จากข้อมูลของสำนักงานเกษตรจังหวัดราชบุรี พื้นที่ที่มีเกษตรกรปลูกสับปะรดมีอยู่ด้วยกัน 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอสวนผึ้ง อำเภอบ้านคา อำเภोजอมบึง และอำเภอปากท่อ และเมื่อกล่าวถึงสภาพปัญหาของการปลูกสับปะรดในจังหวัดราชบุรี จากการจัดเวทีประชาคมเกษตรกรผู้ปลูก สับปะรด หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัญหาของการปลูกสับปะรดนั้นมีอยู่ด้วยกันหลายประการ เช่น ด้านราคา ด้านการควบคุมคุณภาพการผลิต ด้านสภาพดินฟ้าอากาศ ด้านการขาดแคลนน้ำ ด้านโรคระบาดในสับปะรด ด้านการขาดความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มของเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด การขาดการจัดการองค์ความรู้และภูมิปัญญา การเกษตรสับปะรด การขาดการส่งเสริมอัตลักษณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรมเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด ปัญหาทั้งหมดที่กล่าวมานี้ นับได้ว่าเป็นปัญหาที่เร่งด่วนและมีความสำคัญที่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการหาทางแก้ปัญหาให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

ตำบลบ้านคา เดิมชื่อ "บ้านข่า" เพราะมีต้นข่าขึ้นอยู่มากมาย ต่อมาชาวบ้านเรียกเพี้ยนเป็น "บ้านคา" จึงเป็นชื่อบ้านคาตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีลำห้วยท่าเคยผ่านกลางตำบล และมีพื้นที่ภูเขา ป่าไม้ ตามแนวเขตของตำบล ทางด้านทิศตะวันตก ระหว่างต.ท่าเคย ต.สวนผึ้ง มีที่ดินเหมาะสำหรับการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ ทิศเหนือ ติดกับ ต.ท่าเคย อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี ทิศใต้ ติดกับ ต.บ้านบึง อ.บ้านคา จ.ราชบุรี ทิศตะวันออก ติดกับ ต.หนองพันจันทร์ อ.บ้านคา จ.ราชบุรี ทิศตะวันตก ติดกับ ต.ตะนาวศรี อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี ประชาชนดั้งเดิมในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยตะนาวศรี (กะเหรี่ยงโปว์) ส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือนอยู่พื้นที่ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านคาและหมู่ที่ 1 ตำบลบ้านบึง ซึ่งเป็นกลุ่มชนกลุ่มแรกที่อพยพเข้าสู่ประเทศไทย ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณชายแดนใกล้

เพื่อที่เขาจะตระเวนหาข้าว กะเหรี่ยงโปว์ รุ่นเก่าที่อยู่ในตำบลสวนผึ้ง เล่าต่อกันมาว่าราว 200 ปีเศษผ่านมา ลูกพม่าลูกหลาน จึงพากันอพยพข้ามเทือกเขาตะนาวศรีเข้าชายแดนไทยทางอำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี แล้วแยกย้ายกันไปอยู่ที่จังหวัดราชบุรี อพยพมาอยู่ที่บ้านกะเหรี่ยงและบ้านหนองกะเหรี่ยง (บ้านหนองนกกระเรียน) อำเภอจอมบึงแล้วโยกย้ายมาทางทิศตะวันตก จนถึงลำน้ำภาชี ตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตอำเภอสวนผึ้ง อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี ส่วนอีกสายแยกลงไปทางใต้ถึงต้นน้ำเพชรบุรี (วุฒิ บุญเลิศ, 2535, หน้า 56) ชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่มีอาชีพหาของป่า ทำข้าวไร่ ข้าวโพด มันสำปะหลัง ต่อมาได้มีกลุ่มคนที่อพยพมาจากหลายพื้นที่ ส่วนใหญ่มาจากจังหวัดนครปฐม สุพรรณบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เพื่อทำการเกษตรโดยเฉพาะการปลูกสับปะรด เริ่มแรกเกษตรกรจากอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้ย้ายการตั้งถิ่นฐานและขยายพื้นที่ปลูกสับปะรด โดยนำหน่อพันธุ์สับปะรดปัตตาเวียมาปลูกในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ขณะนั้นตำบลบ้านคาอยู่ในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง ในช่วงนั้นนิยมเรียกว่า “สับปะรดสวนผึ้ง” ต่อมากระทรวงมหาดไทย ได้แบ่งท้องที่อำเภอสวนผึ้งตั้งเป็นกิ่งอำเภอบ้านคาและยกฐานะเป็นอำเภอตามลำดับ ปัจจุบันพื้นที่การปลูกสับปะรดส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลบ้านคาทำให้เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “สับปะรดบ้านคา” และเป็นของดีจังหวัดราชบุรี

ความหลากหลายของคนในพื้นที่ตำบลบ้านคาจึงทำให้วัฒนธรรมประเพณี มีความแตกต่างกัน และผสมกลมกลืนกัน เช่น วัฒนธรรมประเพณีของคนไทยภาคกลาง ได้แก่ ประเพณีบวชนาค ประเพณีแต่งงาน การทำศพ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีออกพรรษา ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น วัฒนธรรมประเพณีของเชื้อสายต่าง ๆ เช่น ไท - ยวน ที่อพยพจากเมืองราชบุรีและอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรีไทย ทรงดำ (ลาวโซ่ง) อพยพจากอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐมและอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี คนไทย เชื้อสายจีนและกะเหรี่ยงโปว์ ซึ่งเป็นชนพื้นเมือง (อลังการ เจริญสุข, 2554, หน้า 52) จากกระแสวัฒนธรรมของสังคมภายนอกที่ล้นไหลเข้ามาในชุมชนทำให้ต้องปรับตัวให้เข้ากับกระแสความเจริญ จากวิถีชีวิตที่เคยอยู่อย่างพอเพียงพึ่งพาธรรมชาติต้องเปลี่ยนไป กล่าวคือการเกษตรแต่เดิมเคยทำแต่พอมีพอกินในครอบครัว และแบ่งปันในหมู่ญาติพี่น้อง ต้องเปลี่ยนมาสู่การผลิตแบบอุตสาหกรรมส่งผลผลิตเข้าโรงงานในพื้นที่ ทำให้ต้นทุนการเกษตรสูงขึ้นตามลำดับ มีการขยายพื้นที่การเกษตรเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการ หรือแม้แต่ขายที่ดินให้กับคนต่างพื้นที่เพื่อทำการเกษตร แล้วหาที่ดินทำกินในพื้นที่ใหม่ออกไปมากขึ้น

เมื่อกล่าวถึงหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ที่พระองค์ทรง มีพระมหากรุณาธิคุณในการพระราชทานแนวทางที่สำคัญในการพัฒนาชาติบ้านเมือง คือ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” นอกจากนี้พระองค์ทรงพระราชทาน “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อเป็นรากฐานแนวคิดสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งหลักการสำคัญของแนวคิดเชิงนโยบายและหลักในการบริหารประเทศของรัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี และหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) นอกจากนี้จากนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากภายใต้โครงการทำหยาไทย ชุมชน ชาวบ้าน และองค์การบริหารส่วนตำบล จึงตระหนักถึงความสำคัญของการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่วิถีชีวิตและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นทั้งในมิติทางสังคมแล้ววัฒนธรรม มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาในมิติทางการเกษตรในระดับชุมชนและชาวบ้านซึ่งจากการลงพื้นที่ในเบื้องต้นและได้ดำเนินการจัดเวทีชาวบ้านสิ่งที่ชุมชนและชาวบ้านสะท้อนออกมาพบว่า ชุมชนและชาวบ้านมีความต้องการที่จะดำเนินชีวิตตามวิถีแห่งความพอเพียง และการพัฒนาการประกอบอาชีพ

เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดในแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ พร้อมทั้งการอนุรักษ์ สืบสาน วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิต อันเป็นวิถีดั้งเดิมเอาไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าในอนาคต อย่างไรก็ตามชุมชนและชาวบ้านกล่าวถึงสภาพปัญหาในพื้นที่เกี่ยวกับปัญหาสับปะรด คือ ขาดการจัดการองค์ความรู้และภูมิปัญญาการเกษตรสับปะรด ขาดการส่งเสริม อัตลักษณ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชนเป็นปัญหาประการสำคัญหากไม่เร่งดำเนินการสืบค้น รวบรวม สร้างสรรค์ และพัฒนาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดจะส่งผลกระทบต่อ การสูญหายของภูมิปัญญาและความรู้ของเกษตรกร ชาวบ้าน ชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนจะส่งผลให้การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนขาดการมีส่วนร่วม ขาดพลวัตในการพัฒนาสำหรับภาคการเกษตร ในขณะที่เดียวกันอาชีพทางเกษตรเริ่มเข้าสู่ภาวะถดถอย เกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่จึงเริ่มผลักดันบุตรหลานให้ละทิ้งอาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษ และเคลื่อนย้ายกำลังคนออกนอกภาคเกษตร เนื่องจากบุตรหลานกำลังศึกษาในโรงเรียน มีการศึกษาสูงขึ้นและไปทำงานในต่างจังหวัด ไม่สนใจสืบทอดภูมิปัญญาการเกษตร แต่ก็ยังมีเกษตรกรรุ่นใหม่บางส่วนที่กำลังให้ความสนใจและเริ่มกลับมาประกอบอาชีพทางการเกษตรบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงที่ผ่านมา จากสถิติจำนวนประชากรในภาคเกษตรที่ลดน้อยลงอย่างต่อเนื่องทุกๆ ปี

ในสภาพการณ์ปัจจุบันของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลบ้านคาจากข้อมูลสำนักงานเกษตรอำเภอบ้านคา พบว่า พื้นที่ทางเกษตรโดยประมาณ 47,000 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เกษตรกรปลูกสับปะรดประมาณร้อยละ 70 ของพื้นที่ทางเกษตรทั้งหมด มีเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดประมาณ 1,000 คน และได้มีการจัดตั้งและรวมกลุ่มเกษตรกรโดยแบ่งออกเป็น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มยุวเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจ กลุ่มส่งเสริม รวมทั้งสิ้น 14 กลุ่ม ทั้งนี้เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรุ่นบุกเบิกการปลูกสับปะรดในพื้นที่มานานกว่า 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 90 ของจำนวนเกษตรกรทั้งหมด ส่วนกลุ่มยุวเกษตรกร เกษตรกรรุ่นใหม่ หรือทายาทเกษตรกรในตำบลบ้านคา มีเพียงร้อยละ 10 ซึ่งมีสัดส่วนที่น้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนเกษตรกรรุ่นบุกเบิก หากปล่อยไว้เช่นนี้ย่อมเข้าสู่ภาวะวิกฤตภาคเกษตรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประกอบกับแนวคิดใหม่ของภาคเกษตรที่เริ่มปรับใช้ในหลายประเทศ คือ การพึ่งพิงฐานความรู้เพื่อสร้างความได้เปรียบในการผลิตและแข่งขัน พร้อมกับการแสวงหาโอกาสทางการตลาดใหม่ ๆ มากกว่าที่จะพึ่งพาฐานทรัพยากรเป็นหลักเช่นในอดีต ขณะเดียวกันผู้บริโภคสินค้าเกษตรเริ่มให้ความสนใจคุณภาพของผลผลิตที่สูงขึ้นนั้น ควรที่จะนำมาใช้เป็นฐานคิดในการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ ให้เข้าสู่ภาคเกษตรกรรมและสร้าง ความเข้มแข็งและความสำเร็จในอาชีพ ทั้งนี้จากการลงพื้นที่สำรวจและพูดคุยกับเกษตรกร นายเชาว์ การสมทบ อายุ 67 ปี ชาวบ้าน หมู่ 3 บ้านหนองแดง ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี เกษตรกรกลุ่มสมาชิกสหกรณ์ปฏิรูปที่ดิน บ้านโป่งกระทิง จำกัด กล่าวว่า ขณะนี้ได้มีการปลูกสับปะรดสายพันธุ์ “หอมทองเมืองราช ” ซึ่งเป็นสายพันธุ์ใหม่ของจังหวัดราชบุรี หลังจากที่มีการบุกเบิกได้มีสมาชิกเกษตรกรเริ่มนำหน่อมาปลูกแล้วประมาณ 4 - 5 ราย โดยมุ่งปลูกเพื่อขยายพันธุ์เป็นหลักก่อน สำหรับจุดเด่นของสับปะรดสายพันธุ์นั้น มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือ หอมหวานไม่มาก ไม่กัดลิ้น ที่สำคัญเก็บได้นานประมาณกว่า 10 วัน จากปกติสับปะรดในพื้นที่ที่ปลูกกันก็จะเก็บไว้ได้ประมาณ 4-5 วันก็จะเริ่มเน่าแล้ว จากเดิมเคยปลูกสายพันธุ์ ปัตตาเวีย สายพันธุ์ภูเก็ต และสายพันธุ์ฉีกตา ส่วนสายพันธุ์หอมทองเมืองราชมีเกษตรกรเริ่มปลูกแล้วประมาณ 3 หน่อ เนื่องจากราคาหน่อพันธุ์ค่อนข้างแพง พื้นที่ 1 ไร่ ปลูกได้ประมาณ 7,000 หน่อ เป็นช่วงการริเริ่มทดลองกันปลูกอยู่ประมาณหลักร้อยไร่ เนื่องจากหน่อพันธุ์ที่ใช้ปลูกมีราคาแพง ราคาหน่อละประมาณ 30 บาท ทำให้เกษตรกรที่

ปลูกแล้วจะนำหน่อไปขยายพันธุ์ให้กับสมาชิกก่อนที่จะคิดด้านการวางจำหน่าย หนึ่งจากลงพื้นที่ภาคสนามเบื้องต้นทำให้คณะผู้วิจัยทราบถึงภาพสะท้อนของเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดในด้านการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาในพื้นที่ตำบลบ้านคา นับเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากริเริ่มทำให้เห็นเป็นตัวอย่างที่ทำแล้วประสบความสำเร็จ หรือ Best Practice ซึ่งประกอบด้วยชุดความรู้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาการเกษตรแบบดั้งเดิมที่ลองผิดลองถูกผิดลองถูก สัมผัสพบเพาะประสบการณ์มาอย่างยาวนานผสมผสานกับเทคโนโลยีทางการเกษตรสมัยใหม่ที่ได้รับการถ่ายทอด อบรมจากภาครัฐ และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จนเกิดเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรรุ่นเก่าและเกษตรกรรุ่นใหม่

ดังนั้นคณะผู้วิจัยมีประเด็นคำถามว่าจะมีวิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมให้กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกรุ่นเก่าได้ถ่ายทอดความรู้ ประวัติความเป็นมา วิถีชีวิตวัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดในพื้นที่อำเภอบ้านคาให้กับทายาทเกษตรกร หรือเยาวชนคนรุ่นใหม่ ได้สืบทอดภูมิปัญญาและประกอบอาชีพอยู่ในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน จึงเป็นที่มาของวัตถุประสงค์ที่สำคัญของการวิจัยที่สำคัญคือ เพื่อสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดตำบลบ้านคา สภาพการณ์ที่เป็นเปลี่ยนไป หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการประยุกต์ใช้วิถีเกษตร กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและถอดความรู้ เกิดเป็นองค์ความรู้ของชุมชนที่ชุมชน ประชาชน เกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ที่เป็นผู้ใช้ประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้ จะได้มีส่วนร่วมทุกขั้นตอนในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนตำบลบ้านคามีชุดความรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นได้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ช่วยสร้างความภาคภูมิใจในวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวบ้านและชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี รวมไปถึงการเป็นแหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้สำหรับผู้สนใจในอนาคต โดยองค์ความรู้ดังกล่าวจะต้องให้ความสำคัญกับทุกกลุ่มเป้าหมายได้นำไปดำเนินกิจกรรมในการจัดการให้ความรู้กับเกษตรกร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านคา ศูนย์การเรียนรู้เกษตรพอเพียง โรงเรียนในพื้นที่จัดทำแผนงานหรือโครงการที่ส่งเสริมการผลิต อนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และให้พื้นที่อื่น ๆ ได้นำไปใช้ในการส่งเสริมให้ความรู้แก่เกษตรกรต่อไป

1.2 คำถามวิจัย

วิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดของตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรีในอดีตและปัจจุบันเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท วิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดของตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี
2. เพื่อศึกษาสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดของ ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี
3. เพื่อศึกษาแนวทางการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดของชุมชนตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี
4. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดของชุมชน ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่วิจัย

การศึกษาครั้งนี้กำหนดพื้นที่ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี จำนวน 16 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านคา หมู่ 2 บ้านหนองน้ำขุ่น หมู่ 3 บ้านหนองแดง หมู่ 4 บ้านลำพระ หมู่ 5 บ้านหนองปล้อง หมู่ 6 บ้านบึงเหนือ หมู่ 7 บ้านบึงใต้ หมู่ 8 บ้านโป่งเจ็ด หมู่ 9 บ้านพุซี้เหล็ก หมู่ 10 บ้านต้นมะค่า หมู่ 11 บ้านลำพระใต้ หมู่ 12 บ้านพุซี้เหล็กเหนือ หมู่ 13 บ้านห้วยน้ำขาว หมู่ 14 บ้านหนองไผ่ป่า หมู่ 15 บ้านท่าตาแป้น หมู่ 16 บ้านหนองน้ำขุ่นเหนือ

หมู่บ้านที่ได้รับผลประโยชน์จากการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ หมู่ 13 บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตเนื้อหาการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษา ดังนี้

1. บริบทชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด
2. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด
3. แนวทางการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดแบบมีส่วนร่วมของชุมชน
4. รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดจากเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดสู่ ทายาทเกษตรกร

ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ คือ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม

1. กลุ่มเกษตรกร ได้แก่ เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดจาก ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี
2. กลุ่มทายาทเกษตรกร ได้แก่ ลูกหลานของเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี ผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่ เยาวชนผู้สนใจอาชีพเกษตรกร
3. กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล เกษตรตำบล เกษตรอำเภอ ชาวบ้านในชุมชน

1.5 นิยามศัพท์

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง ลำดับขั้นตอนที่ทำให้เรียนเกิดการเรียนรู้

วิถีชีวิต หมายถึง แบบแผนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมระดับชั้นต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติกายภาพ สิ่งเหนือธรรมชาติ คติความเชื่อ จารีต ประเพณี พิธีกรรม ค่านิยม เป็นต้น

วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนการดำรงชีวิตร่วมกันของคนตำบลบ้านคาที่สืบทอดต่อกันมา มีทั้งวัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมที่ปรับปรนพัฒนาให้ร่วมสมัย ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี วิถีชีวิต ความเชื่อ ศาสนา เป็นต้น

5. ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมกันมาของชุมชนตำบลบ้านคาเกี่ยวกับการปลูกสับปะรดเริ่มตั้งแต่การเตรียมดิน การคั้หน่อพันธุ์ วิธีการปลูก วิธีการดูแล การบำรุง การเก็บเกี่ยว

6. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักปรัชญาในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ว่าด้วยการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ

7. เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด หมายถึง เกษตรกรที่เป็นบุคคลหรือคณะบุคคลที่ปลูกสับปะรดที่อยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านคา

8. ทายาทเกษตรกร หมายถึง ลูกหลานของเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดหรือเยาวชนคนรุ่นใหม่หรือผู้สนใจที่จะสืบทอดภูมิปัญญาการเกษตรและประกอบอาชีพทางการเกษตรอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านคา

9. การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การให้ชุมชนและคณะบุคคลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาการเกษตรได้มีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งแต่การคิดริเริ่ม ร่วมวางแผน ตัดสินใจและปฏิบัติตามแผน ร่วมตรวจสอบ ร่วมติดตามประเมินผลและรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนได้องค์ความรู้ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาการเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ใช้ประโยชน์ในชุมชน วิชาการการเกษตร สังคมและวัฒนธรรม

2. ชุมชนได้ทราบสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและภูมิปัญญาการเกษตรของตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

3. ชุมชนได้แนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตและภูมิปัญญาการเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของทายาทเกษตรกร และเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

4. ชุมชนต้นแบบการจัดการความรู้ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมวิถีชีวิตและภูมิปัญญาการเกษตร ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้/ศูนย์การเรียนรู้ทางการเกษตรให้แก่ชุมชนอื่น ๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สถาบันการศึกษา และประชาชนในพื้นที่จังหวัดราชบุรี

5. องค์การภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดราชบุรี และจังหวัดใกล้เคียงสามารถนำชุดความรู้ที่ได้รับเป็นฐานข้อมูลในการกำหนดนโยบาย แผนยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาทางการเกษตรของจังหวัด

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรีได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้ ดังนี้

แนวคิดกระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ (learning process) เกิดจากคำหลัก 2 คำ ได้แก่ 1) กระบวนการและ 2) การเรียนรู้ 1) กระบวนการ หมายถึง ลำดับการของการกระทำ ซึ่งดำเนินต่อเนื่องกันจนสำเร็จลง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, หน้า 34) 2) การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือศักยภาพของพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งการเปลี่ยนนี้มีสาเหตุมาจากการได้รับประสบการณ์ ดังนั้นเมื่อรวมคำว่ากระบวนการ และการเรียนรู้เข้าด้วยกัน กระบวนการเรียนรู้จะหมายถึง " ลำดับขั้นตอนที่ทำให้เรียนเกิดการเรียนรู้"

ประเภทของการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ การจำแนกประเภทของกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นประเภทใดบ้าง ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้จำแนก ดังที่ กานเย ได้เสนอว่า การเรียนรู้ ชั้นสูงสุดของมนุษย์ ได้แก่ "การเรียนรู้การแก้ปัญหา" และได้จำแนกประเภทของการเรียนรู้ตามกระบวนการเรียนเป็น 8 ประเภท ดังต่อไปนี้ การเรียนรู้สัญญาณ การเรียนรู้การเชื่อมโยงสิ่งเร้ากับการตอบสนอง การเรียนรู้แบบลูกโซ่ การเรียนรู้เชื่อมโยงถ้อยคำ การเรียนรู้แยกแยะสิ่งเร้า การเรียนรู้โมโนมิติ การเรียนรู้หลักการ การเรียนรู้การแก้ปัญหา

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา ภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราชดำรัส เพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต และแนวทางในการพัฒนาประเทศแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 และพระองค์ทรงได้พระราชทานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด และในปี พ.ศ. 2542 ทรงพระราชทานความหมายเพิ่มเติมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชน ในทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุล

พร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วกว้างขวางทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”

“ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็มและลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป ” พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช จากวารสารชัยพัฒนา ฉบับประจำเดือนสิงหาคม 2552

ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) หมายถึง พอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียงทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็นและทำลายมาก
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหารได้ทั้งสิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวอย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรมหมายถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้นเศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง

7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่ুবวาบ เดี่ยวจนเดี่ยวรวยแบบกะทันหัน เดี่ยวตงานไม่มีกินไม่มีใช้ถ้าเป็นแบบนั้นประสาทมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกิน จึงสุขภาพจิตเสีย เครียด เพี้ยน รุนแรง ฆ่าตัวตาย ติดยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดี

เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล ความสมดุลคือความเป็นปกติ และยั่งยืน ซึ่งเราอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม และนี่แหละคือเศรษฐกิจทางสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้ามาด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ที่จริงคำว่าเศรษฐกิจ เป็นคำที่มีความหมายที่ดีที่หมายถึงความเจริญที่เชื่อมโยงกายใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน แต่ไม่ได้มีการนำเอาคำว่าเศรษฐกิจไปใช้ในลักษณะแบบแยกส่วน ที่หมายถึงการแสวงหาเงินเท่านั้น เมื่อแยกส่วนก็ทำลายส่วนอื่น ๆ จนเสียหายและวิกฤติ (ประเวศ วะสี, 2544, หน้า 4 - 6)

เศรษฐกิจพอเพียงหรือระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น อาจมองได้ใน 2 คุณลักษณะใหญ่ ๆ คือ

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐประเทศ หรือ ภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ

เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อนมีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ ที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กันสิ่งใด กล่าวโดยสรุปคือ หันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำเนินชีวิต(สุนทร กุลวัฒนวงษ์, 2544, หน้า 55)

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นมุมมองโลกเชิงกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา (สายันต์ ไพเราะชญจิตร, 2550, หน้า 75)

การพัฒนาในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเน้นพื้นฐานการพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ โดยพยายามนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันก็ต้องไม่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม และถ้าหากเป็นไปได้ต้องฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นด้วย หรือเป็นการพัฒนาที่เพิ่มพูนทุนในทุกประเภท ไม่ว่าจะทุนมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยความสามารถ สติปัญญา และการพัฒนาจิต ทุนทางสังคม คือ การช่วยเหลือเผื่อแผ่ ความซื่อสัตย์สุจริต ที่ก่อให้เกิดความร่วมมือกันทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง และส่วนรวม ทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ได้แก่สิ่งที่มีอยู่แล้ว ตามธรรมชาติที่เอื้อต่อการผลิตและการดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย จะต้องได้รับ การบำรุงรักษา รวมทั้งการฟื้นฟูเพื่อความยั่งยืนต่อไปในการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ในอนาคตทุนทางกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นเงินทุน เครื่องมือ เครื่องจักร และเทคโนโลยีต่าง ๆ ควรจะมีเพิ่มพูนมากขึ้นหรืออย่างน้อยก็ไม่ควรจะมีน้อยไปกว่าเดิม สถานการณ์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ มนุษย์แต่ละคนจะต้องปราศจากซึ่งความโลภหรือความเห็นแก่ตัวมากเกินไป ซึ่งจะทำให้เราสามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยรู้จักพอ คือ พอมีพอกินหรือพอมีพอใช้และตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ซึ่งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี สำหรับการพัฒนาประเทศ (อภิชาติ พันธุเสน, 2551, หน้า 13)

ทั้งนี้ได้ประมวลสรุปเกี่ยวกับหลักแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีเนื้อหาใจความโดยสรุปพอสังเขป ดังนี้

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ

ปรัชญาหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ด้วยกัน 5 ส่วนดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นมุมมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. ค่านิยม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุมีผล โดยพิจารณาได้จากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างละเอียดรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับกับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยความรู้ และคุณธรรม จริยธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้ เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

4.3 แนวทางปฏิบัติจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

การศึกษาค้นคว้าวิจัยได้นำแนวคิดทางวิชาการด้านวัฒนธรรมผสมผสานประยุกต์เข้ากับแนวคิดการจัดการ ที่มีกระบวนการทัศน์ในการมองแบบองค์รวม สรุปได้ว่า วัฒนธรรม คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและนำมาใช้ประโยชน์ ซึ่งอยู่ในรูปแบบของทรัพยากรทางนามธรรม และทรัพยากรทางรูปธรรมที่หลงเหลือสืบต่อมาจากอดีต หรือ มรดกที่ตกทอดจากรากเหง้าบรรพชนของมนุษย์มาสู่รุ่นลูกหลานให้ได้สืบสาน เรียนรู้ คุณค่าผ่านเรื่องราวในอดีตอย่างภาคภูมิใจในวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรมร่วมสมัยที่กำลังขยายตัวเพิ่มขึ้นในยุคปัจจุบัน ได้แก่ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ศาสนวัตถุ เป็นต้น

ในการศึกษานี้พบว่ามีการนิยามความหมายของ คำว่า วัฒนธรรม (Culture) ไว้อย่างหลากหลาย

พิสิฐ เจริญวงศ์ ผู้อำนวยการศูนย์ภูมิภาคโบราณคดีและวิจิตรศิลป์ (สปปา) กล่าวถึงวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมเป็นข้อตกลงของมนุษย์ที่อยู่ในสังคมเดียวกันว่าจะดำเนิน แบบแผนชีวิตกันอย่างไร ให้มีความสุข จึงมีกติกากฎ / พฤติกรรมให้เข้าระบบ เป็นอย่างเดียวกัน วัฒนธรรมเป็นระบบสัญลักษณ์ของสังคมมนุษย์ที่ได้ตก ลงกันแล้วถ่ายทอดต่อมาให้คิดและปฏิบัติไปในทางเดียวกัน

พระเทพเวที (พระพรหมคุณาภรณ์ : ประยูร ปยุตโต, 2532) ให้ความหมายของวัฒนธรรม คือ ผลของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคม และหมายรวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคม จิตใจของมนุษย์ ค่านิยม คุณธรรม คุณค่าทางจิตใจ ตลอดจนแนวความคิดลักษณะความสัมพันธ์ของมนุษย์ ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิปัญญาที่ช่วยให้มนุษย์อยู่รอดและเจริญสืบต่อมาได้

สายันต์ ไพรชาญจิตร ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ ดังนี้ วัฒนธรรม คือระบบความสัมพันธ์และกระบวนการจัดการระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนด้วยกันเองทั้งระดับปัจเจกกับปัจเจกปัจเจกกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม ระหว่างคนกับธรรมชาติกายภาพที่อาศัยอยู่ร่วม และระหว่างคนกับสิ่ง

เหนือธรรมชาติ ให้ดำเนินไปอย่างเอื้อเพื่อเกื้อกูล ทำนุบำรุงกันและกันให้เจริญแบบสมดุลอย่างต่อเนื่องยาวนาน (สายันต์ ไพเราะภูจิตร์, 2552)

ดังนั้นเมื่อวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอันเนื่องกันต่อปัจเจกชน กลุ่มคน และต่อสังคมโลกมนุษย์ เช่นนี้แล้วกระบวนการ หรือ แนวทางที่มีความสัมพันธ์กับทรัพยากรวัฒนธรรมก็คือ การอนุรักษ์ การสงวนรักษา การพัฒนา การฟื้นฟู การผลิตซ้ำ ฯลฯ หรือที่เรียกว่า การจัดการ ทั้งนี้จะเห็นว่าการส่งเสริม การรณรงค์เผยแพร่ให้สังคมไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการที่มีต่อทรัพยากรวัฒนธรรมของประเทศชาติบ้านเมืองนั้น นับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นและจะต้องกระทำให้สำเร็จลุล่วงทั้งทางด้านมโนทัศน์กระบวนการ และกระบวนการต่าง ๆ ที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมให้แก่คนในชาติได้มีส่วนร่วมดูแลรักษาสาธารณสมบัติของชาติบ้านเมืองให้ยั่งยืนยาวนาน

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญา

คำว่า “ภูมิปัญญา” (Wisdom) หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (Popular wisdom) หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” (Local wisdom) ได้มีหน่วยงานทางการศึกษา นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญได้ใช้คำทั้ง 2 คือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” และ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ควบคู่กันไปแต่บางครั้งใช้คำใดคำหนึ่งเท่านั้นซึ่งคณะผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ดังนี้

ภูมิปัญญา (Folk Wisdom) เป็นความคิดทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมขนาดใหญ่พอควรและดำรงอยู่ได้ยาวนานย่อมต้องมีด้วยกันทุกสังคม สังคมไทยเป็นสังคมเก่าแก่สังคมหนึ่ง จึงปรากฏมีภูมิปัญญาเช่นนี้อยู่จำนวนมาก ภูมิปัญญาเหล่านั้นนอกจากแสดงความเป็นไทย เป็นเอกลักษณ์ไทยที่สำคัญอย่างหนึ่งแล้วยังเป็นเครื่องชี้วัดความเจริญ และพัฒนาการของคนในชาตินั้นทั้งนี้ เพราะภูมิปัญญาเป็นสิ่งละเอียดอ่อนชาติที่เจริญมีสังคมที่สงบสุขร่มเย็นไม่ระส่ำระสาย และมีความเป็นอิสระจึงจะสามารถสร้างสรรค์ และสั่งสมภูมิปัญญาเฉพาะตนขึ้นมาได้

การกล่าวถึงเรื่องภูมิปัญญา (Folk Wisdom) มักจะหมายถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมส่วนยอดส่วนปลายสุดของสถาบันสังคม (Social Institution) ซึ่งเป็นส่วนประกอบของวัฒนธรรมแต่ละสังคม และสถาบันสังคมนั้นจะต้องดำรงอยู่คู่กับกลุ่มคนซึ่งเรียกว่าองค์การทางสังคม (Social Organization) องค์การทางสังคมนี้ดำรงตนเป็นเอกเทศไม่ได้จำเป็นต้องมีสถาบันสังคมเป็นองค์ประกอบที่เหนียวแน่น สถาบันสังคม และองค์การทางสังคมนี้เมื่อผนึกเข้าด้วยกันเป็นหน่วยรวมอันเดียวกันแล้วมีชื่อเรียกว่าโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ซึ่งสามารถแยกเป็นส่วนต่าง ๆ ตามหน้าที่เฉพาะได้ แต่ละส่วนมีหน้าที่เฉพาะเรียกว่า หน่วยทางสังคม (Social Unit) ดังนั้นแต่ละหน่วยสังคมประกอบด้วยคน (หลายคน) และระเบียบแบบแผนสำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติของคนเหล่านั้น หากจะทำให้ชัดเจนแต่ละหน่วยสังคมประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ 1. ตำแหน่งทางสังคม 2. หน้าที่ 3. แบบแผนพฤติกรรมซึ่งประกอบด้วยความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม อุดมการณ์และบรรทัดฐานทางสังคม 4. องค์กรวัตถุ จากโครงสร้างของหน่วยสังคมนี้ส่งกับเรื่องภูมิปัญญาเป็นเนื้อหาสาระส่วนหนึ่งหรือหลาย ๆ อย่างผสมผสาน นอกจากนั้นยังอาจกล่าวเพิ่มเติมต่อไปได้อีกว่าภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่มีการเชื่อมโยงกันไปหมดไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาชีพ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่การใช้จ่ายการศึกษาและวัฒนธรรม(เรื่องเดช ปันเขียนชัย. 2542, หน้า 1 - 5)

ความหมายของภูมิปัญญา

คำว่า “ภูมิปัญญา” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ได้มีผู้อธิบายความหมายในแง่มุมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, หน้า 619) ให้ความหมายคำว่า “ภูมิปัญญา” ว่าหมายถึง พื้นฐานความรู้ความสามารถ

ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายดังนี้ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดทุกสาขาวิชา ไม่แยกเป็นวิชาแบบที่เราเรียน ผสมกลมกลืนเชื่อมโยงกันหมด” (ประเวศ วะสี, 2534, หน้า 75)

สามารถ จันทรสूरย์ (2543, หน้า 12) นิยาม “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ว่า หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาเป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540, หน้า 4) นิยาม “ภูมิปัญญา” ว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาอันล้ำค่าของท้องถิ่น หรืออีกนัยหนึ่งว่า เป็นพื้นฐานความรู้ ความสามารถของบุคคลในท้องถิ่น และความสัมพันธ์กับแบบแผนการดำรงชีวิต ที่ผสมกลมกลืนกับธรรมชาติแวดล้อม และกระบวนการทางสังคมเสมือนเป็นแกนหลักของการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

เสรี พงศ์พิศ (2539, หน้า 145 - 146) ให้ความหมายว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หมายถึง “รากฐานของความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งเชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างมีเอกภาพ ภูมิปัญญามีสองลักษณะ คือ ส่วนที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ ปรัชญาการดำเนินชีวิต คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตประจำวันกับส่วนที่เป็นรูปธรรม เช่น การทำมาหากิน หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี”

การเกษตรการปลูกสับปะรด

สับปะรด ชื่อสามัญ Pineapple (ถ้าเป็นพายสับปะรดจะใช้คำว่า Pineapple Pie) สับปะรด ชื่อวิทยาศาสตร์ Ananas comosus (L.) Merr. จัดอยู่ในวงศ์สับปะรด (BROMELIACEAE) และอยู่ในวงศ์ย่อย BROMELIOIDEAE

สับปะรด มีชื่อท้องถิ่นอื่น ๆ ว่า มะนัด มะชนะนัด บ่อนัด (ภาคเหนือ), บักนัด (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ), ย่านัด ขุนทอง (ภาคใต้) เป็นต้น

สับปะรด มีต้นกำเนิดมาจากทวีปอเมริกาใต้ มีความ ทนทานต่อสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้ดี และจัดว่าเป็นผลไม้เศรษฐกิจของบ้านเราด้วย แหล่งปลูกที่สำคัญ ๆ มักจะอยู่ใกล้ ๆ ทะเล เช่น ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ชลบุรี หรืออุดรดิษฐ์ ลำปาง พิชณุโลก เป็นต้น สำหรับพันธุ์ที่นิยมปลูกในบ้านเราก็มีหลายสายพันธุ์ เช่น พันธุ์ปัตตาเวีย (สับปะรดศรีราชา ผลใหญ่ เนื้อฉ่ำสีเหลืองอ่อน), พันธุ์อินทรีชิต (หรือพันธุ์พื้นเมือง), พันธุ์ภูเก็ต (ผลเล็กเปลือกหนา เนื้อสีเหลือง หวานกรอบ), พันธุ์นางแล (พันธุ์น้ำผึ้ง เนื้อจะเข้มเหลือง รสออกหวานจัด) เป็นต้น

สับปะรด จัดเป็นผลไม้เพื่อสุขภาพอีกชนิดหนึ่ง โดยประโยชน์ของสับปะรดนั้นมีอยู่หลากหลาย เพราะอุดมไปด้วยแร่ธาตุและวิตามินต่าง ๆ จำนวนมาก ซึ่งได้แก่ คาร์โบไฮเดรต วิตามินซี วิตามินบี1 วิตามินบี2 วิตามินบี3 วิตามินบี5 วิตามินบี6 กรดโฟลิก ธาตุแคลเซียม ธาตุโพแทสเซียม

ธาตุแมกนีเซียม ธาตุแมงกานีส ธาตุฟอสฟอรัส ธาตุเหล็ก ธาตุสังกะสี เป็นต้น ซึ่งเหล่านี้ถือว่ามีประโยชน์ต่อร่างกายและสุขภาพเราเป็นอย่างมาก และสรรพคุณสับปะรดทางสมุนไพรนั้น ก็ช่วยรักษาอาการต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลายเช่นกัน เช่น โรคบิด โรคผิวหนัง ช่วยบรรเทาอาการแผล เป็นหนอง ขับปัสสาวะ เป็นต้น

แหล่งที่ปลูกสับปะรดในไทย

เนื่องจากความทนทาน ทำให้ปลูกได้ในดินแทบทุกแห่งในประเทศไทย แหล่งปลูกสับปะรดที่สำคัญของไทยอยู่ในพื้นที่ใกล้ทะเล ได้แก่

- จังหวัดอุดรธานี
- จังหวัดลำปาง
- จังหวัดพิษณุโลก
- จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- จังหวัดเพชรบุรี
- จังหวัดชลบุรี
- จังหวัดระยอง
- จังหวัดฉะเชิงเทรา
- จังหวัดจันทบุรี
- จังหวัดตราด
- จังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ เช่น ภูเก็ต พังงา ชุมพร

พันธุ์สับปะรดที่นิยมปลูกในประเทศไทย

- พันธุ์ปัตตาเวีย หรือเรียกว่า สับปะรดศรีราชา นิยมปลูกทั่วไป ผลใหญ่ ฉ่ำน้ำ เนื้อสีเหลืองอ่อน
- พันธุ์อินทรชิต เป็นสับปะรดพันธุ์พื้นเมือง
- พันธุ์ขาว
- พันธุ์ภูเก็ต หรือ พันธุ์สวี นิยมปลูกทางภาคใต้ ใบมีแถบสีแดงที่ตอนกลางใบ กลีบดอกสีม่วงอ่อน ผลเล็กเปลือกหนาเนื้อสีเหลืองเข้ม หวานกรอบ
- พันธุ์นางแล หรือ พันธุ์น้ำผึ้ง นิยมปลูกในจังหวัดเชียงราย ผลกลม ตานูน เปลือกบาง เนื้อสีเหลืองเข้ม รสหวานจัด
- พันธุ์ตราดสีทอง
- พันธุ์ภูแล
- พันธุ์ห้วยมุ่น
- พันธุ์เพชรบุรี ผลย่อยติดกันไม่แน่น แกะออกมารับประทานได้โดยไม่ต้องปอกเปลือก แกนผลรับประทานได้ รสหวานอมเปรี้ยว

ลักษณะสับปะรด

รูปลักษณะ ไม้ล้มลุกอายุหลายปี สูง 90-100 ซม. มีลำต้นอยู่ใต้ดิน ใบเดี่ยวเรียงสลับซ้อนกันถี่ ใต้อาหารอบต้น กว้าง 6.5 ซม. ยาวได้ถึง 1 เมตร ไม่มีก้านใบ ดอกช่อออกจากกลางต้น

มีดอกย่อยจำนวนมาก ผลเป็นผลรวม รูปทรงกระบอก มีใบเป็นกระจุกที่ปลาย

สับปะรดเป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว สามารถทนต่อสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้ดี เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ เมื่อเจริญเป็นผลแล้วจะเจริญต่อไปโดยตาที่ลำต้นจะเติบโตเป็นต้นใหม่ได้อีก และสามารถตัดแปลงเป็นไม้ประดับได้อีกด้วย

สับปะรดแบ่งออกตามลักษณะความเป็นอยู่ได้ 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือพวกที่มีระบบรากหาอาหารอยู่ในดิน หรือเรียกว่าไม้ดิน, พวกอาศัยอยู่ตามคาคบไม้หรือลำต้นไม้ใหญ่ ได้แก่ ไม้อากาศต่าง ๆ ที่ไม่แย่งอาหารจากต้นไม้มันเกาะอาศัยอยู่ พวกนี้ส่วนใหญ่จะเป็นไม้ประดับ, และพวกที่เจริญเติบโตบนผาหินหรือโขดหิน

ส่วนสับปะรดที่เราใช้บริโภคจัดเป็นไม้ดิน แต่ยังมีลักษณะบางประการของไม้อากาศเอาไว้ คือสามารถเก็บน้ำไว้ตามซอกใบได้เล็กน้อยมีเซลล์พิเศษสำหรับเก็บน้ำเอาไว้ในใบ ทำให้ทนทานในช่วงแล้งได้

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

สับปะรดต้องการอากาศค่อนข้างร้อนอุณหภูมิที่เหมาะสมอยู่ระหว่าง 23.9-29.4 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนที่ต้องการอยู่ในช่วง 1,000-1,500 มิลลิเมตรต่อปี แต่ต้องตกกระจายสม่ำเสมอตลอดปี และมีความชื้นในอากาศสูง

สับปะรดชอบขึ้นในดินร่วน, ดินร่วนปนทราย, ดินปนลูกรัง, ดินทรายชายทะเล และชอบที่ลาดเท เช่น ที่ลาดเชิงเขา สภาพความเป็นกรดต่าง (pH) ของดินควรเป็นกรดเล็กน้อย คือตั้งแต่ 4.5-5.5 แต่ไม่เกิน 6.0

สับปะรดขยายพันธุ์โดยใช้ส่วนต่างๆ ของลำต้น เช่น จุก หน่อ และตะเกียง วัสดุปลูกต่างๆ เหล่านี้จะถูกเก็บเกี่ยวและวางคว่ำไว้บนต้นแม่เพื่อให้รอยแผลที่แยกออกมาจากต้นแม่แห้งดีเสียก่อนเมื่อเตรียมพื้นที่ปลูกใหม่เสร็จแล้วจึงไปเก็บรวบรวมมาอีกครั้งหนึ่งวัสดุปลูกแต่ละชนิดจะมีลักษณะของการเจริญเติบโตและระยะเวลาในการให้ผลผลิตที่แตกต่างกัน จุก เกิดที่ส่วนยอดของผล มีน้ำหนักเฉลี่ย 200-300 กรัม มีอัตราส่วนของใบกับส่วนที่เป็นลำต้นค่อนข้างสูง จึงมีความทนทานต่อสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมได้น้อยกว่าหน่อ มีอายุการให้ผลนานกว่า และมีความต้านทานต่อโรคยอดเน่าได้น้อยกว่าหน่อ แต่การใช้จุกเป็นวัสดุปลูกจะให้ต้นสับปะรดที่มีระบบรากแข็งแรงกระจายออกรอบลำต้น มีการเจริญเติบโตที่สม่ำเสมอดีกว่าหน่อทำให้สามารถควบคุมการออกดอกและจัดการให้มีผลผลิตออกมาตามเวลาที่ต้องการได้ดี หน่อ เจริญขึ้นมาจากตาตามมุมใบ มีขนาดโดยเฉลี่ย 0.5-1.0 กิโลกรัม หน่ออากาศและหน่อดินเมื่อนำมาใช้เป็นวัสดุปลูกจะมีความทนทานต่อสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมและโรคยอดเน่าได้ดี อายุการให้ผลเร็วกว่าต้นที่ปลูกจากจุก แต่ต้นสับปะรดที่ปลูกจากหน่อจะมีระบบรากแข็งแรงน้อยกว่า ความสม่ำเสมอในการเจริญเติบโตน้อยกว่า และไวต่อการถูกกระตุ้นให้ออกดอกโดยสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติได้มากกว่า จึงทำให้การควบคุมให้ออกดอกออกผลตามเวลาที่ต้องการจะทำได้ยากกว่าต้นที่ปลูกจากจุก ตะเกียง เป็นส่วนที่เจริญมาจากตาที่อยู่บนก้านผล ในทางพฤกษศาสตร์ ตะเกียงคือส่วนที่เป็นจุกของผลที่ไม่พัฒนาไปตามปกติตัวเอง ตะเกียงมีขนาดเฉลี่ย 0.3-0.5 กิโลกรัม และมีอายุการให้ผลอยู่ระหว่างกลางของจุกกับหน่อ แต่ในสภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศ

ไทย สับปะรดพันธุ์ปัตตาเวียซึ่งนิยมปลูกกันอย่างแพร่หลายมักจะไม่มีการสร้างตะเกียง จึงไม่พบว่ามี การใช้ตะเกียงเป็นวัสดุปลูก

วิธีปลูกและระยะปลูก

ไร่สับปะรดขนาดใหญ่ที่ผลิตเพื่อเป็นวัตถุดิบป้อนโรงงานอุตสาหกรรมสับปะรดกระป๋องมักนิยมปลูก ในระบบร่องแถวคู่ (double row bed) โดยหลังจากการไถพรวนดินชั้นสุดท้ายแล้วจะยกร่องกว้าง ประมาณ 1 เมตร สูงประมาณ 15 เซนติเมตร ปลูกต้นสับปะรดเป็นแถวคู่แบบสลับฟันปลาใช้ระยะระหว่าง แถวภายในร่องเดียวกันประมาณ 50 เซนติเมตร ระยะห่างระหว่างร่องคู่ 80-90 เซนติเมตร ระยะระหว่าง ต้นภายในแถว 24-30 เซนติเมตร ซึ่งจะทำให้ได้จำนวนต้น 8,000-10,000 ต้นต่อไร่ ความลึกในการ ปลูก 10-15 เซนติเมตร

การปลูกจะใช้อุปกรณ์ลักษณะคล้ายพลั่วขนาดเล็กมีด้ามสั้นๆ เรียกว่าเหล็กปลูก (planting iron) ขุดดินให้เป็นหลุมลึก 10-15 เซนติเมตร แล้วจึงวางจุดหรือหน่อตามลงไปและกลบดินรอบลำต้นให้ แน่น ดินควรจะร่วนซุยและสัมผัสโคนวัสดุปลูกอย่างทั่วถึง สำหรับการใช้เครื่องจักรกลช่วยในการปลูก สับปะรด มีการพัฒนาขึ้นมาใช้ในแหล่งปลูกใหญ่ๆ เช่นในฮาวาย แต่ไม่เป็นที่นิยมใช้มากนักเนื่องจากมี ปัญหาในด้านความลึกของการปลูกไม่เพียงพอและการกลบดินรอบต้นปลูกใหม่ไม่ดีเท่าที่ควร สำหรับ เกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ปลูกไม่มากนักอาจเลือกปลูกในระบบแถวเดี่ยวโดยใช้เชือกขึงทำแนวปลูกใช้ ระยะระหว่างแถว 75 เซนติเมตร ระยะระหว่างต้น 30 เซนติเมตร ซึ่งจะได้จำนวนต้นต่อไร่ ประมาณ 7,000 ต้น การใช้จำนวนต้นต่อไร่ต่ำจะทำให้สิ้นเปลืองเวลา แรงงาน และปริมาณวัสดุปลูกน้อยกว่า แต่ผลผลิตที่ได้อาจจะไม่สูงเท่าที่ควร

ระยะปลูกเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องรักษาให้สม่ำเสมอ ถ้าปลูกโดยมีระยะห่างไม่สม่ำเสมอ ต้น ที่มีระยะปลูกกว้างจะเจริญเติบโตเร็วกว่าและบังแสงต้นที่อยู่ข้างเคียง ทำให้การเจริญเติบโตของต้น สับปะรดในแปลงไม่สม่ำเสมอ ประโยชน์ที่ควรจะได้รับจากการคัดขนาดวัสดุปลูกก็จะสูญเสียไป การ เจริญเติบโตและผลผลิตโดยรวมจะลดลง การเลือกใช้ระยะปลูกและจำนวนต้นต่อไร่จะมีผลกระทบต่อ ผลผลิตและขนาดเฉลี่ยของผลที่จะได้รับ ถ้ามีการดูแลรักษาที่ดีตามมาตรฐานการใช้ระยะปลูกแคบ หรือ เพิ่มจำนวนต้นต่อไร่ให้สูงขึ้นจนถึงระดับหนึ่ง จะทำให้ได้ผลผลิตรวมเพิ่มขึ้น แต่ขนาดเฉลี่ยของผลและ ปริมาณของผลขนาดใหญ่จะลดลง

ความต้องการธาตุอาหาร ดินในพื้นที่ปลูกสับปะรดส่วนใหญ่มักจะมีสภาพเป็นดินร่วน ดินร่วนปน ทราย หรือดินทรายที่มีการระบายน้ำดี ซึ่งลักษณะการระบายน้ำดีเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการปลูก สับปะรด แต่ลักษณะการระบายน้ำดีของดินดังกล่าวมาแล้วนั้นก็มักจะเป็นผลให้มีการสูญเสียธาตุ อาหาร และความอุดมสมบูรณ์ของดินไปค่อนข้างเร็ว โดยสูญเสียไปกับน้ำที่ชะล้างหน้าดิน หรือน้ำที่ซึมลง ไปในดินเกินระดับความลึกของระบบรากพืช นอกจากการสูญเสียธาตุอาหารไปกับน้ำแล้ว ธาตุอาหารอีก จำนวนหนึ่งก็จะถูกนำออกไปจากพื้นที่โดยติดไปกับผลผลิตของสับปะรดอีกด้วย ดังนั้นถึงแม้ว่าดินในพื้นที่ ที่ใช้ปลูกสับปะรดในระยะแรกจะมีความอุดมสมบูรณ์ดี แต่เมื่อปลูกสับปะรดไปได้ระยะหนึ่ง ดินก็จะเสื่อม ความอุดมสมบูรณ์ไปได้ในเวลาไม่นานนักการปลูกสับปะรดในอัตรา 6,106 ต้นต่อไร่และให้ผลผลิต 8.8 ตัน ต่อไร่ จะมีการดูดธาตุอาหารขึ้นมาจากดินเพื่อใช้ในการเจริญเติบโต และบางส่วนของธาตุอาหารเหล่านั้น จะสะสมอยู่ในส่วนของผลผลิต และสูญเสียไปจากพื้นที่เมื่อมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตออกไป นอกจากธาตุ อาหารที่สูญเสียไปกับผลผลิตแล้วถ้ามีการนำหน่อออกไปจากพื้นที่อีกประมาณหนึ่งหน่อต่อต้นแม่หนึ่ง

ต้น ก็จะมีการสูญเสียธาตุอาหารออกไปจากพื้นที่อีกคือ N5.33 กิโลกรัม P2O5 1.28 กิโลกรัม K2O 6.88 กิโลกรัม CaO 1.59 กิโลกรัม และ MgO 1 กิโลกรัม ต่อพื้นที่ 1 ไร่ การเจริญเติบโตและผลผลิตของ สับปะรดจะตอบสนองต่อธาตุไนโตรเจนได้มากที่สุด รองลงมาคือโพแทสเซียม ปริมาณไนโตรเจนที่จะให้กับ สับปะรดก็จะเป็นตัวกำหนดปริมาณของโพแทสเซียม ซึ่งควรจะสมดุลกันด้วย สำหรับธาตุฟอสฟอรัสซึ่ง สับปะรดมักจะมีความต้องการในปริมาณไม่สูงนัก แต่ปริมาณที่เพียงพอของธาตุฟอสฟอรัสก็มีความจำเป็น ต่อการออกดอกและการเจริญเติบโตตามปกติของผล ในดินที่มีธาตุฟอสฟอรัสเพียงพออยู่แล้วต้นสับปะรด จะไม่ตอบสนองต่อการให้ปุ๋ยฟอสฟอรัส หรือถ้ามีการเพิ่มฟอสฟอรัสให้มากเกินไปอาจมีผลกระทบทำให้ผล ผลิตลดลงได้ เนื่องจากระดับฟอสฟอรัสที่สูงเกินไปจะทำให้พืชดูดใช้ธาตุไนโตรเจนและธาตุอาหารอื่นๆ ได้ น้อยลง สำหรับธาตุอาหารรองที่สับปะรดต้องการและมักพบว่ามีการตอบสนองต่อการเพิ่มให้คือ แมกนีเซียม ในพื้นที่ที่ใช้ปลูกสับปะรดมาระยะเวลาหนึ่งแล้ว มักจะพบว่าสับปะรดได้รับธาตุอาหารเสริม (micronutrient) หลายธาตุไม่เพียงพอต่อความต้องการ เช่น Fe Zn และ Cu และอาจรวมถึง B ด้วย ต้น สับปะรดที่ได้รับธาตุอาหารหลักในปริมาณที่เพียงพอควรมีระดับธาตุอาหารใน D-leaf

การปลูกและการดูแลรักษา

ในสภาพแวดล้อมของแหล่งปลูกในประเทศไทย การปลูกสับปะรดต้องใช้เวลานาน 15-18 เดือนเพื่อการเจริญเติบโตตั้งแต่แรกปลูกจนเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ในระยะที่ผลกำลังเจริญเติบโตตาที่อยู่ตามมุมใบของลำต้นจะเจริญเติบโตขึ้นมากกลายเป็นหน่อ ซึ่งหลังจากเก็บเกี่ยวผลสับปะรดจากต้นแม่ (plant crop) ไปแล้วต้นสับปะรดต้นเดิมก็จะเสื่อมโทรมไป หน่อที่เจริญขึ้นมาจากตามมุมใบก็จะเจริญเติบโตขึ้นมาเป็นสับปะรดต้นใหม่ สับปะรดที่พัฒนามากจากหน่อบนต้นแม่นี้เรียกว่า สับปะรด หน่อรุ่นแรก (first ratoon) ซึ่งสามารถให้ผลได้คล้ายสับปะรดต้นแม่ เมื่อให้ผลแล้วตาที่อยู่ตามมุมใบ ของสับปะรดหน่อรุ่นแรกก็จะเจริญเติบโตเป็นต้นใหม่ได้อีก สับปะรดต้นใหม่ที่เกิดจากตาตามมุมใบ ของหน่อรุ่นแรกนี้ เรียกว่า สับปะรดหน่อรุ่นที่สอง (second ratoon) การเกิดต้นใหม่ทดแทนกันเช่นนี้ จะดำเนินไปได้หลายรอบถ้ามีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเจริญเติบโตในทางปฏิบัติหลังจากทำ การเก็บเกี่ยวผลสับปะรดจากต้นแม่ไปแล้ว จะยังสามารถไว้หน่อและเก็บผลผลิตได้อีก 1-2 รุ่น ช่วง ระยะเวลาตั้งแต่การเริ่มต้นปลูกครั้งแรกจนถึงเก็บเกี่ยวผลของหน่อรุ่นสุดท้ายและเตรียมการปลูกครั้ง ต่อไปในพื้นที่เดิมเรียกว่ารอบการปลูก (crop cycle) ซึ่งแต่ละรอบการปลูกจะมีช่วงเวลา 4-5 ปี รอบ การปลูก 4 ปีจะประกอบไปด้วยสับปะรดรุ่นแรกและการไว้หน่อ 1 ครั้ง ซึ่งเวลาจริงที่ต้องการในการ เจริญเติบโตของพืชจะนานประมาณ 3 ปีกว่าเล็กน้อย ส่วนที่เหลืออีก 8-9 เดือนจะเป็นการเตรียมพื้นที่ เพื่อให้เหมาะสมที่จะทำการปลูกรอบใหม่ สำหรับรอบการปลูก 5 ปีจะรวมการไว้หน่อรุ่นที่ 2 ซึ่งจะ เก็บเกี่ยวหลังการไว้หน่อรุ่นแรกประมาณ 1 ปี การจะเลือกไว้หน่อรุ่นที่ 2 หรือไม่นั้นขึ้นกับสภาพความ สมบูรณ์ของการไว้หน่อรุ่นแรก ซึ่งส่วนมากจะไม่นิยมไว้หน่อรุ่นที่ 2 เนื่องจากผลผลิตของการไว้หน่อ แต่ละครั้งจะลดลงประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ ของผลผลิตที่ได้รับในสับปะรดรุ่นก่อนหน้านั้น

การบังคับผล

การบังคับผล (forcing) เมื่อสับปะรดมีการเจริญเติบโตทางด้านลำต้นจนมีขนาดพอสมควร แล้ว จะเกิดการสร้างดอกสร้างผลได้เองตามธรรมชาติเมื่อมีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ซึ่งส่วนใหญ่จะได้แก่ อุณหภูมิต่ำและช่วงวันสั้น ในสับปะรดเมื่อเริ่มมีการสร้างช่อดอก (inflorescence initiation) แล้ว ช่อดอกจะพัฒนาเป็นผลโดยไม่ต้องมีการผสมเกสร ในประเทศไทยและแหล่งปลูกสับปะรดอื่นๆ ซึ่งอยู่ในซีก

โลกด้านเหนือ เช่น ฮาวาย และไต้หวัน สับปะรดพันธุ์ปัตตาเวียมักจะเริ่มออกดอกออกผลประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม ซึ่งเป็นระยะที่มีสภาพช่วงวันสั้นและอากาศเย็น แต่อย่างไรก็ตามในแหล่งปลูกต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น ต้นสับปะรดที่มีขนาดใหญ่พอสมควรอาจจะออกดอกออกผลในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งของปีก็ได้ โดยไม่จำเป็นต้องได้รับสภาพวันสั้นหรืออากาศเย็นการปฏิบัติดูแลรักษาในช่วงของการเจริญเติบโตทางลำต้น ก็มีส่วนในความยากง่ายต่อการที่ต้นสับปะรดจะถูกกระตุ้นให้ออกดอกตามธรรมชาติด้วย ต้นที่ได้รับน้ำและปุ๋ยโดยเฉพาะอย่างยิ่งปุ๋ยไนโตรเจนอย่างเพียงพอและมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วไม่ค่อยถูกกระตุ้นให้ออกดอกออกผลในระยะเวลาที่ธรรมชาติเอื้ออำนวย ในขณะที่ต้นสับปะรดที่อยู่ในสภาพปกติอาจถูกกระตุ้นให้ออกดอกออกผลได้ อย่างไรก็ตามสภาพการขาดน้ำอย่างรุนแรงก็อาจมีอิทธิพลยับยั้งการออกดอกตามปกติของสับปะรดได้เช่นกันการบังคับผลหรือการชักนำให้ต้นสับปะรดที่เจริญเติบโตเพียงพอแล้ว ออกดอกออกผลโดยการใช้สารควบคุมการเจริญเติบโต (plant growth regulators, PGR) เป็นวิธีการที่รู้จักกันมานานแล้ว ต้นกำเนิดของวิธีการนี้เริ่มมาจากการค้นพบโดยบังเอิญว่า ต้นสับปะรดที่ได้รับการรมควันไฟออกดอกออกผลพร้อมกันก่อนฤดูกาลปกติ ผู้ปลูกสับปะรดในเปอร์โตริโกนำวิธีการรมควันไฟไปใช้กับต้นสับปะรดในแปลงปลูกให้ออกดอกออกผล โดยการสูมไฟไว้ด้านเหนือลมของแปลงปลูก หรือใช้ผ้าใบคลุมแปลงปลูกสับปะรดและปล่อยให้ควันไฟเข้าไปภายใน การบังคับผลช่วยให้มีผลสับปะรดออกมาก่อนฤดูกาลปกติ ซึ่งทำให้สามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาสูงขึ้น และช่วยให้มีผลผลิตสับปะรดออกมาใช้ประโยชน์ได้ในช่วงเวลาที่กว้างขึ้นสารออกฤทธิ์ที่มีอยู่ในควันไฟซึ่งเป็นสารที่กระตุ้นการออกดอกของสับปะรด คือ แก๊สเอทิลีน (ethylene) การศึกษาต่อๆ มา ก็พบว่าแก๊สอะเซทิลีน (acetylene) และสารควบคุมการเจริญเติบโตที่อยู่ในกลุ่มออกซิน (auxins) หลายชนิด เช่น indole acetic acid (IAA) และ naphthalene acetic acid (NAA) ก็สามารถชักนำให้ต้นสับปะรดออกดอกได้เช่นกัน

ความสำเร็จของการชักนำให้เกิดดอกในสับปะรดด้วยสารเคมีจะมีปัจจัยต่างๆ ที่ควรคำนึงถึงคล้ายกับการเกิดดอกในสภาพธรรมชาติคือ ต้นสับปะรดต้องเจริญเติบโตจนมีขนาดพอสมควรขนาดหนึ่งมีสถานะทางสรีระที่เหมาะสม มีสภาพอากาศเย็นและสภาพช่วงวันสั้น นอกจากนั้นยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวสารเคมีเองมาเกี่ยวข้องด้วย เช่น ชนิด ความเข้มข้นของสารเคมี จำนวนครั้งที่ให้สารเคมี ปริมาณรวมของน้ำที่ใช้ผสมสารเคมีและช่วงเวลาที่ใช้สารเคมีแก่ต้นสับปะรด เนื่องจากขนาดของผลสับปะรดมีความสัมพันธ์เป็นอย่างสูงกับขนาดของต้นที่ระยะบังคับผล และในทางการค้าและอุตสาหกรรมต้องการผลสับปะรดที่มีขนาด 1.0-2.5 กิโลกรัม ถ้าต้นสับปะรดเจริญเติบโตได้ขนาดพอที่จะบังคับให้ออกดอกได้แต่ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้ได้รับขนาดผลที่เหมาะสม ขนาดของผลที่ได้ก็จะมีขนาดเล็กเกินไปที่จะใช้ประโยชน์ตามปกติได้ ในทางปฏิบัติจะทำการบังคับผลเมื่อต้นสับปะรดมีน้ำหนักสดประมาณ 2.5 กิโลกรัมขึ้นไปอย่างไรก็ตาม ต้นสับปะรดที่มีขนาดใหญ่จนเกินไป เช่น มีน้ำหนักสดมากกว่า 5 กิโลกรัม อาจจะทำให้การบังคับผลได้ยากขึ้นหรือต้องใช้ปริมาณสารเคมีมากกว่าปกติ เพื่อให้ได้รับผลของการออกดอกในระดับที่น่าพอใจ สถานะทางสรีระของต้นสับปะรดก็มีผลกระทบต่อความสำเร็จในการบังคับผลด้วยเช่นกัน ต้นสับปะรดที่ได้รับน้ำและปุ๋ยไนโตรเจนอย่างต่อเนื่องมาตลอด มีการเจริญเติบโตทางลำต้นอย่างรวดเร็ว จะทำให้การบังคับผลได้ผลน้อยลง ความสำเร็จของการบังคับผลจะสูงเป็นที่น่าพอใจ เมื่อระดับของไนโตรเจนในส่วนโคนใบสีเขียวของ D-leaf

มีค่าประมาณ 1.3 เปอร์เซ็นต์ (น้ำหนักสด) ระดับชั้นสูงของไนโตรเจนในใบที่ระยะบังคับผลไม่ควรเกิน 1.6 เปอร์เซ็นต์ (น้ำหนักสด) ในทางปฏิบัติผู้ปลูกสับปะรดมักจะงดการให้น้ำและปุ๋ยไนโตรเจนแก่ต้นสับปะรดในช่วงก่อนการบังคับผล 2-3 เดือน สารเคมีที่พบว่าสามารถชักนำให้สับปะรดออกดอกออกผลได้มีหลายชนิด แต่ละชนิดอาจจะมีความสะดวกในการใช้ และมีประสิทธิภาพในการชักนำให้ต้นสับปะรดออกดอกได้แตกต่างกันไปในสภาพแวดล้อมต่างๆ อย่างไรก็ตามสารเคมีที่มีประสิทธิภาพสูง และอยู่ในความนิยมใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วไปในทางการค้าและอุตสาหกรรมการผลิตสับปะรดมี 4 ชนิดคือ แคลเซียมคาร์ไบด์หรืออะเซทิลีน เอทิลีน เอทิลฟอน และแนพทาลีน อะซีติกแอซิด อะเซทิลีน (acetylene, C_2H_2) หรือแคลเซียมคาร์ไบด์ (CaC_2) อาจใช้ในรูปของแข็งใส่ลงในกลางยอดของต้นสับปะรดที่มีน้ำขังอยู่ หรือใช้รูปสารละลายของแคลเซียมคาร์ไบด์ ซึ่งแคลเซียมคาร์ไบด์เมื่ออยู่ในสภาพสารละลายจะเกิดขบวนการไฮโดรไลซิสได้แก๊สอะเซทิลีน (C_2H_2) ซึ่งเป็นสารออกฤทธิ์ในการชักนำให้ต้นสับปะรดออกดอก

เกษตรกรรายย่อยโดยทั่วไปนิยมใช้แคลเซียมคาร์ไบด์เนื่องจากหาได้ทั่วไปในท้องถิ่นและราคาถูก อัตราที่ใช้แตกต่างกันไปตามพื้นที่ปลูกตั้งแต่ 150 มิลลิกรัม-3 กรัมต่อต้น การให้แคลเซียมคาร์ไบด์ในเวลากลางคืนได้ผลดีกว่าในเวลากลางวัน ซึ่งอาจจะเนื่องจากต้นสับปะรดมีความอ่อนไหวต่อการชักนำให้เกิดดอกในเวลากลางคืนได้มากกว่าในเวลากลางวัน หรือการเคลื่อนย้ายของสารเคมีภายในต้นสับปะรดในเวลากลางคืนดำเนินไปได้ดีกว่าในเวลากลางวัน เนื่องจากปากใบสับปะรดจะเปิดเป็นส่วนใหญ่ในเวลากลางคืน หรือทั้งสองเหตุผลรวมกัน สำหรับการใช้ในรูปของแข็งจะหุบแคลเซียมคาร์ไบด์ให้เป็นก้อนเล็กๆ ใส่ลงในกลางยอดของต้นสับปะรดที่มีน้ำขังอยู่ในกรณีที่ไม่มีการให้น้ำขังอยู่ ที่บริเวณยอดของต้นสับปะรดจะต้องหยอดน้ำเพิ่มให้ต้นละ 50-75 มิลลิตร การหยอดน้ำที่หยอดก็ได้ ผลคล้ายกับการฉีดพ่นให้ที่ใบของต้นสับปะรด การให้ NAA ในเวลากลางวันไม่ทำให้เปอร์เซ็นต์การออกดอกลดลงจนเห็นได้เด่นชัดนัก แต่ก็ควรหลีกเลี่ยงการให้ในเวลาที่มีแสงแดดจัด อย่างไรก็ตามในพื้นที่ที่มีสภาพอากาศร้อนชื้นและมีฝนตกบ่อยๆ การจะได้รับความสำเร็จในการบังคับผลเป็นที่น่าพอใจจะต้องให้ NAA ซ้ำเป็นครั้งที่ 2 ในเวลา 5-7 วันหลังจากการให้ครั้งแรก

เอทิลีน (ethylene, C_2H_4) เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเอทิลีนเป็นฮอร์โมนพืชชนิดหนึ่ง ซึ่งมีหน้าที่ในการควบคุมกระบวนการทางสรีระและชีวเคมีต่างๆ มากมายในพืช ในสับปะรดเอทิลีนเป็นสารที่มีประสิทธิภาพสูงทั้งทางด้านการชักนำให้ดอกออก และคุณภาพของผลสับปะรดที่ได้รับก็อยู่ในขั้นดีมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีสภาพภูมิอากาศร้อนชื้นประสิทธิภาพในการบังคับผลของเอทิลีนจะสูงกว่าสารบังคับผลชนิดอื่น แต่การใช้เอทิลีนเป็นสารบังคับผลมีปัญหาในด้านการปฏิบัติ เนื่องจากเอทิลีนอยู่ในรูปของแก๊ส ซึ่งจะต้องทำให้ละลายอยู่ในน้ำเสียก่อนจึงจะให้แก่ต้นสับปะรดได้สะดวก และปริมาณแก๊สเอทิลีนที่ละลายในน้ำจะต้องมากพอที่จะสามารถกระตุ้นให้เกิดผลทางสรีระ ชักนำให้มีการสร้างช่อดอกในสับปะรดได้ จึงมีใช้เฉพาะผู้ปลูกสับปะรดรายใหญ่บางรายเพราะต้องมีอุปกรณ์พิเศษที่จะช่วยผสมเอทิลีนลงในน้ำ ในทางปฏิบัติจะใช้น้ำซึ่งมีแอมโมเนียมคาร์บอเนตอยู่ 0.5-2.0 เปอร์เซ็นต์ สูบผ่านท่อซึ่งมีอุปกรณ์ผสมเอทิลีนเข้าไปในระบบก่อนที่สารละลายจะผ่านหัวฉีดออกมา อัตราการใช้เอทิลีนในที่ต่างๆ กันอาจแตกต่างกันไปได้ในช่วง 80-352 กรัมต่อไร่ ปริมาณน้ำที่ใช้ 800-1,200 ลิตรต่อไร่ การให้ครั้งที่ 2 ห่างจากครั้งแรก 1-5 วัน

เอทธิฟอน (ehthephon, 2-chloroethylphosphonic acid) เป็นสารที่แตกตัวให้เอทธิลีนในสภาพที่ pH สูงกว่า 3.5 เป็นสารเคมีที่กำลังได้รับความนิยมสำหรับใช้เป็นสารบังคับผลในสับปะรดอย่างแพร่หลายทั้งผู้ปลูกรายใหญ่และเกษตรกรรายย่อย เนื่องจากมีความสะดวกในการใช้สูงเพราะอยู่ในรูปของเหลวที่คงตัวในสภาพ pH ต่ำ และมีประสิทธิภาพในการชักนำให้ต้นสับปะรดออกดอกได้ดี แต่ราคาอาจจะค่อนข้างแพงเมื่อเปรียบเทียบกับการใช้สารบังคับผลชนิดอื่น ในทางปฏิบัติอัตราการใช้อเอทธิฟอนจะแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ปลูก ในประเทศไทยใช้อัตรา 175-200 ppm สารออกฤทธิ์ ผสมยูเรีย 1.5 เปอร์เซ็นต์ ฉีดพ่นให้ต้นละ 75 มิลลิลิตร การให้ครั้งที่สองห่างจากครั้งแรก 3-5 วัน ในบางกรณีการใช้เอทธิฟอนเป็นสารบังคับผล อาจจะไม่ได้รับความสำเร็จเท่าที่ควร หรือบางครั้งพบว่าต้นสับปะรดมีเปอร์เซ็นต์การออกดอกน้อยมากหรือไม่ออกดอกเลย ซึ่งความด้อยประสิทธิภาพของเอทธิฟอนในการชักนำให้ต้นสับปะรดออกดอก มักเกิดขึ้นในฤดูร้อนซึ่งสภาพอากาศมีอุณหภูมิสูง ปรากฏการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นได้ทั่วไปในแหล่งปลูก

การคัตขนาดวัสดุปลูก

ทั้งจุกและหน่อก่อนนำไปปลูกควรมีการคัตขนาดออกเป็นกลุ่มต่างๆ ให้แต่ละกลุ่มมีขนาดใกล้เคียงกัน โดยแต่ละกลุ่มควรมีน้ำหนักแตกต่างกันไม่เกิน 100 กรัมสำหรับจุก และไม่เกิน 200 กรัมสำหรับหน่อ การใช้จุกหรือหน่อที่มีขนาดเดียวกันปลูกในแปลงเดียวกันจะทำให้ต้นสับปะรดมีการเจริญเติบโตสม่ำเสมอ การปฏิบัติดูแลรักษาเช่น การให้ปุ๋ย การกำจัดวัชพืช และการบังคับผลทำได้สะดวก ผลมีขนาดสม่ำเสมอและมีช่วงเวลาเก็บเกี่ยวสั้นการชุบสารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ปัญหาสำคัญของการปลูกสับปะรดในประเทศไทยและในอีกหลายพื้นที่ปลูกทั่วโลกคือ การเกิดโรคยอดและรากเน่าซึ่งจะทำความเสียหายได้เป็นอย่างมาก การป้องกันทำได้โดยการใช้จุกหรือหน่อที่ผึ่งให้รอยแผลแห้งดีเสียก่อน และชุบวัสดุปลูกในสารป้องกันกำจัดเชื้อรา เช่น ฟอสเอทธิลอะลูมิเนียม (fosethyl aluminium) อัตรา 400 กรัมต่อน้ำ 20 ลิตร และถ้ามีแมลงเช่น เพลี้ยแป้งติดมากับวัสดุปลูกอาจใช้สารกำจัดแมลงเช่น มาลาไธออน (malathion) ผสมลงไปพร้อมกันในอัตรา 50 มิลลิลิตรต่อน้ำ 20 ลิตร ในการชุบสารดังกล่าวควรแช่วัสดุปลูกไว้นาน 2-3 นาที เมื่อนำขึ้นมาแล้วควรนำไปปลูกในแปลงที่เตรียมไว้ทันที ไม่ควรกองวัสดุปลูกไว้นานข้ามวัน ถ้ามีความจำเป็นต้องทิ้งไว้นานข้ามวันควรกระจายวัสดุปลูกออก หลีกเลี่ยงการซ้อนทับกันของวัสดุปลูกให้มากที่สุด

การควบคุมวัชพืช

นอกจากจะมีอายุการเก็บเกี่ยวแล้ว สับปะรดยังมีอัตราการเจริญเติบโตในช่วง 3-6 เดือนแรกค่อนข้างต่ำ ทำให้มีเวลาที่วัชพืชจะเข้ามาทำความเสียหายได้มาก บทบาทของวัชพืชนอกจากจะแก่งแย่งปัจจัยที่จำเป็นในการเจริญเติบโตแล้ว การมีวัชพืชขึ้นอยู่ในแปลงปลูกสับปะรดยังเป็นอุปสรรคกีดขวางการเข้าไปปฏิบัติงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาตลอดจนถึงการเก็บเกี่ยวอีกด้วย การป้องกันกำจัดวัชพืชจึงต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงการเตรียมปลูกไปจนถึงระยะที่ต้นสับปะรดสามารถสร้างพุ่มใบปกคลุมพื้นที่ได้พอสมควรแล้ว ซึ่งอาจกินเวลา 7-9 เดือนหลังการปลูกเนื่องจากสับปะรดเป็นพืชที่มีระบบรากกระจายอยู่มากบริเวณผิวดินตื้นๆ จึงไม่นิยมใช้เครื่องจักรกลเข้าไปทำการไถพรวนเพื่อกำจัดวัชพืช เพราะจะทำให้ระบบรากได้รับความเสียหาย กระทบกระเทือนต่อการเจริญเติบโตและยังเป็นช่องทางให้เชื้อโรคเข้าทำลายได้ง่ายอีกด้วย การป้องกันกำจัดวัชพืชส่วนใหญ่นิยมใช้สารกำจัดวัชพืช การใช้แรงงานคนเข้าไปลากถาง

สิ้นเปลืองแรงงานมากและทำได้ช้า จึงทำได้ในพื้นที่ขนาดเล็กเพื่อช่วยกำจัดวัชพืชที่หลงเหลือหรือ ต้านทานต่อสารเคมีเป็นจุดๆ ไป สารกำจัดวัชพืชที่นิยมใช้ในไร่สับปะรดได้แก่ 1. ไดยูรอน (diuron) เป็นสารกำจัดวัชพืชประเภทเลือกทำลาย ใช้ได้ทั้งก่อนและหลังวัชพืชงอกเข้าสู่ทางราก มากกว่าทางลำต้นและใบ เคลื่อนย้ายจากรากไปสู่ใบทางท่อน้ำตามกระแสการคายน้ำ ควบคุมวัชพืชใบ กว้างได้ดีกว่าใบแคบ ทำลายพืชโดยยับยั้งการสังเคราะห์แสงและทำให้เซลล์ตาย การเลือกทำลาย เนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายและการย่อยสลายภายในต้นพืชแต่ละชนิดมีอัตราแตกต่างกัน การใช้ควร ฉีดพ่นในสภาพที่ดินมีความชื้นพอสมควร เพื่อให้สารสามารถซึมลงไปสู่บริเวณรากได้ดี โดยรอน สลายตัวได้โดยแสงและจุลินทรีย์ดิน จึงไม่ควรฉีดพ่นทิ้งไว้ในสภาพที่ดินแห้งและมีแสงแดดจัด การใช้ ไดยูรอนอัตรา 720 กรัมต่อไร่ ควบคุมวัชพืชในไร่สับปะรดได้ดีประมาณ 3 เดือน และมีผลตกค้างนาน กว่าอะทราซีน (atrazine) เล็กน้อย แต่ในฤดูฝนระยะเวลาในการควบคุมวัชพืชจะน้อยลง การฉีดซ้ำ ครั้งที่สองอาจจะต้องทำที่ระยะ 2 เดือน 2. โบรมาซิล (bromacil) เป็นสารกำจัดวัชพืชประเภทเลือก ทำลาย ใช้ได้ทั้งก่อนและหลังวัชพืชงอกเข้าสู่พืชทางรากได้ดีกว่าทางลำต้นและใบ เคลื่อนย้ายจากราก ไปสู่ใบทางท่อน้ำตามกระแสการคายน้ำ ควบคุมวัชพืชได้ทั้งใบแคบและใบกว้าง ทำลายพืชโดยยับยั้ง การสังเคราะห์แสงและทำให้เซลล์ตาย หลังฉีดพ่นแล้วมีความคงทนอยู่ในดินได้นานอาจจะถึง 1-2 ปี ออกฤทธิ์ทำลายวัชพืชได้ดีในสภาพที่ดินมีความชื้น เนื่องจากสารสามารถซึมลงไปสู่บริเวณรากได้ ดี การใช้หลังวัชพืชงอกควรผสมสารจับใบเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเข้าสู่พืชทางใบ 3. อะทรา ซีน (atrazine) เป็นสารกำจัดวัชพืชประเภทเลือกทำลาย นิยมใช้แบบก่อนวัชพืชงอก ส่วนใหญ่เข้าสู่ พืชทางรากมากกว่าทางลำต้นและใบ เคลื่อนย้ายจากรากไปสู่ใบทางท่อน้ำตามกระแสการคาย น้ำ ควบคุมวัชพืชทั้งใบแคบและใบกว้าง แต่ควบคุมพวกใบกว้างได้ดีกว่าใบแคบ ทำลายพืชโดยยับยั้ง การสังเคราะห์แสงและทำให้เซลล์ตาย การเลือกทำลายเนื่องมาจากการย่อยสลายภายในต้นพืชแต่ละ ชนิดมีอัตราแตกต่างกัน อาจใช้แบบหลังวัชพืชงอกได้เมื่อผสมสารจับใบ 4. อะมีทริน (ametryne) เป็น สารที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันกับอะทราซีน เป็นสารกำจัดวัชพืชประเภทเลือกทำลาย เข้าสู่พืชทางใบได้ ดีกว่าอะทราซีน มีความคงทนในดินสั้นกว่าอะทราซีน นิยมใช้แบบหลังวัชพืชงอกโดยผสมสารจับใบ มี ความเป็นพิษต่อสับปะรดมากกว่าอะทราซีน 5. ไกลโฟเสท (glyphosate) เป็นสารกำจัดวัชพืช ประเภทไม่เลือกทำลาย ใช้หลังวัชพืชงอก เข้าสู่พืชทางใบและส่วนที่มีสีเขียวสามารถเคลื่อนย้ายจากใบ ไปสู่ส่วนล่างของพืชที่อยู่ใต้ดินได้ ควบคุมวัชพืชได้ทั้งพวกใบแคบและใบกว้าง ฤดูเดียวและหลายฤดูแต่ ส่วนใหญ่ใช้ควบคุมวัชพืชหลายฤดู เช่น หญ้าคา ทำลายพืชโดยยับยั้งการสังเคราะห์กรดอะมิโนที่มี aromatic ring การใช้ควรฉีดพ่นในสภาพที่วัชพืชกำลังเจริญงอกงามดี สารไกลโฟเสทไม่มีผลตกค้าง ในดิน จึงนิยมใช้ในขั้นตอนการเตรียมดินก่อนปลูกสับปะรดเพื่อทำลายวัชพืชขึ้นต้น เช่น หญ้าคา

การเก็บเกี่ยว

ในประเทศไทยการปลูกสับปะรดสามารถทำได้เกือบตลอดปีตั้งแต่การเก็บผลสับปะรด ก็ สามารถทำได้เกือบตลอดทั้งปีเช่นกัน แต่ที่สับปะรดให้ผลชุกที่สุดมี 2 ช่วง คือ ช่วงสับปะรดปี ซึ่ง จะเก็บผลได้มากกว่าสับปะรดทะวายประมาณ 3 เท่า ช่วงนี้จะอยู่ระหว่างเดือนเมษายนถึงมิถุนายน และช่วงสับปะรดทะวาย ซึ่งออกในเดือนตุลาคมถึงธันวาคม การสังเกตผลแก่ของสับปะรด พิจารณา ได้จากลักษณะภายนอกผลดังนี้ ผิวเปลือก จะเปลี่ยนจากสีเขียวเป็นเขียวอมเหลืองอมส้ม หรือเขียว เข้มเป็นมัน ใบเล็ก ๆ ของตาย่อย จะเหี่ยวแห้ง เป็นสีน้ำตาลหรือชมพู ตาย่อย จะนูนเด่นชัดเรียกว่า

ตาเต็ม ร่องตาจะตื้นเต็มทีขนาดของผลไม้เพิ่มขึ้นอีก ตมกลืน ผลสับปะรดแก่จะส่งกลิ่นหอมเฉพาะตัว ความแน่นของผล จะลดลงเมื่อใช้น้ำฉีดหรือไม้เคาะเพื่อฟังเสียง ถ้าเสียงโปร่งแสดงว่ายังไม่แก่ ถ้าเสียงทึบ (หรือแปะ) แสดงว่าแก่จัดได้ที่แล้ว

ข้อควรคำนึงในการบังคับให้สับปะรดออกดอกนอกฤดูกาล

การบังคับให้สับปะรดออกดอก ควรทำในตอนเช้าหรือตอนเย็น หรือในเวลากลางคืน ซึ่งจะช่วยให้เปอร์เซ็นต์การออกดอกมีมากขึ้น 2. เตรียมสารและผสมสารไว้ในปริมาณที่พอเหมาะเพื่อใช้ในครั้งหนึ่งๆ นั้น ควรผสมสารไว้นานเกิน 2 ชั่วโมง เพราะจะทำให้ตัวยาบางชนิดเสื่อมคุณภาพ 3. ถ้าหากฝนตกในขณะที่ทำการหยอดสารหรือภายใน 6 ชั่วโมงหลังจากหยอดสาร จะต้องหยอดสารใหม่ 4. ควรทำการบังคับหรือหยอดสารซ้ำอีกครั้งหนึ่งหลังจากที่หยอดครั้งแรกไปแล้ว 7 วัน ทั้งนี้เพื่อให้การหยอดสารได้ผลแน่นอนขึ้นหลังจากหยอดสารไปแล้ว ถ้าสับปะรดต้นไหนเป็นโรคโคนเน่าหรือไส้เน่าก็ให้ใช้ยา อาลีเอท หยอดหรือฉีดพ่นที่ต้นในอัตรา 30 ซี.ซี. ต่อต้นซึ่งสามารถรักษาโรคนี้ได้ดี 6. ถ้าต้องการเร่งให้ผลสับปะรดโต ควรใช้ฮอร์โมนแพลนโนฟิกซ์อัตรา 50 ซี.ซี. ต่อน้ำ 20 ลิตร ผสมปุ๋ยเกล็ดสูตร 20-20-20 จำนวน 500 กรัม รดหรือฉีดพ่นให้ทั่วทั้งผล ในขณะที่ผลมีขนาดเท่ากำปั้น และกระทำทุกๆ 30-45 วัน ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มขนาดและน้ำหนักของผล ทำให้เก็บเกี่ยวได้เร็วขึ้น 7. กรณีที่ต้องการยืดอายุการเก็บเกี่ยวออกไปอีก ก็ให้ฉีดพ่นฮอร์โมนแพลนโนฟิกซ์ อัตรา 100 ซี.ซี. ผสมน้ำ 200 ลิตร และผสมปุ๋ยเกล็ดสูตร 20-20-20 จำนวน 500 กรัม ฉีดพ่นให้ทั่วผลสับปะรดก่อนที่ผลสับปะรดจะแก่หรือสุกประมาณ 15 วัน ทำให้ผู้ปลูกทยอยเก็บเกี่ยวผลสับปะรดได้ทันทั้งไร่ ทั้งยังช่วยเพิ่มขนาดและปรับปรุงคุณภาพของสับปะรดที่เก็บเกี่ยวล่าช้านี้ให้ดียิ่งขึ้น

ฤดูกาลของสับปะรด

- ช่วงเก็บเกี่ยวในฤดู ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน - มกราคม และกลางเดือนเมษายน - กรกฎาคม สับปะรดจะให้ผลผลิตมาก ในตลาดมีราคาสูง
- ช่วงเก็บเกี่ยวนอกฤดู ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ - ต้นเดือนเมษายน และเดือนสิงหาคม - ตุลาคม สับปะรดจะให้ผลผลิตน้อย ราคาแพง

สรรพคุณและประโยชน์

ประโยชน์ของสับปะรด

1. ช่วยเสริมสร้างระบบภูมิคุ้มกันในร่างกายให้แข็งแรง
2. ช่วยบำรุงผิวพรรณให้เปล่งปลั่งสดใสอยู่เสมอ
3. ช่วยในการต่อต้านอนุมูลอิสระในร่างกาย ช่วยชะลอการเกิดริ้วรอยและความแก่ชรา
4. เป็นผลไม้ที่เมื่อรับประทานแล้วจะรู้สึกสบายท้องไม่รู้สึกอึดอัด ดื่มน้ำสับปะรดปั่นกันดีกว่า
5. ใช้น้ำมารับประทานเป็นผลไม้ หรือนำมาปรุงเป็นอาหาร เช่น แกงสับปะรด เป็นต้น
6. นำมาใช้แปรรูปเป็นสับปะรดกระป๋อง ทำเป็นสับปะรดกวนก็ได้
7. การแปรรูปสับปะรดอื่น ๆ เช่น การทำไวน์สับปะรด แยมสับปะรด เป็นต้น
8. ช่วยลดอัตราความเสี่ยงจากการเกิดโรคมะเร็ง

9. ช่วยบรรเทาและรักษาอาการหวัดได้
10. ช่วยให้เลือดลมไหลเวียนได้ดีมากขึ้น
11. ช่วยให้สุขภาพในช่องปากแข็งแรง ป้องกันไม่ให้เกิดโรคเหงือก
12. สับปะรด สรรพคุณ ช่วยบรรเทาอาการร้อนกระสับกระส่าย หิวน้ำ
13. ช่วยแก้อาการท้องผูก ขับถ่ายไม่สะดวก
14. ช่วยในการย่อยอาหารจำพวกโปรตีน
15. ช่วยลดเสมหะในลำคอได้
16. ช่วยในการขับปัสสาวะ ปัสสาวะไม่ออก
17. ช่วยรักษาโรคนิ้ว
18. ช่วยรักษาโรคไตอักเสบ
19. ช่วยรักษาโรคความดันโลหิตสูง
20. ช่วยรักษาโรคหลอดเลือดอักเสบ
21. ช่วยบรรเทาอาการของโรคบิด
22. เชื่อว่าช่วยรักษาและบรรเทาอาการของโรคนิ้วล็อก (Trigger Finger)
23. ช่วยรักษาอาการบวมน้ำพวยสับปะรด Pineapple Pieช่วยรักษาอาการแผลเป็นหนอง
24. ช่วยแก้ปัญหาสันเท้าแตก
25. ช่วยลดการอักเสบจากบาดแผล
26. เป็นยารักษาโรคผิวหนัง
27. ใบสด นำมาใช้เป็นยาถ่าย หรือยาฆ่าพยาธิ ได้
28. ผลดิบสามารถนำมาใช้ห้ามเลือดได้
29. ผลดิบสับปะรด ช่วยขับประจำเดือน
30. ส่วนของรากสับปะรด นำมาใช้เป็นยาแก้กระษัย บำรุงไตได้
31. นามของสับปะรด ช่วยแก้พิษฝีต่าง ๆ ได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต กระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร มีรายละเอียดดังนี้

งานวิจัยเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วัฒนธรรม

เมืองดี นนทะธรรม (2549) ได้ศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนวัดประตูป่า ตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในชุมชน ศรัทธาวัดประตูป่า ร่วมกันศึกษาค้นคว้า และสรุปรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในชุมชนวัดประตูป่า ตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เพื่ออนุรักษ์ ถ่ายทอดความรู้ด้านประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อจัดทำเอกสารหลักสูตรท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนวัดประตูป่า ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคก่อนเกิดรัฐหริภุญไชย ยุคผนวกรวมแคว้นล้านนาไทย ยุคภายใต้การปกครองของพม่า ยุคผนวกรวมแคว้น สยาม(ยุคเก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง) และสุดท้ายยุคคนยงครองพื้นที่ (พ.ศ. 2348-2550) ได้ทราบประวัติ ของหมู่บ้านย่อย 5 หมู่บ้าน คือ บ้านบ้านท่ากว้างหนองกออ้อ บ้าน หนองมูล บั

านประตูป่า บ้านสันใจยา และบ้านห้วยยาง เป็นชุมชนใหญ่ตั้งอยู่บนผืนแผ่นดินที่อุดม สมบูรณ์อันเป็นบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงโดยมีวัดประตูป่าเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของผู้คนในชุมชน คนหมู่บ้านเป็นคนยอง คนเฒ่าไตยวน (คนเมือง) ที่เหลือเป็นคนภาคอื่น ๆ มีวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนยอง ซึ่งได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา มีความศรัทธาความเชื่อทางพุทธศาสนา กฎแห่งกรรม นรกสวรรค์ การพลัดพราก บุญเพสันนิวาส อาณิสสงส์ผลบุญ ไสยศาสตร์ เสนียดจัญไร โหราศาสตร์ จากความ เชื่อความศรัทธาดังกล่าวทำให้เกิดการยึดถือประเพณีปฏิบัติเป็นระเบียบกฎเกณฑ์ทั้งในด้านสิ่งที่เป็นข้อห้าม ขนบธรรมเนียมประเพณีในชุมชนวัดประตูป่าจำแนกได้ 3 ประเภท ได้แก่ ประเพณีสิบสอง เดือนของล้านนาไทย ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตและประเพณีพิเศษ ซึ่งประเพณีเหล่านี้ได้วิวัฒนาการ และพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของสภาพสิ่งแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ชุมชนประตูป่ามีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และควรส่งเสริมให้มีการฟื้นฟู อนุรักษ์และ สืบสาน ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม จักสาน ถักทอ ประดิษฐ์อุปกรณ์ต่าง ๆ วรรณกรรม ศิลปะการแสดง การรักษาโรค การถนอมอาหารความรู้ เทคนิคหรือเคล็ดลับการทำอาหารพื้นเมืองให้อร่อย ปลอดภัย การป้องกันภัย มีการจัดทำทำเนียบรายชื่อแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนวัดประตูป่า ออกเป็น 5 หมู่บ้านหลัก ผู้คนในชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ในด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ เกิดความตระหนัก ห่วงแหน รักในมรดกอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน มีความต้องการให้เกิดการอนุรักษ์และสืบสานอย่างยั่งยืน

งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้

กัลยา มิขะมา ลำปาง แม่ธนมาตย์ และสุจินต์ สิมารักษ์ (2555) ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้และการสร้างความรู้ของเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา มีคำถามการวิจัย คือ เกษตรกรมีกระบวนการเรียนรู้สร้างความรู้ในการผลิตพืชใหม่อย่างไร ซึ่งมีพื้นที่ศึกษาที่เป็นตัวแทนพื้นที่ปลูกยางพารามานาน คือ บ้านเทพนิมิต ตำบลหนองชน อำเภอนาทม จังหวัดนครพนม ตัวแทนพื้นที่ปลูกยางใหม่คือ บ้านคำไฮ ตำบลหาดแพง อำเภอสรีสงคราม จังหวัดนครพนม รวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์โดยมีประเด็นคำถามหลักร่วมกับการสังเกตในพื้นที่ โดยรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือน มิถุนายน 2553-เมษายน 2554 ข้อมูลที่ได้นำมาจัดหมวดหมู่ข้อมูล วิเคราะห์และสรุปผล ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรมีรูปแบบการเรียนรู้โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่ม A จำนวน 4 ราย เป็นกลุ่มค้นคว้า สร้างความรู้และปรับใช้ให้เหมาะกับตนเอง เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงและการศึกษาเพิ่มเติมจาก บุคคลและสื่อการเรียนรู้อื่นๆ กลุ่ม B จำนวน 15รายเป็นกลุ่มนำเอาชุดความรู้มาปฏิบัติและปรับใช้ให้เหมาะกับตนเอง การเรียนรู้โดยการนำเอาความรู้ไปปฏิบัติเมื่อประสบปัญหาใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในชุมชน ซึ่งกลุ่ม A คือกลุ่มสร้างความรู้โดยใช้วิธีการทดลองปฏิบัติและสังเกตผลในพื้นที่ตนเองเพื่อผลิตชุดความรู้ใหม่ด้านการผลิตยางพารา

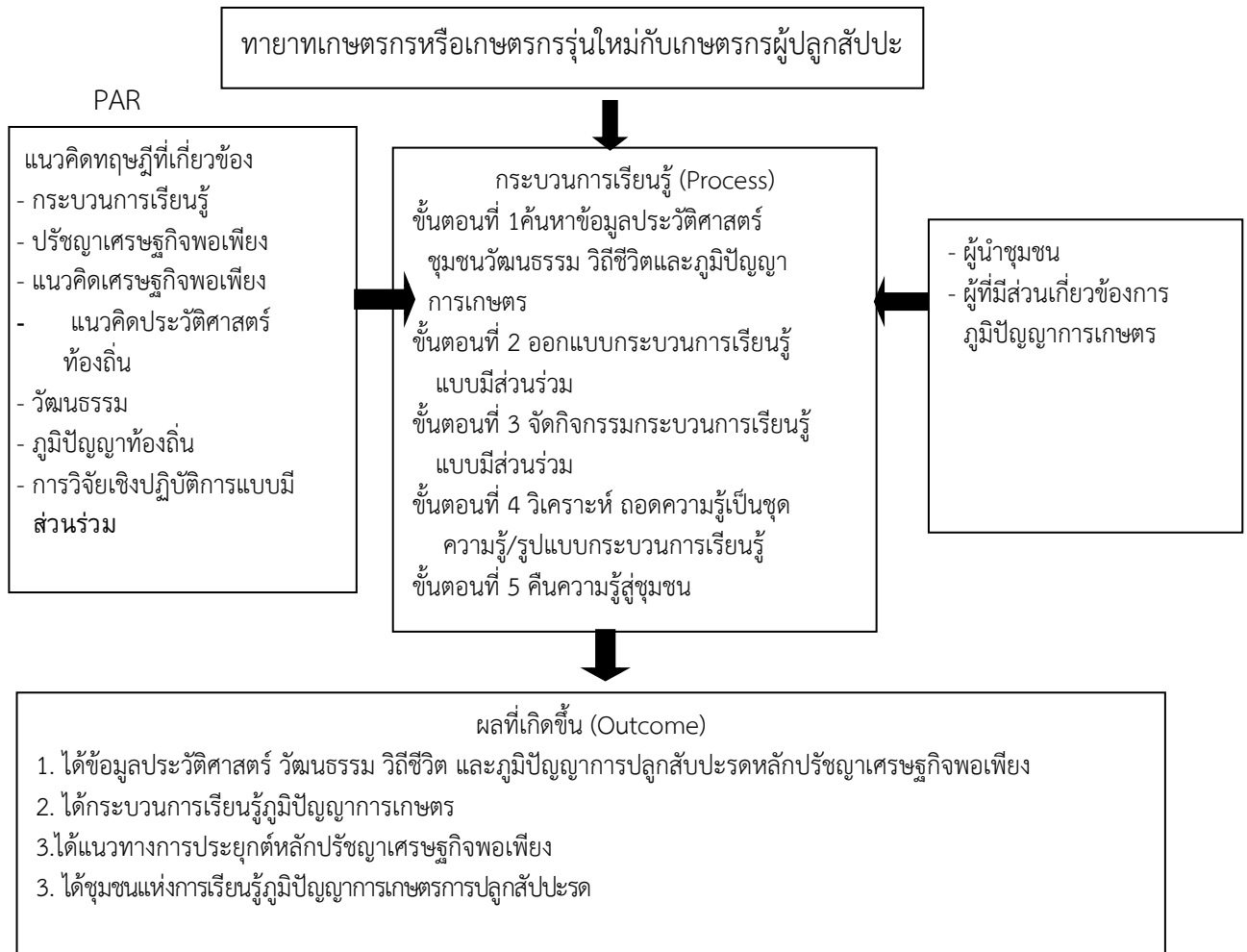
งานวิจัยเกี่ยวกับสับปะรด

นภาลัย เสมอใจ สุนันท์ สีสังข์ พลสรายุ สราญรมย์ (2558) ได้ศึกษาการใช้เทคโนโลยีในการผลิตสับปะรดให้ได้คุณภาพดีของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบ 1) สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของ เกษตรกร 2) การผลิตและการใช้เทคโนโลยีในการผลิตสับปะรดให้ได้คุณภาพดี 3) ความรู้พื้นฐานในการผลิต สับปะรดตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสม 4) การปฏิบัติของเกษตรกรตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสม 5) ปัญหาและข้อเสนอแนะความต้องการในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการผลิตสับปะรดให้ได้คุณภาพดี ผลการวิจัย พบว่า การผลิตสับปะรดเกษตรกรทั้งหมด

ปลูกสับปะรดพันธุ์ปัตตาเวีย การผลิตมีลักษณะใกล้เคียงกันเกือบทุกด้าน เกษตรกรมีการใช้เทคโนโลยีในการผลิตสับปะรด มีประเด็นที่เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติ ได้แก่ การวิเคราะห์ดินก่อน ปลูก การตัดขนาดหน่อหรือจุกให้สม่ำเสมอ การให้น้ำสับปะรด และการพินใบทิ้งเพื่อให้แตกหน่อใหม่เร็วขึ้น ปัญหาในเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของดิน ฝนแล้ง/ฝนทิ้งช่วง ความเพียงพอของแหล่งน้ำ การปลอดโรคของพันธุ์ ความรู้วิธีการผลิตตามระบบคุณภาพ GAP และการระบาดของโรคเหี่ยว ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะให้นำกระบวนการกลุ่มมาใช้ในการดำเนินงาน มีการส่งเสริมการผลิตสับปะรดตามระบบเกษตรที่เหมาะสมและมีการใช้เทคโนโลยีในการผลิตสับปะรด ทั้งสับปะรดโรงงาน สับปะรดผลสดและสับปะรดสายพันธุ์อื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิด คือ การสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของทายาทเกษตรกร เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง สืบค้นองค์ความรู้ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาการเกษตรบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีสภาพการณ์เป็นอย่างไร มีสิ่งใดที่ต้องการพัฒนาศักยภาพให้เกิดการเรียนรู้จึงร่วมมือกันออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยทายาทเกษตรกรรุ่นใหม่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด ในขณะเดียวกันเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดก็เรียนรู้นวัตกรรมและเทคโนโลยีการเกษตรหรือประยุกต์ต่อยอดภูมิปัญญาไปสู่เทคโนโลยีกับทายาทเกษตรกรหรือเกษตรกรรุ่นใหม่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แล้ววิเคราะห์ สังเคราะห์ถอดความรู้เป็นชุดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาการเกษตรของตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี เป็นการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรไปสู่เกษตรกรรุ่นใหม่ (Smart farmer) ตามนโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 เกิดชุดการเรียนรู้ที่สามารถเผยแพร่เป็นข้อมูลเชิงวิชาการที่สามารถเป็นประโยชน์ต่อการนำไปเรียนรู้และประยุกต์ใช้ในมิติต่าง ๆ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการกระบวนการเรียนรู้ในการสร้างชุดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาการเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา (ปริยาพร บุชบา, วันที่ 16 ตุลาคม 2560)

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัย กระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research – PAR) เป็นกระบวนการกลุ่มร่วมปรึกษาหารือ เรียนรู้ร่วมกันแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ นำความรู้ที่ได้จากการสัมภาษณ์สำรวจ จัดเวทีชาวบ้าน การไปศึกษาดูงาน การปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของท้องถิ่นท้องถิ่น มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

3.1 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตพื้นที่วิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้กำหนดพื้นที่ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี จำนวน 16 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านคา หมู่ 2 บ้านหนองน้ำขุ่น หมู่ 3 บ้านหนองแดง หมู่ 4 บ้านลำพระ หมู่ 5 บ้านหนองปล้อง หมู่ 6 บ้านบึงเหนือ หมู่ 7 บ้านบึงใต้ หมู่ 8 บ้านโป่งเจ็ด หมู่ 9 บ้านพุซี้เหล็ก หมู่ 10 บ้านต้นมะค่า หมู่ 11 บ้านลำพระใต้ หมู่ 12 บ้านพุซี้เหล็กเหนือ หมู่ 13 บ้านห้วยน้ำขาว หมู่ 14 บ้านหนองไผ่ป่า หมู่ 15 บ้านท่าตาแป้น หมู่ 16 บ้านหนองน้ำขุ่นเหนือ

หมู่บ้านที่ได้รับผลประโยชน์จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ หมู่ 13 บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตเนื้อหาการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษา ดังนี้

1. บริบทชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด
2. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด
3. แนวทางการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดแบบมีส่วนร่วมของชุมชน
4. รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดจากเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดสู่ ทายาทเกษตรกร

ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม

1. กลุ่มเกษตรกร ได้แก่ เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดจาก ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี
2. กลุ่มทายาทเกษตรกร ได้แก่ ลูกหลานของเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี ผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่ เยาวชนผู้สนใจอาชีพเกษตรกร
3. กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล เกษตรตำบล เกษตรอำเภอ ชาวบ้านในชุมชน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายทั้งเกษตรกร ทายาทเกษตรกร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแบบไม่เป็นทางการ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งการสนทนา กลุ่มพูดคุยแบบเป็นกันเอง มีประเด็นของการศึกษา 1) บริบทชุมชนตำบลบ้านคาเป็นอย่างไร 2) วิถีชีวิต วัฒนธรรมของตำบลบ้านคา มีอะไรบ้างและเป็นอย่างไร 3) ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดของตำบลบ้านคา เป็นอย่างไร 3) การใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีเกษตร มีอะไรบ้าง เป็นอย่างไร 4) รูปแบบการเรียนรู้ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดของเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดสู่ทายาทเกษตรกร มีอะไรบ้างและเป็นอย่างไร

2. แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) ใช้เก็บข้อมูลการสังเกตเชิงสำรวจการ ปลูกสับปะรด การใช้ชีวิตประจำวัน การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาการเกษตรของเกษตรกรกับทายาท เกษตรกร การสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกร เป็นต้น

3. การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group discussion) ใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น ผู้นำ ชุมชน เกษตรกร ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและ แลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงลึก ในประเด็นเดียวกัน เช่น วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตำบลบ้านคา มีอะไรบ้างและเป็น อย่างไร ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดเป็นอย่างไร เป็นต้น ส่วนใหญ่จะใช้สรุปกิจกรรมและถอดบทเรียน หลังจากทีมวิจัยและชุมชนได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

4. การประชุมกลุ่มใหญ่ ใช้จัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และ ร่วมกันตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้องและเพิ่มเติมข้อมูล

3.3 วิธีการดำเนินงาน

วิธีดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

การดำเนินงานระยะที่ 1 การเตรียมการวิจัย (พฤษภาคม – สิงหาคม 2560) มีขั้นตอนการ ดำเนินงาน ดังนี้

1) การพัฒนาโจทย์วิจัยโดยทีมวิจัยร่วมประชุมกับกลุ่มเกษตรกร กลุ่มทายาทเกษตรกร กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อหาประเด็นวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดที่ขาดการรวบรวม ความรู้การถ่ายทอดความรู้ไปสู่ทายาทเกษตรกร การใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีการเกษตร เพื่อ พัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย

2) ทีมวิจัยศึกษาเอกสารและงานเกี่ยวข้อง (secondary data) เพื่อการจัดเตรียมข้อมูล เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิตวัฒนธรรม และภูมิปัญญาเกษตรการปลูกสับปะรดจากเอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ บทสัมภาษณ์ ข่าว รวมทั้งเอกสารที่ใช้เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์การเกษตร (explicit knowledge)

3) ทีมวิจัยศึกษาเว็บไซต์จากสื่ออินเทอร์เน็ต เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ข่าว บทความ เรื่องเล่า บทสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้

การดำเนินงานระยะที่ 2 (กันยายน – ธันวาคม 2560) มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1) จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการวิจัย แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการวิจัยเชิง ปฏิบัติงาน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน

2) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการคณะทำงานร่วมวางแผนการดำเนินงาน กำหนดทีมงาน แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน หาแนวทางการรวบรวมข้อมูล ติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อให้ทีมวิจัยเข้าใจและสร้างความมีส่วนร่วม

3) จัดประชุมสร้างเครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนามมี 4 แบบคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบสนทนากลุ่ม การประชุมกลุ่ม

4) การศึกษาภาคสนามจากพื้นที่เป้าหมาย ศึกษาบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรมของตำบลบ้านคา การเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มกับผู้รู้และผู้ที่มีประสบการณ์รวมทั้งสัมภาษณ์ปราชญ์ท้องถิ่นพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน

5) ศึกษาภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดของเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดตำบลบ้านคา มีอะไรบ้างและเป็นอย่างไร โดยการสัมภาษณ์ การลงภาคสนามดูขั้นตอนกระบวนการปลูก การเก็บผลผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ บทบาทของสับปะรดที่มีต่อวิถีชีวิต การเปลี่ยนแปลงการปลูกสับปะรดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น

6) ประชุมสรุปบทเรียนร่วมกับชุมชน

7) การจัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 และระยะที่ 2

การดำเนินงานระยะที่ 3 (มกราคม - พฤษภาคม 2561) มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1) ประชุมกลุ่มวิถีชีวิตการเกษตรกับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีประเด็นการศึกษาสภาพปัญหาการปลูกสับปะรด การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในวิถีชีวิต โดยกระบวนการจัดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของทีมวิจัยและกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่

2) กิจกรรมการศึกษาวิถีการเกษตรกับเศรษฐกิจพอเพียงในแหล่งเรียนรู้การเกษตรหรือศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อศึกษาการทำอาชีพเกษตรกรกับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง การลดต้นทุนเพิ่มรายได้ การสร้างอาชีพเสริม มีวิธีการอะไรบ้างและเป็นอย่างไร

3) กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้ทางการเกษตร เพื่อสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรกับวิถีพอเพียง

4) จัดประชุมกลุ่ม (Focus Group discussion) สรุปความรู้ที่ได้จากการศึกษาข้อมูลภาคสนาม การศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของทีมวิจัย กลุ่มเกษตรกรและชาวบ้านในพื้นที่และเพิ่มเติมข้อมูลในประเด็นที่ยังไม่สมบูรณ์

5) จัดทำรายงานเพื่อนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เกษตรกร ชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันจัดหมวดหมู่ของวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด การใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยจัดประชุมกลุ่มร่วมกับผู้รู้ชาวบ้าน เกษตรกร เยาวชน ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้

6) จัดประชุมนำเสนอข้อมูลให้ชุมชนและวางแผนกิจกรรมอบรมให้ความรู้เสริมวิถีเกษตรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

7) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการแปรรูปจากสับปะรดเพื่อลดค่าใช้จ่ายตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

8) ประชุมประเมินผลการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงแก้ไขและวางแผน การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีการเกษตร โดยการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรม เกษตรกร ทายาทเกษตรกรและชาวบ้าน สังเกตผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการ

9) จัดประชุมวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่และเรียบเรียงตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์

10) จัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน

- 11) สรุปผลการดำเนินงานและวางแผนการพัฒนา ขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ
- 12) เขียนรายงานผลการศึกษา
- 13) ทีมวิจัยร่วมกับคณะทำงานประชาสัมพันธ์กิจกรรม/เผยแพร่ในชุมชนต่าง ๆ กลุ่มเครือข่ายเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์การเกษตรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการลงพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์ สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การบันทึกการสังเกต ภาพถ่าย นำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สรุปเป็นข้อความและจัดหมวดหมู่ นำเสนอความเรียงแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

3.5 รายละเอียดกิจกรรมตามแผนดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้ดำเนินการวิจัยประกอบด้วยกระบวนการ/กิจกรรม วิธีการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การอบรมเชิงปฏิบัติการและการสรุปผลการศึกษาแต่ละขั้นตอนดังนี้

ระยะที่ 1 การเตรียมการวิจัย

กิจกรรมที่ 1 การค้นหาโจทย์วิจัย

วัน/เวลา วันที่ 10 พฤศจิกายน 2559 เวลา 18.00 - 20.00 น.

สถานที่ หมู่ 13 บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. นักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
2. นักวิจัยชุมชนตำบลบ้านคา
3. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านคา
4. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 13
5. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1
6. เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด
7. ทายาทเกษตรกร
8. นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

เป้าหมายของกิจกรรม

เพื่อกำหนดโจทย์วิจัย รวมทั้งทางเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดมาร่วมงานกับทีมวิจัย

ผลการดำเนินงาน

แนวคิดในการทำงานวิจัยเริ่มต้นจากการประชุมกลุ่มพูดคุยกับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด ผู้นำชุมชน ทายาทเกษตรกร ปราชญ์ท้องถิ่น เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2559 โดยใช้พูดคุยสภาพการณ์ของการปลูกสับปะรดในพื้นที่ตำบลบ้านคาเป็นอย่างไร เบื้องต้นพบว่า 1) มีความหลากหลายของคนในตำบลบ้านคาที่มาจากหลายพื้นที่ที่เข้ามาทำอาชีพเกษตรกรการปลูกสับปะรดมาจากหลายแห่ง จึงมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่เมื่อมาอยู่ร่วมกันจึงปรับตัวให้อยู่ร่วมกับคนในพื้นที่บ้านคา 2) มีภูมิปัญญาการเกษตรการปลูกสับปะรดที่ขาดการจัดการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ 3) มีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่น่าสนใจเกี่ยวกับเรื่องราวของการเสด็จพระราชดำเนินของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่มาเยี่ยมราษฎรใน

ตำบลบ้านคา 4) มีปัญหาการผลิตสับปะรดต้นทุนการผลิตสูงอยู่ในภาวะราคาตกต่ำ จึงคิดหาทางร่วมกันที่จะทำการเกษตรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อระคับประคองวิถีการเกษตรของคนในชุมชน ประกอบกับจากที่กล่าวมาจึงได้วิเคราะห์และสรุปร่วมกันเกี่ยวกับการศึกษาวิถีชีวิตวัฒนธรรมภูมิปัญญา การปลูกสับปะรดตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

บทเรียน

การสร้างสัมพันธภาพและชี้แจงวัตถุประสงค์การทำงานที่ชัดเจน ให้แก่กลุ่มเกษตรกรจึงให้ความร่วมมือในการสะท้อนปัญหาได้ดี นักวิจัยเปณผู้รับฟังความคิดเห็นของชุมชน

ปัญหาอุปสรรค

-

กิจกรรมที่ 2 การพัฒนาโจทย์วิจัย

วัน/เวลา วันที่ 30 มีนาคม 2560 เวลา 18.00 - 20.00 น.

สถานที่ 13 บ้านห้วยน้ำขาวหมู่ ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. นักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
2. นักวิจัยชุมชนตำบลบ้านคา
3. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านคา
4. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 13
5. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1
6. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านคา
7. เกษตรกร
8. ทายาทเกษตรกร

เป้าหมายของกิจกรรม

เพื่อพัฒนาโจทย์การวิจัย

ผลการดำเนินงาน

ครั้งที่ 1 ทีมวิจัยได้นำเสนอเอกสารเชิงหลักการในเวทีนำเสนอโครงร่างงานวิจัยเมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2560 ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิ ดร. ปรีชา อุตระกุล ได้ให้ข้อเสนอแนะต่อโครงร่างถึงแนวทางการเขียน เนื่องจากขาดประเด็นเนื้อหาที่สำคัญ โดยให้เพิ่มเติมประเด็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของเกษตรกรและทายาทเกษตรกรมาเพิ่มเติมในวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงาน ทีมวิจัยได้นำข้อเสนอแนะมาปรับแก้

ครั้งที่ 2 ทีมวิจัยได้ประชุมพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชนอีกครั้งเมื่อวันที่ 3 เมษายน 2560 เพื่อทบทวนประเด็นวิจัย ชุมชนได้สะท้อนความต้องการจัดทำข้อมูลวิถีชีวิตและวัฒนธรรมและภูมิปัญญา การปลูกสับปะรดของตำบลบ้านคา ประกอบกับในช่วงที่ผ่านมายังไม่มีกรรวบรวมองค์ความรู้ใดๆ เกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม โดยเฉพาะเรื่องราวที่น่าสนใจของการเสด็จพระราชดำเนินการเยี่ยมราษฎรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ มีการพัฒนาถนนหนทาง ไฟฟ้า เข้ามาในชุมชน จัดสร้างแหล่งน้ำเพื่อทำการเกษตรให้กับ

เกษตรกรในพื้นที่ จึงมีผู้คนเข้ามาทำมาหากินในพื้นที่มากขึ้น จนเกิดอาชีพการปลูกสับปะรดในเวลาต่อมา สิ่งเหล่านี้ยังขาดการจดบันทึกและรวบรวมอย่างเป็นระบบ จนมาในปัจจุบันที่สภาพการณ์ปลูกสับปะรดอยู่ในภาวะการณ์ราคาตกต่ำ เกษตรกรและคนในชุมชนจึงต้องปรับวิธีการเกษตรมาใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ทีมวิจัยจึงได้สอบถามชุมชนว่าต้องการทำวิจัยประเด็นใดเพิ่มเติม นายฉัตรชัย ธนิกกุล นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลบ้านคา ได้กล่าวเสริมในเรื่องการทำอาชีพเกษตรกรการปลูกสับปะรดว่า การสืบทอดความรู้ทางการเกษตรของเยาวชนนั้นมีน้อย จะหาวิธีการอย่างไรให้คนรุ่นใหม่มีแรงจูงใจในการทำอาชีพเกษตรกรให้เพิ่มขึ้น ตลอดจนได้เรียนรู้ภูมิปัญญาการเกษตรการปลูกสับปะรดจากเกษตรกรรุ่นเก่า ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ระหว่างเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด จึงได้เพิ่มเติมประเด็นกระบวนการเรียนรู้ของทายาทเกษตรกรและเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด ในเรื่องภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามประเด็นโจทย์ที่สะท้อนมาครั้งแรก จากนั้นได้ร่วมกันให้คำจำกัดความทายาทเกษตรกร คือ ลูกหลานเกษตรกรหรือคนรุ่นใหม่ที่สนใจในการทำอาชีพเกษตรกร

หลังจากนั้นทีมวิจัยได้สรุปประเด็นที่ชุมชนเห็นร่วมกันคือ กระบวนการเรียนรู้วิถีชุมชนวัฒนธรรม ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด การใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีเกษตรการปลูกสับปะรด เนื่องจากสภาพการณ์ปัญหาสับปะรดราคาตกต่ำทำให้รายได้ลดลง รายจ่ายเพิ่มขึ้น อันส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของเกษตรกรในชุมชน ข้อเสนอในการประชุมเกษตรกร ทีมวิจัยจะนำไปเป็นข้อมูลเพิ่มเติมปรับร่างเอกสารเชิงหลักการ

บทเรียน

ทีมวิจัยร่วมกับทีมนักวิจัยในชุมชน ได้ร่วมกันพัฒนาโจทย์วิจัยครั้งที่ 2 หลังจากที่ได้เลี้ยงโครงการวิจัย ได้เสนอแนะประเด็นกระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรและทายาทเกษตรกรที่ร่วมกันเรียนรู้ภูมิปัญญาการเกษตร ทำให้โจทย์การวิจัยตรงประเด็นยิ่งขึ้น

ปัญหาอุปสรรค

ในช่วงของการกำหนดโจทย์ครั้งแรก จะมีประเด็นกว้าง ๆ และมองทิศทางต่างกัน มองหากลุ่มเป้าหมายไม่ชัดเจน คือ มองแต่กลุ่มเกษตรกรเรียนรู้ร่วมกันแต่เมื่อพัฒนาโจทย์แล้ว ทีมวิจัยและชุมชน กลุ่มเกษตรกรเข้าใจทิศทางของเรื่องมากขึ้น

ระยะที่ 2 การดำเนินงานวิจัย

กิจกรรมที่ 3 การประชุมชี้แจงโครงการวิจัยกับชุมชน

วัน/เวลา วันที่ 15 มิถุนายน 2560 เวลา 13.00 - 15.00 น.

สถานที่ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. ทีมนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
2. นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
3. นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลบ้านคา
4. เจ้าหน้าที่ที่ดินอำเภอบ้านคา
5. เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอบ้านคา
6. เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลบ้านคา

7. เกษตรผู้ปลูกสับปะรด
8. ทายาทเกษตรกร
9. ชาวบ้านในพื้นที่

เป้าหมายของกิจกรรม

1. เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เข้าใจวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน และความเป็นมาของโครงการ
2. เพื่อสร้างความร่วมมือในชุมชนและวางแผนการเก็บข้อมูลในชุมชน
3. กำหนดผู้รับผิดชอบในการเก็บข้อมูล

ผลการดำเนินงาน

ประชุมชี้แจงโครงการได้จัดประชุมเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2560 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคา โดยทีมงานวิจัยได้ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคาได้เชิญตัวแทนเกษตรกรอินทรีย์เจ้าหน้าที่ที่ดินอำเภอบ้านคา เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด แกนนำชุมชน ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ทั้งนี้ ผศ. ปรียาพร ทองผุด หัวหน้าโครงการวิจัยได้ชี้แจงว่า มีโครงการกระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี เป็นโครงการร่วมทุนกันระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) ซึ่งที่มาของโครงการวิจัยจัดทำขึ้นเพื่อให้ชุมชนชาวบ้าน เกษตรกร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมและภูมิปัญญาการเกษตรของตำบลบ้านคา แบบมีส่วนร่วม วัตถุประสงค์ของโครงการมีเป้าหมายว่าจะศึกษาอะไรบ้าง เช่น บริบทชุมชน ความเป็นมาของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต การใช้หลักเศรษฐกิจไปใช้กับวิถีการเกษตร รูปแบบการเรียนรู้ภูมิปัญญาการเกษตร โดยมีพื้นที่เป้าหมายตำบลบ้านคา ครอบคลุมระยะเวลา 1 ปี งบประมาณ แผนการดำเนินงาน และผลที่คาดว่าจะได้รับ โดยทางทีมวิจัยได้จัดเวทีในรูปแบบเวทีเสวนาสถานการณ์การเกษตรการปลูกสับปะรด อำเภอบ้านคา ในการประชุมครั้งนี้นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคาได้เสนอผู้เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ 1) กลุ่มนายเส็ง ชื่นอุระ 2) กลุ่มนายเขาว์ กานต์สมทบ 3) กลุ่มนายสมศักดิ์ เอี้ยวเลาเต่าและทายาทเกษตรกร

บทเรียน

การประสานงานล่วงหน้า 1 สัปดาห์

ปัญหาอุปสรรค

-

กิจกรรมที่ 4 การประชุมทีมวิจัยเพื่อวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล

วัน/เวลา วันที่ 20 มิถุนายน 2560 เวลา 13.00 - 15.00 น.

สถานที่ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. นักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
2. เกษตรกรและทายาทเกษตรกรตำบลบ้านคา

เป้าหมายของกิจกรรม

1. วางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิตวัฒนธรรม ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด
2. กำหนดวิธีการสืบค้นบริบทประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดเกษตร
3. กำหนดผู้รับผิดชอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ผศ.ปริยาพร ทองผุด หัวหน้าโครงการ ได้แจ้งในที่ประชุมว่าโครงการได้ดำเนินไปแล้วในระดับหนึ่งแล้วตั้งแต่การพัฒนา โจทย์วิจัยและได้มีการปรึกษารื้อกับทีมวิจัยชุมชนในการประสานคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายเกษตรกรและทายาทเกษตรกรเข้าร่วมโครงการจำนวน 3 กลุ่ม เพื่อวางแผนเก็บข้อมูลเชิงลึกในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันและการเสด็จเยี่ยมราษฎรตำบลบ้านคา ของในหลวงรัชกาลที่ 9
- 2) ภูมิปัญญาการเกษตร การปลูกพืชไร่ การปลูกสับปะรด
- 3) การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตกับวิถีการเกษตร

ทั้งนี้กำหนดแนวทางในการเก็บข้อมูลใช้วิธีการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การจดบันทึก การบันทึกภาพ โดยนายฉัตรชัย ธนิกกุล นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านคา เป็นผู้ประสานงานหลัก ร่วมกับนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

บทเรียน

ต้องมีเครือข่ายในพื้นที่ทำหน้าที่ประสานงานกับชุมชน การจัดเวทีทำให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้พูดคุยเข้าใจกันมากขึ้น

ปัญหา อุปสรรค

ในการประชุมครั้งนี้ ควรเตรียมนักวิจัยท้องถิ่น ช่วยกันเก็บข้อมูลและสร้างความเข้าใจในประเด็นของการศึกษา การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มอาจต้องช้ากันเนื่องจากนักวิจัยท้องถิ่นเองก็ไม่รู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชิงลึกเช่นกัน เนื่องจากคนในชุมชนเป็นคนต่างถิ่นที่อพยพเข้ามาอาศัยตำบลบ้านคา จึงทำให้การเก็บข้อมูลต้องมีการลงพื้นที่เก็บซ้ำ ๆ

กิจกรรมที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิตและวัฒนธรรมตำบลบ้านคา

วัน/เวลา วันที่ 20 กรกฎาคม 2560 เวลา 18.00 - 20.00 น.

สถานที่ หมู่ 1 บ้านคา ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ทีมนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
2. ผู้นำชุมชน
3. ประชาชนท้องถิ่น
4. เกษตรกรรุ่นเก่า

เป้าหมายของกิจกรรม

1. เก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ตำบลบ้านคา

2. จัดทำรายงานสรุปข้อมูล

ผลการดำเนินงาน

การศึกษาบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชุมชน วัฒนธรรม ได้เริ่มตั้งแต่วันที่ 15 มิถุนายน 2560 ถึง 30 ตุลาคม 2560 ในการศึกษาครั้งนี้ทีมวิจัยและชุมชนในพื้นที่ได้เรียนรู้ร่วมกันในเรื่องประวัติความเป็นมาของชุมชน โดยได้จัดการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์กลุ่มเล็ก ประมาณ 5 คน กับกลุ่มผู้รู้ปราชญ์ท้องถิ่น ได้แก่ นายเข้า ทองกง นายบุญสุข วงศ์จิรัฏฐ์ นายฉัตรชัย ธนิกกุล นายทวยเพชรนิศย์ ในการดำเนินงานเก็บข้อมูลในช่วงแรกจะทำตามประเด็น ประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน ตำบลบ้านคาดั้งเดิมและสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป แต่ผู้ให้ข้อมูลจะเล่าเรื่องราวของตนเอง และมีการซักถามกลุ่มเพื่อช่วยกันตรวจสอบข้อมูลว่าตรงกับช่วงเหตุการณ์นั้น ๆ หรือไม่

การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้รู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้นำชุมชนในประเด็น บริบทของชุมชน ทำให้เห็นสภาพการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตั้งแต่สภาพเป็นบ้านป่า ชุมชนกะเหรี่ยงมีบ้านเรือนไม้กึ่งหลังและมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่อยู่ปรินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 มาเยี่ยมราษฎรในพื้นที่เกิดการพัฒนาด้านถนนหนทางมีไฟฟ้าเข้าเป็นครั้งแรก

จัดเวทีชาวบ้านให้คนในชุมชนได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกันให้คนเฒ่าคนแก่ในชุมชนมาเล่าเรื่องราวให้กับคนในชุมชนและลูกหลานเกษตรกรที่เป็นเยาวชนรุ่นใหม่ได้มาเรียนรู้ร่วมกันในวิถีวัฒนธรรมของชุมชนร่วมกันและได้รับรู้เห็นภาพเรื่องราวต่าง ๆ ในชุมชนและเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงของคนที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ ทำให้ผู้เฒ่าผู้แก่ คนหนุ่มสาวและเยาวชน ที่เป็นลูกหลานเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดได้รับรู้ร่วมกัน ได้เห็นที่มาของครอบครัวของตนเอง อาชีพเกษตรกรดั้งเดิม ประเพณีดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยง ประเพณีที่ยังคงอยู่ปัจจุบัน การนับช่วงเวลาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

การสัมภาษณ์หลวงพ่อมงคล เจ้าอาวาสวัดป่าโป่งกระทิงบน ตำบลบ้านบึง ในอดีตนั้นท่านเคยเป็นพระลูกวัดป่าพระป่าธาตุเขาน้อย ได้เล่าเรื่องเรื่องราวพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่อยู่ปรินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 มาสนทนาธรรมกับหลวงพ่อมหาปิ่น (เจ้าอาวาสในขณะนั้น) ทำให้เห็นภาพประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชุมชน การเปลี่ยนแปลงของสังคม)

จากการลงภาคสนามศึกษาบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในพื้นที่คือ ชาวกะเหรี่ยงที่มีประเพณีที่สำคัญ คือ ประเพณีกินข้าวห่อ ประเพณีเวียนเจดีย์ ประเพณีแต่งงาน ประเพณีย่องสาว ต่อมาได้มีคนภายนอกเข้ามาในพื้นที่ประมาณ ปี พ.ศ. 2508 จึงทำให้เกิดการผสมผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรม มีประเพณีคนไทย เช่น ประเพณีทำบุญใส่บาตร ประเพณีสับปะรดหวานบ้านคา และประเพณีตามวันสำคัญของทางราชการ ประวัติศาสตร์ชุมชนแบ่งออกได้ 5 ยุค คือ 1) ยุคทำไร่เลื่อนลอย 2) ยุคถือครองที่ดิน 3) ยุคเหมืองแร่ 4) ยุคทำไร่มัน ข้าวโพด 5) ยุคเกษตรสับปะรด เป็นยุคที่คนภายนอกเข้ามาปลูกสับปะรด และครอบครองที่ดินทำให้วิถีเกษตรดั้งเดิมของตำบลบ้านคาเปลี่ยนไป เกิดการตั้งโรงงานสับปะรดในพื้นที่ตามคำบอกเล่าของคนในชุมชนและผู้นำในชุมชนทำให้เห็นความสัมพันธ์ของคน สภาพการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตประจำวันก่อนที่จะเปลี่ยนแปลงอย่างมากในช่วงการปลูกสับปะรด ในปี 2518 และ 2521 การเสด็จเยี่ยมราษฎรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่อยู่หัวรัชกาลที่ 9 เยี่ยมราษฎรบ้านคาทำให้เกิดการสร้างแหล่งน้ำมีความเจริญเข้ามาในพื้นที่และเกิดการกระจายตัวการปลูกสับปะรดเพิ่มมากขึ้น

บทเรียน

การเรียนรู้บริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความเป็นมาของการปลูกสับปะรด และ ภูมิปัญญาสับปะรด ทำให้ชุมชนได้รู้จักตนเอง เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เห็นความสำคัญของการ ปลูกสับปะรดที่มีเศรษฐกิจของชุมชน

ปัญหาอุปสรรค

ทีมวิจัยได้แบ่งบทบาทความรับผิดชอบจากการบันทึกข้อมูลแต่ 1) เครื่องบันทึกเสียงอัดเสียง และข้อมูลในช่วงสุดท้ายหายไป แต่แก้ไขปัญหาได้ โดยมีการบันทึกลายมือเป็นประเด็นสำคัญไว้ และ 2) การให้ข้อมูลยังไม่ครบถ้วนต้องทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับปราชญ์ท้องถิ่น หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องใน ประเด็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพิ่มเติม

กิจกรรมที่ 6 การเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด

วัน/เวลา วันที่ 17 สิงหาคม 2560 เวลา 18.00 - 20.30 น.

สถานที่ หมู่ 13 บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ผู้นำชุมชนตำบลบ้านคา
2. ทีมนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
3. นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
4. เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด
5. ทายาทเกษตรกร

เป้าหมายของกิจกรรม

1. เก็บข้อมูลภูมิปัญญาการเกษตรการปลูกสับปะรด และการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา ใช้ในวิถีเกษตร
2. จัดทำรายงานสรุปข้อมูล

ผลการดำเนินงาน

จากการลงพื้นที่ภาคสนามเก็บข้อมูล โดยการประชุมกลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้รู้ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด เยาวชน ผู้นำชุมชน ประชาชนในพื้นที่ โดยทีมวิจัยได้ปรึกษาในเรื่อง กระบวนการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรและทายาทเกษตรกรที่เป็นเยาวชนว่าจะเก็บอย่างไร จึงได้แบ่งหน้าที่ให้ลูกหลานเกษตรกรได้ทำการสัมภาษณ์เกษตรกรที่เป็นพ่อแม่และปลูกสับปะรด

1. ในช่วงแรกได้จัดการประชุมสนทนากลุ่ม ประมาณ 15-20 คน เกี่ยวกับประเด็นของการเก็บ ข้อมูลภูมิปัญญาการเกษตรของตำบลบ้านคา ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ทำให้ทราบว่าการทำงานอาชีพเกษตร ดั้งเดิม คือการ ไร่ข้าว ไร่ข้าวโพด มันสับปะหลัง การปลูกละหุ่ง ไร่ข้าวโพด มันสำปะหลัง ต่อมาได้ นำสับปะรดมาปลูกในพื้นที่ตำบลบ้านคา ทำให้เกิดภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด คือ 1) วิธีการปลูก เริ่มตั้งแต่การเตรียมพื้นที่การปลูก การตัดหน่อพันธุ์ การใส่ปุ๋ย การบำรุงรักษา การฉีดยาใส่ปุ๋ย 2) ปัญหาการปลูกสับปะรดที่สำคัญ คือ 1) ด้านโรคพืช 2) ด้านต้นทุนการผลิต 3) ด้านราคาผลผลิต 4) ด้านดินปลูก ต่อมาการปลูกสับปะรด จนกลายมาเป็นพืชเศรษฐกิจกระจายไปทั้งตำบลบ้านคา แต่จะมีบาง หมู่บ้านที่ปลูกผัก เช่น หัวผักกาด ต้นหอม

2. การเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วมได้แบ่งหน้าที่ลูกหลานของเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดได้ทำการสัมภาษณ์พ่อแม่ที่เป็นเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดและลงภาคสนามดูกระบวนการปลูกสับปะรด โดยการจดบันทึกและถ่ายภาพทุกขั้นตอนทำให้ทีมวิจัยและเกษตรกร ทายาทเกษตรกรเป็นเยาวชนได้ทราบขั้นตอนการปลูก วงจรการผลิตสับปะรดไปจนถึงการเก็บเกี่ยวและการจำหน่าย

3. จัดเวทีชาวบ้านประมาณ 20-30 คน ประกอบด้วย เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด ทายาทเกษตรกร ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับภูมิปัญญาการเกษตรโดยเฉพาะการปลูกสับปะรดที่แทบทุกบ้านจะปลูกสับปะรด ทำให้เกษตรกรแต่ละคนได้แลกเปลี่ยนความรู้และเคล็ดลับในการปลูกสับปะรดของแต่ละบ้านที่เป็นเทคนิคเฉพาะตัว ในการปลูกสับปะรดอย่างไรให้ได้ผลผลิตสูง ตลอดจนแลกเปลี่ยนเรียนรู้สภาพปัญหาการปลูกสับปะรดและสภาวะการณ์ของชีวิตเกษตรกรในขณะที่ราคาสับปะรดตกต่ำในขั้นตอนนี้ทำให้เกษตรกรและลูกหลานเกษตรกรได้เห็นที่มาของการปลูกสับปะรดไปจนถึงการขายปัญหาอุปสรรค หนี้สินที่เกิดจากการทำเกษตร จนนำไปสู่แนวทางการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในวิถีชีวิตทำให้ทีมผู้วิจัยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของวิถีสับปะรดคนบ้านคาได้อย่างชัดเจน

บทเรียน

การเก็บข้อมูลในชุมชนจะต้องเตรียมประเด็นให้ชัดเจน และประสานงานอย่างต่อเนื่อง และต้องเก็บข้อมูลในช่วงระยะเวลาติดต่อกัน บางประเด็นที่ไม่ชัดเจนต้องทำการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคลเพิ่มเติม

ปัญหาและอุปสรรค

การลงพื้นที่ในชุมชนไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรและทายาทเกษตรกรมีเวลาไม่ตรงกัน เพราะต้องทำงาน ทีมวิจัยจะต้องปรับแผนการเก็บข้อมูล และเวลาให้ตรงกันกับผู้ให้ข้อมูล

กิจกรรมที่ 7 การเก็บรวบรวมข้อมูลการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในวิถีการเกษตร

วัน/เวลา วันที่ 19 สิงหาคม 2560 เวลา 18.00 - 20.30 น.

สถานที่ หมู่ 13 บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ผู้นำชุมชนตำบลบ้านคา
2. ทีมนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
3. นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
4. เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด
5. ทายาทการเกษตร

เป้าหมายของกิจกรรม

1. เก็บข้อมูลการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในวิถีเกษตร การปลูกสับปะรด
2. จัดทำรายงานสรุปข้อมูล

ผลการดำเนินงาน

หลังจากได้ทราบวิถีสับปะรดของเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดและสะท้อนสภาพปัญหาการปลูกสับปะรดในปัจจุบันจึงได้จัดการประชุมกลุ่มประมาณ 15 - 20 คน เพื่อศึกษาค่าใช้จ่ายของการผลิต

สับปะรดของแต่ละครอบครัว ให้ผู้เข้าร่วมประชุมช่วยกันเขียนต้นทุนการผลิตสับปะรด ทำให้เห็นภาพรวมของค่าใช้จ่ายทั้งหมด จึงตั้งประเด็นของการลดต้นทุนการผลิตสับปะรดตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีเกษตรกรควรทำอย่างไรบ้าง ในขั้นตอนนี้เกษตรกรและได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นต่อการดำรงชีวิตของครอบครัวตนเองที่นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในวิถีการเกษตร ทำให้เกษตรกรและทายาทเกษตรกรที่เป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่ ได้ทราบต้นทุนการผลิต วิธีลดต้นทุนการผลิต โดยนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในรูปแบบหรือวิธีการที่แตกต่างกัน ในขั้นตอนนี้ทำให้ทราบว่ายังมีบางครอบครัวเท่านั้นที่นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดจึงคิดหาแนวทางที่จะลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ของอาชีพการปลูกสับปะรด จึงหารือร่วมกันที่จะไปศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อหาแนวทางในการนำความรู้มาปรับใช้ในวิถีการเกษตรของตนเอง

บทเรียน

เกษตรกรได้ทราบต้นทุนการผลิตและได้ทราบที่มาของหนี้สิน และวิธีการลดค่าใช้จ่าย

ปัญหาและอุปสรรค

-

กิจกรรมที่ 8 การเก็บรวบรวมข้อมูลกระบวนการเรียนรู้ของทายาทเกษตรกรและเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด

วัน/เวลา วันที่ 31 สิงหาคม 2560 เวลา 18.00 - 20.30 น.

สถานที่ หมู่ 13 บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ผู้นำชุมชนตำบลบ้านคา
2. ทีมนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
3. นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
4. เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด
5. ทายาทเกษตรกร

เป้าหมายของกิจกรรม

1. เก็บข้อมูลกระบวนการเรียนรู้ หรือการถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญาการเกษตรของเกษตรกรรุ่นเก่าสู่ทายาทเกษตรกร
2. จัดทำรายงานสรุปข้อมูล

ผลการดำเนินงาน

การเก็บข้อมูลจากเวทีประชุมครั้งนี้ต่อเนื่องจากการประชุมครั้งที่แล้ว ในครั้งนี้ได้ข้อมูลกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นเก่าสู่เกษตรกรรุ่นใหม่ ทำให้เห็นว่าเกษตรกรบางครอบครัวอยากให้ลูกเป็นทายาทสืบทอดอาชีพการเกษตร หรือเลี้ยงลูกในวิถีเกษตร เช่น การมอบหมายงานดูแลไร่สับปะรด การทำงานการเกษตรร่วมกับพ่อแม่ แต่ในขณะที่เดียวกันก็อยากให้ลูกเรียนหนังสือ เพื่อให้มีความรู้นำไปประกอบอาชีพอื่น ๆ ซึ่งการสืบทอดวิถีเกษตรนั้นเกษตรกรรุ่นเก่าคาดหวังว่าลูกหลานก็ยังต้องทำการเกษตร ถึงแม้ว่าอาจจะใช้เวลานาน เพราะขณะนี้ลูกหลานอยู่ในช่วงวัยเรียน แต่วิถีเกษตรของทายาทเกษตรกรก็คงไม่หายไปจากชุมชน ซึ่งจัดกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาการเกษตรมีหลายวิธี เช่น 1) การให้ลำไ้ไฟ 2) การสร้างแรงใจในการเกษตรทำแล้วมีรายได้ 3) การ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน 4) การศึกษาดูงานจากไร่สับปะรด 5) การศึกษาจากหน่วยงานการเกษตร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 6) การเรียนกับหลักสูตรสับปะรดของวิทยาลัยเกษตรกรรมเพชรบุรี 7) การเรียนแบบย้อนกลับ 8) การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

บทเรียน

วิธีการถ่ายทอดความรู้ของเกษตรกรสู่ทายาทเกษตรกร แต่ละครอบครัวจะมีวิธีการสร้าง แรงใจให้บุตรหลานมาทำเกษตรที่แตกต่างกัน

ปัญหาอุปสรรค

-

กิจกรรมที่ 9 ร่วมกิจกรรมฝึกอบรมการสร้างเครื่องมือและวิธีเก็บข้อมูลรายงานวิจัยเชิงคุณภาพ

วัน/เวลา วันที่ 14 - 15 กันยายน 2560 เวลา 09.00 - 16.00 น.

สถานที่ อีร์มารีสปอร์ต ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

หัวหน้าโครงการและผู้ร่วมโครงการ และทีมวิจัย 10 โครงการภายใต้ความร่วมมือกันของ มหาวิทยาลัยราชภัฏจอมบึง และสำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จำนวน 33 คน พี่เลี้ยงโครงการ สกว.

เป้าหมายของกิจกรรม

1. เสริมสร้างและพัฒนาความรู้ทีมวิจัย
2. เสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานวิจัยเชิงพื้นที่ (ABC) และการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR)
3. ออกแบบเครื่องมือ การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ
4. ทดลองเกี่ยวกับมูลโดยใช้เครื่องมือเชิงคุณภาพ

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้เรียนรู้ความหมายของงานวิจัยเชิงพื้นที่ (ABC) การทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) การสร้างและวิธีการใช้เครื่องมือของงานวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึกการประชุม กลุ่มย่อย (Focus Group) การจัดเวทีชาวบ้านกลุ่มใหญ่ การถอดความรู้อันกลับ (AAR) การสร้างพลังชุมชน ได้ทบทวนโครงการวิจัย ชื่อเรื่อง วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินการ ที่มีการออกแบบการวิจัย และการใช้เครื่องมือสอดคล้องกับกระบวนการ PAR ทีมนักวิจัยได้ความรู้งานวิจัย และ PAR จะต้องเกิดกระบวนการเรียนรู้ของนักวิจัย และการเรียนรู้ของนักวิจัยร่วมกับชุมชน และควรให้ Stake Holder ผู้ใช้ประโยชน์มีส่วนร่วมในการวิจัยตั้งแต่เริ่มต้น จากนั้นพี่เลี้ยงโครงการได้แบ่งกลุ่มทีมวิจัย 10 โครงการ เป็น 3 กลุ่ม แบ่งบทบาทหน้าที่ ได้แก่ กลุ่มจัดเวที กลุ่มสัมภาษณ์และผู้สังเกตการณ์ เพื่อให้ให้นักวิจัยได้เห็นกระบวนการเก็บข้อมูลเวที ได้ทบทวนเป้าหมายของการทำงาน กระบวนการทำงานวิจัยตามวัตถุประสงค์สอดคล้องกันหรือไม่ จึงให้เพิ่มเติมเครื่องมืองานวิจัยในการค้นหาคำตอบ เช่น แผนที่หมู่บ้าน แผนที่การปลูกสับปะรด เป็นต้น

บทเรียน

ทีมวิจัยได้ค้นพบว่า วิธีการสร้างเครื่องมือเชิงคุณภาพการนำเครื่องมือไปใช้ต้องเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

ปัญหาอุปสรรค

การลงพื้นที่ภาคสนามที่บ้านหนองพันจันทร์ ตำบลหนองพันจันทร์ มีฝนตกหนักเสียงดัง ทำให้การทดลองเก็บข้อมูลแบบประชุมกลุ่มไม่ได้ยินเสียง และสมาชิกกลุ่มที่ได้แบ่งบทบาทหน้าที่ เมื่อมาถึงพื้นที่ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ ทำให้ได้ข้อมูลไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ และขาดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน

กิจกรรมที่ 10 การร่วมกันตรวจสอบข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลให้ถูกต้องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด

วัน/เวลา วันที่ 20 ตุลาคม 2560 เวลา 13.00 - 15.00 น.

สถานที่ หมู่ 13 บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ผู้นำชุมชนตำบลบ้านคา
2. ทีมนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
3. นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
4. เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด
5. ทายาทเกษตรกร

เป้าหมายของกิจกรรม

1. ร่วมกันตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับประเด็นของงานวิจัย
2. จัดทำรายงานสรุปผลข้อมูล

ผลการดำเนินงาน

จัดเวทีตรวจสอบข้อมูลร่วมกันกับชุมชนเมื่อวันที่ วันที่ 20 พฤศจิกายน 2560 โดยมีวิธีการดังนี้

1. ในช่วงแรกทีมวิจัยได้เตรียมข้อมูลและจัดทำเอกสารแจก แต่ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่จะเห็นว่าต้องเตรียมเอกสารให้อ่านก่อนล่วงหน้า จึงได้ปรับเปลี่ยนเป็นการนำเสนอหัวข้อประเด็นที่จะนำเสนอคืนความรู้และเล่าข้อมูลของกระบวนการเก็บข้อมูลทั้งหมด และเปรียบเทียบกัน แสดงให้เห็นสภาพของการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและสังคม จัดเรียงตามประเด็น บริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิต และวัฒนธรรม ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด

2. ให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมกันตรวจสอบว่าตรงกับสภาพความเป็นจริงหรือไม่ แล้วเปิดอภิปรายให้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและร่วมกันให้ข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่ขาดหายไป เช่น การเรียงลำดับช่วงเวลาของประวัติท้องถิ่น ประเพณีที่หายไปและประเพณีที่ยังคงอยู่

บทเรียน

-

ปัญหาอุปสรรค

1. การเก็บข้อมูลเกิดความล่าช้า และไม่เป็นไปตามแผน เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลไม่มีเวลา

2. การจัดประชุมกลุ่มอาจทำให้ผู้ร่วมเวทีบางคนไม่กล้าพูด จึงต้องไปเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก อีกครั้งเพื่อเติมเต็มให้สมบูรณ์
3. เครื่องบันทึกเสียงที่อัดไว้ ข้อมูลบางส่วนหายไปต้องทำการเก็บข้อมูลซ้ำ

กิจกรรมที่ 11 ร่วมเวทีสรุปบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการวิจัยภายใต้ความร่วมมือของมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงกับสำนักงานส่งเสริมสนับสนุนการวิจัย สกว.

วัน/เวลา วันที่ 5-6 ธันวาคม 2560 เวลา 09.00 - 16.00 น.

สถานที่ ห้องประชุมสุพรรณชั้น 2 สำนักงานอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

หัวหน้าโครงการและผู้เข้าร่วมองค์การ และทีมวิจัย 10 โครงการ ภายใต้ความร่วมมือกันของมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง และสำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จำนวน 33 คน

เป้าหมายของกิจกรรม

เพื่อร่วมสรุปบทเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานวิจัยร่วมกับอีก 10 โครงการภายใต้ความร่วมมือกันของมหาวิทยาลัย และสำนักงานส่งเสริมการวิจัย

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้ทบทวนกระบวนการทำงานที่ผ่านมา ว่าโครงการย่อยตอบโจทย์โครงการใหญ่หรือไม่ ในประเด็นเป้าหมาย/โจทย์ วัตถุประสงค์/ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ/จะต้องสอดคล้องความสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะกระบวนการทำงานจะต้องการมีส่วนร่วม (PAR) ในการร่วมกันทำงานค้นหาคำตอบของทีมวิจัยร่วมกับภาคีเครือข่าย ชุมชน ทายาทเกษตรกรและเกษตรกร คือกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนสรุปบทเรียน ผลการทำงานและแก้ไขเพิ่มเติมในประเด็นที่ข้อมูลไม่สมบูรณ์ เช่น การออกแบบชุดการเรียนรู้ที่จะต้องวางแนวคิด กำหนดโครงสร้าง นำเรื่องราวของการค้นพบแบบการวิจัยมาสร้างเป็นชุดการเรียนรู้ ตลอดจนได้เรียนรู้วิธีการจัดเรียงข้อมูลเชิงคุณภาพมี 3 วิธี คือ การจัดเก็บระบบคอมพิวเตอร์ การเน้นข้อความด้วยสี การนำข้อความมาจัดกลุ่มในประเด็นเดียวกัน ซึ่งจากการประชุมดังกล่าวทำให้ทีมวิจัยได้มองหาแนวทาง วิธีการทำงานในขั้นตอนอย่างไร และได้มุมมองใหม่ ๆ จากการเรียนรู้การทำงานโครงการอื่น ๆ มากขึ้น

บทเรียน

การทบทวนข้อมูลและกระบวนการทำงานที่จะต้องทำงานให้สอดคล้องกับแผนงาน การนำข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึกมาทำการจัดเรียงข้อมูลอย่างเป็นระบบ

ปัญหาอุปสรรค

-

กิจกรรมที่ 12 การร่วมกันตรวจสอบ วิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง

วัน/เวลา วันที่ 15 ธันวาคม 2560 เวลา 18.00 - 20.00 น.

สถานที่ หมู่ 13 บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด
2. ทายาทเกษตรกร
2. ทีมนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

เป้าหมายของกิจกรรม

1. ร่วมกันตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับประเด็นของงานวิจัย
2. จัดทำรายงานสรุปผลข้อมูล

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้จัดเวทีชาวบ้านในวันที่ 15 ธันวาคม 2560 ณ หมู่ 13 บ้านห้วยน้ำขาว ตำบล บ้านคาบชุมชนเพื่อร่วมกันตรวจสอบข้อมูลการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้สรุปประเด็นของสภาพการผลิตสภาพการณ์ของการเกษตรกรรมสับปะรดในปัจจุบันและแนวทางในการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงให้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและร่วมกันตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม

เปิดระดมความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้วิถีเกษตรกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องของการหาอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทำให้เกษตรกรและทายาทเกษตรกรที่เป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่ได้ตระหนักเห็นความสำคัญของอาชีพการปลูกสับปะรด แต่ที่เห็นร่วมกันคือ ภาวการณ์สับปะรดราคาตกจะทำอย่างไรให้เกษตรกรอยู่ได้บนวิถีพอเพียง จึงเกิดจิตสำนึกร่วมกันที่จะหาอาชีพเสริมเพิ่มรายได้หรือวิธีการที่จะลดต้นทุนการผลิตหรือวิธีการอะไรสักอย่างมาทำให้ชีวิตดีขึ้น จึงได้ร่วมกันกำหนดกิจกรรมการศึกษาดูงานการเกษตรในแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง โดยที่ประชุมได้เสนอว่าให้หาพื้นที่ของการศึกษาที่มีบริบทที่ใกล้เคียงกันกับสภาพของตำบลบ้านคาที่บ้านคาปลูกพืชเชิงเดี่ยว มีสภาพปัญหาที่ใกล้เคียงกันและดำรงชีวิต มีวิธีการแก้ไขปัญหาอย่างไร เพื่อจะไปศึกษาและนำมาเป็นแนวทางในการปรับใช้วิถีเกษตรแบบพอเพียง

กำหนดการจัดกิจกรรมการศึกษาดูงาน และการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยมอบหมายนายฉัตรชัย ธนิกกุล เป็นผู้ประสานทายาทเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด จัดหาสถานที่และกำหนดวันเวลาอีกครั้งในเดือนมกราคม 2561

บทเรียน

-

ปัญหาอุปสรรค

-

กิจกรรมที่ 13 การศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาเกษตรกรกับเศรษฐกิจพอเพียง

วัน/เวลา วันที่ 21 มกราคม 2561 เวลา 9.00 - 16.00 น.

สถานที่ ศูนย์การเรียนรู้ยั่งยืนเป็นสุข วิถีไทยมอญ บ้านวังตะเคียน ตำบลเบ็กไพร อำเภोजอมบึง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ผู้นำชุมชนตำบลบ้านคา
2. ทีมนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านจอมบึง
3. นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
4. เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด
5. ทายาทเกษตรกร

เป้าหมายของกิจกรรม

1. จัดกิจกรรมการศึกษาภูมิปัญญาการเกษตรกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในวิถีเกษตร
2. สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเกษตรกรและทายาทเกษตรกร

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้ดำเนินงานเป็น 2 ขั้นตอนคือ 1) ประชุมร่วมกับเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด ทายาทเกษตรกร นักศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยมีประเด็น 1.1) สถานที่ศึกษาดูงานทางการเกษตรกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นต้นแบบหรือศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง 1.2) กำหนดประเด็นของการศึกษาดูงานการเกษตร 1.3) กำหนดผู้ประสานงานชุมชน จัดหารถและนัดหมายการเดินทาง ผลการประชุม กำหนดสถานที่คือ ศูนย์การเรียนรู้อยู่เย็นเป็นสุข วิถีไทยมอญ บ้านวังตะเคียน ตำบลเบิกไพร อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี ในวันที่ 21 มกราคม 2561 ตั้งแต่เวลา 09.00 - 16.00 น เนื่องจากมีบริบทชุมชนที่มีวัฒนธรรมไทยมอญ มีวิถีการเกษตรที่ปลูกไร่อ้อยเป็นพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว ที่เกษตรกรปลูกไร่อ้อย มีรายได้ปีละครั้ง เกษตรกรจึงต้องหาอาชีพเสริมด้วยการทำเกษตรพอเพียง จนกลายเป็นรายได้หลัก ซึ่งเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดให้ความสนใจและต้องการไปศึกษาการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้และกลุ่มเกษตรกรในเครือข่าย ประเด็นของการศึกษา คือ การเกษตรที่เป็นอาชีพเสริม วิธีการดำเนินการของเกษตรกร การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการเกษตร โดย ผศ.ปรียาพร ทองบุตร รับผิดชอบไปดูแลแหล่งเรียนรู้ ประสานงานกับแหล่งเรียนรู้ วิทยากร กลุ่มเกษตรกร ทายาทเกษตรกร และรถตู้เพื่อรับกลุ่มเกษตรกรและทายาทเกษตรกรจากอำเภอบ้านคามายังอำเภोजอมบึง

2) วันที่ 21 มกราคม 2561 เวลา 9.00 น กลุ่มเกษตรกรและทายาทเกษตรกรเดินทางมายังศูนย์การเรียนรู้อยู่เย็นเป็นสุข วิถีไทยมอญ บ้านวังตะเคียน ตำบลเบิกไพร อำเภोजอมบึง กลุ่มเกษตรกร ได้รับฟังแนวคิดการสร้างศูนย์การเรียนรู้ บริบทชุมชน กับวิถีการเกษตร การนำหลักเศรษฐกิจมาใช้ จากนั้นไปยังฐานที่ 1 การทำน้ำอ้อยและน้ำตาลอ้อย เป็นการนำแปรรูปผลิตภัณฑ์จากพืชเศรษฐกิจเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ฐานที่ 2 การทำเห็ดนางฟ้า ดูกระบวนการทำเห็ด เชื้อเห็ด เลี้ยงเห็ด การขายและจำหน่าย ฐานที่ 3 การทำเห็ดหูหนู ฐานที่ 4 การเลี้ยงไก่ไข่อินทรีย์ เป็นการเลี้ยงไก่ด้วยวิถีธรรมชาติให้กินพืชจากธรรมชาติ การจำหน่ายไข่ไก่ ฐานที่ 5 การปลูกหมอนเลี้ยงไหม ฐานที่ 6 การนำหมักชีวภาพเพื่อมาเป็นปุ๋ยทางการเกษตรลดต้นทุนการใช้สารเคมี ฐานที่ 7 การเลี้ยงไส้เดือน เป็นปุ๋ยเพื่อการจำหน่าย ปุ๋ยชีวภาพ ฐานที่ 8 การสร้างแรงบันดาลใจในอาชีพเกษตรกร และสุดท้ายคือกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรในพื้นที่ และเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดและทายาทเกษตรกรจากนั้นได้เดินทางกลับไปอำเภอบ้านคา เวลา 16.30 น

บทเรียน

กลุ่มเกษตรกรและทายาทเกษตรกรได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนความรู้กับกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ 1) การทำอาชีพเสริมทางการเกษตร เช่น การนำผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูปเพิ่มมูลค่า การทำเห็ดนางฟ้า เห็ดหูหนู การทำน้ำหมัก การปลูกหมอนเลี้ยงไหม การทำไก่ไข่อินทรีย์ 2) ได้แลกเปลี่ยนความรู้กับเกษตรกรในพื้นที่ในวิธีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร 3) การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการเกษตร 4) ตัวอย่างการทำอาชีพที่เกษตรกรอยู่บนฐานความพอเพียง และ 5)

การสร้างแรงบันดาลใจในอาชีพเกษตรกร 6) ตัวอย่างการทำศูนย์การเรียนรู้ทางเกษตรที่จัดทำเป็นฐานการเรียนรู้

ปัญหาอุปสรรค

เกษตรกรบางคนที่ลงชื่อไว้ในการศึกษาดูงานไม่สามารถมาได้ครบ เนื่องจากมีภารกิจทำงานในไร่สับปะรด วิธีการแก้ปัญหาจะต้องให้เกษตรกรได้วางแผนการทำงานไว้ล่วงหน้า และกำหนดวันไปดูงานในช่วงวันเสาร์ อาทิตย์

กิจกรรม 14 ประชุมสรุปความรู้การศึกษาดูงานวิถีเกษตรพอเพียง

วัน/เวลา วันที่ 23 มกราคม 2561 เวลา 18.00 - 20.00 น.

สถานที่ หมู่ 13 บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ผู้นำชุมชนตำบลบ้านคา
2. ทีมนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
3. นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
4. เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด
5. ทายาทเกษตรกร

เป้าหมาย

1. จัดประชุมสรุปกิจกรรมการศึกษาดูงานมีปัญญาการเกษตรกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในวิถีเกษตร
2. จัดทำรายงานสรุปข้อมูลศึกษาดูงาน

ผลการดำเนินงาน

หลังจากการศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2561 ณ ศูนย์การเรียนรู้อยู่เย็นเป็นสุข วิถีไทยมอญ ทีมวิจัยจึงได้เชิญกลุ่มเกษตรกรและทายาทเกษตรกรเข้าร่วมประชุมเพื่อสรุปผลจากการศึกษาดูงาน โดยมีผู้เข้าร่วมประชุม 20 คน ในวันที่ 23 มกราคม 2560 ณ หมู่ 13 บ้านห้วยน้ำขาว โดยกำหนดประเด็นว่าจากการไปศึกษาดูงานครั้งนี้เกษตรกรและทายาทเกษตรกรได้รับความรู้ อะไรบ้าง ได้ข้อคิดอะไร และแนวทางหรือวิธีการที่จะนำความรู้ไปใช้กับวิถีเกษตรบนหลักเศรษฐกิจพอเพียงจะอย่างไร

ประเด็นที่สรุปได้คือ ฐานที่ 1 ได้เรียนรู้วิธีการแปรรูปผลิตภัณฑ์การเคี้ยวน้ำตาลอ้อย น้ำอ้อยน้ำล้างอ้อยไปใช้ประโยชน์รดน้ำต้นไม้ ฐานที่ 2 ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ได้ความรู้การเลี้ยงไหมการปลูกหม่อนที่ต้องเน้นรักษาความสะอาด ต้องปลอดเชื้อเรียกว่าคนดูดูหรือกินเหล่าเข้าไม่ได้ ฐานเห็ดหูหนู ได้เรียนรู้วิธีการปลูกใช้วิธีการผูกเชือกร้อยมัดเป็นพวงแขวนบนชื่อ ประหยัดพื้นที่ ติดตั้งเทอร์มิเตอร์เพื่อควบคุมอุณหภูมิให้คงที่ เพื่อความเจริญเติบโตของเห็ด ในฐานนี้กลุ่มคนที่ไปดูงานรีบแย่งกันพูดเพื่อบอกเล่าเรื่องราวที่ตนได้รับ ฐานที่ 4 ไร่อารมณดี ได้เห็นวิธีการเลี้ยงไก่ร่วมกับการเลี้ยงวัวในป่าไผ่ที่ไก่สามารถหากินขี้เคี้ยวในมูลโคได้ และมูลไก่และมูลโคที่อยู่ในป่าไผ่ก็ทับถมกันกลายเป็นปุ๋ย สามารถนำมาใช้เป็นปุ๋ยอินทรีย์ ได้เห็นที่ใส่อาหารไก่เป็นรางไม้ไผ่ผ่าซีก วางบนรางเหล็กทำให้ไม่ขยับ ประหยัดและอาหารไก่ไม่หก ไก่ไม่แย่งอาหารกัน ฐานที่ 5 การทำเห็ดนางฟ้า เรียนรู้วิธีการกรอกเห็ด ทูบเห็ด วิธีการเรียงเห็ดโรงเรือน การดูรักษาและการจำหน่าย ฐานที่ 6 ปุ๋ยชีวภาพ ใช้เศษอาหารที่เหลือจากการทำไส้กรอกมาทำ

น้ำหมัก เป็นปุ๋ยชีวภาพ รดต้นชะอม ที่ปลูกไว้ท้ายบ้าน เก็บยอดขายที่ตลาดทุกวัน ในพื้นที่บ้านนั้นปลูกพืชผักทุกชนิดที่กินได้ เหลือก็นำมาขาย ฐานที่ 7 ปุ๋ยไส้เดือน ต้องซื้อไส้เดือนมากิโลละ 1,500 บาท มาแบ่งเลี้ยงในกะลามังสีดำ เลี้ยงด้วยก้านเห็ดนางฟ้าที่ตัดทิ้งจากการขายเห็ด มูลโค ไส้เดือน 3 ชีดได้ปุ๋ย 1 กิโลกรัม 1 กะละมัง ตากทิ้งไว้ 1 เดือน จึงนำมาบรรจุถุงขาย กิโลกรัมละ 20 บาท ฐานที่ 8 ลุงแยะได้ฟังเรื่องราวของขายพิการที่สู้ชีวิต สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองไม่ท้อแท้ ทำให้เกษตรกรเกิดความพลังใจที่จะสู้ชีวิต รู้คุณค่าของตนเอง รวมใจกันสอนให้เราไม่ท้อ ต้องอยู่กับความเป็นจริง ชีวิตต้องอยู่ไปข้างหน้า

แนวทางประยุกต์ใช้ความรู้คือการความรู้เรื่องการแปรรูปที่จะนำมาพัฒนาการแปรรูปสับปะรดเพื่อลดค่าใช้จ่ายและสร้างรายได้ให้กับครอบครัว เช่น ทำอาหารว่าง อาหารคาว อาหารหวาน การเลี้ยงไก่ที่เน้นการเลี้ยงด้วยอาหารจากธรรมชาติและหาช่องทางจำหน่าย การใช้วัสดุที่ราคาไม่แพง การเลี้ยงเห็ดที่สร้างรายได้ให้ครอบครัว และที่สำคัญคือ การลงมือทำด้วยใจจดจ่อ และทำบัญชีครัวเรือนจากนั้นที่ประชุมได้หารือเพื่อเสริมความรู้และวางแผนร่วมกันกับการทำโครงการเพื่อหาอาชีพเสริมจากอาชีพการปลูกสับปะรด คือการแปรรูปอาหารที่ทำจากสับปะรด เพราะเป็นการนำสับปะรดมาเพิ่มมูลค่า ได้เห็นแนวทางการจัดทำศูนย์การเรียนรู้การเกษตร

บทเรียน

เกษตรกรและทายาทเกษตรกรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องอาชีพเสริมทางการเกษตรที่สร้างรายได้จนกลายเป็นอาชีพหลัก ได้แนวทางการนำสับปะรดไปแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้มองเห็นการทำอาชีพเกษตรกรรมที่พัฒนามาสู่แหล่งเรียนรู้ในบ้านและยกระดับเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน บนฐานวิถีชีวิตการเกษตร วางแผนร่วมกันในการทำอบรมลดค่าใช้จ่ายด้วยการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสับปะรด

ปัญหาอุปสรรค

-

กิจกรรมที่ 15 อบรมเชิงปฏิบัติการแปรรูปจากสับปะรดเพื่อลดค่าใช้จ่ายตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

วัน/เวลา วันที่ 1 - 2 กุมภาพันธ์ 2561 เวลา 9.00 - 16.00 น.

สถานที่ หมู่ 13 บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นักวิจัยชุมชนตำบลบ้านคา
2. ทีมนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
3. นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
4. เกษตรกรรุ่นเก่า
5. ทายาทเกษตรกร

เป้าหมายของกิจกรรม

1. จัดกิจกรรมให้ความรู้อาชีพเสริมการแปรรูปจากสับปะรดเพื่อลดค่าใช้จ่ายกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง
2. สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเกษตรกรและทายาทเกษตรกร

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้ดำเนินงานจัดให้ความรู้อาชีพเสริมการเกษตรการแปรรูปสับปะรดกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในวันที่ 1-2 กุมภาพันธ์ 2561 ณ หมู่ที่ 13 บ้านห้วยน้ำขาว โดยเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เกี่ยวกับการเห็ดและการแปรรูปอาหาร ให้กับกลุ่มเกษตรกรและทายาทเกษตรกรที่เป็นเยาวชน ในวันที่ 1 เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับการทำเชื้อเห็ด เลี้ยงเห็ดและการจำหน่าย การตลาด ในวันที่ 2 เป็นการให้ความรู้และปฏิบัติการแปรรูปผลิตภัณฑ์น้ำสับปะรด ทำให้เกษตรกรและทายาทเกษตรกรได้ความรู้ และได้ฝึกปฏิบัติ จากนั้นได้สัมภาษณ์ความพึงพอใจที่มีต่อกิจกรรม ซึ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมาก และอยากให้มีความถี่มากกว่านี้

บทเรียน

ทายาทเกษตรกรได้เรียนรู้วิธีการทำเชื้อเห็ดนางฟ้า และการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสับปะรด คิดพัฒนาต่อยอดไปสู่การทำผลิตภัณฑ์อื่น และการพัฒนาคุณภาพการผลิต เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทายาทเกษตรกรและเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด

ปัญหาอุปสรรค

-

กิจกรรม 16 ถอดบทเรียนการดำเนินงานโครงการวิจัย

วัน/เวลา วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2561 เวลา 18.00 - 20.00 น.

สถานที่ หมู่ 13 บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ทีมนักวิจัยตำบลบ้านคา
2. ทีมนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
3. นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
4. เกษตรกรรุ่นเก่า
5. ทายาทเกษตรกร
6. ปราชญ์ชาวบ้านผู้นำชุมชน
7. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ
8. ชาวบ้าน

เป้าหมายของกิจกรรม

1. เพื่อทบทวนผลการดำเนินงานที่ผ่านมา
2. ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลวิพากษ์ และให้ข้อเสนอแนะ
3. แบ่งบทบาทหน้าที่การนำเสนอในเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้จัดประชุมมีประเด็นดังนี้ จัดเตรียมการถอดบทเรียนและตรวจสอบข้อมูลรายงานวิจัยรวมถึงแบ่งบทบาทหน้าที่ในการเตรียมนำเสนอข้อมูลให้กับชุมชนในการคืนเวทีข้อมูลสู่ชุมชน โดยกิจกรรมถอดบทเรียนเกิดขึ้นทบทวนดำเนินงานที่ผ่านมาของโครงการวิจัย โดยมีกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหารายงานวิจัยและบทบาทหน้าที่การนำเสนอผลการดำเนินงานโครงการ เพื่อเตรียมความพร้อมในการนำเสนอข้อมูลต่อชุมชน โดยการถอดบทเรียน ได้มีการถอดความสำคัญ ความภาคภูมิใจ

ปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานครั้งต่อไป
บทเรียน

-

ปัญหาอุปสรรค

-

กิจกรรม 17 จัดเวทีนำเสนอข้อมูลงานวิจัยสู่ชุมชน

วัน/เวลา วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2561 เวลา 13.00 - 16.00 น.

สถานที่ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. ทีมนักวิจัยตำบลบ้านคา
2. ทีมนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านจอมบึง
3. นักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
4. เกษตรกรรุ่นเก่า
5. ทายาทเกษตรกร
6. ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน
7. ชาวบ้านในพื้นที่
8. เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เป้าหมายของกิจกรรม

นำเสนอข้อมูลงานวิจัยให้กับชุมชน

ผลการดำเนินกิจกรรม

ทีมวิจัยได้ประสานประชาชนในพื้นที่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดและทายาทเกษตรกร มาร่วมกันรับฟังการนำเสนอผลงานวิจัยที่ผ่านมาเพื่อให้ชุมชนได้รับรู้ข้อมูลรายละเอียด ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง นำเสนอแบบเล่าเรื่อง โดยการฉาย power point จากนั้นร่วมกันพิจารณา ระดมสมองช่วยกันตรวจสอบและให้ข้อคิดเห็นหรือข้อมูลเพิ่มเติมร่วมกัน ในเวทีมีการถกเถียงกันจนได้เนื้อหาที่ถูกต้อง สำหรับชุมชนจากนั้น นำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปร่วมกันในเวทีอีกครั้ง มีประเด็นนำเสนอ ดังนี้

- 1) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
- 2) วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตำบลบ้านคา
- 3) ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด/บทบาทของภูมิปัญญาการเกษตรที่มีต่อชุมชน

4) การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในวิถีการเกษตร

5) กระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร ทายาทเกษตรกร

อย่างไรก็ตามในที่ประชุมได้มีผู้แนะนำให้มีการนำเอกสารมาแจกจ่ายให้ชุมชน เพื่อให้ชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีเวลาอ่านก่อน แล้วมาร่วมกันประชุมร่วมกันตรวจสอบอีกครั้ง จะทำให้ชุมชนได้ทบทวนและให้ข้อมูลเพิ่มเติมได้รอบด้าน

บทเรียน

ได้กระบวนการถอดความรู้ การตรวจสอบข้อมูลและให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมในประเด็นที่ไม่สมบูรณ์

ปัญหาอุปสรรค

1. การนำเสนอผลงานวิจัยบางประเด็นมีผู้ให้ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นมาก ใช้เวลานาน จึงทำให้บางประเด็นมีเวลาในการให้ข้อคิดเห็นน้อย
2. ผู้เข้าร่วมประชุมบางคนใช้เวลาพูดมาก ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมบางคนไม่ได้นำเสนอ
3. เวลาที่นำเสนอหน่อย แต่เนื้อหาสาระมีมาก ควรแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ช่วง และจัดเวทีการนำเสนอ 2 ครั้ง เพื่อให้ได้สาระครบถ้วน
4. การนัดหมายในพื้นที่ส่วนใหญ่ต้องใช้เวลาในช่วงค่ำ เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ทำงานช่วงกลางวัน บางประเด็นต้องอธิบายและใช้เวลานาน เมื่อถึงเวลาอาหารและถึงเวลากลับบ้านต้องรีบรวบรัดการดำเนินการจัดประชุม

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล กระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี ได้นำเสนอตามผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ดังนี้

4.1 ผลการศึกษาบริบท วิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

การศึกษาในขั้นตอนนี้เป็นข้อมูลพื้นฐาน โดยผู้วิจัยได้ศึกษาการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มในประเด็น บริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิตวัฒนธรรม ภูมิปัญญาการเกษตร ตามแนวทางการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นำเสนอได้ดังนี้

ประวัติศาสตร์ชุมชนของตำบลบ้านคา สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ยุค ประกอบด้วย

ยุคที่ 1 พ.ศ. 2460-2500 ยุคเกษตรเลื่อนลอย

ยุคที่ 2 พ.ศ. 2500-2504 ยุคเกษตรถือครองที่ดิน

ยุคที่ 3 พ.ศ. 2505-2508 ยุคบุกเบิกเหมืองแร่

ยุคที่ 4 พ.ศ. 2508-2521 ยุคทำไร่อ้อย มันสำปะหลัง

ยุคที่ 5 พ.ศ. 2524-ปัจจุบัน ยุคการปลูกสับปะรด

4.1 คน วิถีชีวิต วัฒนธรรม

คน “กระเหรียง” คาดว่าอยู่อาศัยในพื้นที่มานาน้อยกว่า 100 ปีมาแล้ว

คนรุ่นที่ 1 พ.ศ. 2504 กระเหรียง, ไทย, ไทยวน

คนรุ่นที่ 2 พ.ศ. 2505 กลุ่มคนเข้ามาทำเหมืองแร่ กลุ่มพลสวัสดีคนจีนเข้ามาค้าขาย คนอีสานเข้ามาเป็นแรงงาน คนใต้เข้ามาทำเหมือง คนจากจังหวัดตากเข้าทำเหมือง

คนรุ่นที่ 3 พ.ศ. 2508 กลุ่มคนกระเหรียงจากอำเภอปากท่อย้ายถิ่น เนื่องจากหลบหนีคอมมิวนิสต์

คนรุ่นที่ 4 พ.ศ. 2515-2517 กลุ่มคนไททรงดำ จากนครปฐมย้ายเข้ามาทำการเกษตร

คนรุ่นที่ 5 พ.ศ. 2524 กลุ่มคนจากประจวบคีรีขันธ์ สุพรรณบุรี เพชรบุรี นครปฐม เข้ามาซื้อที่ดินเพื่อทำเกษตรสับปะรด

ในช่วง พ.ศ. 2538-2539 เป็นช่วงที่มีการขยายพื้นที่ปลูกสับปะรดมากที่สุด พ.ศ. 2548 นายทุนเข้ามาก่อตั้งโรงงานสับปะรด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ร.9 เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรอำเภอบ้านคา ราชบุรี เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2518 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงขับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จากพระตำหนักเปี่ยมสุข พระราชวังไกลกังวล เพื่อทรงเยี่ยมราษฎร ณ บ้านคาและบ้านโป่งกระทิงล่าง ต.บ้านบึง กิ่ง อ.สวนผึ้ง อ.จอมบึง (ในขณะนั้น) ทรงเสด็จถึงศาลาประชาคมบ้านคา และเสด็จพระราชดำเนิน

ทรงเยี่ยมราษฎรเป็นจำนวนมากที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ได้มีพระราชปฏิสันถารอย่างใกล้ชิดกับบรรดาราชกร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานกระแสพระราชดำรัสแก่ กลุ่มเกษตรกรต่างๆ เกี่ยวกับความสำคัญของการรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะในการสร้างยุ้งข้าวประจำหมู่บ้านเพื่อเก็บไว้บริโภคตลอดปี อีกทั้งความสำคัญของการสมทบทุนซื้อเครื่องสีข้าวขนาดเล็ก เพื่อใช้ในในกลุ่มเกษตรกรแต่ละกลุ่ม ซึ่งจะเป็นการประหยัดทุนทรัพย์ และประหยัดเวลาของสมาชิกกลุ่มๆ ในอันที่จะต้องเดินทางไปยังโรงสีข้าวดังที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน และทรงพระราชทานกระแสพระราชดำรัสให้ ผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรี (นายจ่านิ่ง เทพหัสดิน ณ อยุธยา) และนายสมชาย พุ่มพวง เกษตรกรอำเภอจอมบึง จัดหาพันธุ์ข้าวที่ดีมาแจกจ่ายให้แก่ราษฎรปลูกในฤดูฝนแล้ว ส่วนที่บ้านโป่งกระทิงล่างได้เสด็จออกหน้าพลับพลา เพื่อพระราชทานสิ่งของให้ครูใหญ่โรงเรียนบ้านโป่งกระทิงล่างนำไปแจกจ่ายนักเรียน แล้วทรงพระราชดำเนินไปยังที่ปฏิบัติการของอาสาสมัครชุดคุ้มครองหมู่บ้าน และของหน่วยปฏิบัติการพิเศษเพื่อพระราชทานของแก่เจ้าหน้าที่อาสาสมัครและตำรวจแล้วทรงพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรหมู่บ้านของราษฎรเผ่ากะเหรี่ยงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานกระแสพระราชดำรัสแก่ นายเกษม กิติรุ่งรุช ปลัดกิ่งอำเภอสวนผึ้ง และนายดง บุญเลิศ ผู้ใหญ่บ้านบ้านโป่งกระทิงล่าง ให้จัดหาไก่ฟ่อพันธุ์มาผสมพันธุ์กับไก่พื้นเมือง เพื่อส่งเสริมให้ราษฎรมีของบริโภคที่ดีขึ้น อีกทั้งพระราชทานกระแสพระราชดำรัส ในอันที่จะพระราชทานทรัพย์สินส่วนพระองค์ช่วยเป็นจำนวนครึ่งหนึ่งของราคาเครื่องสีข้าวขนาดเล็ก สมทบทุนของราษฎรที่จะจัดซื้อไว้สำหรับหมู่บ้าน ทั้งได้มีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรที่มาเข้าเฝ้าฯ แล้วเสด็จไปยังสำนักสงฆ์พระธาตุเขาน้อย เสด็จขึ้นศาลาการเปรียญ ทรงจุดธูปเทียน ทรงนมัสการพระรัตนตรัย และมีพระราชดำรัสกับพระภิกษุเกี่ยวกับทุกข์สุขของราษฎร แล้วเสด็จลงทรงเยี่ยมราษฎร และทรงปลูกต้นไม้ ได้แก่ต้นปืบและต้นอินทนิล ก่อนเสด็จพระราชดำเนินกลับ

ภาพที่ 4.1 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระราชวโรกาสให้ลุงปึก เตี้ยเลี้ยง ทูลเกล้าฯ ถวายเขากวาง ณ บ้านโป่งกระทิงล่าง

ที่มา : คณะกรรมการจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2553, หน้า 43)

ภาพที่ 4.2 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมราษฎร ณ บ้านโป่งกระทิงล่าง
ที่มา : คณะกรรมการจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2553, หน้า 43)

ภาพที่ 4.3 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จทรงเยี่ยม
ราษฎรที่บ้านโป่งกระทิงล่าง เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2518 มีข้าราชการและพสกนิกรบ้านคารอ
รับเสด็จฯ จำนวนมาก
ที่มา : คณะกรรมการจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2553, หน้า 43)

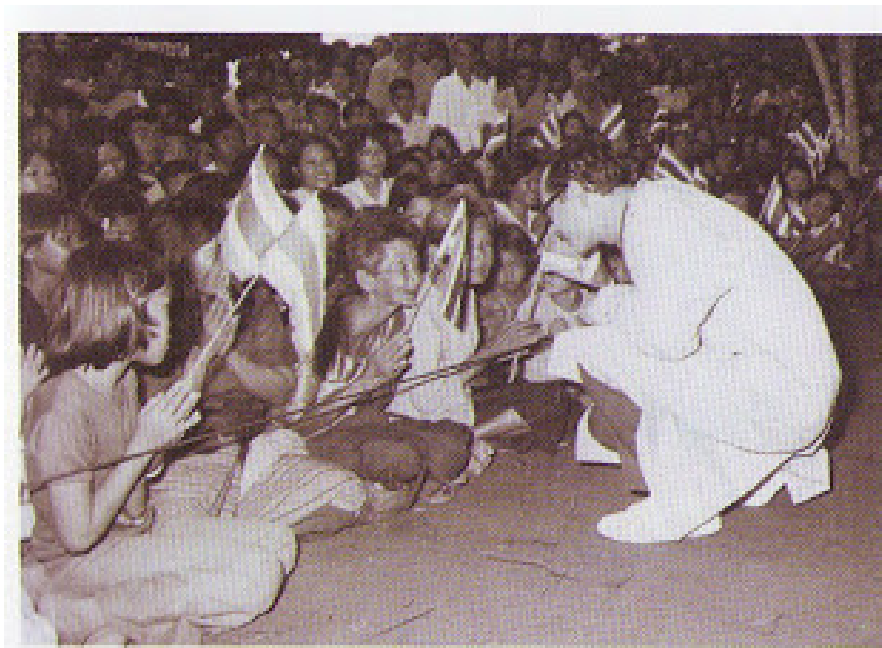
ภาพที่ 4.4 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานกระแสพระราชดำรัสแก่นายเกษม กิติรุ่งรุช ปลัดกิ่งอำเภอสวนผึ้งและนายตง บุญเลิศ ผู้ใหญ่บ้านบ้านโป่งกระทิงล่าง ในการให้ความช่วยเหลือราษฎร

ที่มา : คณะกรรมการจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2553, หน้า 44)

ภาพที่ 4.5 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระราชดำเนินไปยังที่ปฏิบัติการของอาสาสมัครชุดคุ้มครองหมู่บ้าน และของหน่วยปฏิบัติการพิเศษ เพื่อพระราชทานของแก่เจ้าหน้าที่อาสาสมัครและตำรวจ

ที่มา : คณะกรรมการจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2553, หน้า 45)

ภาพที่ 4.6 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิสันถารกับราษฎรชาวบ้านโป่งกระทิง
ที่มา : คณะกรรมการจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2553, หน้า 45)

ภาพที่ 4.7 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเยี่ยม
ราษฎรชาวบ้านคา ณ ที่ตั้งฐานปฏิบัติการ กรป.กลาง ในขณะนั้น ซึ่งเป็นบริเวณสวนป่าหน้าที่ว่ากร
อำเภอบ้านคาในปัจจุบัน ในวันเสด็จฯ มีฝนตกตลอดเวลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงฉลอง
พระองค์กันฝน ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรชาวบ้านคา ขณะนั้นขึ้นกับกิ่งอำเภอสวนผึ้ง ราษฎร
ได้เฝ้าฯ รับเสด็จฯ ด้วยความปลื้มปิติเป็นจำนวนมาก
ที่มา : คณะกรรมการจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2553, หน้า 45)

ภาพที่ 4.8 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินสำนักสงฆ์พระธาตุเขาน้อย (ปัจจุบันคือวัดป่าพระธาตุเขาน้อย อ.บ้านคา) ทรงมีพระราชดำรัสกับ พระครูวิโรจน์ ธรรมจารย์ (หลวงปู่ปิ่น) เกี่ยวกับทุกข์สุขของราษฎร
ที่มา : คณะกรรมการจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2553, หน้า 46)

ภาพที่ 4.9 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปลูกต้นอินทนิล (ภาพบน) และต้นกาซะลอง (ต้นปีบ) (ภาพล่าง) เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2518 เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินสำนักสงฆ์พระธาตุเขาน้อย
ที่มา : คณะกรรมการจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2553, หน้า 47)

4.2 บริบทชุมชน

4.2.1 สภาพพื้นที่ทั่วไป

1) ลักษณะทางภูมิศาสตร์

1.1) ลักษณะทางภูมิประเทศของตำบลบ้านคาคือเป็นพื้นที่ภูเขาสูงอุดมด้วยป่าดิบป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าไผ่ พื้นที่ราบสูงและที่เนินลาด มีลำห้วยที่สำคัญ ได้แก่ ลำห้วยท่าเคย ลำห้วยท่ามะหาด ลำห้วยวังครก ลำห้วยกระชาย และลำห้วยสาขาต่าง ๆ ที่เกิดจากเทือกเขาตะนาวศรีไหลผ่าน นอกจากนี้ยังมีอ่างเก็บน้ำที่กระจายอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านต่าง ๆ ของตำบล ซึ่งหมู่บ้านเหล่านี้ได้อาศัยน้ำเหล่านี้ในการอุปโภค บริโภคและทำการเกษตร ลักษณะของดินเป็นดินปนทราย พื้นที่ส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรม

1.2) ลักษณะภูมิอากาศของตำบลบ้านคาคืออยู่ในเขตที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จากมหาสมุทรอินเดีย แต่การที่มีเทือกเขาตะนาวศรีบังไว้ ทำให้เป็นที่อบฝน อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 27 องศาเซลเซียส สูงสุดเดือนเมษายน-พฤษภาคมประมาณ 36 องศาเซลเซียส และต่ำสุดในเดือนธันวาคม-มกราคม ประมาณ 18 องศาเซลเซียส ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม - พฤศจิกายน โดยตกหนักที่สุดในเดือนกันยายน และทิ้งช่วงในเดือนมิถุนายนและสิงหาคม ฝนส่วนใหญ่จะถูกพัดเลยไปตกในแถบลุ่มแม่น้ำแม่กลอง แต่ในฤดูหนาวบริเวณเชิงเขาหรือหุบเขาในพื้นที่อำเภอบ้านคาจะมีสภาพอากาศหนาวมาก เฉลี่ย 8 - 15 องศาเซลเซียส

1.3) อาณาเขตของตำบลบ้านคา

ทิศเหนือ ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าเคย อำเภอสวนผึ้ง
 ทิศใต้ ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านคา
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองพันจันทร์ อำเภอบ้านคา
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลตะนาวศรี อำเภอสวนผึ้ง
 อาณาเขตทั้ง 4 ทิศ อยู่เขตพื้นที่อำเภอบ้านคา และอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

2) ลักษณะทางกายภาพ

ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี มีพื้นที่ครอบคลุม 16 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านคา หมู่ 2 บ้านหนองน้ำขุ่น หมู่ 3 บ้านหนองแดง หมู่ 4 บ้านลาพระ หมู่ 5 หนองปล้อง หมู่ 6 บ้านบึงเหนือ หมู่ 7 บ้านบึงใต้ หมู่ 8 บ้านโป่งเจ็ด หมู่ 9 บ้านพุซี้เหล็ก หมู่ 10 บ้านต้นมะค่า หมู่ 11 บ้านลาพระใต้ หมู่ 12 บ้านพุซี้เหล็กเหนือ หมู่ 13 บ้านห้วยน้ำขาว หมู่ 14 บ้านหนองไผ่ป่า หมู่ 15 บ้านท่าตาแป้น หมู่ 16 บ้านหนองน้ำขุ่นเหนือ

หมู่บ้านที่ทำการศึกษามี จำนวน 1 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านที่คัดเลือกเข้าร่วมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง คือ หมู่ 13 บ้านห้วยน้ำขาว

3) ลักษณะทรัพยากรธรรมชาติ

ในพื้นที่ตำบลบ้านคา พบว่า มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายและสำคัญในเรื่องของแหล่งและแหล่งน้ำคือ

3.1) แหล่งดินและแหล่งน้ำ ตำบลบ้านคามีทรัพยากรที่สำคัญ ได้แก่ ภูเขาต่าง ๆ และเทือกเขาตะนาวศรี น้ำตกซับเตย ห่างจากอำเภอบ้านคาประมาณ 6 กิโลเมตร เป็นน้ำตก 9 ชั้น มีพืชสมุนไพร กล้วยไม้ป่าและเฟิร์นจำนวนมาก ป่าไม้ที่มีพื้นที่ป่าอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีเกษตรกรเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ โดยประกาศเป็นเขต สปก. บางส่วน สภาพเนื้อดิน เป็นดินปนทรายมีการชะล้างพังทลายของหน้าดินค่อนข้าง สูงถึงปานกลาง ปัญหา มีความลาดชันสูงมากในพื้นที่ทำการเกษตรจะ

เกิดการชะล้างพังทลายสูญเสียหน้าดินอย่างรุนแรง ขาดแคลนน้ำและบางพื้นที่อาจพบชั้นหินพื้นหรือเศษหินกระจัดกระจายอยู่ บริเวณหน้าดิน แนวทางการจัดการ ควรปล่อยไว้ให้เป็นป่าตามธรรมชาติเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า แหล่งต้นน้ำลำธาร ในกรณีที่ต้องนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร ต้องมีการศึกษาดินก่อน เพื่อให้ทราบถึงความเหมาะสมของดินสำหรับการปลูกพืช โดยมีการใช้ประโยชน์ที่ดินในเชิงอนุรักษ์หรือวนเกษตร ในบริเวณพื้นที่ที่เป็นดินลึกและสามารถพัฒนาแหล่งน้ำได้ มีระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ เช่น ปลูกพืชคลุมดิน ทำแนวรั้วหญ้าแฝกและชุดหลุมปลูกเฉพาะต้น โดยไม่มีการทำลายไม้พื้นล่าง สำหรับในพื้นที่ที่ไม่มีศักยภาพทางการเกษตร ควรรักษาไว้ให้เป็นสวนป่า สร้างสวนป่าหรือใช้ปลูกไม้ใช้สอยโตเร็ว แร่ธาตุต่างๆ ได้แก่ แร่เฟลด์สปาร์ เป็นชื่อรวมประกอบด้วยแร่หลายชนิดโดยทั่วไป มีผลึกเป็นรูแบน มักเกิดเป็นผลึกแฝด มีสีขาวยิ่งสีเข้ม วาวแบบแก้วและแบบมุก เป็นแร่ประกอบหินที่สำคัญของหินอัคนี ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่จำเป็นในอุตสาหกรรมเซรามิก โดยเฉพาะโพแทสเซียมเฟลด์สปาร์ บด ที่ใช้ในการผลิตเซรามิกคุณภาพสูง

ภาพที่ 4.10 เทือกเขาตะนาวศรี อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ที่มา : http://tawetong.blogspot.com/2016/05/blog-post_8.html

สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2560

3.2) แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญในการทำการเกษตรของตำบลบ้านคา ได้แก่

ลำห้วยท่าเคย ห้วยมะหาด ห้วยกระชาย วงครก ห้วยเสือ หุบปลากั้ง บัวทอง เขาศาลเจ้า และมีแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นมีอ่างเก็บน้ำ จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ อ่างเก็บน้ำห้วยตะเคียน หมู่ที่ 6 อ่างเก็บน้ำบ้านบึงใต้ หมู่ที่ 7 อ่างเก็บน้ำห้วยไทร หมู่ที่ 5 อ่างเก็บน้ำบ้านลำพระ หมู่ที่ 11 อ่างเก็บน้ำบ้านพู้เหล็ก หมู่ที่ 12 ประปาหมู่บ้าน ในพื้นที่ตำบลบ้านคาประชาชนมีประปาหมู่บ้านใช้ทุกหมู่บ้าน จำนวน 16 หมู่บ้าน

ภาพที่ 4.11 อ่างเก็บน้ำท่าเคย อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี
ที่มา : www.เที่ยวราชบุรี สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2560

ภาพที่ 4.12 อ่างเก็บน้ำห้วยมะหาด อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี
ที่มา : <https://projects.rdpb.go.th> สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2560

4) โครงสร้างพื้นฐาน

ตำบลบ้านคาตั้งอยู่ที่อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี ห่างจากจังหวัดราชบุรี ประมาณ 58.6 กิโลเมตร การเดินทางมีเส้นทางที่สำคัญคือ เส้นทางระหว่างอำเภอ บ้านคาสายชฎป่าหวาย - โป่งกระทิง ทางหลวงสาย 3313 และทางหลวงสาย 3206 ที่เป็นเส้นทางสายหลักที่ผ่าน นอกจากนี้ยังมีเส้นทางภายในตำบลที่ใช้เดินทางภายในตำบล ได้แก่ ถนนสายหนองน้ำชุ่ม-บ้านเก่าต้นมะค่า ถนนสาย กม.9 - หนองปล้อง ถนนสายบ้านบึง - ห้วยเสือ ถนนลาดยาง สายบ้านบึง - พุชี่เหล็ก ถนนสายชฎป่าหวาย - บนเนิน ถนนสายโป่งเจ็ด - ท่าประจันต์ ถนนสายลำพระ - หนองจอก ถนนสายหนองแดง - พุบอน เส้นทางทั้งหมดเป็นถนนลาดยางสามารถเดินทางได้สะดวกตลอดปี

ภาพที่ 4.13 ถนนลาดยางทางไปอำเภอบ้านคา
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

5) ลักษณะทางเศรษฐกิจ

5.1) รายได้หลักของชาวบ้านในตำบลบ้านคามิรายได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่วนใหญ่จะเป็นไร่สับปะรด รองลงมาคือปลูกผัก จะมีรายได้ต่อเมื่อขายผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งแต่ละปีจะมีรายได้น้อยขึ้นอยู่กับราคาของโรงงาน บางส่วนมีรายได้เสริมซึ่งได้จากการรับจ้าง ขายของเล็กน้อย ๆ ปลูกพืชผัก เป็นต้น รายจ่ายของคนในพื้นที่บ้านคาคนส่วนใหญ่ในตำบลจะเป็นค่าใช้จ่ายในการลงทุนการผลิตสับปะรด ไม่ว่าจะเป็นค่าจ้างแรงงาน ค่าจ้างไถ ค่าหว่าน ค่าปุ๋ย ฯลฯ เพราะว่าการทำไร่สับปะรดปัจจุบันจะต้องจ้างและลงทุนได้ผลผลิต มิเช่นนั้นจะไม่ทันเวลาและราคาของตลาด รายจ่ายอีกอย่างหนึ่งคือ รายจ่ายในครัวเรือน ได้แก่ ค่าอาหาร ค่าสาธารณูปโภค (น้ำ/ไฟฟ้า/โทรศัพท์มือถือ) ค่าเล่าเรียนบุตรหลาน ค่ารักษาพยาบาล ค่าภาษีสังคม หวยและหมั้นนอกระบบ เป็นต้น

5.2) สภาพเศรษฐกิจและวิถีการผลิต ตำบลบ้านคาส่วนใหญ่มีระบบเศรษฐกิจภายใต้การประกอบอาชีพเกษตรกรเกือบทุกครัวเรือนจะปลูกพืชสับปะรดเป็นหลักและการทำเกษตรอื่น ๆ เช่น ปลูกผัก ทำสวนผลไม้ ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ทำนา ทำประมงและเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ซึ่งผลผลิตทางการเกษตรที่ได้นั้นเป็น สับปะรด ชาวบ้านส่วนใหญ่จะปลูกสับปะรด เพื่อการจำหน่ายให้กับโรงงานแม่ค้าและพ่อค้า ซึ่งปัญหาที่พบในการผลิตคือ ปัญหาผลผลิตตกต่ำ ปัญหาต้นทุนการผลิตสูง ปัญหาจากฝนแล้ง ซึ่งทำให้ผลผลิตไม่ได้ตามเป้าหมาย แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ยังคงเป็นเกษตรกรและทำเกษตรปลูกสับปะรดต่อไป ประชาชนจะประกอบอาชีพเกษตร มีที่ดินที่ได้รับการแบ่งปันจากมรดกพ่อแม่และเป็นคนต่างถิ่นที่มาซื้อที่ดิน เพื่อทำการเกษตรเป็นของตนเอง มีบางส่วนที่ต้องเช่าที่ดินทำไร่สับปะรด มี

เพียงส่วนน้อยที่ทำอาชีพรับจ้าง อย่างไรก็ตามแม้ว่าเกษตรกรจะไม่มีที่ดินทำกิน แต่ก็เช่าที่ดินทำเกษตร และมีการปลูกสร้างสร้างเรือน

จากข้อมูลดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าระบบเศรษฐกิจของตำบลบ้านคาเป็นระบบเศรษฐกิจที่ขึ้นอยู่กับเกษตรเป็นหลัก เกือบทุกครอบครัวที่ทำเกษตรสับปะรด เพื่อเป็นรายได้และนำไปซื้อข้าว มีบางครอบครัวที่ทำข้าวไร่หรือปลูกพืชผักชนิดอื่น แต่พืชหลักคือปลูกสับปะรด

ภาพที่ 4.14 การปลูกสับปะรดเป็นพืชเศรษฐกิจ อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี
ที่มา : <http://www.naewna.com/local/291411> สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2560

6) ลักษณะทางสังคม

6.1) ลักษณะทางประชากร ตำบลบ้านคา มีครัวเรือนทั้งสิ้น 3,298 หลังคา ประชากรทั้งหมด 8,538 คน แบ่งเป็นชาย 4,412 คน หญิง 4,126 คน ,มีประชากรในพื้นที่ 16 หมู่บ้าน ได้แก่

ตารางที่ 4.1 จำนวนประชากรตำบลบ้านคา

หมู่	หมู่บ้าน	จำนวนประชากร	ชาย	หญิง
1	บ้านคา	1,149	601	548
2	บ้านหนองน้ำขุ่น	678	336	342
3	บ้านหนองแดง	426	222	204
4	บ้านลำพระ	668	320	348
5	หนองปล้อง	620	342	296
6	บ้านบึงเหนือ	536	283	253
7	บ้านบึงใต้	492	247	245
8	บ้านโป่งเจ็ด	690	370	320
9	บ้านพุซึ่เหล็ก	574	311	263

หมู่	หมู่บ้าน	จำนวนประชากร	ชาย	หญิง
10	บ้านต้นมะค่า	275	138	137
11	บ้านลำพระไต้	524	265	259
12	บ้านพู่ชี้เหล็กเหนือ	466	245	221
13	บ้านห้วยน้ำขาว	524	280	244
14	บ้านหนองไผ่ป่า	343	172	171
15	บ้านท่าตาแป้น	323	165	158
16	บ้านหนองน้ำขุ่นเหนือ	250	133	117

6.2) วัดประจำตำบล ได้แก่

ตารางที่ 4. 2 วัดประจำตำบลบ้านคา

ชื่อวัด/สำนักสงฆ์	ที่ตั้ง	เจ้าอาวาส/ผู้ดูแล
วัดเก่าต้นมะค่า	หมู่ที่ 2 ต.บ้านคา	พระอธิการรองอาจ อธิปัญโญ
วัดลำพระ	หมู่ที่ 4 ต.บ้านคา	พระอธิการนิคม นิตโก
วันบ้านบึง	หมู่ที่ 6 ต.บ้านคา	พระอธิการสมศักดิ์ ปิยธัมโม
วัดโป่งเหาะ	หมู่ที่ 6 ต.บ้านคา	พระอธิการมนตรี มหาปัญญา
สำนักสงฆ์ห้วยเสือ	หมู่ที่ 5 ต.บ้านคา	พระสมจันท์ จักกธัมโม
สำนักสงฆ์เขารวมงคล	หมู่ที่ 8 ต.บ้านคา	พระมนตรี มหาวิโร
สำนักสงฆ์เจดีย์หอย	หมู่ที่ 13 ต.บ้านคา	พระอานนท์ นนทธัมโม
สำนักสงฆ์โป่งเจ็ด	หมู่ที่ 13 ต.บ้านคา	พระอำนาจ
วัดป่าพระธาตุเขาน้อย	หมู่ที่ 1 ต.บ้านคา	พระครูภาวนาสุทธิคุณ ปุณฺณนนโท
สำนักสงฆ์ป่าวังครก	หมู่ที่ 7 ต.บ้านคา	พระจรัญ จรัณธัมโม
สำนักสงฆ์ป่าบัวธารทอง(ลำบัวทอง)	หมู่ที่ 9 ต.บ้านคา	พระวรกันย์

ภาพที่ 4.15 วัดป่าพระธาตุเขาน้อย

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

ภาพที่ 4.16 วัดโป่งเจ็ด

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

6.3) โรงพยาบาลตำบล มี 3 แห่ง ได้แก่ 1. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล บ้านคา หมู่ที่ 1 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองน้ำขุ่น หมู่ที่ 2 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลบ้านโป่งเจ็ด หมู่ที่ 4 และหน่วยกู้ชีพ ภูภัยขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคา

6.4) โรงเรียนในตำบลบ้านคา มี 8 แห่ง มีทั้งเปิดสอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ดังนี้ 1) โรงเรียนบ้านคาวิทยา 2) โรงเรียนอนุบาลบ้านคา 3) โรงเรียนบ้านเก่าต้นมะค่า 4) โรงเรียนประชาพัฒนาวิทย์ 5) โรงเรียนบ้านบึง 6) โรงเรียนบ้านโป่งเจ็ด 7) โรงเรียนบ้านลำพระ

ภาพที่ 4.17 โรงเรียนประจำตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ที่มา : <https://www.facebook.com/โรงเรียนอนุบาลบ้านคา-สพปรบ1-กระทรวงศึกษาธิการ>
สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2560

6.5) กลุ่มและองค์กรในชุมชน ประกอบด้วย

6.5.1) กลุ่มชมรมผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่รวมบุคคลชาย - หญิงตั้งแต่อายุ 45 ปีขึ้นไป เพื่อมาร่วมดำเนินกิจกรรมพบปะกันเป็นประจำทุกเดือน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ปัจจุบันมีสมาชิกรวมกันทั้งสิ้นเกือบ 400 คน อยู่ภายใต้การสนับสนุนดูแลขององค์การบริหารตำบลบ้านคา โดยมี นายสิน เนียมแดง ทำหน้าที่เป็นประธานชมรมผู้สูงอายุ

6.5.2) กลุ่มชมรมผู้พิการกลุ่มชมรมผู้พิการ เป็นกลุ่มของผู้พิการ เพื่อมาร่วมดำเนินกิจกรรม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ปัจจุบันมีสมาชิกรวมกันทั้งสิ้นเกือบ 90 คน อยู่ภายใต้การสนับสนุนดูแลขององค์การบริหารตำบลบ้านคา โดยมี นายสุจิตร์ ศรีสุวรรณ ทำหน้าที่เป็นประธานชมรมผู้สูงอายุ

6.5.3) กลุ่มผู้ปลูกผักกลุ่มของผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ (GAP) และมีการผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อลดต้นทุนในการผลิต

ภาพที่ 4.18 ปลูกพืชผักปลอดสาร
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

6.5.4) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมือง ผ้าทอกะเหรี่ยงบ้านคา เกิดจากการดำเนินชีวิตของชาวกะเหรี่ยงที่เคร่งครัดในเรื่องประเพณีวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นการสร้างบ้านเรือน หรือการแต่งกาย ผู้หญิงกะเหรี่ยง เกือบทุกครัวเรือนในหมู่บ้านจะต้องทอเป็น ผ้าที่ทอใช้ในชีวิตประจำวันจะเป็นเสื่อ กะเหรี่ยง ชิ่น ย่อม ผ้าโปก ผ้าห่มหรือผ้าอื่นๆ จะเน้นความสวยงามและความหนาของเนื้อผ้า เพราะหมู่บ้านติดเขตชายแดน ภูเขา มีอากาศหนาวเย็น จึงต้องใส่เสื้อผ้าที่หนา ปี พ.ศ.2540 กลุ่มพัฒนาสตรีบ้านบึงเหนือ ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา ได้รับการสนับสนุนวัสดุและอุปกรณ์การทอผ้าและได้รับงบประมาณ มาสานต่อจึงได้ตั้งเป็นกลุ่มทอผ้ากะเหรี่ยงบ้านคา โดยจะทอผ้าจากที่กะเหรี่ยง จาหน้ายทั้งในและต่างประเทศ และเป็นการรวมกลุ่มกันทอผ้าที่กระตุก และที่กะเหรี่ยง โดยมีกระบวนการที่ดี คือ การเรียนรู้และการคิดค้นวิธีใหม่ๆ เช่นการศึกษาดูงานจากหมู่บ้านอื่นแล้วนำมาปรับปรุงและประยุกต์ใช้ให้เข้ากับหมู่บ้านของตนเอง แล้วนำมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกคนอื่นๆ ได้เรียนรู้ร่วมกัน โดยมี นางอารีย์ กงจก เป็นประธานกลุ่ม

จากฐานทรัพยากรตำบลบ้านคาทั้งหมดดังกล่าวข้างต้น มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านให้ทำมาหากินสร้างรายได้บนทรัพยากรที่มีอยู่เป็นทุนของชุมชนที่เอื้อต่อชาวบ้านให้มีความอยู่ดีกินดีได้ตามศักยภาพ

ภาพที่ 4.19 ชาวกะเหรี่ยงผ้าทอกะเหรี่ยงที่ศูนย์ทอผ้ากะเหรี่ยงบ้านบึงเหนือ
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

3. วัฒนธรรม ประเพณีตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ในอดีตนั้นพื้นที่ตำบลบ้านคาส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยงที่อาศัย ในยุคนั้นจะนับถือสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ทำให้เกิดประเพณีที่สำคัญต่อชาวกะเหรี่ยง ได้แก่ การเกี่ยวสาวและการย่องสาว การแต่งงาน การไหว้ต้นไม้ การยกเสาหงส์ การกินข้าวห่อ ปัจจุบันความเจริญเข้ามาในพื้นที่ และความหลากหลายของคนที่มาอาศัยในพื้นที่บ้านคา ทำให้เกิดความผสมผสานกลมกลืนวัฒนธรรมทำให้ประเพณีของชาวกะเหรี่ยงค่อย ๆ หายไป คงเหลือประเพณีกินข้าวห่อที่ยังคงสืบทอดกันมาจนถึงคนรุ่นปัจจุบัน ขณะเดียวกันก็รับวัฒนธรรมประเพณีคนไทยภาคกลาง เช่น ประเพณีบวชนาค ประเพณีแต่งงาน การทำศพ ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีออกพรรษา เป็นต้น ในที่นี้จะกล่าวถึงประเพณีในอดีตและประเพณีในปัจจุบันดังนี้

3.1 พิธียกเสาหงส์

นายเช้า ทองกง เล่าว่า ปี 2508 ได้เดินทางมาจากบ้านยางหัก อำเภอปากท่อมาเยี่ยมญาติพี่น้องที่บ้านคา ในช่วงนั้นพื้นที่อำเภอปากท่อเป็นพื้นที่สีชมพู(คอมมิวนิสต์) ได้มีคนมาเกลี้ยกล่อมให้คนกะเหรี่ยงเป็นคอมมิวนิสต์ คนที่ใจอ่อนก็ยอมเข้าป่าไป เจ้าหน้าที่ราชการก็เล็งกะเหรี่ยง หลัง 16 ตุลาคม ผกก.ก็เจียบไป อาชีพของกะเหรี่ยงคือทำไร่ ปลูกข้าวไร่ ปลูกพริก ฝรั่ง ช่วงที่ชาวกะเหรี่ยงบ้านคาเริ่มนับถือศาสนาพุทธคือ ช่วงที่มีมีหลวงพ่อกจากลำบัวทองเดินทางมาทุ่งเจดีย์ พระท่านได้กล่าวว่าหากได้อยู่ที่ตรงนี้จะดี บริเวณศาลาเดิมปัจจุบัน อดีตเป็นที่ตั้งวัด ประมาณปี 2503 – 2504 เสาหงส์เป็นสัญลักษณ์ของวัดกะเหรี่ยง มีพระชื่อบุญญิตี ท่านคลอกและลุงปรก มีวัดสอนหนังสือให้อ่านหนังสือ ใครอ่านหนังสือไม่ออกเอาหนังสือตี ต่อมามีคนมาตัดต้นไม้บริเวณวัด กลายเป็นพื้นที่โล่ง ปัจจุบันกลายเป็นศาลาหมู่บ้านคา สำนักสงฆ์หรือชาวกะเหรี่ยงเรียกว่าวัดได้ย้ายไปประมาณปี 2508 – 2509 ต่อมามีคนไทยจากพื้นที่อื่น ๆ เข้ามาในตำบลบ้านคาจึงนำวัฒนธรรมของตนเองมาด้วย จึงทำให้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนบ้านคา มีความผสมกลมกลืนกัน นำเสนอได้ดังนี้และชาติพันธุ์ต่าง ๆ ต่อมาชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่ได้ยอมรับนับถือศาสนาพุทธควบคู่ไปกับความเชื่อดั้งเดิมของการนับถือผี ความเชื่อที่เกิดจากการนับถือศาสนาพุทธนั้นได้รับการเรียนรู้จากพระสงฆ์ซึ่งทำหน้าที่อบรมสั่งสอนทำให้เห็นประโยชน์ที่ได้รับจากหลักคำสอนพุทธศาสนาที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีของชาวกะเหรี่ยงนั้นค่อย ๆ หายไปกับ

3.2 ประเพณีแต่งงาน

นายเข้า ทองกง อายุ 74 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 บ้านบึงเหนือ ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี เล่าให้ฟังว่า สมัยก่อนนั้นการเลือกคู่ครองของชาวกระเหรี่ยงจะเป็นการพบปะกันระหว่างหนุ่มสาวกระเหรี่ยง ซึ่งอยู่ในความดูแลของผู้ใหญ่ เมื่อชายหนุ่มคนใดต้องตาต้องใจหญิงสาวคนใดเขาจะเตรียมแคนและออกไปเที่ยวในหมู่บ้านของฝ่ายหญิงที่ตนหมายปองหลังจากพระอาทิตย์ตก จะเริ่มต้นด้วยประเพณีย่องสาว เมื่อหญิงสาวชาวกระเหรี่ยงที่ตนหมายปองนอนหลับ ชายหนุ่มจะเรียก พี่สาวหรือพี่สะใภ้ของหญิงให้มาเปิดประตู หลังจากนั้นพี่สาวของหญิงจึงเข้าไปดูว่าหญิงนอนเรียบร้อยหรือไม่แล้วจึงมาบอกชายหนุ่ม ถึงเวลานี้ชายหนุ่มจะค่อยย่องเข้าไปในห้องเพื่อปลุกสาวเจ้าขึ้นมาคุย โดยจะกระตุกที่นิ้วโป้งเท้าเบา ๆ หรือสะกิดที่เอวจนสาวตื่นขึ้นมาแล้วจัดการมัดนุ่งเสื้อที่ตนนอนอยู่นั้นให้เรียบร้อยเสียก่อน ทั้งนี้เพราะผู้ชายกระเหรี่ยงสมัยก่อนมักจะเล่าเรียนวิชาอาคม ถือว่าเสื้อที่ผู้หญิงนอนนั้นเป็นของไม่สะอาด เพราะผู้หญิงบางคนอาจกำลังมีประจำเดือนอยู่จะทำให้คาถาอาคมเสื่อม

เมื่อเก็บเสื้อเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็จะเริ่มเกี่ยวพาราฮี โดยที่ฝ่ายสาวจะเป็นผู้ถามก่อนว่า "มาทำไม" ชายหนุ่มจะตอบตามประสงค์ของตนแล้วพูดคุยเรื่องอื่น ๆ กันสักพัก เมื่อจะลากันฝ่ายสาวจะเป็นคนบอกให้ผู้ชายกลับ โดยสาวจะไล่หนุ่มถึงสามครั้งแล้วจึงกลับได้ การออกปากไล่จะต้องทำให้ครบสามครั้ง ถ้าไล่เพียงครั้งเดียว หรือสองครั้งจะถือว่าไม่ดีเป็นอาเพศ การพบกันในครั้งนี้ถ้าฝ่ายสาวเกิดไม่พอใจผู้ชายก็จะบอกให้รู้เสีย ฝ่ายชายจะได้ไม่ต้องกลับมาอีกแต่ถ้าทั้งคู่เกิดชอบพอกัน ฝ่ายชายจะกลับมาย่องสาวให้ครบสามคืน และจะมาติดกันทุกคืนหรือเว้นวันก็ได้

ตามธรรมเนียมแล้วหญิงสาวชาวกระเหรี่ยงจะไม่รับรักชายหนุ่มในวันที่หนึ่ง และวันที่สองของพิธีการเพราะจะถือว่าใจง่ายเกินไป แต่ก็พูดคุยแสดงให้เห็นว่าชอบพอกันอยู่เช่นกัน เมื่อเป็นอย่างนั้นในคืนที่สามฝ่ายชายจะต้องเตรียมสร้อยคอ หรือแหวนไปให้สาวเพื่อเป็นตัวแทนเอาไว้ดูต่างหน้า ฝ่ายหญิงรับของก็จะถือว่าเป็นการหมั้นหมายเอาไว้ก่อน พอพิธีการย่องสาวครบสามคืนแล้ว พ่อแม่ของฝ่ายหญิงก็จะจุดตะเกียงและให้ผู้ชายมาพูดคุยแล้วจึงถามว่าชอบ ลูกสาวของตนจริงไหม รักกันจริงไหม และจะตกลงแต่งงานกันหรือเปล่า หรือแค่มาเล่น ๆ ไม่รักจริงจิง ถ้าเพียงแค่มาเล่น ๆ พ่อแม่ฝ่ายหญิงก็จะบอกไม่ให้มาอีก แต่ถ้าตกลงแต่งงานกันก็ให้กลับไปบอกพ่อแม่ของฝ่ายชายให้มาทำพิธีสู่ขอแต่งงาน จะเป็นการตกลงกันด้วยวาจา เพื่อนัดวันเวลาที่จัดพิธีแต่งงาน ซึ่งต้องมีผู้ใหญ่ของหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือมาเป็นพยานด้วยหากฝ่ายชายผิดสัญญา ไม่มาทำพิธีตามที่ตกลงกันไว้ ก็จะปรับเสียผี เสียค่าปรับ 5-10 บาท

นายชูศิลป์ สีช่วง อดีตผู้ใหญ่บ้านโป่งกระทิง ตำบลบ้านบึง ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การจัดประเพณีแต่งงาน ชาวกระเหรี่ยงส่วนใหญ่นิยมจัดกันในเดือน 4 – 5 และเดือน 12 ของทุกปี ในช่วงเวลาเย็น ๆ ของที่นำมาใช้ในพิธี ฝ่ายชายจะต้องเตรียมมุ้งยามที่แม่ฝ่ายชายทอให้ หมอน ชันน้ำ ชามกินข้าวอย่างละ 1 ใบ ในวันงานเจ้าบ่าวจะแต่งชุดที่เรียกว่า "ทู่มูเคอะ" ขณะเดินมาบ้านเจ้าสาว ในงานแต่งงานเพื่อน ๆ เจ้าบ่าวจะขับขานเสียงเพลง “พ่อไก่โต้งสร้อยแดง” เป็นการหยอกเย้าเจ้าบ่าว มีความหมายว่า พ่อไก่โต้งสร้อยแดงเอ๋ย เจ้าจงแต่งตัวให้สวยงาม ดูแลคนให้สวยงาม จงฝึกขันลูกคอกให้ไพเราะ ทาหน้าให้ขาวทาปากให้แดง ฉันทจะช่วยออกแรงพาไปหาสาว

นายเข้า ทองกง เล่าต่อว่า เพื่อนเจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าสาว จะนำกิ่งไม้มาทิ่มไว้หน้าบ้านเจ้าสาว เพื่อให้เจ้าบ่าวเก็บ หากขณะขบวนเจ้าบ่าวผ่านไปพบกิ่งไม้ขวางหน้า ก็จะต้องหักกิ่งไม้นั้นทิ้งไปเปรียบเสมือนการฟันฝ่าอุปสรรคที่ขวางหน้าให้หมดไป และแสดงออกถึงความเข้มแข็ง ทางฝ่ายเจ้าสาว

โยนกระบอกไม้ไผ่มาให้เจ้าบ่าวกระทืบ เจ้าบ่าวต้องกระทืบให้แตกจึงจะขึ้นเรือนได้ และยังมีการเล่น โดยการนำเขาขวาดันตัวเจ้าบ่าวไว้เหมือนกับว่าจะไม่ให้เข้าไปหาเจ้าสาวได้ เป็นการแสดงออกถึงความ แข็งแรงถึงพลังกำลังของฝ่ายเจ้าบ่าว ขณะที่บ้านฝ่ายหญิงจะเตรียมน้ำสำหรับล้างข้อมือ ข้อเท้าให้ฝ่าย ชายก่อนขึ้นบ้าน และมีผู้อาวุโสท่านหนึ่งถือขันขมิ้นไว้บนบ้าน เมื่อเดินทางมาถึงบ้าน เจ้าสาวจะนำ หมากบุนหรียื่นให้ฝ่ายชาย หลังจากนั้นผู้อาวุโสจึงผูกแขนให้บ่าวสาว และกินข้าวร่วมกัน ช่วงนี้บ่าวสาว จะเรียกหนุ่มสาวที่ไม่ใช่ญาติของตนมาร่วมกินข้าวด้วย จากนั้นเมื่อบ่าวสาวและเพื่อนบ่าวสาวที่ร่วมพิธี กินข้าวหมด หนุ่มสาวที่บ่าวสาวเลือกจะหมั้นหม้อข้าวที่ตนกินให้แตก พร้อมให้เจ้าสาวเก็บกวาดให้ เรียบร้อย เสมือนดูความเป็นแม่บ้านแม่เรือนของเจ้าสาว ต่อมาบ่าวสาวต้องเลี้ยงเหล่าผู้มาร่วมงาน หลังจากนั้นจึงแยกย้ายกลับบ้าน

3.3 ประเพณีไหว้ต้นไม้

นายชูศิลป์ ชีช่วง อดีตผู้ใหญ่บ้านโป่งกระทิง ตำบลบ้านบึง ได้กล่าวว่า ชาวกะเหรี่ยงจะบูชาสิ่งศักดิ์ประจำหมู่บ้านหรือต้นไม้ใหญ่ ด้วยความเชื่อที่ว่าต้นไม้มีเจ้าแห่งต้นไม้หรือต้นไม้เป็นเทวดาอารักษ์ ต้นไม้ เรียกว่า “รุกขจือ” ในแต่ละหมู่บ้านของชาวกะเหรี่ยงจะมีต้นไม้ประจำหมู่บ้านที่แตกต่างกันไป แต่เป็นต้นอะไรก็ได้ที่เป็นต้นไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง โดยเชื่อว่ารุกขจือจะช่วยดูแลชีวิตของคนในหมู่บ้านให้อยู่อย่างสงบสุข ร่มเย็นไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ดังนั้นในปีละครั้งจะต้องมีการเลี้ยงผี ไหว้ต้นไม้ใหญ่หรือไหว้รุกขจือปีละครั้ง ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลต้นไม้และเป็นผู้นำพิธีกรรมไหว้รุกขจือ เรียกว่า “เซี้ยคู้”

ชาวกะเหรี่ยงจะกำหนดเอาต้นไม้ใหญ่ต้นใดต้นหนึ่งในหมู่บ้านไม่เจาะจงว่าเป็นไม้อะไร เป็นประธานในการประกอบพิธี เลือกเอาแต่เฉพาะต้นไม้ที่อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน การไหว้ต้นไม้ จะกำหนดในเดือน 6 ของทุกปี จะเป็นวันใดนั้นขึ้นอยู่กับความพร้อมของคนในหมู่บ้าน โดยในช่วงเช้าของงาน ทุกครัวเรือนจะนำอาหารคาวหวาน หมากพลู เหล้า ยาสูบ รูปเทียน ที่ขาดไม่ได้คือข้าวปากหม้อ มะพร้าวอ่อน ไข่ต้ม ไช้ต้มไปรวมกันที่ต้นไม้ใหญ่ ผู้นำพิธีหรือเซี้ยคู้ จะกล่าวเชิญเทพยดา รุกขเทวดาอารักษ์ ให้มารับสิ่งของจากชาวบ้านมาบวงสรวง เซี้ยคู้จะหยิบข้าวปลาอาหารที่นำมาอย่างละเล็กละน้อยวางบนแคร่ไม้ แล้วเชิญรุกขเทวดามารับของเช่นไหว้ พร้อมทั้งขอให้ฟ้าฝนตกตามฤดูกาล พืชพันธุ์ธัญญาหารจะได้สมบูรณ์ เมื่อเสร็จพิธีแล้วให้นำอาหารที่มาถวายรุกขจือมาแบ่งปันให้กับทุกคนที่มาร่วมพิธีกิน เพราะเชื่อว่าเป็นอาหารทิพย์อันศักดิ์สิทธิ์ สร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

3.4 ประเพณีกินข้าวห่อ

ประเพณีกินข้าวห่อหรืออั้งหมี่ถ่อง เป็นประเพณีที่ยังคงสืบสานกันมาจนถึงปัจจุบัน โดย คนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงในเขตตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี จะจัดงานเทศกาลผูกแขนเรียกขวัญกินข้าวห่อ เป็นประจำทุกปี ในช่วงวันขึ้น 9 ค่ำเดือน 9 ของปี

นายเช้า ทองกงและนายบุญสุข วงศ์จิรัฏฐ์ ปราชญ์ท้องถิ่นของตำบลบ้านคา ได้เล่าว่า ประเพณีกินข้าวห่อ เกิดจากความเชื่อของคนกะเหรี่ยงที่ว่าทุกคนมีขวัญประจำตัวเป็นสิริมงคล หากใครขวัญหายไม่อาจอยู่กับเนื้อกับตัวอาจทำให้เกิดเป็นการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของกะเหรี่ยง โดยลูกหลานที่อยู่ห่างไกล หรือไปทำงานในที่ต่าง ๆ จะกลับมาบ้านในช่วงเทศกาลนี้ มีการเรียกขวัญให้อยู่กับเนื้อกับตัว ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะจัดไม่ตรงกัน ทาให้ญาติพี่น้อง หรือเพื่อนฝูงสามารถไปมาหาสู่ร่วมกิจกรรมกันได้ ชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าเดือนเก้าเป็นเดือนที่ไม่ดี เพราะบรรดาวิญญาณชั่วของปีศาจจะออกมาหากินและสิ่งทีวิญญาณชั่วจะกินก็คือ “ขวัญ” ของคนที่เร่ร่อนไม่อยู่กับเนื้อกับตัว ทำให้เจ้าของขวัญเจ็บป่วยได้ ประเพณีกินข้าวห่อ หรือ อั้งหมี่ถ่อง จึงเกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับขวัญประจำตัวของมนุษย์

กะเหรี่ยงเชื่อว่าทุกคนจะมีขวัญประจำตัว เป็นสิริมงคลแก่ตัว หากใครที่ขวัญหายไม่อยู่กับตัว อาจทำให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บได้ ดังนั้นแต่ละปี ชาวกะเหรี่ยงจึงมีประเพณีเรียกขวัญผูกข้อมือกินข้าวห่อขึ้น

ภาพที่ 4.20 ทอยสะบ้าและตำข้าวงาดำกิจกรรมในงานประเพณีกินข้าวห่อกะเหรี่ยงบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ที่มา : <https://www.google.co.th/search?q=ภาพประเพณีกินข้าวห่อกะเหรี่ยงบ้านบึงเหนือ>
สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2560

ภาพที่ 4.21 งานประเพณีกินข้าวห่อกะเหรี่ยงบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ที่มา : <https://www.google.co.th/search?q=ภาพประเพณีกินข้าวห่อกะเหรี่ยงบ้านบึงเหนือ>
สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2560

3.5 ประเพณีหรือเทศกาลสั้ประรดบ้านคา

ประเพณีงานวันสั้ประรดหวานบ้านคา เดิมจัดในช่วงวันสงกรานต์ แต่เนื่องจากช่วงสงกรานต์มีการจัดงานในหลากหลายพื้นที่ ดังนั้น จึงได้กำหนดใหม่ เป็นจัดในช่วงวันพืชมงคล ของทุกปี มีการจัดงานในหลากหลายพื้นที่ ดังนั้น จึงได้กำหนดใหม่ เป็นจัดในช่วงวันพืชมงคล ของทุกปี ประเพณีที่เกิดจากการร่วมกันของ หัวหน้าส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอบ้านคา ทั้ง 3 แห่ง ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูอาจารย์กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ชุมชนในเขตอำเภอบ้านคา ได้พิจารณาร่วมกันแล้วเห็นว่า อำเภอบ้านคา เป็นอำเภอที่ตั้งใหม่ โดยแยกมาจากอำเภอสวนผึ้ง มีพื้นที่ปลูกสั้ประรดเป็นจำนวนมาก คิดเป็นพื้นที่ 110,000 ไร่เศษ แต่ผลผลิตสั้ประรดบ้านคา ยังไม่เป็นที่รู้จัก

ของคนทั่วไป จะจำกัดว่าเป็นสับปะรดสวนฝั่ง เนื่องจากเดิมอยู่ในพื้นที่อำเภอสวนฝั่ง แต่ปัจจุบันได้แยกเป็นอำเภอใหม่แล้ว ผลผลิตการ ปลูกสับปะรดอยู่ในเขตอำเภอบ้านคา ซึ่งมีความหวาน ทานอร่อยมีชื่อเสียงไปทั่วประเทศ ดังนั้น จึงได้กำหนดจัดงานที่เกี่ยวกับสับปะรด เพื่อเผยแพร่ชื่อเสียงของสับปะรดบ้านคา ให้ประชาชนทั่วไปได้รู้จัก และพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร ส่งเสริมอาชีพให้เกษตรกร และเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ ชุมชนในเขตอำเภอบ้านคา

ภาพที่ 4.22 งานวันสับปะรดหวานบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ที่มา : <https://www.google.co.th/search?q=ภาพงานสับปะรดหวานบ้านคา>

สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2560

ภาพที่ 4.23 บรรยากาศงานสับปะรดหวานบ้านคา

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

4. ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ภูมิปัญญาการเกษตรที่สำคัญของตำบลบ้านคา ในที่นี้จะขอกกล่าวถึง ความเป็นมาของการปลูกสับปะรด ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด ตามลำดับดังนี้

4.1 ความเป็นมาของการปลูกสับปะรด

ตำบลบ้านคามีพื้นที่เหมาะสมการเกษตร ในอดีตนั้นการเกษตรจะทำเป็นพืชไร่

สมพงษ์ บุญมาก (17 สิงหาคม 2560, สัมภาษณ์) เล่าว่า ในอดีตนั้นการเกษตรจะทำเป็นพืชไร่ เช่น การปลูกมันสำปะหลัง เดือน 4 ชุดแล้วฝั่ง ต่อมาซักร่องเสียบ ใช้ระยะเวลา 12 เดือน การขายมีคนมารับซื้อ ส่วนข้าวโพด ปลูกเดือน 8 ใช้เวลา 3 – 4 เดือน แห้งแล้วเก็บ ราคาต้นทุน 5 กิโล 100 บาท ข้าวโพดใช้สำหรับเลี้ยงสัตว์ ปลูกใส่ร่องข้าว โดยปลูกไปพร้อม ๆ กันแบบผสมผสาน กับปลูกละหุ่ง ต่อมาเริ่มมีนายทุนย้ายเข้ามาซื้อที่ดินในบ้านคาเพื่อทำไร่ปลูกผัก เช่น ปลูกกะหล่ำปลี หลังจากนั้น ในปี พ.ศ. 2521 ได้มีกลุ่ม เก้าแก่เดช จากอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ได้นำสับปะรดมาปลูก ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ได้เริ่มมีการเปลี่ยนมาปลูกสับปะรด ระยะแรกการปลูกสับปะรดใช้แรงงานคนในการถางหญ้าเตรียมดิน .เตรียมหน่อพันธ์สับปะรดใช้พันธุ์ปัตตาเวีย การปลูกจะปลูกเป็นแถวเรียงแถวเดียว ต่อมาเป็น 2 – 3 – 4 แถว สมัยก่อนไม่มีโรงงาน ขายส่งโรงงานที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ดังที่ นายเส็ง ชื่นอุระ กล่าวว่ “ปลูกแล้วต้องวิ่งล่องประจวบ” โรงงานที่เข้ามาตั้งในพื้นที่บ้านคาเป็นโรงแรกคือ โรงงานตาจิว สมัยก่อนซื้อสุกอย่างเดียว เพราะไม่มีโรงอบ ซื้อสุกแล้วอบลงกระป๋องเลย

4.2 พันธุ์ของสับปะรด

สับปะรดในพื้นที่ตำบลบ้านคา มี 4 สายพันธุ์ ได้แก่ สายพันธุ์ปัตตาเวีย สายพันธุ์เอ็มดีทู (MD2) สายพันธุ์ภูเก็ต สายพันธุ์ฉีกตา สายพันธุ์ที่นิยมปลูกมากที่สุดคือ สายพันธุ์ปัตตาเวีย และสายพันธุ์เอ็มดีทู (MD2) มีลักษณะดังนี้

พันธุ์ปัตตาเวีย มีลักษณะทรงพุ่มสูง ประมาณ 100 เซนติเมตร มีจำนวนใบยาว ประมาณ 80 – 100 เซนติเมตร สีเขียวเข้มและเป็นร่องตรงกลาง ผิวใบด้านบนเป็นมันเงา ส่วนใต้ใบจะมีสีออกเทาเงิน ตรงบริเวณกลางใบมีสีแดงอมน้ำตาล ผลมีรูปทรงกรวยส่วนโคนผลมีความกว้างกว่า ส่วนปลายผล ตาค่อนข้างสั้น รสชาติหวานฉ่ำ ไม่กัดลิ้น มีกลิ่นหอม

ภาพที่ 4.24 สับปะรดพันธุ์ปัตตาเวีย
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

พันธุ์เอ็มดีทู (MD2) หรือ “พันธุ์หอมเมืองราช” มีที่มาจากเกษตรกรตำบลบ้านคาสำนักในพระมหากษัตริย์คุณและถวายเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช จึง

ร่วมกันคิดหาชื่อที่เป็นมงคล ชื่อว่า “หอมเมืองราช” เป็นสายพันธุ์ใหม่ของจังหวัดราชบุรี จุดเด่นของ สับปะรดสายพันธุ์นี้ มีลักษณะใบเขียวตลอดทั้งใบจะแตกต่างจากพันธุ์ปัตตาเวีย คือ รสชาติหวาน มีกลิ่นหอมเฉพาะตัว ไม่กัดลิ้น เนื้อมีสีเหลืองเข้มคล้ายสับปะรดพันธุ์ภูเก็ตหรือตราด เนื้อแน่น ไม่เป็นโพรง ผลแก่จะเปลี่ยนจากผิวสีเขียวเป็นสีเหลืองทองทั้งผล

4.3 รูปแบบการปลูกสับปะรด

การปลูกสับปะรดในพื้นที่ตำบลบ้านคาจะมีรูปแบบ 2 แบบคือ

4.3.1 แบบปลูกสับปะรดแบบเชิงเดี่ยว เป็นการปลูกสับปะรดอย่างเดียวเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีรายได้จากการจำหน่ายสับปะรดเท่านั้น ซึ่งในพื้นที่ตำบลบ้านคาส่วนใหญ่จะปลูกสับปะรดเพื่อจำหน่ายเป็นอาชีพหลักหรือรายได้หลัก รูปแบบการปลูกในอดีตนั้นจะเรียงแถวเดียว ปัจจุบันจะปลูกสับปะรด 4 แถว (เส็ง ชื่นอุระ, 17 สิงหาคม 2560, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.25 การปลูกสับปะรดแบบเชิงเดี่ยว
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

1.1.2 แบบปลูกสับปะรดเป็นพืชแซม เป็นการปลูกสับปะรดแซมในไม้ยืนต้น โดยมีรายได้จากการจำหน่ายสับปะรดในช่วงที่ไม้ยืนต้นยังไม่โต เมื่อถึงระยะเวลาที่เกิดร่มเงาจนไม่สามารถปลูกสับปะรดได้ จะรี้อหรือถอนสับปะรดออก เช่น ปลูกแซมในยางพารา เป็นต้น (ชำนานู ศิริจรรยาพงษ์, 17 สิงหาคม 2560, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.26 การปลูกสับปะรดแซมกับการปลูกยางพารา
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

4.4 วิธีการปลูกสับปะรด

จากการประชุมกลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึกกับเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด สรุปวิธีการปลูกสับปะรดของตำบลบ้านคาได้ดังนี้

4.4.1) ขั้นตอนการเตรียมดิน

พื้นที่การปลูกสับปะรดควรเป็นดินปนทราย หรือร่วนปนทราย มีการระบายน้ำดี มีความลาดเอียงเล็กน้อยไม่เกิน 3% ระดับหน้าดินลึก มีอินทรีย์วัตถุ 1-2 % ดินมีค่าความเป็นกรดเล็กน้อย pH 4.5 - 5.5 มีปริมาณน้ำฝน 1,000-1,500 มม./ปี มีอุณหภูมิระหว่าง 24 - 30 องศาเซลเซียส การเตรียมดินของเกษตรกรตำบลบ้านคามีวิธีการทำ ดังนี้

เส็ง ซึ่งอรุระ (17 สิงหาคม 2560, สัมภาษณ์) เล่าว่า การไถเตรียมดิน ควรไถขวางแนวระดับความลาดชันของพื้นที่เพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดินและกำจัดวัชพืชค้ำปี ทำลายจอมปลวก ขุดตอไม้รากไม้ใหญ่ออกจากแปลง การไถเตรียมดิน 3 ครั้งคือ ไถครั้งที่ 1 ไถตะเริ่มไถป่นดินป่นใบต้นเก่าตากทิ้งไว้ เพื่อเพิ่มอินทรีย์วัตถุในดิน รักษาความชื้น ใส่ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกหมักแล้วไถกลับ ไถครั้งที่ 2 ไถผาน 2 - 3 เทียว แล้วไถครั้งที่ 3 ไถแปรแล้วไถใส่ปุ๋ยเป็นครั้งสุดท้าย จากนั้นทำแนวการปลูกหรือยกแปลงให้สูงประมาณ 15 เซนติเมตร แถวคู่ ระยะปลูก 70X40X35 เซนติเมตร นอกจากนี้ ระดม แสน ชมพู (8 กันยายน 2560, สัมภาษณ์) เกษตรกรรุ่นเก่า ได้กล่าวเสริมว่า การไถด้วยการปั่นใบสับปะรดแล้วไถหมักได้ ซึ่งในอดีตนั้น เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วจะทำการรื้อแปลงสับปะรดเพื่อปลูกสับปะรดรุ่นใหม่ มักจะดันหรือเผาต้นสับปะรดทิ้ง เพื่อให้สะดวกและง่ายในการเตรียมดินนั้น เป็นวิธีการที่ผิดเนื่องจากการเผาเป็นการทำลายความอุดมสมบูรณ์ของดิน ปัจจุบันเกษตรกรทราบแล้วว่าในต้นสับปะรดที่จะรื้อทิ้งยังคงมีปุ๋ย ความชื้น และเยื่อใบที่เป็นประโยชน์คงเหลืออยู่ จึงใช้วิธีการปั่นใบแล้วทำการไถ

ภาพที่ 4.27 ไถครั้งแรกที่ 1 เป็นการไถต้นที่หรือปราบพื้นที่เพื่อเอาเศษวัสดุออกให้เรียบ
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

ภาพที่ 4.28 เผาซากสับปรดเพื่อเตรียมการไถครั้งที่ 2
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

ภาพที่ 4.29 ไถผาน ครั้งที่ 2 เป็นการไถเพื่อดินละเอียดยิ่งขึ้น
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

4.4.2) ขั้นตอนการเตรียมพันธุ์

ในพื้นที่ตำบลบ้านคาปลูกสับปะรดหลายพันธุ์แต่พันธุ์ที่นิยมปลูกคือ สับปะรดพันธุ์ปัตตาเวียเป็นพันธุ์เดียวที่เหมาะสมสำหรับโรงงานและบริโภคนสด ส่วนพันธุ์อื่นๆ เหมาะสำหรับบริโภคสดเท่านั้น สำหรับส่วนขยายของสับปะรด มี 4 แบบคือ (ชำนานู ศิริจรรยาพงษ์, สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2561)

- 1) หน่อดิน เป็นต้นต่อแทนต้นแม่ที่ออกผลแล้ว จะนิยมใช้เป็นต้นต่อในฤดูกาลที่ 2 แทนต้นที่ออกผลแล้ว
- 2) หน่อข้าง เป็นหน่อที่ออกข้างต้นสับปะรดใช้ขยายพันธุ์ได้ดี ควรมีน้ำหนักประมาณ 500-700 กรัม
- 3) จุก เป็นส่วนยอดของผล โดยทั่วไปควรมีน้ำหนัก 200-300 กรัม แต่เมื่อนำไปปลูกจะใช้เวลานานกว่าการใช้หน่อปลูก

ภาพที่ 4.30 จุกสับปะรด
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

4) ตะเกียง เป็นส่วนที่ขึ้นมาจากพื้นดิน ข้างลำต้น ควรมีน้ำหนัก 200-300 กรัม ใช้ระยะเวลาในการปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวเท่ากับปลูกด้วยจุก พันธุ์ที่ใช้ปลูกใช้ได้ทั้งหน่อ และจุก การคัดหน่อพันธุ์ด้วยหน่อและจุกจะแตกต่างกันคือ การปลูกด้วยหน่อปลูกได้ตลอดทั้งปี มีความทนทานต่อโรคเน่าค่อนข้างได้นานมีการเติบโตเต็มที่ไม่พร้อมกัน มีอายุในการเก็บเกี่ยว 14 – 18 เดือน ส่วนการปลูกด้วยจุก จะปลูกในช่วงฤดูแล้งหรือฝนไม่ตกชุก ไม่มีความทนทานต่อโรคเน่า มีอายุในการเก็บเกี่ยว 22 – 24 เดือน

ภาพที่ 4.31 หน่อข้างและหน่อตะเกียง
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

ภาพที่ 4.32 การเตรียมปลูกหน่อ
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

ในเรื่องการเตรียมพันธุ์นี้ เซาว์ กานต์สมทบ (8 กันยายน 2560, สัมภาษณ์) เกษตรกรรุ่นเก่าที่มีความเชี่ยวชาญในการเตรียมพันธุ์เล่าว่า การปลูกด้วยหน่อพันธุ์ จะทนโรคไส้เน่าได้ดีกว่าจุก ให้ผลผลิตเร็วกว่าจุก เพราะขนาดใหญ่กว่า และออกผลเองตามธรรมชาติง่ายกว่าจุก ส่วนจุกพันธุ์จะทนโรคไส้เน่าได้น้อยกว่าหน่อ มีการเจริญเติบโตระยะแรกเร็วและสม่ำเสมอกว่าหน่อ เลือกช่วงบังคับให้ออกดอกได้ตามต้องการ และออกผลตามธรรมชาติง่ายกว่าหน่อ สอดคล้องกับเส็ง ชื่นอุระ (17 สิงหาคม 2560, สัมภาษณ์) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า หน่อพันธุ์ต้องคัดขนาดหน่อพันธุ์ก่อนปลูก โดย หน่อขนาดเล็ก 300-500 กรัม หน่อขนาดกลาง 500-700 กรัม หน่อขนาดใหญ่ 700-900 กรัม ขนาดที่เหมาะสมที่สุด คือ หน่อขนาดกลาง ส่วนคัดขนาดจุกพันธุ์ก่อนปลูก มี 3 ขนาดคือ จุกขนาดเล็ก 100-200 กรัม จุกขนาดกลาง 200-300 กรัม จุกขนาดใหญ่ 300-400 กรัม ขนาดที่เหมาะสมที่สุด คือ จุกขนาดกลาง

การนำพันธุ์ที่เป็นหน่อและจุกไปปลูกจะมีข้อดีข้อเสียแตกต่างกันไป ดังที่ เซาว์ กานต์สมทบ (8 กันยายน 2560, สัมภาษณ์) กล่าวว่า ถูปลูก หากปลูกด้วยหน่อ สามารถปลูกได้ตลอดปี ส่วนการปลูกด้วยจุก ควรปลูกช่วงฤดูแล้งหรือช่วงที่ฝนตกไม่ชุก ความทนทานต่อโรคเน่า หากปลูกด้วยหน่อค่อนข้างจะทนต่อโรคได้ดี ส่วนการปลูกด้วยจุก จะไม่ทนต่อโรค การเจริญเติบโตของต้น หากปลูกด้วยหน่อจะเก็บเกี่ยวได้พร้อมกัน แต่ปลูกด้วยจุกจะโตไปพร้อมๆ กัน อายุเก็บเกี่ยวตามธรรมชาติการปลูกด้วยหน่อจะเก็บเกี่ยวได้ระหว่าง 14-18 เดือน ส่วนจุกจะเก็บ ช่วงระหว่าง 22-24 เดือนความสม่ำเสมอในการบังคับดอกและการเก็บผลผลิต การปลูกด้วยหน่อ จะทำได้ยากเพราะการเจริญเติบโตของต้นไม่สม่ำเสมอ แต่เก็บได้พร้อมกัน ส่วนการปลูกด้วยจุก สามารถทำได้ง่ายเพราะต้นสม่ำเสมอและเก็บได้พร้อมกัน

การเก็บรักษาหน่อพันธุ์ เป็นการเก็บรักษาพันธุ์สับปะรดเพื่อใช้ปลูกในฤดูกาลต่อไป มีวิธีการเก็บรักษา 2 วิธี ตามที่ ชำนาญ ศิริจรรยาพงษ์ (สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2561) ได้กล่าวว่า

1. การฉีดยาป้องกันเชื้อรา จะนำหน่อพันธุ์ที่ต้องการเก็บรักษา มาคว่ำลงและเอาโคนขึ้น แล้วฉีดยาป้องกันเชื้อรา สามารถเก็บรักษาหน่อพันธุ์ได้เป็นเดือน ใบจะแห้งลงแต่ไม่ตาย ไม่ต้องรดน้ำ หากจะนำไปปลูกเอาโคนลง เมื่อโคนหน่อพันธุ์ได้ความชื้นในดินก็จะออกราก

2. การเก็บรักษาหน่อพันธุ์ไว้กับต้น เป็นการปล่อยให้ต้นสับปะรดโตแล้วบังคับให้ออกผล จากนั้นตัดผลออก ต้นสับปะรดก็จะแตกหน่อกลายเป็นหน่อพันธุ์อีกครั้ง

4.3.3) ขั้นตอนการซบสารเคมีป้องกันเชื้อรา ที่จะทำให้เกิดโรคเน่ากับต้นสับปะรดสาเหตุเชื้อรามักจะเกิดกับดินเหนียว เพราะดินอุ้มน้ำ เกิดความชื้น และป้องกันเพลี้ยที่เป็นพาหะของโรคเหี่ยวมาสู่สับปะรด ซึ่งนำเอาไวรัส โรคเหี่ยวหรือโรคเอ่อ หรือป้องกันโรคเน่าที่เกิดจากเชื้อราสารเคมีที่ใช้ได้แก่ โฟสฟิธอลอะลูมิเนียม (fosty-Aluminium) ป้องกันเชื้อราอัตรา 1 กิโลกรัม และ ไดอาซีนอล (diazinon) กำจัดเพลี้ยแบ่งจำนวน 1 กิโลกรัมผสมน้ำ 1,000 ลิตร แช่หน่อหรือจุกพันธุ์ในน้ำสารเคมี 2-3 นาที ก่อนนำไปปลูก ในขั้นตอนนี้เกษตรกรสามารถลดขั้นตอนได้ เพื่อลดค่าใช้จ่าย

4.3.4) ขั้นตอนการปลูกสับปะรด จะยกร่องขึ้นสูงประมาณ 15 เซนติเมตร ปลูกยกร่อง 1 แถว อัตราการปลูก 6,000 ต้น/ไร่ ยกร่องปลูก 2 แถว อัตราการปลูก 7,500 ต้น/ไร่ ยกร่องปลูก 3 แถว อัตราการปลูก 8,500 ต้น/ไร่ ยกร่องปลูก 4 แถว อัตราการปลูก 9,500 ต้น/ไร่ ในช่วงฤดูแล้งจะปลูกดีกว่าการปลูกในฤดูฝน โดยใช้หน่อ ปลูกให้ลึก 4-5 นิ้ว จุกปลูกให้ลึก 3-4 นิ้ว ช่วงฤดูฝน ปลูกลึก 3-4 นิ้ว จุกปลูกลึก 2-3 นิ้ว ซึ่งการจัดการระยะปลูกจะต้องเลือกระยะปลูกที่เหมาะสม ให้มีจำนวนต้น/

ไร่ ระหว่าง 7,500-8,000 ต้น แต่ไม่เกิน 12,000 ต้น/ไร่ คำนึงถึงความสะดวกในการทำงานหลังการปลูก และการควบคุมขนาดของผลสับปะรด

ภาพที่ 4.33 ปลูกแบบสองแถว
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

ภาพที่ 4.34 ปลูกแบบสี่แถว
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

ภาพที่ 4.35 วิธีการปลูกจะใช้เชือกเป็นแนวแล้วปลูกเป็นแถว

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

4.3.5) ขั้นตอนการใส่ปุ๋ย ต้นสับปะรดที่เหมาะสมจะบังคับใส่ปุ๋ย จะต้องลักษณะ 1) อายุปลูกด้วยหน่ออายุ 8-10 เดือน และปลูกด้วยจุกอายุ 10-12 เดือน 2) ความสมบูรณ์ โคนต้นอวบใหญ่ ใบมีสีเขียวเข้มอมม่วง ใบสั้น กว้างและหนา 3) น้ำหนักต้นรวมทั้งใบ 2.8- 3.2 กิโลกรัม 4) ต้องห่างจากการใส่ปุ๋ยทางดิน และกาบใบครั้งสุดท้าย 2 เดือน 5) ห่างจากการพ่นสารกำจัดวัชพืช 1 เดือน 6) หากมีวัชพืชขึ้นต้องทำความสะอาดแปลงให้เรียบร้อยก่อนที่จะบังคับผล โดยเฉพาะการกำจัดวัชพืชนั้น จะต้องกำจัดในระยะเวลาที่เหมาะสม คือ อย่าปล่อยให้วัชพืชขึ้นรกปกคลุมต้นสับปะรดมาก เพราะจะทำให้สิ้นเปลืองสารเคมี ทำให้เพิ่มต้นทุนการผลิต โดยเฉพาะที่สำคัญจะทำให้ต้นสับปะรดชะงักการเจริญเติบโต หากใช้สารเคมีที่เข้มข้นจะทำให้สารเคมีลงไปขังในยอดสับปะรด จะมีอาการเหลืองหรือแผลไหม้ที่ปลายใบ

การใส่ปุ๋ยออกเป็น 4 ระยะคือ ระยะแรก ใส่ปุ๋ยก่อนปลูกพร้อมเตรียมดิน ระยะที่ 2 หลังจากการปลูก 1 – 2 เดือน ใส่ปุ๋ยสูตร 16-20-0 ระยะที่ 3 หลังการปลูก ประมาณ 4 – 6 เดือน ใส่ปุ๋ยที่มีโพแทสเซียมสูง 15-5-20 ระยะที่ 4 ก่อนบังคับผล 1 – 2 เดือน ใช้ธาตุอาหารและหลังบังคับผล ประมาณ 3 เดือน ใส่ปุ๋ยบำรุงผลและลดความรุนแรงของโรคเนื่อแกร็น ใช้ปุ๋ย 0-0-60 ถ้าเป็นสับปะรดผลสดใช้ปุ๋ย 0-0-50 ก่อนเก็บ 1 เดือน

สมพงษ์ บุญมาก (17 สิงหาคม 2560, สัมภาษณ์) ได้กล่าวแนะนำว่า การป้องกันวัชพืชได้ผลดี ต้องทำก่อนวัชพืชสูง หากดินมีความชื้นหรือฝนตก ควรฉีดพ่นขณะวัชพืชเป็นต้นอ่อนหรือขึ้นน้อยที่สุด จะทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายมาก การกำจัดวัชพืช มีสูตรการใช้สารเคมี

ครั้งแรก โบรมาซิล (bromacil) อัตรา 500-800 กรัม + ไดยูรอน (diuron) อัตรา 2 กิโลกรัมผสมน้ำ 1,000 ลิตร ฉีดพ่นขณะที่ดินมีความชื้นก่อนที่วัชพืชจะงอก หรือเริ่มงอกเป็นต้นแล้ว

ครั้งที่ 2 ฉีดพ่นหลังจากพ่นครั้งแรกแล้ว 60-90 วัน ถ้ายังไม่มีวัชพืชขึ้นเลย ใช้ไดยูรอน อัตรา 3 กิโลกรัม ผสมน้ำ 1000 ลิตร ถ้ามีวัชพืชขึ้นบ้างเล็กน้อย ใช้อามีทริน อัตรา 1 กิโลกรัม ผสมเข้าไปด้วยที่ฉีดพ่นขณะที่ดินมีความชื้น

การใส่ปุ๋ยมี 2 ครั้ง คือ ครั้งแรก ใส่ปุ๋ยหลังปลูก 1-2 เดือนหรือเร็วที่สุดเมื่อมีความชื้นเพียงพอ ใช้ปุ๋ยสูตร 16-16-8 หรือ 18-6-4 หรือ 18-4-5 ใส่ติดโคนต้นในขณะที่ดินมีความชื้นเพียงพอ ต้นละ 10-15 กรัม (1 ช้อนแกง) การใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 ใส่ปุ๋ยหลังปลูก 4-6 เดือน เมื่อมีความชื้นเพียงพอ ใช้ปุ๋ยเคมีที่มีสัดส่วนของธาตุไนโตรเจน : ฟอสฟอรัส : โพแทสเซียม 2:1:3 เช่น สูตร 12-4-18+MgO หรือ 15-5-20+2 MgO หรือ 14-4-24 ใส่ที่กาบใบล่างของต้น ต้นละ 10-15 กรัม (1 ช้อนแกง) ใส่ 1-2 ครั้ง จนได้ต้นที่มีขนาด 2.5-3 กิโลกรัม พร้อมทั้งจะบังคับผล

ภาพที่ 4.36 การฉีดยาป้องกันวัชพืช
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

จากที่กล่าวมาสรุปเป็นตารางดังนี้
ตารางที่ 4.3 ช่วงเวลาการใส่ปุ๋ยสับปะรด

ครั้งที่	ช่วงเวลา	ชนิดปุ๋ย	อัตราการใช้	วิธีการใส่ปุ๋ย
1	ก่อนปลูกพร้อมการเตรียมดิน	ปุ๋ยอินทรีย์	1 ต้น/ไร่	โรยเป็นแถวหลังไถแปรตามแนวร่องเพื่อกระตุ้นการออกราก
2	หลังการปลูกประมาณ 1-2 เดือน	ใส่ปุ๋ยสูตร 21-0-0 + 24s หรือ 16-20-0	7-10 กรัม/ต้น	ใส่ชิดโคนต้นหรือให้ ลี ก 3 เซนติเมตร
3	หลังการปลูกประมาณ 4-6เดือน	ใส่ปุ๋ยที่มีโปแตสเซียมสูง เช่น ปุ๋ยสูตร 15-5-20,14-9-12,15-5-30	10 กรัม/ต้น	ใส่บริเวณกาบใบล่างขณะมีน้ำขัง
4	ก่อนบังคับผล 1-2 เดือน	ใช้ธาตุอาหาร	300 กรัม/น้ำ 80 ลิตร	ฉีดพ่นเข้าทางใบช่วงเช้าหรือเย็น

ครั้งที่	ช่วงเวลา	ชนิดปุ๋ย	อัตราการใช้	วิธีการใส่ปุ๋ย
5	หลังการบังคับับผล ประมาณ 3 เดือน ใส่ ปุ๋ยบำรุง คุณภาพของ ผล และลด ความ รุนแรงของโรคเนื่อ แฉะ	ใส่ปุ๋ยสูตร 0-0-60 ถ้าเป็น สับปะรดผลสดควรใช้ปุ๋ย สูตร 0-0-50 ก่อนเก็บ เกี่ยว 1 เดือน	7-10 กรัม/ ต้น	ใส่บริเวณกาบใบ ล่างสุดขณะที่ กาบใบมีน้ำขัง

อย่างไรก็ตามการใส่ปุ๋ยก็มีความแตกต่างกัน ดังที่ มารุต พิมพา (สัมภาษณ์ 31 สิงหาคม 2560) เล่าว่า สมัยก่อนกับปัจจุบันไม่เหมือนกัน ถ้าทำสับปะรดโรงงานใส่ปุ๋ยอย่างเดียว ถ้าเป็นสับปะรดแม่ค้าก็ใส่ปุ๋ยพอประมาณ การทำสับปะรดโรงงานและสับปะรดแม่ค้ามีความแตกต่างกันมาก เกษตรกรจะรู้ดี แต่ละบ้านจะมีสูตรเป็นของตนเอง (ต่างคนต่างทำ) เช่น การเตรียมพื้นที่ มีสูตรตายตัวคือ 1) เตรียมดิน 2) คัดหน่อ 3) วิธีการปลูก 2 แถว 4 แถว มาปีนี้ย่นมาปลูกแบบ 2 แถว เพราะชาวบ้านวิเคราะห์ผลผลิต สูตรการปลูกชาวบ้านคือ ถ้ำรากงอก 1 เซนติเมตร สับปะรดจะกินอาหาร ใส่ปุ๋ยสูตร 21 - 0 - 0 ใส่ถึงน้ำฉีดใส่สับปะรด โดยเฉพาะในขั้นตอนการใส่ปุ๋ยหวาน เกษตรกรจะมีสูตรของแต่ละบ้าน ดังที่ สมพงษ์ บุญมาก (สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2560) กล่าวว่า

“การใส่ปุ๋ยหวานจะมีสูตรใครสูตรมันแล้วแต่เจ้าของ ใครจะคิดสูตรทำอย่างไรให้หวาน แล้วนำไปซื้อที่ร้านปุ๋ย โยเจ้าของร้านขายปุ๋ยจะจัดให้ เช่น ใช้สูตรโปรตอนผสมกับปุ๋ยหวาน แล้วนำมาผสมเอง สูตรนี้จะทำให้สับปะรดหวานและป้องกันสับปะรดตาแตก สูตรนี้จะทำให้สับปะรดมีเนื้อสีเหลืองฉ่ำ มีรสชาติหวาน เรียกว่า เนื้อ 1”

ภาพที่ 4.37 การใส่ปุ๋ย

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

4.3.6) ขั้นตอนการให้น้ำ ในช่วงแรกหลังจากการปลูก แบ่งได้ 3 ระยะ คือสับปะรดที่กำลังเจริญเติบโต ควรให้น้ำ อัตรา 3 วันต่อครั้ง และเมื่อต้นสับปะรดเริ่มตั้งตัวสะโพกเริ่มรัด อายุ 3 - 4 เดือน ควรให้น้ำ 5 - 7 วันต่อครั้ง ระยะที่ 2 ก่อนเก็บผลผลิตให้น้ำสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ระยะที่ 3 หลัง

การใส่ปุ๋ยครั้งสุดท้าย เพื่อให้ปุ๋ยละลายหมด ควรให้น้ำก่อนบังคับผลและหลังการออกดอก จากนั้นก่อนเก็บผลผลิต 15 - 30 วัน ควรหยุดให้น้ำ

เขาวี กานต์สมทบ (8 กันยายน 2560) กล่าวว่า การให้น้ำสับปะรดในช่วงฤดูแล้งจะทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น ขนาดและคุณภาพผลสับปะรดจะสม่ำเสมอ หลักการให้น้ำไม่จำเป็นต้องให้น้ำ ถ้าหากในปีนั้นมีปริมาณน้ำฝนสม่ำเสมอตลอดฤดูกาล ในช่วงฤดูแล้งหรือฝนทิ้งช่วง ควรให้น้ำสับปะรดที่กำลังเจริญเติบโตสัปดาห์ละ 1-2 ลิตร/ต้น สับปะรด อายุ 1-5 เดือน ให้น้ำหนึ่ง 11,200 ลิตร/ไร่/สัปดาห์ สับปะรด อายุ 5 เดือน จนถึงก่อนเก็บเกี่ยวให้น้ำ 6,700 ลิตร/ไร่/สัปดาห์ หลังการใส่ปุ๋ยครั้งสุดท้ายต้องให้น้ำเต็มที่ เพื่อให้ปุ๋ยละลายจนหมด ควรให้น้ำก่อนบังคับผลและหลังการออกดอกและหยุดให้น้ำก่อนเก็บเกี่ยว 15-30 วัน แต่ขณะเดียวกัน ชำนาญ ศิริจรรยาพงษ์ (สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2561) กล่าวว่า การให้น้ำหมายถึง การรดน้ำไม่ให้ต้นสับปะรดเหี่ยว เกษตรกรบางรายจะไม่นิยม รดน้ำสับปะรดเพราะจะทำให้สับปะรดเล็กและแกร็น เนื้อดำ

4.3.7) ขั้นตอนการบังคับออกดอก เป็นการใช้สารเคมีกระตุ้น เพื่อให้เกิดตาบริเวณปลายยอดของสับปะรด มี 2 วิธี คือ การใช้น้ำยาเอทธิพอนหรือเรียกว่า “การบวมหัว” ผสมปุ๋ยยูเรีย น้ำ ฉีดพ่น ควรฉีดพ่นในช่วงอากาศไม่ร้อนเป็นช่วงเช้าหรือช่วงเย็น หากมีช่วงฝนตกภายใน 2 ชั่วโมง จะต้องบังคับทำให้เร็ว งดใส่ปุ๋ยก่อนบังคับดอก 1 - 2 เดือน น้ำผสมใช้น้ำสะอาดและใช้ให้หมดภายใน 24 ชั่วโมง จากนั้นเว้นระยะประมาณ 45 วัน ฉีดพ่นครั้งที่ 2 และการใช้แกสเซลคาร์ดหรือเรียกว่า “หยุดแก๊ส” หรือ “ถ่านแก๊สหวาน” หวานในร่องสับปะรด ในช่วงอากาศดีฝนพริ้ว การบวมหัวจะทำให้สับปะรดออกหัวเร็ว จะต้องทำในขณะที่สับปะรดกำลังออกดอกเล็ก ๆ ดังที่ ชำนาญ ศิริจรรยาพงษ์ (สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2561) กล่าวว่า

“การบวมหรือใช้สารเคมีขณะที่สับปะรดเริ่มออกผลขนาดเท่าเหรียญ 10 บาท หรือขนาดเท่าไมโครโฟน ที่มีผลกลม และมีสีแดง จากนั้นจะทำการ”ปิดหัว” สับปะรด โดยใช้กระดาษหนังสือพิมพ์มาห่อผลสับปะรดแล้วปิดม้วนที่ปลายกระดาษหรือนำฟางข้างมาวางบนยอดสับปะรดแทนก็ได้ เพื่อป้องกันแดดเผาไหม้”

ภาพที่ 4.38 การห่อผลสับปะรดด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

ภาพที่ 4.39 การห่อผลสับปะรดด้วยใบมะพร้าว
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

ปัจจัยที่มีผลต่อการออกดอกของสับปะรด มีดังนี้ 1) ต้นสับปะรดมีอายุที่พร้อมจะออกดอก 2) สภาพอากาศหนาวเย็น อุณหภูมิเหมาะสม กลางคืนมีอุณหภูมิ 18-22 องศาเซลเซียสกลางวันมีอุณหภูมิ 22-33 องศาเซลเซียส 3) ช่วงวันสั้น (ออกดอกได้ดีในช่วงวันที่มีแสงน้อยกว่าวันละ 8 ชั่วโมง) 4) ความชื้นในดิน และในอากาศต่ำ ทำให้การเจริญเติบโตทางลำต้นของสับปะรดลดลง

การบังคับออกดอกโดยใช้สารเอทีฟอน ชื่อการค้า อีเทรล โพรเทล โมเทรล เบสท์เท็กซ์ ฯลฯ สารที่แตกตัวให้เอทิลีนโดยตรงในสภาพที่ pH สูงกว่า 3.5 อีทีฟอน เข้าไปในเนื้อเยื่อสับปะรดจะแตกตัวปล่อยเอทิลีนออกมา เอทิลีนจะเป็นตัวชักนำให้เกิดการสร้างตาออก อัตราการใช้ อีทีฟอน 48% เอสแอล อัตรา 7 มิลลิเมตร ผสมกับปุ๋ยเคมีสูตร 46-0-0 อัตรา 300 กรัมต่อน้ำ 20 ลิตร ฉีดพ่นต้นแล้ว 60-75 มิลลิลิตร ฉีดพ่น 2 ครั้ง ห่างกันครั้งละ 7 วัน ในช่วงเช้ามีดหรือตอนเย็นที่มีอุณหภูมิต่ำกว่า 28 องศาเซลเซียส

เส็ง ชื่นอุระ (17 สิงหาคม 2560, สัมภาษณ์) ได้กล่าวถึงข้อปฏิบัติในการใช้สารเคมีบังคับดอกว่า หากมีฝนตกภายใน 2 ชั่วโมง หลังการบังคับต้องทำใหม่ให้เร็วที่สุด ต้องบังคับในช่วงเช้ามีดหรือช่วงเย็น งดใส่ปุ๋ยเคมีก่อนบังคับ 1-2 เดือน น้ำที่ใช้ผสมสารต้องเป็นน้ำที่สะอาด เมื่อผสมสารเสร็จแล้วต้องใช้ทันทีให้หมดภายใน 2 ชั่วโมง

สาเหตุของการบังคับดอกจะต้องมีอุณหภูมิสูงเกิน 35 องศาเซลเซียส การใช้ปุ๋ยก่อนบังคับดอกทำให้สับปะรดไม่หยุดการเจริญเติบโตทางลำต้นและใบ จึงต้องงดการใส่ปุ๋ยทางดินก่อนบังคับดอก 2-3 เดือน ภายบังคับออกดอกแล้วจะต้อง ห้ามใส่ปุ๋ยไนโตรเจนทางดิน ห้ามใช้สารกำจัดวัชพืช ห้ามทำลายจุก ห้ามเร่งสุก ควรให้น้ำอย่างสม่ำเสมอ และควรคลุมผลเพื่อป้องกันอุณหภูมิสูงอันจะนำไปสู่การเกิดโรคผลแกนหรือแดดเผา

ภาพที่ 4.40 การบังคับออก
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

สาเหตุที่ทำให้เกิดสารไนเตรทตกค้าง มีหลายประการคือ การใช้ปุ๋ยเคมีที่ไม่ถูกต้อง ระยะเวลาที่ใช้ไม่เหมาะสม การใส่ปุ๋ยมูลสัตว์ในปริมาณที่มากเกินไป ระยะเวลาไม่เหมาะสม การเตาะจุก หรือแคะจุกออกจากผลของลำต้นในขณะเจริญเติบโต ให้ไม่สามารถนำไนโตรเจนไปใช้ประโยชน์ได้ การป้องกันการเกิดสารไนเตรทในสับปะรด ทำได้หลายวิธีคือ ห้ามแคะจุก เตาะจุกออกจากลำต้น ห้ามใช้ปุ๋ยเคมีก่อนการเก็บเกี่ยวผลผลิตในระยะ 2 เดือนสุดท้าย ใช้ปุ๋ยครบสูตร และไม่ใช้ปุ๋ยสูงกว่าอัตราที่แนะนำ ห้ามใส่ปุ๋ยไนโตรเจน (N) หลังการบังคับดอก ห้ามเก็บผลสับปะรด อ่อน ดิบ ซึ่งจะพบปริมาณไนเตรทค่อนข้างสูงกว่าในผลสับปะรดที่มีเนื้อสุก และหลังการใส่ปุ๋ยครั้งสุดท้ายต้องให้น้ำเต็มที่ เพื่อให้ปุ๋ยละลายจนหมด

การเตาะจุกหรือแคะจุก จะใช้ไม้หรือเหล็กแคะยอดสับปะรด เพื่อให้สับปะรดขยายหัวออกให้มีผลขนาดใหญ่ ตาขยายใหญ่เพิ่มมาก ดังที่ ชำนาญ ศิริจรรยาพงษ์ (สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2561) กล่าวว่า

“การแคะจุกต้นที่กำลังออกหัว แคะให้ถึงยอดอ่อน เพื่อให้ต้นสับปะรดแบ่งหัวออก ไม่ไปเลี้ยงจุก ตาสับปะรดจะขยายใหญ่ขึ้น อาหารและปุ๋ยจะไปเลี้ยงที่หัว ทำให้ไม่มีน้ำหนักผลมากกว่าสับปะรดที่ปล่อยจุก ลักษณะสับปะรดที่แคะจุก เตาะจุก ลูกกลม สั้น ลักษณะสับปะรดที่ปล่อยจุกลูกยาวรี” ขณะเดียวกัน สุขสันต์ สุขารมณ (20 สิงหาคม 2560, สัมภาษณ์) ได้กล่าวเพิ่มเติมเกี่ยวกับการแคะจุกกว่า “สมัยก่อนไม่มีแคะจุก จะใช้เวลาเก็บเกี่ยว 6 เดือน ต่อมามีการแคะจุกแกนกลางดอกสับปะรดปล่อยไว้ใช้เวลา 4 เดือนทำให้เก็บเกี่ยวผลผลิตได้เร็วขึ้น การแคะจุกจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สารไนเตรทตกค้างที่ผล”

สาเหตุที่ทำให้เกิดสารไนเตรทตกค้าง มีหลายประการคือ การใช้ปุ๋ยเคมีที่ไม่ถูกต้อง ระยะเวลาที่ใช้ไม่เหมาะสม การใส่ปุ๋ยมูลสัตว์ในปริมาณที่มากเกินไป ระยะเวลาไม่เหมาะสม การเตาะจุก หรือแคะจุกออกจากผลของลำต้นในขณะเจริญเติบโต ให้ไม่สามารถนำไนโตรเจนไปใช้ประโยชน์ได้ การป้องกันการเกิดสารไนเตรทในสับปะรด ทำได้หลายวิธีคือ ห้ามแคะจุก เตาะจุกออกจากลำต้น ห้ามใช้ปุ๋ยเคมีก่อนการเก็บเกี่ยวผลผลิตในระยะ 2 เดือนสุดท้าย ใช้ปุ๋ยครบสูตร และไม่ใช้ปุ๋ยสูงกว่าอัตราที่แนะนำ ห้ามใส่ปุ๋ยไนโตรเจน (N) หลังการบังคับดอก ห้ามเก็บผลสับปะรด อ่อน ดิบ ซึ่งจะพบปริมาณ

ไนเตรทค่อนข้างสูงกว่าในผลสับปะรดที่มีเนื้อสุก และหลังการใส่ปุ๋ยครั้งสุดท้ายต้องให้น้ำเต็มที่ เพื่อให้ปุ๋ยละลายจนหมด

การเคาะจุกหรือแคะจุก จะใช้ไม้หรือเหล็กแคะยอดสับปะรด เพื่อให้สับปะรดขยายหัวออกให้มีผลขนาดใหญ่ ตาขยายใหญ่เพิ่มมากขึ้น ดังที่ ชำนาญ ศิริจรรยาพงษ์ (สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2561) กล่าวว่า

“การแคะจุกต้นที่กำลังออกหัว แคะให้ถึงยอดอ่อน เพื่อให้ต้นสับปะรดเบ่งหัวออก ไม้ไปเลี้ยงจุก ตาสับปะรดจะขยายใหญ่ขึ้น อาหารและปุ๋ยจะไปเลี้ยงที่หัว ทำให้ไม่มีน้ำหนักผลมากกว่าสับปะรดที่ปล่อยให้จุก ลักษณะสับปะรดที่แคะจุก เคาะจุก ลูกกลม สั้น ลักษณะสับปะรดที่ปล่อยให้จุกลูกยาวรี”

ภาพที่ 4.41 การแคะจุกใช้ไม้หรือเหล็กแคะที่ยอดสับปะรด
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย , 2560

4.3.8) ขั้นตอนการกำจัดโรคในสับปะรด ที่พบส่วนใหญ่คือ โรคเหี่ยวสับปะรดหรือโรคเอ่อเกิดจากเชื้อไวรัส มดและเพลี้ยแป้ง วิธีการกำจัดคือการใช้หน่อพันธุ์จากแหล่งที่ไม่มีการระบาดของโรคเหี่ยว กำจัดต้นที่เป็นโรคทิ้งด้วยการนำออกจากแปลงและเผา เพิ่มความระมัดระวังในการเคลื่อนย้ายเครื่องจากแปลงที่เป็นโรคไปสู่แปลงที่ปลอดโรคและกำจัดวัชพืชและพืชที่แปลกปลอม เพื่อไม่ให้แหล่งอาศัยของมดและเพลี้ยแป้ง โรคยอดเน่าหรือต้นเน่าที่เกิดจากเชื้อรา ลักษณะอาการส่วนยอดของต้นสับปะรดจะเปลี่ยนเป็นสีแดง จะกลายเป็นสีเหลืองซีด ยอดพับหลุดง่าย การป้องกันควรปรับสภาพแปลงปลูกให้ระบายน้ำได้ ปรับสภาพดิน ใช้ส่วนขยายพันธุ์ที่มาจากแหล่งไม่มีปัญหาโรคเน่า และก่อนปลูกให้จุ่มหน่อหรือจุกด้วยสารเคมี

4.3.9) ขั้นตอนการเก็บเกี่ยวสับปะรด ตาล่างของผลจะเริ่มเปิด เป็นการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติการหลังการเก็บเกี่ยว จะต้องคำนึงดังนี้

1. อายุการเก็บเกี่ยว จะต้องประเมินอายุของผลหลังวันบังคับดอก (ประมาณ 150-160 วัน หรือ 5.5 เดือน) สีเปลือกผลเปลี่ยนจากสีเขียวเป็นสีเหลือง กลีบเลี้ยงเปลี่ยนเป็นสีส้ม หรือน้ำตาลแดง ตาของผลย่อยแบนราบรองตาตั้งเต็มที่ ก้านผลเหี่ยวเล็กน้อย ใบเล็กที่รองดอกย่อยเหี่ยวแห้ง ตาด้านล่างของผลเริ่มเปิด 2-3 แถว สุ่มบาดดูเนื้อฝักก่อนเก็บเกี่ยว เก็บเกี่ยวผลที่สุกแก่ได้ที่ชะลอการเก็บ

เกี่ยว เมื่อความสุกยังไม่ได้ที่ เก็บเกี่ยวเมื่อมีความสุกแก่นไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 ของทั้งผล (สับปะรดสุก ปาดเหลือง) ไม่มีกลิ่นโอ้ กลิ่นบูด หรือกลิ่นเหม็นเปรี้ยว

2. วิธีการเก็บเกี่ยวและการขนย้าย ควรใช้แรงงานที่มีความชำนาญ ขนย้ายผลผลิตอย่างเหมาะสมด้วยความระมัดระวัง อุปกรณ์และพาหนะในการขนย้ายต้องสะอาด ปราศจากการปนเปื้อน สิ่งอันตรายที่มีผลต่อความปลอดภัยในการบริโภค สถานที่เก็บรักษาต้องสะอาด มีอากาศถ่ายเทได้ดี สามารถป้องกันการปนเปื้อนจากวัตถุแปลกปลอม วัตถุอันตราย และสัตว์พาหะนำโรค

3. การปฏิบัติการหลังการเก็บเกี่ยวควรปฏิบัติดังนี้ 1) การคัดแยกผลผลิตที่มีศัตรูพืช ตรวจสอบ และคัดแยกผลสับปะรดที่มีร่องรอยการเข้าทำลายของศัตรูพืช หรือมีศัตรูพืชอยู่บนผลออกจากผลิตผลที่มีคุณภาพ 2) การคัดขนาด คัดแยกผลผลิตตรงตามชั้นขนาด ไม่มีรอยชำ ไม่มีลักษณะแตกเผา ผลแกนและสับปะรดอ่อน คละปนกับสับปะรดคุณภาพ

ลักษณะสับปะรดผลสดที่โรงงานไม่ต้องการ มีลักษณะความสุกสับปะรดต้องสุกปานกลาง ไม่สุกจัดเหมือนกับสับปะรดบริโภคสด สับปะรดชำ เน่า เนื้อแกน มีรอยแตกเผา และมีสารตกค้างหรือสิ่งแปลกปลอม

การขนส่งควรจัดเรียงผลสับปะรดที่เก็บเกี่ยว เอาทางด้านจุกกลางข้างล่าง เพื่อรับน้ำหนักกัน สับปะรดชำ และป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดจากการกระแทก ยานพาหนะที่ใช้ขนส่งต้องสะอาด ปราศจากสารเคมีหรือสิ่งปนเปื้อน ที่มีผลกระทบต่อคุณภาพสับปะรด

การจัดการเพื่อผลิตสับปะรดที่ปลอดจากศัตรูพืช

1. โรคเหี่ยวสับปะรด มีสาเหตุ 1) เกิดจากเชื้อไวรัส (pineapple mealybug wilt-associated virus) กระจายอยู่หนาแน่นเฉพาะภายในเซลล์ที่อาหารของสับปะรด 2) มด ป้องกันกำจัดมด ด้วยวิธีทางเกษตรกรรม หรือใช้เหยื่อพิษ “ไฮดราเมทิลอน” 0.73% จีอัตรา 275 กรัมต่อไร่ ไรหรือหว่านในแปลงสับปะรด 3) เพลี้ยแป้ง ป้องกันการกำจัดเพลี้ยแป้งโดยพ่นสารเคมี ไดอาซีลอล อัตรา 500 ซีซี ต่อน้ำ 60 ลิตรต่อไร่ โดยงดพ่นในระยะใกล้เก็บเกี่ยว

การป้องกันกำจัดโรคเหี่ยว 1) ใช้หน่อพันธุ์จากแหล่งที่ไม่มีการระบาดของโรคเหี่ยว 2) กำจัดต้นที่เป็นโรคทิ้ง โดยการนำออกจากแปลงและเผาทำลาย 3) เพิ่มความระมัดระวังในการเคลื่อนย้ายคนงาน เครื่องมือ อุปกรณ์จากแปลงที่เป็นโรคไปสู่แปลงที่ปลอดโรค 4) กำจัดวัชพืชและพืชแปลกปลอม เพื่อให้เป็นแหล่งอาศัยของมดและเพลี้ยแป้ง

ลักษณะอาการ

1. อาการเริ่มต้นของโรค พบอาการปลายใบไหม้แห้งเล็กน้อย ใบบางมีสีม่วงแดง ลามก็มาจากปลายใบเข้าสู่เนื้อใบ และขอบใบจะลู่ลงหรือม้วนเข้าหาด้านใต้ใบเล็กน้อย

2. อาการในระยะต่อมา ใบมีลักษณะแห้งคล้ายอาการขาดน้ำ ใบแผ่แบนไม่องุ้มเหมือนใบสับปะรดปกติ ขอบใบม้วนลงเพิ่มมากขึ้น ขอบใบเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล เนื้อใบสีม่วงแดงตลอดทั้งใบใบแสดงอาการสลด หรืออ่อนตัวอย่างชัดเจน

3. อาการในระยะสุดท้าย ใบเหี่ยวแห้งทั้งกอ รากมีขนาดสั้น แตกแขนงน้อย ระบบรากฝอยน้อย และส่วนใหญ่เน่าแห้งตาย สามารถถอนต้นสับปะรดได้ง่ายต่างจากต้นปกติ แสดงอาการชัดเจนในสับปะรดที่ผ่านการบังคับให้ต้นสับปะรดออกดอกด้วยสารเคมี ถ้าเกิดในช่วงระยะเริ่มต้นมักทำให้ผลเล็ก แคระแก่น หรือไม่ได้ผลผลิตเลย

2. โรคยอดเน่าหรือต้นเน่า มีสาเหตุเกิดจากเชื้อราไฟทอปทอรา (phytophthora) เชื้อเข้าทำลายสัปดาห์ตั้งแต่ หน่อดิน หน่อข้าง จุก ตะเกียงและส่วนของลำต้น ระบาดได้ดีในบริเวณที่มีความชื้นสูง ค่า pH สูงกว่า 5.5 หรือเป็นด่าง มีพื้นที่ระบายน้ำไม่ดีทำให้เชื้อโรคสามารถคงอยู่ข้ามปี

ลักษณะอาการ ส่วนยอดของต้นสัปดาห์จะเปลี่ยนเป็นสีแดง แล้วต่อมาจะกลายเป็นสีเหลืองซีด ในยอดพับและหลุดง่าย มีบริเวณฐานใบมีรอยเน่าขาว สีเหลืองอ่อน ขอบแผลสีน้ำตาลเข้มถึงสีดำ เกิดอาการเน่าและมีกลิ่นเหม็นเฉพาะตัว และในระยะรุนแรงสัปดาห์จะตาย

การป้องกันกำจัดโรคยอดเน่าหรือต้นเน่า ควรปรับสภาพแปลงให้มีการระบายน้ำได้ดี ปรับสภาพดินให้มี pH เหมาะกับการเจริญเติบโตอยู่ระหว่าง 4.5-5.5 ใช้ส่วนขยายพันธุ์จากแหล่งที่ไม่มีปัญหาโรคน้ำระบาดมาก่อน ก่อนปลูกควรจุ่มหน่อ จุก ด้วยสารเคมีฟอสเอทิลอะลูมิเนียม อัตรา 20 กรัมต่อน้ำ 20 ลิตร และกรณีเกิดโรคหลังปลูก ฉีดพ่นด้วยสารเคมีฟอสเอทิลอะลูมิเนียม อัตรา 16-120 กรัมต่อน้ำ 20 ลิตร

4. การจัดการเพื่อผลิตสัปดาห์ปลอดภัยจากสารพิษตกค้าง เป็นการใช่วัตถุอันตรายทางการเกษตร ควรใช้สารเคมีตามคำแนะนำของกรมวิชาการเกษตร หรือตามคำแนะนำในฉลากที่ขึ้นทะเบียนกับกรมวิชาการเกษตร ต้องใช้สารเคมีให้สอดคล้องกับรายการที่ประเทศคู่ค้าอนุญาตให้ใช้และห้ามใช้วัตถุอันตรายที่ระบุในทะเบียนวัตถุอันตรายทางการเกษตรที่ห้ามใช้

3. ช่วงระยะเวลาการปลูกสัปดาห์

ในการช่วงระยะเวลาการปลูกสัปดาห์ ทีมนักวิจัยดำเนินการจัดเวทีพูดคุย ปฏิทินการเพาะปลูกสัปดาห์ ผู้เข้าร่วมเวทีประกอบด้วยแกนนำชาวบ้านที่ปลูกสัปดาห์ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มบ้านจำนวน 15 คน และทีมนักวิจัยร่วมกันระดมความคิดสรุปปฏิทินการเพาะปลูกสัปดาห์เพื่อให้ได้ราคาดี จากที่กล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การปลูกสัปดาห์นั้นขึ้นอยู่กับเกษตรกรออกแบบการปลูกในระยะ 10 เดือน แสดงตารางดังนี้

ตารางที่ 4.4 ระยะเวลาและกิจกรรมการปลูกสัปดาห์ ตำบลบ้านคา

ระยะเวลา	กิจกรรม
เดือนที่ 1	การเตรียมพื้นที่เกษตรกรส่วนใหญ่จะต้องตรวจสอบสภาพดินก่อนปลูก หลังจากนั้นทำการไถ จะต้องไถ 3 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ไถตะ ครั้งที่ 2 ไถแปร ครั้งที่ 3 ไถใส่ปุ๋ย จะใส่ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น ชีไก่ ชีแพะ
เดือนที่ 2 (ม.ค.-ก.พ.)	การปลูก ด้วยการคัดหน่อพันธุ์ จะซื้อหน่อมาปลูก หน่อละ 1 บาท ค่าจ้างปลูก 1,000 หน่อ เป็นเงิน 220 บาท
เดือนที่ 3 (มี.ค. - เม.ย.)	การใส่ปุ๋ย ส่วนใหญ่จะใส่สูตร 21 - 0 - 0 หรือ สูตร 15 - 5 -20 หรือใส่ปุ๋ยหรือใส่ปุ๋ยยูเรีย หรือปุ๋ยอินทรีย์ อัตราส่วน 1 : 1 ขึ้นอยู่กับสูตรปุ๋ยของเกษตรกรเมื่อปลูกแล้วให้หับระยะเวลาใส่ปุ๋ย (ช่วงนี้หากมีฝนตกใส่สารกำจัดวัชพืช ครั้งที่ 1 ฉีดยาใส่ปุ๋ยเพราะความสมบูรณ์ในดินที่ได้ฝน หย้าขึ้น ต้องกำจัดวัชพืช)
เดือน 4 - 5	ระหว่างนี้หากสัปดาห์ถูกแดดมาก เมื่อโดนฝนจะทำให้แกนดำ วิธีแก้ปัญหาหากกระดาดพับ มาห่อ หรือหย้าคา ฟางข้าวมาคลุม ป้องกันแดด (ปิดจุกสัปดาห์)

ระยะเวลา	กิจกรรม
เดือน 6 – 7 – 8	ใส่ปุ๋ยอีกครั้ง ใส่ปุ๋ยหวาน ช่วงนี้สับปะรดกำลังกินปุ๋ย สะโพกใหญ่ บังคับให้ออก
เดือน 9 – 10	หยุดดยา ฉีดยาใส่ปุ๋ย ฉีดน้ำบำรุงต้นให้ปุ๋ยทางใบ เข้าเดือนที่ 10 หยุดวันที่ 1 นับไป 45 วัน เริ่มเห็นลูก (นับแต่หยุดต้น ออกลูกแดง โผล่มา คล้ายมวนบุหรี เห็นลูกแล้วบำรุงลูกให้ติด * 9 – 10 ไม่ใส่ปุ๋ย เตรียมบังคับ ทั้งช่วง 1 – 2 เดือน ฉีดยา มี 2 วิธี บังคับ เดือนที่ 10 * เดือนที่ 10 บังคับ อย่างน้อย 1 – 2 ครั้ง การบังคับจริงใส่ปุ๋ย บังคับ 3 ครั้ง เดือน 10 สับปะรดออก กินปุ๋ยด้วย

ตารางที่ 4.4 แสดงให้เห็นว่า ช่วง 1 มกราคม-กุมภาพันธ์ ปลุกสับปะรด กรกฏาคม หยุดด แก๊สหยุดน้ำยาเพื่อบังคับให้ออกดอก สิงหาคม-กันยายน สับปะรดออกดอก ตุลาคม-กุมภาพันธ์ สับปะรดโตขึ้นกับความสมบูรณ์ของลำต้น กุมภาพันธ์-มีนาคม เก็บผลผลิต ส่วนช่วงที่ 2 สิงหาคม-ปลุกสับปะรด มกราคม หยุดดแก๊สหยุดน้ำยาเพื่อบังคับให้สับปะรดออกดอก กุมภาพันธ์-มีนาคม สับปะรดออกดอก พฤษภาคม-สิงหาคม สับปะรดโตขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของลำต้นกันยายน-ตุลาคม เก็บผลผลิตโดยต้องคำนึงถึงการใส่ปุ๋ย ต้องให้ฝนตก พืชจะไม่ขาดน้ำโดยหยุดปุ๋ย 2 เดือนต่อ 1 ครั้ง ใช้ปุ๋ย 21-0-0 (วรลักษณ์ วรรณวัฒน์, 2559, หน้า 62)

3.3 ต้นทุนการปลูกสับปะรด

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด ในประเด็นต้นทุนการผลิตสับปะรดต่อไร่ พบว่า ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะเป็นค่าหน่อพันธุ์ ค่าปุ๋ยค่างา ค่าแรง ในการปลูกสับปะรดจะมีต้นทุนการผลิตที่แตกต่างกันไป ในการปลูกสับปะรดเพื่อส่งขายโรงงาน และการขายส่งแม่ค้า อีกทั้งปัจจัยสำคัญคือค่าเช่าที่ดินที่เป็นต้นทุนที่สูงมาก มีรายละเอียดดังนี้

1. ค่าไถเป็นการเตรียมพื้นที่ดินในการปลูก จะไถ 2 ครั้งคือ ไถตะ ราคา 700 บาท/ไร่ ไถแปร ราคา 700 บาท/ไร่
2. ค่าหน่อพันธุ์สับปะรด ราคาต้นละ 1 บาท พื้นที่ 1 ไร่ ปลูกสับปะรดได้ 7,000 ต้น คิดเป็นเงิน 7,000 บาท/ไร่
3. ค่าจ้างปลูกสับปะรด คิดราคาค่าจ้างปลูก 7,000 ต้น เป็นจำนวนเงิน 250 บาท ราคาปลูก 1 ไร่ เป็นเงิน 1,750 บาท
4. ค่าจ้างฉีดยาครั้งที่ 1 คิดราคาค่างา 1 แท็งค์ และราคาน้ำมันรถ เหม่าจ่าย ครั้งละ 1,000 บาท/ไร่
5. ค่าปุ๋ย พื้นที่ 1 ไร่ ใช้ปุ๋ย 3 กระสอบ ๆ ละ 150 บาท เป็นจำนวนเงิน 1,500 บาท/ไร่
6. ค่าจ้างฉีดยาเร่งต้นสับปะรด คิดค่าแรงและค่าปุ๋ยต่อไร่ เหม่าจ่ายไร่ละ 700 บาท
7. ค่าจ้างฉีดยาคลุ่มหญ้า เหม่าจ่าย ครั้งละ 1,000 บาท
8. ค่าปุ๋ยฮอร์โมนเร่งหัวออกดอก ค่าราคายา 250 บาท รวมค่าแรงเหม่าจ่าย 500 บาท/ไร่
9. ค่าจ้างฉีดยาเร่งหัว “บูมหัว” ครั้งที่ 1 คิดค่าแรงและค่าปุ๋ยเคมี เหม่าจ่าย 700 บาท/ไร่

10. ค่ากระดาษปิดหัวสับปะรด ใช้กระดาษหนังสือพิมพ์ 20 กิโลกรัมๆ ละ 20 บาท คิดเป็นเงิน 400 บาท/ไร่

11. ค่าจ้างแคะจุก คิดเป็นรายวัน ๆละ 250 บาท

12. ค่าจ้างหักสับปะรด 7,000 ต้น คิดราคาเหมาตันละ 150-300 บาท เป็นเงิน 2,100 บาท/ไร่

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ยังไม่รวมค่าใช้จ่ายเช่าที่ดินปลูกสับปะรดที่ต้องคิดราคาเช่าที่ดินราคาไร่ละ 1,000 บาทต่อปี แต่เป็นราคาค่าใช้จ่ายทั้งหมดของการปลูกสับปะรดที่ขายส่งโรงงาน เมื่อคิดราคาทั้งหมดจะมีค่าใช้จ่ายทั้งหมดประมาณ 20,000 บาท /ไร่ หากจะปลูกสับปะรดเพื่อขายส่งแม่ค้าจะมีต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น คือ ค่าจ้างฉีดยุ่ยหวาน เหมาจ่าย/ไร่ละ 1,000 บาท ดังนั้นหากเกษตรกรคนใดมีพื้นที่มากก็จะลงทุนเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ (สมพงษ์ บุญมาก, สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2561)

3.4 ปัญหาการปลูกสับปะรด

สถานการณ์ที่ผ่านมาสภาพอากาศเปลี่ยนแปลงประกอบกับทำการปลูกสับปะรดมานานดินเริ่มสะสมสารเคมี สภาพความสมบูรณ์ของดินลดลง เกิดโรค ผลผลิตต่อไร่และคุณภาพลดลง จึงกลายมาเป็นปัญหาของการผลิตสับปะรด คือ คนปลูกเพิ่มขึ้น ผลผลิตมากกว่าราคาถูก แต่เกษตรกรยังต้องปลูกสับปะรดก็ขยายพื้นที่เป็นหลายร้อยไร่ เงินทองที่เก็บไว้ก็นำมาลงทุน บางรายก็กู้หนี้ยืมสิน เพราะต้องการเงินมาก ทำให้ไม่ประมาณความพอดีของตนเอง เกินศักยภาพของตนเอง ทำให้กระทบราคาขาย และแบกรับต้นทุนการผลิตสูงขึ้น เช่น ค่าแรงงาน ปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ค่ารถไถ ค่าเช่าที่ จากเดิมไร่ละ 200-300 บาท มาเป็นไร่ละ 1,000 บาท

จากที่กล่าวดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าเกษตรกรผลิตสับปะรดในพื้นที่ซ้ำ ๆ ไม่ได้ปลูกพืชชนิดอื่น เกิดผลกระทบสรุปได้ดังนี้

- 1) ปัญหาดินเสื่อมโทรม ขาดแร่ธาตุ
- 2) ปัญหาผลผลิตด้อยคุณภาพ
- 3) ปัญหาโรคสับปะรด เช่น โรคเอ่อ โรคเพลี้ย
- 4) ปัญหาการจัดการผลิตสับปะรดต้นทุนสูงขึ้น
- 5) ปัญหาราคาสับปะรดตกต่ำ ในอนาคตจะมีมากขึ้น เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดจะต้องรวมเป็นสมาคมผู้ปลูกสับปะรด เพื่อต่อรองราคาสับปะรด และพัฒนาระบบการผลิตสับปะรด
- 6) ปัญหาเกษตรกรขาดความรู้

4.2 สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด

การปลูกสับปะรดในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้น เนื่องจากความต้องการของเกษตรกร ที่ต้องการให้ได้ราคาและผลผลิตที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นจึงเพิ่มพื้นที่และใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีการเกษตรเข้ามาช่วยทุนแรง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงมีประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

4.2.1 การเปลี่ยนแปลงการปลูกสับปะรดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

1.1 วิธีการปลูกในอดีตนั้นการปลูกสับปะรดจะช่วยกันเตรียมที่ดินแล้วช่วยกันขุดหลุมปลูก 2 คน คนหนึ่งจะขุดหลุม เรียกว่าปลูกเดี่ยว ดังที่ ชำนาญ ศิริจรรยาพงษ์ (17 สิงหาคม 2560, สัมภาษณ์) เล่าว่า “การปลูกสับปะรดสมัยก่อนจะช่วยกันปลูก 2 คน เอาแรงช่วยกัน คนที่หนึ่งขุดหลุมอีกคนเอาหน่อสับปะรดลงหลุมแล้วใช้ตีนกวาดดินใส่หลุม ปลูกได้ช้า แต่ประหยัดต้นทุน”

ปัจจุบันการปลูกสับปะรดจะเตรียมที่ด้วยการไถ เพื่อให้ดินนุ่ม สามารถปลูกได้คนเดียว ทำให้เวลาในการปลูกไถขึ้น จากที่ปลูก 2 คนก็ปลูกคนเดียว โดยใช้รถไถเตรียมดิน แล้วใช้เชือกขึงแนวการปลูกสับปะรด สาดหน่อสับปะรดบนพื้นที่เตรียมไว้ ใช้จอบขุดดินให้พองัดขึ้นแล้ว ใส่หน่อสับปะรด ใช้จอบกระทุ้งดินให้แน่น วิธีการนี้ปลูกคนเดียวเรียกว่าปลูกเดี่ยว ทำให้การปลูกไถขึ้น แต่ต้นทุนการปลูกจะเพิ่มขึ้นเพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายค่าไถ สอดคล้องกับอเนก คงนาค (17 สิงหาคม 2560, สัมภาษณ์) กล่าวว่า “สมัยก่อนใช้ขุดหลุมก่อนแล้ว เอาหน่อตั้งใช้เท้ากวาดดินกลบให้ต้นตั้ง การปลูกต่อไร่จะยกร่องเป็นเมตร ปลูกเป็นแถวเดี่ยว ให้มีระยะห่างระหว่างต้นจะทำให้ต้นสับปะรดเจริญเติบโตได้เต็มที่ ปลูกห่างจะต้นสับปะรดจะขยายไม่แน่น ใบไม่ชนกัน และผลสับปะรดมีขนาดใหญ่ ตกหัวละ 2 กิโลกรัมต่อต้น ปลูก 2 ปี ต้นจะเริ่มแน่น การปลูกสับปะรดสมัยก่อนนั้น ปลูกครั้งเดียวอยู่ได้ 5 ปี เพราะดินใหม่ มีแร่ธาตุเยอะ สับปะรดเจริญเติบโตได้ดี แต่ปัจจุบันอายุการปลูกสับปะรดจะอยู่ได้ประมาณ 2 ปี เพราะแร่ธาตุในดินไม่มี จึงใช้ปุ๋ยมมากทำให้ต้นทุนสูงขึ้นตามมาอีก”

2.2 การยกร่องและจำนวนแถว แต่เดิมนั้นจะปลูกแถวเดี่ยว 1 แถว เพื่อให้สับปะรดขยายต้นให้เกิดผลให้เต็มที่ ผลสับปะรดมีขนาดใหญ่ ตกหัวละ 2 กิโลกรัมต่อต้นแต่ปัจจุบันได้ปลูกเป็นแถวคู่ 2 แถว 4 แถว ทำให้จำนวนต้นมากขึ้น การปลูกสับปะรดที่มีจำนวนแถวเพิ่มขึ้น มีข้อดีได้ผลผลิตมากขึ้น ในช่วงปีแรก แต่ปีที่ 2 และ ปีที่ 3 ต้นจะเริ่มแน่น ผลสับปะรดจะเล็กลง เพราะต้นสับปะรดจะแย่งอาหารและปุ๋ย ผลสับปะรดจึงเล็กลง

2.3 หน่อพันธุ์ที่ใช้ปลูกราคาไม่แพง 1 ไร่ ราคา 3,500 บาท ใช้ปุ๋ยน้อยไม่ต้องใช้สารเคมีมาก เพราะในสมัยก่อนนั้นมีแร่ธาตุในดินมาก ทำให้ลดต้นทุนการใส่ปุ๋ย ใส่เพียงครั้งเดียวต่อปี

2.4 การปลูกสับปะรด 1 ครั้ง สามารถเก็บผลผลิตได้ 5 – 6 ปี แล้วไปไร่สับปะรดในปีที่ 7 “หน่อพันธุ์ก็จะแทนต้นเดิมขึ้นมาเรื่อย ชาวไร่ก็จะไม่ล้ม เพราะมีหน่อพันธุ์เดิม คือต้นทุนเดิม”

2.5 การจ้างแรงงานปลูกสับปะรด ในอดีตนั้นเป็นการลงแรงช่วยกันปลูกสับปะรด ชาวบ้านจะช่วยกันปลูกในแต่ละไร่ จะไม่จ้างแรงงาน ทุกขั้นตอนดังในปัจจุบัน ดังที่ ชำนาญ ศิริจรรยา พงษ์ (17 สิงหาคม 2560, สัมภาษณ์) เล่าถึงวิธีการลงแรงช่วยกันปลูกว่า “คนในหมู่บ้านที่ปลูกสับปะรด จะช่วยกันปลูกสับปะรดไปเอาแรงกันระหว่างไร่ จะไม่มีการจ้างแรงงานกัน จะเอาแรงช่วยกันตั้งแต่การปลูก จนถึงการเก็บผลผลิต เช่น ในสมัยนั้นไม่ใช้เชิง เราจะใช้แรงกันเดินเก็บผลสับปะรดใส่แขนหอบ ครั้งละประมาณ 10 ลูก เดินออกจากห้องร่องมายังที่บ้าน คนไทยจะชินกับการเก็บสับปะรดใส่เชิง เพราะเคยชินกับการปลูกมันสับปะหลังแล้วเก็บใส่เชิง ส่วนกะเหรี่ยงจะเก็บใส่โง ที่เป็นเครื่องจักสานกะเหรี่ยงแบกขึ้นหลัง ” ในปัจจุบันการปลูกสับปะรดจะจ้างแรงงานปลูกทุกขั้นตอน ตั้งแต่ การเตรียมดิน การปลูก การใส่ปุ๋ย การจ้างหักผลสับปะรดเข้าโรงงาน เป็นต้น การจ้างงานทุกขั้นตอนทำให้ต้นทุนสูงขึ้นบางครั้งคนที่จ้างก็ทำงานไม่ละเอียดรอบคอบใส่ปุ๋ยไม่ทั่ว ไม่เหมือนเราทำเอง

2.6 ราคาขาย สมัยก่อนนั้นการขายแบบเหมากอง ไม่ชั่งกิโล แต่เกษตรกรก็อยู่ได้ถึงแม้ว่าจะอยู่ในช่วงสับปะรดราคาถูก เพราะค่าครองชีพในยุคนั้นราคาไม่แพง มีเงิน 50 บาท ก็ซื้อของกินของใช้ได้เต็มตะกร้า ปุ๋ยยากี่ใส่แต่น้อย” (สมพงษ์ บุญมาก, 17 สิงหาคม 2560, สัมภาษณ์)

2.7 โรคที่เกี่ยวกับสับปะรด ในอดีตนั้นโรคที่เกิดกับสับปะรด จะมีไม่มาก แต่ในปัจจุบันเกิดโรคเหี่ยวหรือโรคเอ่อ มีลักษณะใบเหี่ยวแห้ง แล้วต้นจะค่อย ๆ ตาย หากไร่สับปะรดไหนเป็นโรคเอ่อ ก็เตรียมทำใจขาดทุนได้เลย โรคเอ่อนี้เกษตรกรจะกลัวกันมาก มองเห็นถึงกำไรขาดทุนได้เลย สมพงษ์ บุญมาก (17 สิงหาคม 2560, สัมภาษณ์) กล่าวว่า “ใครคิดค้นวิธีการแก้ไขโรคเอ่อได้จะรวยมากๆ เพราะเกษตรกรทุกรั้วเรือนจะต้องซื้อยามาฉีด แต่เกษตรกรได้พยายามป้องกันทุกวิธี แต่ก็แก้ไขไม่ได้ ได้

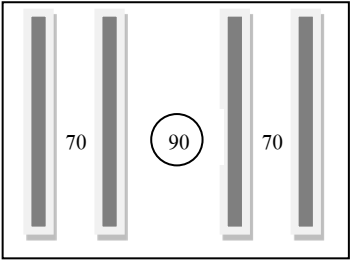
แต่ป้องกันไม่ให้เป็นมากขึ้น ด้วยการถอนทิ้งหรือปล่อยให้ตายคาต้น เพื่อไม่ให้เชื้อโรคแพร่ไปยังต้นอื่น ๆ”

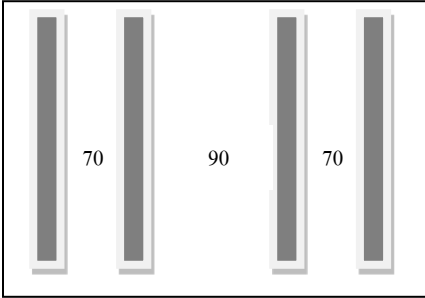
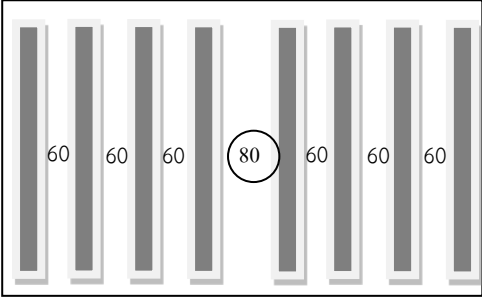
2.8 การบังคับผลผลิตหรือบังคับออกดอก สมัยก่อนจะหยอดแก๊ส มีลักษณะเป็นก้อนแล้วนำมาตำเป็นผง นำไปหยอดต่อมาแก๊สก็มีขนาดเล็กลง ใช้หยอดได้เลยผลิต สมัยปัจจุบันเป็นน้ำยาใช้ฉีดแทนการหยอด

2.9 การใส่ปุ๋ย สมัยก่อนจะใส่ปุ๋ยมูลสัตว์ 1 ครั้ง ต่อมาได้เปลี่ยนมาใส่ปุ๋ยเคมี สูตร 21 การใส่ปุ๋ยจะเป็นสูตรของเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดที่แต่ละคนจะมีวิธีการใส่ และช่วงเวลาใส่ไม่เหมือนกัน เช่น เส็งขึ้นอุระ (17 สิงหาคม 2560, สัมภาษณ์) กล่าวว่า “สมัยก่อนใส่ปุ๋ยระหว่างกลางของช่วงต้นสมัยนี้การใส่ปุ๋ยแล้วแต่วิธีใคร วิธีมัน หน่อแตกรากงอก ดูยอดสะพรั่ง ก็ฉีดยาใส่ปุ๋ย ฝนตกเริ่มฉีด สับปะรดจะกินปุ๋ยได้ดี”

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 4.5 วิธีการปลูกสับปะรดสมัยเก่าและสมัยใหม่

การเปลี่ยนแปลง	อดีต	ปัจจุบัน
การยกร่อง	ใช้คน 2 คน คือ คนขุดดินใช้จอบยาว กับคนปลูก (เสียบหน่อ)	- ใช้รถไถ ยกร่องเป็นแถว - คนปลูกคนเดียว จอบสั้น (ความกว้างของจอบไม่เกิน 3.5 นิ้ว)
	1 ร่อง 	- 2 ร่อง เว้นร่องเดิน 2 ร่อง - ร่องคู่ มีความกว้าง 70 ซม. ส่วนร่องเดินกว้าง 90 ซม.

การเปลี่ยนแปลง	อดีต	ปัจจุบัน
	<p>- 2 ร่อง เว้นร่องเดิน 2 ร่อง</p> <p>- ร่องคู่ มีความกว้าง 70 ซม. ส่วนร่องเดินกว้าง 90 ซม.</p> 	<p>- 4 ร่อง เว้นร่องเดิน 60 ร่อง</p> <p>- ร่องเดินกว้าง 80 ซม.</p>
จำนวนหน่อที่ใช้ปลูก	- การใช้หน่อสับปะรด 1 ร่อง พื้นที่ 1 ไร่ ใช้หน่อประมาณ 2,500 หน่อ	- การใช้หน่อสับปะรด 2 ร่อง พื้นที่ 1 ไร่ ใช้หน่อประมาณ 5,000 หน่อ
	การใช้หน่อสับปะรด 2 ร่อง พื้นที่ 1 ไร่ ใช้หน่อประมาณ 5,000 หน่อ	- การใช้หน่อสับปะรด 4 ร่อง พื้นที่ 1 ไร่ ใช้หน่อประมาณ 7,500 หน่อ (หากใช้ 8,000 หน่อ ดินจะเสื่อมโทรมเร็ว)
		- ปัจจุบันล่าสุดปี 59 พื้นที่ 1 ไร่ ใช้หน่อสับปะรด 10,000 หน่อ

ที่มา : วรลักษณ์ กรรณวัฒน์

บทบาทภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดที่มีต่อวิถีชุมชน

ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดมีความสำคัญต่อวิถีชุมชนตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี มีทั้งหมด 5 ด้าน สรุปได้ดังนี้

1) ด้านเศรษฐกิจ เป็นการสร้างอาชีพให้กับชุมชน โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ในตำบลบ้านคา จะปลูกสับปะรดเป็นอาชีพ เพื่อจำหน่ายสามารถสร้างรายได้เลี้ยงชีพให้กับคนในครอบครัว ช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้มีรายได้มั่นคง ยั่งยืน กระจายรายได้ให้แก่อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจฐานรากเป็นอย่างมาก

2) ด้านสังคม เป็นการรวมกลุ่มเกษตรกรในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กลุ่มสหกรณ์การเกษตรการปลูกสับปะรด กลุ่มการแปรรูปผลิตภัณฑ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้ เพื่อจัดการวางระบบการผลิตและบริหารจัดการ ลดต้นทุนการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต สามารถต่อรองปัจจัยการผลิต ทำให้เกิดความรักความสามัคคีในหมู่คณะ มีช่วยเหลือแบ่งปันกันในชุมชน และส่งเสริมความเป็นชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

3) ด้านเอกลักษณ์ท้องถิ่น สับปะรดบ้านคาคือ พันธุ์ปัตตาเวีย เนื่องจากสับปะรดบ้านคามีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเป็นของดีจังหวัดราชบุรี มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากสับปะรดอื่น ๆ คือ มีรสชาติหวานฉ่ำ ตามธรรมชาติ หรือที่เรียกว่า “ไม่หวานจัดไม่กัดลิ้น” มีกลิ่นหอม เนื้อสีเหลืองสวย เนื้อละเอียด หนานุ่ม มีตาค่อนข้างตื้น ทำให้ปอกง่าย รับประทานได้

ทั้งลูกทั้งเนื้อและแกน เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคอย่างมากจนสร้างชื่อเสียงให้กับอำเภอบ้านคาและจังหวัดราชบุรี ปรากฏในคำขวัญ “สับปะรดหวานบ้านคา” จนกลายมาเป็นงานประจำปีของอำเภอบ้านคาที่ส่งเสริมภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ส่งเสริมอาชีพการปลูกสับปะรดให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ส่งเสริมอาชีพการปลูกสับปะรดให้แพร่หลายและสร้างรายได้ให้กับอำเภอบ้านคาและจังหวัดราชบุรี เกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นทำให้ภาคภูมิใจในท้องถิ่น

4) ด้านการสืบทอดภูมิปัญญา การปลูกสับปะรดมีมานานกว่า 30 ปี จากเกษตรกรรุ่นเก่าถ่ายทอดสู่เกษตรกรรุ่นใหม่ให้เรียนรู้ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดแบบดั้งเดิม ในการจัดการผลิด การเพาะปลูก การเตรียมพันธุ์ การปลูก การดูแลรักษา การเก็บรักษา และการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว และพัฒนาการปลูกสับปะรดโดยใช้เทคโนโลยี ทั้งนี้เพื่อสืบสานภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดในการประกอบอาชีพของชุมชน โดยมีกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ การเรียนรู้จากการแบ่งปันผลผลิต การเรียนรู้จากกลุ่มเครือข่ายเกษตรกร การเรียนรู้จากหลักสูตรสับปะรด เป็นต้น

5) ด้านแหล่งท่องเที่ยว เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนแห่งใหม่ของจังหวัดราชบุรีที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้นักท่องเที่ยวได้มาเรียนรู้วิถีการเกษตรการปลูกสับปะรด เกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางเกษตร ซึ่งทางอำเภอบ้านคาได้จัดงานประเพณีงานวันสับปะรดหวานบ้านคา เป็นประจำทุกปี เพื่อเผยแพร่ชื่อเสียงของสับปะรดบ้านคา พัฒนาผลิดผลการเกษตร ส่งเสริมอาชีพให้เกษตรกรและเผยแพร่ผลิตภัณฑ์จากสับปะรดของตำบลบ้านคาและตำบลอื่น ๆ ในอำเภอบ้านคา ให้ประชาชน และนักท่องเที่ยวได้เข้ามาเที่ยวชมและซื้อสินค้าทางการเกษตร สับปะรด นับว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของอำเภอบ้านคาและจังหวัดราชบุรีที่สำคัญและที่สร้างรายได้ให้กับท้องถิ่นอย่างทั่วถึง

4.3 ผลแนวทางการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดของชุมชนตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้กับวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดของชุมชนบ้านคา ทีมวิจัย กลุ่มเกษตรกรและทายาทเกษตรกรจึงได้สนทนากลุ่ม สัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดกิจกรรมการศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจกิจกรรมอบรมเรื่องลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้ผลการศึกษาดังนี้

1. กิจกรรมการศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

ทีมวิจัย กลุ่มเกษตรกรและทายาทเกษตรกร ได้มีการประชุมแบบมีส่วนร่วม เพื่อกำหนดวางแผนกิจกรรมการศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดราชบุรี กำหนดจัดวันที่ 21 มกราคม 2561 ณ ศูนย์การเรียนรู้อยู่เย็นเป็นสุข วิถีไทยมอญ บ้านวังตะเคียน ตำบลเบิกไพร อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ได้ดำเนินการ 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 คือ 1) ประชุมร่วมกับเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด ทายาทเกษตรกร นักศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยมีประเด็น 1.1) สถานที่ศึกษาดูงานทางการเกษตรกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นต้นแบบหรือศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง 1.2) กำหนดประเด็นของการศึกษาดูงานการเกษตร 1.3) กำหนดผู้ประสานงานชุมชน จัดหารถและนัดหมายการเดินทาง ผลการประชุม กำหนดสถานที่คือ ศูนย์การเรียนรู้อยู่เย็นเป็นสุข วิถีไทยมอญ บ้านวังตะเคียน ตำบลเบิกไพร อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

เนื่องจากมีบริบทชุมชนที่มีวัฒนธรรมไทยมอญ มีวิถีการเกษตรที่ปลูกไร่อ้อยเป็นพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวที่เกษตรกรปลูกไร่อ้อย มีรายได้ปีละครั้ง เกษตรกรจึงต้องหาอาชีพเสริมด้วยการทำเกษตรพอเพียง จนกลายเป็นรายได้หลัก ซึ่งเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดให้ความสนใจและต้องการไปศึกษาการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้และกลุ่มเกษตรกรในเครือข่าย ประเด็นของการศึกษา คือ การเกษตรที่เป็นอาชีพเสริม วิธีการดำเนินการของเกษตรกร การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการเกษตร โดย ผศ.ปรียาพร ทองผุด รับผิดชอบไปดูแลโรงเรียน ประสานงานกับแหล่งเรียนรู้ วิทยากร กลุ่มเกษตรกร ทายาทเกษตรกร และรถตู้เพื่อรับกลุ่มเกษตรกรและทายาทเกษตรกรจากอำเภอบ้านคามาถึงอำเภोजอมบึง

ขั้นตอนที่ 2) วันที่ 21 มกราคม 2561 กลุ่มเกษตรกรและทายาทเกษตรกร ได้แก่ นายสมพงษ์ บุญมาก นายชำนาญ ศิริจรรยาพงษ์ เด็กชายธนพัฒน์ ศิริจรรยาพงษ์ นางสาวสุพรรณิ ชื่นอุระ นางสาวเนตรชนก คงนาค นางสาววาสนา กลิ่นขจร นางสาวสมบุญ ปรางจันทร์ นางสาวพวงเพชร ปรางจันทร์ นางสาวพวงพรรณ สามคัมพิมพ์ นางพรนภา บุญมาก นางสาวพรทิพย์ จินดาโชติ นางสาวจันทร์เพชร ชื่นอุระ นางกัญญา ปานม่วง นางนิตยา ปรางจันทร์ นางอรอุมา ทองแข็ง นายเอนก คงนาค นายทรงพล ชื่นอุระ นายเส็งชื่นอุระ นางวาสนา กลิ่นขจร นางสาวกัญญารัตน์ กันตะบุตร นายอำพล นฤชัยศิริรัตน์ นานอำนาจ ศรีชัย นายสุขสันต์ สุขารมย์ ได้เดินทางมายังศูนย์การเรียนรู้อยู่เย็นเป็นสุข วิถีไทยมอญ บ้านวังตะเคียน ตำบลเบิกไพร อำเภोजอมบึง กลุ่มเกษตรกรรับฟังแนวคิดการสร้างศูนย์การเรียนรู้ บริบทชุมชน กับวิถีการเกษตร การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ จากนั้นไปยังฐานที่ 1 การทำน้ำอ้อยและน้ำตาลอ้อย เป็นการนำแปรรูปผลิตภัณฑ์จากพืชเศรษฐกิจเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ฐานที่ 2 การทำเห็ดนางฟ้า ทุกระบวนการทำเห็ด เชื้อเห็ด เลี้ยงเห็ด การขายและจำหน่าย ฐานที่ 3 การทำเห็ดหูหนู ฐานที่ 4 การเลี้ยงไก่ไข่อินทรีย์ เป็นการเลี้ยงไก่ด้วยวิถีธรรมชาติให้กินพืชจากธรรมชาติ การจำหน่ายไข่ไก่ ฐานที่ 5 การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ฐานที่ 6 การนำหมักชีวภาพเพื่อมาเป็นปุ๋ยทางการเกษตรลดต้นทุนการใช้สารเคมี ฐานที่ 7 การเลี้ยงไส้เดือน เป็นปุ๋ย เพื่อการจำหน่าย ปุ๋ยชีวภาพ ฐานที่ 8 การสร้างแรงบันดาลใจในอาชีพเกษตรกร

จากการสัมภาษณ์นายสาโรจน์** ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า “เดิมหมู่บ้านวังตะเคียน เป็นหมู่บ้านที่ปลูกไร่อ้อย เป็นพืชเศรษฐกิจเช่นเดียวกับการปลูกสับปะรด ที่ต้องพึ่งรายได้จากการขายอ้อยปีละครั้ง ซึ่งราคาขายอ้อยขึ้นอยู่กับราคาขายในท้องตลาด เกษตรกรบางไร่บางปีก็มีกำไรบางปีก็ขาดทุน” ดังนั้นจึงสำรวจชุมชนพบว่า มีเกษตรกรในชุมชนได้พยายามหาอาชีพเสริมอยู่แล้วจึงได้ประชุมร่วมมือกัน วางแผนการนำอาชีพเสริมที่มีอยู่แล้วมารวมกลุ่มกันเพื่อจัดทำฐานการเรียนรู้ทางเกษตรได้ 8 ฐาน กำหนดกติกาชุมชนร่วมกันให้แต่ละฐานทำงานเป็นวิถีปกติเปลี่ยนวิถีคิดให้คนมาเยี่ยมชมการเกษตร ให้ความรู้ผลผลิตขาย ผู้ที่เป็นวิทยากรประจำฐานจะได้ค่าตอบแทนครั้งละ 300 บาท พร้อมทั้งจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยวเกษตรในชุมชน อาหารพืชผักในท้องถิ่นที่หาได้ในชุมชน นำมาปรุงเป็นอาหารให้กับผู้เยี่ยมชมหรือนักท่องเที่ยว ส่วนอ้อยนำมาแปรรูปเป็นน้ำตาลอ้อย และน้ำอ้อยสด การบริหารจัดการคนในชุมชนจัดแบ่งเวรผู้ขายต้องผลัดกันมาที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อทำน้ำตาลอ้อย ส่วนผู้หญิงทำอาหาร คนแก่และเด็กทำหน้าที่กรอกน้ำตาลอ้อยสด เพื่อจำหน่าย จากแนวคิดและวิธีการดังกล่าวสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นอาชีพเสริมที่สร้างรายได้เป็นรายได้หลักมากกว่าการปลูกอ้อย จากการรวมกลุ่มของเกษตรกรได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในขั้นตอนนี้เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดและทายาทเกษตรกร และสุดท้ายเกษตรกรในพื้นที่ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับวิธีการจัดการเกษตร การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากอ้อย เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการแปรรูปสับปะรดสับปะ

การจำหน่าย การหาตลาด การจัดการกลุ่มเกษตรกร ทำให้สมาชิกเกษตรกรจึงได้เกิดแรงบันดาลใจที่จะนำไปปรับใช้กับวิถีเกษตรสลับประรดได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 การประชุมสรุปผลกิจกรรมการดูงานเศรษฐกิจพอเพียง โดยกำหนดประเด็นว่าจากการไปศึกษาครั้งนี้เกษตรกรและทายาทเกษตรกรได้รับความรู้อะไรบ้าง ได้ข้อคิดอะไร และแนวทางหรือวิธีการที่จะนำความรู้ไปใช้กับวิถีเกษตรบนหลักเศรษฐกิจพอเพียงจะได้อย่างไร

ประเด็นที่สรุปได้คือ ฐานที่ 1 การทำอ้อยและน้ำตาลอ้อย วิทยากร คือ นายประเสริฐ ลอสะอาด ได้ให้ความรู้เรียนรู้วิธีการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากอ้อย ตั้งแต่ การทำความสะอาดลำอ้อย นำน้ำอ้อยไปเคี่ยวให้เป็นน้ำอ้อยและน้ำตาลอ้อย ส่วนที่เป็นไขมันของการเคี่ยวน้ำตาลอ้อยนำไปทำปุ๋ย และการใช้ประโยชน์จากน้ำลำอ้อยนำไปรดต้นกล้วย ต้นไม้ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ ตราสินค้า และวิธีการขายสินค้าผลผลิตชุมชน

ฐานที่ 2 ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม นางละออ รัตนานนท์ ได้ให้ความรู้การเลี้ยงไหมการปลูกหม่อนที่ต้องเน้นรักษาความสะอาด ต้องปลอดเชื้อเรียกว่าคนดูบุหรืกินเหล้าเข้าไม่ได้ ตัวไหมซ็อกกล่องละ 1,500 บาท เมื่อนำมาเลี้ยงในระยะเวลา 6 สัปดาห์ จะขายหลอดไหม ในราคา ประมาณ 15,000 บาท การเลี้ยงไหมจะต้องปลูกหม่อนไว้เลี้ยงไหมควบคู่ไปด้วย ต้องวางแผนกำหนดช่วงอายุของใบหม่อนให้เพียงพอต่อการเลี้ยงไหม บริเวณโดยรอบบ้านได้ปลูกมะขามเปรี้ยว ไว้ทำมะขามเปียก

ฐานที่ 3 การทำเห็ดหูหนู วิทยากรนางสาวพยงค์ บัวขาว ได้ให้ความรู้วิธีการเพาะเชื้อเห็ดหูหนู การแขวนก้อนเห็ด ใช้วิธีการผูกเชือกร้อยมัดเป็นพวงแขวนบนชื้อ ประหยัดพื้นที่ กรีดก้อนเห็ด โรงเพาะเห็ดต้องควบคุมอุณหภูมิสม่ำเสมอติดตั้งเทอร์มิเตอร์เพื่อควบคุมอุณหภูมิให้คงที่ เพื่อความเจริญเติบโตของเห็ด ในฐานนี้กลุ่มคนทั่วไปดูงานรีบแย่งกันพูดเพื่อบอกเล่าเรื่องราวที่ตนได้รับ

ฐานที่ 4 เลี้ยงไก่อินทรีย์ วิทยากร นายบรรพต วังมะนาว ได้ให้ความรู้วิธีการเลี้ยงไก่ร่วมกับการเลี้ยงวัวในป่าไผ่ บริเวณโดยรอบใช้ตาข่ายป้องกันงู ตัวเงินตัวทอง และสุนัขที่จะมากินไก่ อาหารที่ใช้เลี้ยงไก่เป็นอาหารธรรมชาติมูลโค หนอนในดิน และอาหารสัตว์ควบคู่กันไป มูลไก่และมูลโคที่อยู่ในป่าไผ่ก็ทับถมกันกลายเป็นปุ๋ยอินทรีย์ สามารถนำมาใช้เป็นปุ๋ยใส่ต้นไม้ และขายได้ ที่ใส่อาหารไก่เป็นรางไม้ไผ่ผ่าซีก วางบนรางเหล็กทำให้ไม่ขยับ ประหยัดและอาหารไก่ไม่หก ไก่ไม่แย่งอาหารกัน ส่วนไข่ไก่จำหน่าย แผงละ 80 บาท

ฐานที่ 5 การทำเห็ดนางฟ้า วิทยากร นางไผ่ ทองหุ้ม ได้ให้ความรู้วิธีการรอกเห็ด ทูบเห็ดวิธีการเรียงเห็ด โรงเรือน การดูรักษาและการจำหน่าย

ฐานที่ 6 ปุ๋ยชีวภาพ วิทยากร นายทองสุข ทองทราย ได้ให้ความรู้กระบวนการทำปุ๋ยหมักชีวภาพใช้เศษอาหารที่เหลือจากการทำไส้กรอก มาทำน้ำหมัก เป็นปุ๋ยชีวภาพ รดต้นชะอม ที่ปลูกไว้ท้ายบ้าน เก็บยอดขายที่ตลาดทุกวัน ในพื้นที่บ้านนั้นปลูกพืชผักทุกชนิดที่กินได้ เหลือก็นำมาขาย

ฐานที่ 7 ปุ๋ยไส้เดือน วิทยากรนางอำไพ ลือสุขประเสริฐ ได้ให้ความรู้การเลี้ยงไส้เดือนต้องซื้อไส้เดือนมากิโลละ 1,500 บาท มาแบ่งเลี้ยงในกะลามังสีดำ เลี้ยงด้วยก้านเห็ดนางฟ้าที่ตัดทิ้งจากการขายเห็ด มูลโคที่ไม่กินเปลือกสับประรด เพราะมีกรดเปรี้ยว จะทำให้ไส้เดือนตาย ไส้เดือน 3 ชีดได้ปุ๋ย 1 กิโลกรัม 1 กะละมัง ตากทิ้งไว้ 1 เดือน จึงนำมาบรรจุถุงขาย กิโลกรัมละ 20 บาท

ฐานที่ 8 พลังชีวิต วิทยากร นายนิวัติ ศรีวัฒน์ ได้เรียนรู้เรื่องราวของชายพิการที่สู้ชีวิตสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองไม่ท้อแท้ ทำให้เกษตรกรเกิดความพลังใจที่จะสู้ชีวิต รู้คุณค่าของตนเอง รวมถึงสอนให้เราไม่ท้อ ต้องอยู่กับความเป็นจริง ชีวิตต้องอยู่ไปข้างหน้า สอนให้เห็นคุณค่าในตนเอง ร่วมใจทำงาน

จากการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์ข้อคิดจากการศึกษาดูงานเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรเกิดการเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นต่าง ๆ คือ

1. วิธีคิดของเกษตรกรต้องเปลี่ยนมุมมอง คือใช้ของในชุมชน อาหารในหมู่บ้านปลูกกินเอง กินอยู่อย่างพอเพียง มีเท่าไรกินเท่านั้น ของราคาถูกทำให้ราคาแพงได้ สร้างชุมชนเข้มแข็งเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ทำงานเกษตรพร้อมกับเปิดบ้านเป็นแหล่งเรียนรู้ควบคู่กันไป จิตใจคิดบริการ ไม่สร้างหนี้ ประหยัด สินค้าชุมชน ใช้อารมณ์ดี เห็น ชอบม กลัวทอด เมนูของชุมชน

2. การสร้างกติกาของชุมชนที่ทุกคนมีส่วนร่วมในวิถีเกษตรแบบพอเพียง

3. สร้างอาชีพในชุมชน มีคนดูงาน ขายของ ปลูกพืช

4. จ้างงานในชุมชนคนแก่ เด็ก

5. การแปรรูป อ้อยราคาถูก แปรรูป ราคาแพงได้ มีโลโก้ตราสินค้า น้ำตาลอ้อย กากอ้อย ทำเป็นปุ๋ย

จากนั้นกลุ่มเกษตรกรและทายาทเกษตรกรได้ร่วมกันสรุปแนวทางการนำมาใช้ในวิถีชีวิต เกษตรการปลูกสับปะรด ดังนี้

1. อาหารชุมชน เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน จัดทำอาหารจากสับปะรดและผักพื้นบ้านสู่ความพอเพียง เช่น แกงคั่วสับปะรด เหง้าสับปะรดผัดเผ็ด สับปะรดกวน น้ำสับปะรดแกง ผัดเผ็ดขนุน ย้ายอดมะกอก

2. การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสับปะรดและพืชอื่น ๆ เช่น สับปะรดกวน น้ำสับปะรดแกง สับปะรดหยี การแปรรูปเห็ด

3. สำรวจฐานการเรียนรู้ชุมชนมีอะไร เย็บผ้า ตักตา ทิวทัศน์สวยงาม ปลูกผัก แปรรูปสับปะรด

4. การนำความรู้ไปใช้เลี้ยงไก่ชน เลี้ยงธรรมชาติ กบปลูกผัก พริก ฝรั่ง มะเขือ เห็ดไม่เปิดหน้า ไม่ชูด เลี้ยงไก่ไข่ ธรรมชาติหากินเอง ทอเปียปลูกสับปะรดแม่ค้า สนใจแปรรูป หาดตลาด

1. กิจกรรมอบรมเรื่องลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ผลจากการศึกษาแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนจึงต้องการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ด้วยการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสับปะรด จึงได้ประชุมร่วมกัน ดำเนินงานจัดให้ความรู้อาชีพเสริมแปรรูปสับปะรด กับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผลการดำเนินงานมีดังนี้

1. แกงคั่วสับปะรด

ส่วนผสม

- 1) สับปะรด
- 2) ตะไคร้/ข่า/พื้ชะงูด/กระเทียม/พริกแห้ง
- 3) หอยแมลงภู่
- 4) กะทิ
- 5) น้ำปลา / เกลือ / น้ำตาลปีบ
- 6) ใบโหระพา ใบมะกรูด พริกอ่อน

วิธีทำ

- 1) ตำตะไคร้/ข่า/พื้ชะงูด/กระเทียม/พริกแห้ง ให้ละเอียดเป็นเครื่องแกง
- 2) ปอกสับปะรดและหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ พอดีคำ บีบเอาน้ำ
- 3) ออกใส่หัวกะทิลงในหม้อพอประมาณ คนให้กะทิแตกมัน

- 4) ใส่พริกแกงพอประมาณ คนจนหอมเครื่องพริกแกง ใส่เกลือ
- 5) นำใส่หอยแมลงภู่แล้วปรุงรส น้ำปลา น้ำตาล
- 6) ใส่สับปะรดที่หั่นเตรียมไว้ลงในหม้อ ใส่หางกะทิ คนให้เป็นมันเข้ากันและ

ปล่อยให้เดือด

- 7) เมื่อเดือดได้ที่นำไปโรหระพา ใบมะกรูด และพริกอ่อนใส่ลงไป
เคล็ดลับความอร่อย

สับปะรดหายไป

- 1) ถ้าสับปะรดสะอาดอยู่แล้วไม่ต้องล้าง เพราะจะทำให้ความหวานของ
- 2) บีบน้ำสับปะรดออกก่อนใส่ลงหม้อ
- 3) คนพริกแกงให้เข้ากับกะทิจนเกิดกลิ่นหอม
- 4) ใส่ใบโรหระพาล้างสุดเพื่อเพิ่มความหอมและสีส้ม

2. ผัดเผ็ดขนุน

ส่วนผสม

- 1) พริก
- 2) กระเทียม
- 3) กะปิ
- 4) น้ำมันพืช
- 5) หมูสามชั้น
- 6) ขนุนอ่อน
- 7) ใบมะกรูด

วิธีการทำ

1) นำขนุนอ่อนไปต้มทิ้งลูกให้สุกและเปื่อย แล้วนำมาปอกหั่นเป็นแว่น ๆ หรือฉีกเป็นเส้น ๆ พักเตรียมไว้

2) ตำเครื่องแกงนำพริกและกระเทียมให้ละเอียดใส่กะปิ โขลกให้ละเอียด
3) นำขนุนอ่อนที่ต้มจนเปื่อย มาฉีกเป็นชิ้น ๆ แล้วตำพร้อมกับเครื่องแกง
ที่เตรียมไว้ ตำคูลูกเคล้าให้ละเอียด

4) นำหมูสามชั้นมาเจียวให้เกิดน้ำมันจนเดือดแล้วนำขนุนที่ตำผสมกับ
เครื่องแกง มาผัดให้ออกสีเหลือง มีกลิ่นหอม

5) เมื่อทุกอย่างสุกได้ที่ ปิดไฟ ตักใส่จานพร้อมเสิร์ฟ

6) นำใบมะกรูดมาหั่นให้ละเอียดโรยหน้าให้นำรับประทาน

* เคล็ดลับในการเลือกขนุน ต้องเป็นขนุนอ่อนให้พอเหมาะ

3. ลาบหัวปลี

ส่วนผสม

- 1) ข้า/ตะไคร้/หอม/กระเทียม/พริกแห้ง
- 2) น้ำปลา/น้ำตาล/เกลือ/
- 3) ข้าวคั่ว
- 4) น้ำมะขามเปียก
- 5) หัวปลี

- 6) ผักชีฝรั่ง
- วิธีการทำ
- 1) นำหัวปลีไปต้มให้สุกแล้วนำมาแช่น้ำเย็น ไม่ให้หัวปลีมีสีดำ บีบน้ำออกพักเตรียมไว้
 - 2) นำหัวปลีมาหั่นให้เป็นชิ้นเล็กๆ
 - 3) นำข่า/ตะไคร้/หอม/กระเทียม/พริกมาคั่วให้สุกจนหอม แล้วนำมาตำให้ละเอียดเป็นน้ำพริกเผา
 - 4) นำน้ำพริกเผาที่เตรียมไว้มาคลุกเคล้ากับหัวปลีที่เตรียมไว้ คลุกเคล้าจนทั่ว แล้วปรุงรส น้ำปลา น้ำตาล น้ำมะขามเปียก ใส่ข้าวคั่ว
 - 5) โรยหน้าด้วยผักชีฝรั่ง

4. ยำยอดมะกอก

- ส่วนผสม
- 1) หอม/กระเทียม/พริกแห้ง
 - 2) น้ำปลา/น้ำตาล/เกลือ/
 - 3) ใบมะกอก
 - 4) หมูสามชั้น
 - 5) ถั่วลิสงคั่ว/ต้นหอม/ผักชี
- วิธีการทำ
- 1) นำหมูสามชั้นมาย่างให้สุกแล้วหั่นเป็นชิ้น ๆ พอดีคำ
 - 2) นำใบมะกอกมาย่างไฟให้สุกออกสีน้ำตาล
 - 3) นำหอม/กระเทียม/พริกมาคั่วให้สุกจนหอม แล้วนำมาตำให้ละเอียดเป็นน้ำพริกเผา
 - 4) รูดใบมะกอกออกจากก้าน เอาแต่ใบมาหั่นเป็นชิ้น ๆ
 - 5) นำเครื่องน้ำพริกเผาที่เตรียมไว้มาคลุกเคล้ากับหมูสามชั้นและใบมะกอก
 - 6) ปรุงรสด้วยน้ำปลา น้ำตาล
 - 7) โรยหน้าด้วยถั่วคั่วและต้นหอมผักชี

5. แกงคั่วสับปะรด

- ส่วนผสม
- 1) สับปะรด
 - 2) ตะไคร้/ข่า/พื้ชะงูด/กระเทียม/พริกแห้ง
 - 3) หอยแมลงภู่
 - 4) กะทิ
 - 5) น้ำปลา / เกลือ / น้ำตาลปีบ
 - 6) ใบโหระพา ใบมะกรูด พริกอ่อน
- วิธีทำ
- 1) ตำตะไคร้/ข่า/พื้ชะงูด/กระเทียม/พริกแห้ง ให้ละเอียดเป็นเครื่องแกง
 - 2) ปอกสับปะรดและหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ พอดีคำ บีบเอาน้ำ

- 3) ออกใส่หัวกะทิลงในหม้อพอประมาณ คนให้กะทิแตกมัน
- 4) ใส่พริกแกงพอประมาณ คนจนหอมเครื่องพริกแกง ใส่เกลือ
- 5) นำใส่หอยแมลงภู่แล้วปรุงรส น้ำปลา น้ำตาล
- 6) ใส่สับปะรดที่หั่นเตรียมไว้ลงในหม้อ ใส่หางกะทิ คนให้เป็นมันเข้ากันและ

ปล่อยให้เดือด

- 7) เมื่อเดือดได้ที่นำไปโหระพา ใบมะกรูด และพริกอ่อนใส่ลงไป
- เคล็ดลับความอร่อย

สับปะรดหายไป

- 2) ถ้าสับปะรดสะอาดอยู่แล้วไม่ต้องล้าง เพราะจะทำให้ความหวานของ

- 2) ปีบน้ำสับปะรดออกก่อนใส่ลงหม้อ
- 3) คนพริกแกงให้เข้ากับกะทิจนเกิดกลิ่นหอม
- 4) ใส่ใบโหระพาลงที่สุดเพื่อเพิ่มความหอมและสีส้ม

6. แกงบอน

ส่วนผสม

- 1) ตะไคร้/ข่า/ผิวมะกรูด/กระเทียม/พริกแห้ง
- 2) บอน
- 3) หมูสามชั้น
- 4) กะทิ
- 5) น้ำปลา / เกลือ / น้ำตาลปึก / กะปิ
- 6) ใบโหระพา ใบมะกรูด พริกอ่อน

วิธีการทำ

1) นำตะไคร้/ข่า/ผิวมะกรูด/กระเทียม/พริกแห้ง ใส่เกลือเล็กน้อย แล้วตำให้ละเอียด เป็นเครื่องแกง

- 2) เคี่ยวหัวกะทิกับพริกแกงที่โขลกไว้
- 3) นำหมูสามชั้นลงไปนึ่งในหม้อ
- 4) ใส่หางกะทิ ใส่น้ำตาลปึก น้ำส้มมะขาม น้ำปลา
- 5) ต้มให้น้ำแกงเดือด ใส่บอนกดไม้บอนล้นออกจากหม้อ เมื่อบอนยุบ

เปิดฝาหม้อ

- 6) ต้มจนบอนสุกเปื่อย แล้วใส่ใบโหระพา ใบมะกรูด พริกอ่อน

จากนั้นกลุ่มเกษตรกรและทายาทเกษตรกรได้ร่วมกันสรุปแนวทางการนำมาใช้ในวิถีชีวิตวิถีการเกษตรการปลูกสับปะรด

5. อาหารชุมชน เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน จัดทำอาหารจากสับปะรดและผักพื้นบ้านสู่ความพอเพียง เช่น แกงคั่วสับปะรด เหง้าสับปะรดผัดเผ็ด สับปะรดกวน น้ำสับปะรดแกง ผัดเผ็ดขนุน ยำยอดมะกอก
6. การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสับปะรดและพืชอื่น ๆ เช่น สับปะรดกวน น้ำสับปะรดแกง สับปะรดหยี การแปรรูปเห็ด

7. สำรวจฐานการเรียนรู้ชุมชนมีอะไร เย็บผ้า ตักดา ทิวทัศน์สวยงาม ปลุกผัก แปรรูป สับปะรด
8. การนำความรู้ไปใช้ นกเลี้ยงไก่ชน เลี้ยงธรรมชาติ กบปลุกผัก พริก ฝรั่ง มะเขือ เห็ดไม่เปิดหน้า ไม่ชูด เลี้ยงไก่ไข่ ธรรมชาติหากินเอง ทองเปียปลุกสับปะรดแม่ค้า สนใจแปรรูป หาดลาด
ปัญหาชาวบ้านคือ สามารถผลิตได้ เพราะพร้อมมานานแล้ว แต่ขาดตลาดจำหน่ายสินค้า ไม่มีใครทำปุ๋ยอินทรีย์

แนวทางประยุกต์ใช้ความรู้คือการความรู้เรื่องการแปรรูปที่จะนำมาพัฒนาการแปรรูปสับปะรดเพื่อลดค่าใช้จ่ายและสร้างรายได้ให้กับครอบครัว เช่น ทำอาหารว่าง อาหารคาว อาหารหวาน การเลี้ยงไก่ที่เน้นการเลี้ยงด้วยอาหารจากธรรมชาติและหาช่องทางจำหน่าย การใช้วัสดุที่ราคาไม่แพง การเลี้ยงเห็ดที่สร้างรายได้ให้ครอบครัว และที่สำคัญคือ การลงมือทำด้วยใจจดจ่อ และทำบัญชีครัวเรือนจากนั้นที่ประชุมได้หารือเพื่อเสริมความรู้และวางแผนร่วมกันกับการทำโครงการเพื่อหาอาชีพเสริมจากอาชีพการปลุกสับปะรด คือการแปรรูปอาหารที่ทำจากสับปะรด เพราะเป็นการนำสับปะรดมาเพิ่มมูลค่า ได้เห็นแนวทางการจัดทำศูนย์การเรียนรู้การเกษตร

แนวทางการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในวิถีการเกษตร

การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในวิถีเกษตร เป็นการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในวิถีเกษตร โดยกลุ่มทายาทเกษตรกรและเกษตรกรตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี มีแนวทางและการปฏิบัติ ดังนี้

1. ลดค่าใช้จ่าย

1.1 ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน สามารถทำได้หลายวิธี ดังที่ ประทีป พวงเครือ ได้กล่าวว่า คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” คืออะไร ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ค่อยเข้าใจ ตนเองและครอบครัวได้ทำเป็นตัวอย่างให้กับครอบครัวอื่น ๆ ดังนี้

“ โดยเริ่มจากมีที่ 5 ไร่ แบ่งพื้นที่ออกเป็น 50 : 50 ส่วนที่ 1 ปลุกพืชที่สร้างรายได้ และพืชผักชนิดอื่น ๆ กินได้ เช่น ปลุกอ้อย ปลุกผัก ถั่ว พริกทอง เพราะปลุกสับปะรดอย่างเดียวไม่พอกินเหลือแบ่งแจก ส่วนที่ 2 เป็นพื้นที่ขุดบ่อเลี้ยงปลา ซ่อน ปลานิล และใช้น้ำเพื่อการเกษตร

2) จัดทำบัญชีครัวเรือนรายรับ-รายจ่าย เพราะมีค่าใช้จ่าย 2,000 – 3,000 บาท/วัน เพราะ มีลูกน้องต้องจ่ายค่าแรงในการทำงาน แต่เมื่อทำได้สักระยะหนึ่งเห็นแต่รายจ่าย รายได้น้อยเกิดความเข้าใจ จึงทำได้เพียงปีเดียว

3) ลดต้นทุนการผลิต ด้วยการทำปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมักที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการพระราชดำริ ทั้งนี้การทำปุ๋ยหมักเพื่อนำมาใช้ผสมกับปุ๋ยเคมี ปุ๋ยหมักใช้เวลานานมาก อัตราส่วนของปุ๋ยอินทรีย์ 1 ไร่ : 50 – 66 ทำไว้ 10 % แต่ใช้ 2 %

4) เปลือกสับปะรดนำมาใช้เป็นอาหารสัตว์เลี้ยงวัวขุน เกษตรกรส่วนใหญ่จะไม่นำเปลือกสับปะรดมาทำเป็นปุ๋ยหมัก เพราะมีราคาแพง โรงงานที่รับซื้อสับปะรดจะนำเปลือกสับปะรดไปแปรรูปเป็นอาหารสัตว์

5) เตรียมพื้นที่การปลูกสับปะรด 2 วิธีคือ การปล่อยให้รกแล้วไถกลบ และการปั่นและไถกลบ จากนั้นเว้นไว้ 10 วัน ไถแปรตีให้เสมอกัน เพราะหากมีเวลาหมักดินจะทำให้สภาพดินดีขึ้น เป็นการลดต้นทุนการผลิตและบำรุงดินลดการเสื่อมโทรมของดิน

1.2 ลดต้นทุนการผลิต

จากการประชุมกลุ่มกับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด พบว่า การลดต้นทุนสับปะรดทำได้หลายวิธี ดังนี้

1.2.1 การเก็บรักษาหน่อพันธุ์ เพราะหน่อพันธุ์สับปะรดนั้นมีความสำคัญมาก ในการปลูกสับปะรดแต่ละครั้งจะเสียค่าใช้จ่ายกับการซื้อหน่อพันธุ์ เป็นจำนวนมาก หากมีการเก็บรักษาหน่อพันธุ์ จะประหยัดค่าใช้จ่ายไปได้มาก ดังที่ สมพงษ์ บุญมาก (สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2561) กล่าวว่า

“การประหยัดค่าใช้จ่ายนั้นจะต้องเตรียมเก็บรักษาหน่อพันธุ์ โดยเก็บหน่อพันธุ์ที่จะละทิ้งในปีที่ 3 – 4 จึงจะเป็นลดต้นทุนการซื้อ นอกจากนี้การเก็บหน่อพันธุ์ของเราเองจะช่วยให้เราประหยัดค่าปุ๋ยได้”

1.2.2 การลดค่าจ้างแรงงาน ในขั้นตอนการปลูกสับปะรดที่มีการจ้างแรงงานในขั้นตอนต่าง ๆ เช่น การจ้างปลูก การจ้างฉีดยา การจ้างเก็บเกี่ยว ก็จะต้องลดลง เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดก็ต้องทำงานเองทุกขั้นตอนมากขึ้น ดังที่ ชำนาญ ศิริจรรยาพงษ์ (สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2561) กล่าวว่า

“เราต้องลดค่าจ้างแรงงานเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย แต่คงทำงานมากขึ้น จากที่เคยฉีดยา 3 ครั้งต่อปี ก็ลดลงเหลือปีละ 1 ครั้ง”

1.2.3 การลดพื้นที่การปลูกสับปะรด หรือปลูกสับปะรดให้น้อยลง จากที่เคยปลูกจำนวน 10 ไร่ ก็พื้นที่ลง 50 % เป็นการประหยัดต้นทุนการจ้างงาน ค่าปุ๋ย ค่ายา ตลอดจนค่าเช่าที่ดิน

1.2.4 การการซื้อกระดาษห่อสับปะรด ก็ปรับเปลี่ยนมาใช้ฟางข้าวหรือหญ้าแห้งหรือโยมะพร้าวมาทดแทนได้

1)

2. เพิ่มรายได้

2.1 แปรรูปผลิตภัณฑ์

2.2 ปลูกพืชอื่นเสริม

3. การประหยัด

3.1 ค่าใช้จ่าย

การปลูกสับปะรดนั้นต้องลงทุนการผลิตสูง โดยเฉพาะสถานการณ์ ปี 2560 ราคาสับปะรดอยู่ในช่วงราคาตกต่ำ จึงเกิดหนี้สินที่เกิดจากการลงทุนการปลูกสับปะรดที่ไม่สามารถกำหนดราคาได้ เมื่อทุกอย่างมีต้นทุน เกษตรกรจึงได้สรุปค่าใช้จ่ายในครัวเรือนดังนี้

1) ค่าใช้จ่ายให้บุตรหลานไปโรงเรียนวันละ 40 – 50 บาท/วัน ค่าใช้จ่ายให้บุตรหลานไปโรงเรียนนี้เกษตรกรให้ความสำคัญมากเพราะเป็นรายจ่ายที่ต้องจ่ายเพื่อการศึกษาของบุตรหลานไปโรงเรียนทุกวันไม่มีไม่ให้ได้ เปรียบเสมือนลูกโจรปล้นทุกวัน ดังที่ อเนก คงนาค (17 สิงหาคม 2560, สัมภาษณ์) กล่าวว่า

“ตื่นขึ้นมาก็มีโจรชุดขาวมาปล้นที่บ้านทุกวัน นั่นก็คือให้เงินลูกหลานไปโรงเรียนนั่นเอง”

2) ค่าดอกเบี้ยยเงินกู้รายวัน ร้อยละ 1 ร้อยละ 2 คิดเป็นเงิน 500 – 1,000 บาท/วัน

3) ค่าน้ำ ค่าไฟต่อเดือน ๆ ละ 500 บาท

3.2 จัดทำบัญชีครัวเรือน

3.3 อดออม

4. การพึ่งพาตนเอง

5. การรวมกลุ่มการผลิตสับปะรดอินทรีย์

นายฉัตรชัย ธนิกกุล กล่าวว่า สภาพการทำเกษตรสับปะรดแต่เดิมนั้นไม่เร่งรีบมากทำกันประมาณ 10 ไร่ ก็พออยู่พอกิน เมื่อมีความอยากมีอยากได้ ทำให้เกษตรกรต้องเพิ่มพื้นที่จำการเกษตรให้มากขึ้น ไม่มีเวลาดูแลรอบครัว ทำงานเร่งรีบ คนเริ่มเปลี่ยนไป จากสภาพการผลิตที่เกษตรกรผลิตตามศักยภาพของเกษตรกรแต่ละครอบครัว แต่บางครั้งก็ไม่เกิดความพอเพียงอันเนื่องจากราคาของสับปะรดสูงขึ้นจึงทำให้เกษตรกรต้องการมีรายได้เพิ่มขึ้นจึงขยายการผลิตการทำสับปะรดบน “ความไม่พอประมาณ” คือ

1) ซื้อมาตรึง อุปกรณ์การเกษตร ที่มีราคาแพง เพื่อใช้งานในไร่

2) จำนวนคนในครอบครัวที่ทำไร่สับปะรดเท่าเดิม จึงจ้างแรงงานมาทำไร่ วันละ 400-500 บาท/คน/วัน ทำให้เกิดปัญหาด้านแรงงาน เช่น แรงงานโ่งราคา คนรับจ้างเรียกร้องค่าแรงมากขึ้น ต้องการสวัสดิการในการทำงาน ค่าอาหาร ค่าเลี้ยงดูหรือค่าช่วยเหลืออื่น ๆ เป็นต้น

3) การฉีดยาใส่ปุ๋ย เช่น 20 ไร่ เคยฉีดยา 1 ไร่/500 ลิตร ให้เสร็จใน 2 วัน แต่ต้องเพิ่มปริมาณฉีดยาเพราะขยายพื้นที่การปลูก

4) สภาพดินเสื่อมโทรม เพราะขาดการจัดการเรื่องดิน ต้นทุนการผลิตต่อไร่สูง ผลผลิตลดลง น้ำหนักลงหัวเล็กจากหัวละ 2 กิโลกรัม เหลือ 1 ½ กิโลกรัม

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่าความต้องการของเกษตรกรมีมาก แต่ผลที่ตามมาคือ ต้นทุนการผลิตสูง เป็นการเพิ่มทุกอย่างมีปริมาณมาก แต่คุณภาพของผลผลิตลดลงไม่ได้ขนาดตามที่ต้องการ อีกทั้งจำนวนคนในครอบครัวเท่าเดิมเพราะเกษตรกรทำงาน “เกินมือ เกินไม้” ขึ้นทั้งนี้เกษตรกรไม่ได้มองว่าเป็นค่าต้นทุนในการปลูก ไม่คาดคิดถึงผลกำไรในอนาคต

สิ่งที่จะช่วยแก้ไขได้ต้องนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ กับวิธีการเกษตรด้วยปรับเปลี่ยนวิธีการปลูกแบบใช้สารเคมีมาเป็นปลูกเกษตรอินทรีย์ สามารถดำเนินชีวิตแบบพอเพียงได้ ทำให้มีเวลาให้ความรู้เกษตรกรคนอื่น ๆ ผลผลิตสามารถกำหนดราคาขายได้ เป็นการเกษตรที่ไม่เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพดีไม่ใช้สารเคมี รวมกลุ่มจัดทำศูนย์การเรียนรู้การเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่อำเภอบ้านคา โดยเรียนรู้หรือค้นหาผู้ที่เริ่มทำเกษตรอินทรีย์อยู่ก่อนแล้ว เช่น พี่จำแลง บ้านห้วยสวนพูล หมู่ 6 บ้านจันทร์ หมู่ 5 บ้านหนองพันจันทร์ เป็นต้น ทั้งนี้การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ไปใช้ในการเกษตรนั้นเกษตรกร ส่วนใหญ่ได้นำไปใช้อยู่แล้ว ดังจะเห็นได้จากสภาพการผลิตที่เกษตรกรผลิตตามศักยภาพของเกษตรกรแต่ละครอบครัว แต่บางครั้งก็ไม่เกิดความพอเพียงอันเนื่องจากราคาของสับปะรดสูงขึ้น

1. การสร้างและการใช้ความรู้ตามกิจกรรมการศึกษาแหล่งเรียนรู้

1.1 ความพอประมาณ

ชำนาญ ศิริจรรยาพงษ์ (สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2561) กล่าวว่า

“การปลูกสับปะรดบนความพอประมาณนั้น ฉีดยาใส่ปุ๋ยให้น้อยลง เช่น หากมีหญ้าน้อยเกษตรกรก็ไม่ต้องใช้ยาฉีด ให้ถากหญ้าออกเอง ทำเองทุกอย่างไม่ต้องจ้างแรงงาน พยายามอยู่ได้ให้พอประมาณ ใส่ปุ๋ยน้อยลง เคยใส่ 3 ลูกต่อไร่ ลดลงเหลือ 2 ลูก จะทำให้โดยภาพรวมค่าใช้จ่ายลดลงทุกขั้นตอนการปลูกสับปะรดจะต้องลดการจ้างงาน ไม่หยุดปลูกแต่ทำให้แต่ขอทำให้น้อยลง ประคับ

ตนเองให้ได้ เพราะจะหันไปทำผักก็ไม่ได้ ด้วยสภาพพื้นที่ปลูกของเรามีสารเคมีตกค้างมาก ยิ่งงี้ก็ต้องปลูกสับปะรด นอกจากคนที่พื้นที่มากจะหันไปปลูกต้นไม้ทำพืชสวนแทน ทำพืชล้มลุกไม่ได้ ถึงแม้จะล้ม ขาดทุน แต่ก็ไม่ล้ม เรามีต้นทุนเดิมคือพันธ์สับปะรด”

1.2 ความมีเหตุมีผล

1.3 ความมีภูมิคุ้มกัน

1.4 เงื่อนไขความรู้

1.5 เงื่อนไขคุณธรรม

4.4 ผลกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดของชุมชน

แต่เดิมนั้นการประกอบอาชีพของคนในตำบลบ้านคาเป็นการปลูกพืชไร่ เช่น ปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด มันสับปะหลัง ฝรั่ง เป็นต้น ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพการเกษตรได้เปลี่ยนการปลูกพืชไร่มาเป็นปลูกสับปะรด ดังนั้นจึงเกิดเรียนรู้วิถีเกษตรและสืบทอดภูมิปัญญาการเกษตรจากเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดไปยังลูกหลานหรือเกษตรกรรุ่นใหม่ จากข้อมูลเบื้องต้นจะเห็นได้ว่าปัจจุบันอาชีพของคนบ้านคาจากเกษตรกรรวมอย่างเดียวก็นำมาซึ่งการพัฒนาอาชีพที่หลากหลายมากขึ้นแต่ขณะเดียวกันก็ไม่ทิ้งอาชีพเดิมคือการทำไร่ทำสวนและปลูกพืชผักบางพื้นที่ แต่ส่วนใหญ่จะปลูกสับปะรดที่สืบทอดกันมายังลูกหลานในปัจจุบัน จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการประชุมกลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการศึกษารายกรณี พบว่า กระบวนการเรียนรู้การปลูกสับปะรดเกิดจากประสบการณ์ตรง การลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้จากกลุ่มหรือเครือข่าย การเรียนรู้จากองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งเกษตรกรจะนำความรู้ทั้งหมดมาบูรณาการและถ่ายทอดให้กับบุตรหลาน ขอกล่าวรายละเอียดดังนี้

1. รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดของเกษตรกรกับทายาท

เกษตรกร

การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด มี 6 รูปแบบ ดังนี้

1.1 รูปแบบกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่ม/เครือข่าย

การเรียนรู้จากกลุ่มเกษตรกรหรือเครือข่ายเป็นการเรียนรู้จากเกษตรกรตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มีการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ภายใต้แบบ แผนการปฏิบัติต่อกันและเป็นที่ยอมรับกันในบรรดาหมู่สมาชิกของกลุ่มเอง และอาจหมายรวมถึงกลุ่มอื่นๆ ที่กลุ่มนั้นมีปฏิสัมพันธ์ด้วย ส่วนการเรียนรู้จากเครือข่าย นั้นอาจหมายรวมถึงการดำเนินงานของกลุ่มหลายกลุ่มรวมกัน โดยมีพื้นฐานของความต้องการตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่คล้ายคลึงกัน เครือข่ายเป็นระบบ การปฏิสัมพันธ์ที่มีความเหนียวแน่นน้อยกว่ากลุ่ม เนื่องจากเป็นการรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดพลังในการต่อรอง ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ อันแตกต่างไปจากการรวมเป็นกลุ่ม เพราะมีความสัมพันธ์ของสมาชิก กลุ่มที่ใกล้ชิดและเหนียวแน่นกว่า กลุ่มและเครือข่ายจะเป็นลักษณะของการรวมตัวกันของสมาชิกที่มีความคิดเห็นตรงกัน และมี เป้าหมายร่วมกันชัดเจน การรวมกลุ่มกันก็เพื่อดำเนินกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดร่วมกัน

เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดตำบลบ้านคาจะรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายและสร้างเครือข่ายเกษตรกรร่วมกันระหว่างกลุ่ม หรือร่วมกันทำกิจกรรมเกี่ยวกับการเกษตรหรือการปลูกสับปะรดหรือสร้างกลุ่มเพื่อแสดงพลังทางการเกษตร โดยเกษตรกรจะรวมกลุ่มพูดคุยเรื่องราวต่าง ๆ ทางการเกษตรหรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์ปลูกสับปะรดร่วมกัน เช่น สถานการณ์การปลูกสับปะรด ราคา ปัญหาการปลูกสับปะรด ไข่มุขอะไร เชื้อโรคสับปะรด มีอะไรบ้าง หยอดหน่ออย่างไร เป็นต้น ดังที่เจียม บุญก่อสร้าง (15 กรกฎาคม 2560,สัมภาษณ์) กล่าวว่า

“การเรียนรู้จากเครือข่ายเกษตรกรด้วยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สามารถนำความรู้มาพัฒนาการไร่ของตนเองในการปลูกสับปะรดให้มีคุณภาพดีขึ้นเรื่อยๆ และทำให้ผลผลิตให้มีคุณภาพ”

1.2 กระบวนการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ

การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรงของตนเอง เกษตรกรได้ปฏิบัติมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ ในเรื่องนี้ นายเข้า ทองกง (15 กรกฎาคม 2560, สัมภาษณ์) เล่าว่า “เมื่อครั้งต้องปรับเปลี่ยนอาชีพจากการทำไร่ข้าวมาสู่การปลูกสับปะรดก็ทดลองปลูกสับปะรดแบบลองผิดลองถูก ถามเพื่อนบ้านหรือผู้รู้ที่เคยปลูกมาแล้ว” ส่วน เจียม บุญก่อสร้าง (15 กรกฎาคม 2560, สัมภาษณ์) เล่าว่า

“การเริ่มต้นเป็นเกษตรกรของตนเองนั้นได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงว่า ก่อนที่จะปลูกจะได้ลองผิดลองถูกปลูกพืชชนิดอื่น ๆ เรียนรู้จากตนเองทดลองทำแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขอยู่ตลอดเวลา และยังได้กล่าวเพิ่มเติมว่าการถ่ายทอดความรู้ของตนเองสู่ลูกหลานก็จะพาลูกหลานเข้าไร่สับปะรดแล้วให้ลงมือทำ ตั้งแต่การคัดเลือกหน่อพันธ์ การปลูก การดูรักษา ทั้งนี้ลูกหลานจะได้คุ้นเคยกับการทำไร่สับปะรด ซึ่งลูกคนที่สนใจจะทำเกษตรต่อก็จะถามในสิ่งที่เป็นปัญหาในการปลูกและต้องการเรียนรู้เพิ่มเติม หากเรามองว่างานทำไร่สับปะรดนั้นมันลำบากไม่ให้ลูกทำหรือไม่สนับสนุนให้ลูกทำงาน ลูกก็จะทำงานไม่เป็น” สอดคล้องกับสมศักดิ์ เอี้ยวเลาเต่า (15 กรกฎาคม 2560, สัมภาษณ์) กล่าวเพิ่มเติมว่า

“การเริ่มต้นเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานของตนเอง ลองผิดลองถูกตั้งแต่เริ่มต้นทำให้เกิดความรู้ ค้นหาความรู้”

1.2 การเรียนรู้จากการแบ่งผลผลิต หรือการให้ “ลำไผ่” หมายถึง การแบ่งส่วนของ

ผลผลิตทางการเกษตรกรให้ลูกหลานได้มีรายได้ด้วยตนเอง เช่น การปลูกสับปะรดที่จะแบ่งพื้นที่ให้รับผิดชอบให้ให้เก็บไปขาย ทำให้ลูกหลานมีกำลังใจอยากทำเกษตรเพื่อหารายได้ด้วยตนเอง ซึ่งการแบ่งรายได้หรือการให้เงินแก่ลูกโดยที่ลูกไม่ได้ทำ ลูกไม่ภูมิใจ เท่ากับได้กระทำการเกษตรทุกขั้นตอนได้เห็นกระบวนการใส่ใจในการผลิต

1.4 การศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้

เป็นการเรียนรู้ทางเกษตรจากแหล่งเรียนรู้ที่เป็นไร่สับปะรดในพื้นที่หรือต่างพื้นที่หรือบุคคลตัวอย่างทางเกษตรหรือปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นผู้รู้มีภูมิปัญญาเกษตร ดังที่ ฉัตรชัย ธนิกกุล (15 กรกฎาคม 2560, สัมภาษณ์) กล่าวว่า การเรียนรู้จากคนที่ทำการเกษตรได้อย่างสมบูรณ์เป็นการเรียนรู้จากตัวอย่าง การเรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรง

การศึกษาดูงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร 5) การศึกษาดูงานจากไร่สับปะรดของเกษตรกรคนอื่น ๆ เพื่อเรียนรู้วิธีการทำ จากของจริงมุมมองใหม่ๆ นำความรู้และประสบการณ์มาปรับใช้การวิธีการของตนเอง

1.5 การเรียนรู้จากองค์กรหรือสถาบันวิชาการ

การเรียนรู้จากองค์กรหรือวิชาการโดยเกษตรกร ผู้สับปะรดตำบลบ้านคำได้เรียนรู้หลักสูตรสับปะรดปวช. ปวสของวิทยาลัยเกษตรกรรมเพชรบุรี การอบรมกับหน่วยงานการเกษตรต่าง ๆ ที่มาให้ความรู้ทางการเกษตรและเรื่องอื่น ๆ เช่น การพัฒนาเกษตรกรเป็นเกษตรกร 4.0 การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสับปะรด เป็นต้นในเรื่องนี้ ฉัตรชัย ธนิกกุล (8 กันยายน 2560, สัมภาษณ์) กล่าวว่า

“เนื่องจาก 5-10 ปีที่แล้ว เกษตรกรทำการเกษตรตามวิธีการเดิม ปัจจุบันต้องปรับเปลี่ยนวิธีการทำให้ทันยุคสมัย จึงเกิดหลักสูตรวิชาสับปะรดมาสอนในระดับปวช ปวส โดย วิทยาลัยเกษตรกรรมเพชรบุรี ชมรมพัฒนาสับปะรดแห่งประเทศไทยและสำนักงานเกษตรกรรมแต่ละพื้นที่ มาเป็นผู้รับผิดชอบ จากการเปิดหลักสูตรสับปะรดทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรมีความรู้เพิ่มขึ้น นำความรู้ไปในการผลิต เกษตรกรที่ผ่านกระบวนการอบรมหลักสูตรจะมีการเตรียมการผลิตสับปะรดสามารถกระจายความเสี่ยงเรื่องราคา เพิ่มผลผลิต คุณภาพดีขึ้น หัวสับปะรดใหญ่ขึ้น ผลสดมีรสชาติดีขึ้น ”

1.6 การเรียนรู้แบบย้อนกลับ เป็นการเรียนแบบย้อนกลับ เป็นการตั้งประเด็น

คำถามค้นหาสาเหตุว่าเพราะอะไร ให้ร่วมกันค้นหาคำตอบมาแลกเปลี่ยนกันหรือทดลองปฏิบัติ

จากที่กล่าวข้างต้นสามารถสรุปแบบกระบวนการเรียนรู้ของภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดเป็นรูปแบบความเชื่อมโยงการเรียนรู้ ดังแผนภูมิที่ 4.

ภาพที่ 4. แผนภูมิรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด

2 การสร้างแรงจูงใจในสืบทอดภูมิปัญญาการเกษตร

การสร้างแรงจูงใจให้ทายาทเกษตรกรมาทำงานเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาการเกษตรนั้น มีดังนี้

1. สร้างอาชีพทำให้เกิดรายได้ ดังที่ ระดม แสนชมพู (15 กรกฎาคม 2560, สัมภาษณ์)

กล่าวว่า “การสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่จะต้องมีการจูงใจหรือการทำให้เห็นว่าอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่ยั่งยืน เพราะส่วนใหญ่พ่อแม่ต้องการส่งลูกไปรับราชการ ถ้าพ่อแม่ทำอาชีพเกษตรแล้วเป็นนี้ ลูกก็ไม่อยากทำอาชีพนี้ ส่วนในเรื่องของผลผลิต ต้องคำนึงถึงความปลอดภัย ดังนั้นเกษตรกรรุ่นเก่าจะต้องทำให้เห็นว่าอาชีพเกษตรกรสร้างรายได้เลี้ยงชีพ เป็นตัวอย่างให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ได้อย่างเป็นรูปธรรม”

2. ปรับเปลี่ยนวิธีคิดให้อาชีพเกษตรเป็นธุรกิจส่วนตัว ใช้เทคโนโลยีมาใช้ในการทำงาน

ในเรื่องนี้ เดชไชยพิพัฒน์ มูลทองชุน (15 กรกฎาคม 2560, สัมภาษณ์) เกษตรกรรุ่นใหม่ผู้เป็นสมาร์ทฟาร์มเมอร์ กล่าวเพิ่มเติมว่า “การสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ต้องให้เริ่มต้นเรียนรู้ทำงาน ลองเปลี่ยนมุมมองใหม่ ๆ ให้ทำงานการเกษตรของครอบครัวในรูปแบบบริษัท การทำในรูปแบบออนไลน์ปรับให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่ การนำเทคโนโลยีมาปรับใช้เข้ากับอาชีพ เพื่อพัฒนาและส่งเสริมอาชีพในด้าน การตลาด การหาช่องทางการขาย การคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้บริโภค เป็นต้น”

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

จากการที่เกษตรกร ทายาทเกษตรกร ชุมชนและนักวิจัยได้ร่วมกันศึกษาในหลายๆด้าน เช่น การศึกษาบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด แนวทางการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในวิถีชีวิตและรูปแบบการเรียนรู้ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับที่มิวิจัยและชุมชนเป็นระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ช่วงดำเนินโครงการ (พฤษภาคม - สิงหาคม 2560) ในระยะแรกของโครงการของการกำหนดโจทย์ครั้งแรกจะมองเห็นประเด็นกว้าง ๆ และทิศทางในการทำงานยังไม่ชัดเจน มองหากลุ่มเป้าหมายที่จะทำงานร่วมกัน แต่เมื่อพัฒนาโจทย์และทีมงานวิจัยกับชุมชนก็เข้าใจกันมากขึ้น จากนั้นได้ประชุมจัดเวทีชี้แจงโครงการวัตถุประสงค์ของโครงการและแผนการดำเนินงานกับชุมชนให้เกิดความเข้าใจกัน แต่กระบวนการทำงานการเก็บข้อมูลและเครื่องมืองานวิจัยต้องปรับเปลี่ยน ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ จนกระทั่งได้เข้าร่วมกับกิจกรรมกับแผนงานวิจัยที่ได้จัดความรู้เสริมให้กับทีม นักวิจัย ให้มาเรียนรู้ร่วมกันเรื่องกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมร่วมและการเก็บข้อมูลด้วยเครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพกับกลุ่มเป้าหมาย

ระยะที่ 2 ระยะดำเนินการ (กันยายน-ธันวาคม 2560) หลังจากที่ได้เรียนรู้กระบวนการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วมและได้นำเสนอความก้าวหน้าของโครงการวิจัยเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2560 ทำให้ทีมวิจัยได้นำเอาข้อเสนอแนะต่าง ๆ จากผู้ทรงคุณวุฒิ มาปรับใช้ในโครงการจนสามารถสร้างเครื่องมือและนำไปสัมภาษณ์กับเวทีชุมชนอีกครั้ง แต่เนื่องจากการลงภาคสนามในพื้นที่กับกลุ่มเป้าหมายของงานวิจัยมีเวลาว่างไม่ตรงกัน จึงต้องทำงานปรับแผนการทำงานการเก็บข้อมูล เมื่อเก็บข้อมูลได้แล้วต้องรีบนำมาถอดความรู้ วิเคราะห์จัดเรียงข้อมูลให้เห็นภาพรวม ผลจากการศึกษาครั้งนี้ต้ององค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากโครงการทำให้รู้ว่าชุมชน เกษตรกร ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนมีความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดเป็นอย่างดี แต่มีปัญหาเรื่องการวิเคราะห์ข้อมูลที่ต้องนำมาเรียบเรียงเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์ แล้วสื่อความหมายให้เห็นภาพของการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตามโครงการวิจัยกระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี เป็นโครงการที่เป็นจุดเริ่มต้นให้ชุมชนได้มาเรียนรู้ตนเองในท้องถิ่น ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตสังคม การมีแรงกระตุ้นที่จะให้คนรุ่นใหม่ได้มาสืบทอดภูมิปัญญาการเกษตรการปลูกสับปะรดที่เป็นอาชีพท้องถิ่น สามารถสร้างรายได้ให้กับคนบ้านคาได้เป็นอย่างดี ตลอดจนกลุ่มคนที่เข้าร่วมโครงการเกิดกระบวนการเรียนรู้ การคิด การทำงาน สามารถต่อยอดที่จะนำภูมิปัญญาการเกษตรมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตประจำวันได้ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ร่วมกัน เกิดความสามัคคี เกิดความกระตือรือร้น ที่อยากทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เพื่อให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ท้ายที่สุดคือคนในชุมชนได้รู้จักสภาพการณ์จริง ๆ ที่ต้องแก้ไขและนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการทำวิถีการเกษตรตลอดจนวิถีชีวิตของครอบครัว และคิดร่วมกันกับการพัฒนาไปสู่การทำศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาการเกษตร การถ่ายทอดความรู้สู่ลูกหลาน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การลดค่าใช้จ่ายต้นทุนการปลูกตลอดจนหาทางพัฒนาอาชีพเกษตรและชุมชนไปสู่การท่องเที่ยวชุมชน

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1. ผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดและการเปลี่ยนแปลง

จากการศึกษาประวัติชุมชนทำให้ทีมวิจัยและชุมชนในพื้นที่ตำบลบ้านคา ได้รับทราบความเป็นมาของชุมชน ในเรื่องของการตั้งถิ่นฐานของคนในพื้นที่ แบ่งออกเป็น 5 ยุค คือ ยุคที่ 1 พ.ศ. 2460 - 2500 ยุคเกษตรเลื่อนลอย ยุคที่ 2 พ.ศ. 2500 - 2504 ยุคเกษตรถือครองที่ดิน ยุคที่ 3 พ.ศ. 2505 - 2508 ยุคบุกเบิกเหมืองแร่ ยุคที่ 4 พ.ศ. 2508 - 2521 ยุคทำไร่อ้อย มันสำปะหลัง ยุคที่ 5 พ.ศ. 2524 - ปัจจุบัน ยุคการปลูกสับปะรด การประกอบอาชีพ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเชื่อของคนในชุมชน ในอดีตชาวกะเหรี่ยงก็จะนับถือผี ต่อมามีการนับถือศาสนาพุทธ ปัจจุบันวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างได้เปลี่ยนไปหรือสูญหายไป เช่น ประเพณีย่องสาว ประเพณีไหว้ต้นไม้ เป็นต้นสาเหตุมาจากความเจริญของวัตถุเทคโนโลยีที่มีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตจึงให้วิถีชีวิตของคนเปลี่ยนไป ยังคงประเพณีที่สำคัญคือ กินข้าวห่อกะเหรี่ยงและงานสับปะรดหวานบ้านคา ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดเริ่มปลูกที่ตำบลบ้านคา เมื่อมีกลุ่มเกษตรกรจากอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้เข้ามาซื้อที่ดินในพื้นที่ตำบลบ้านคา เพื่อปลูกสับปะรดจนแพร่หลายไปทั้งตำบลและอำเภอบ้านคา การปลูกสับปะรดนิยมปลูกพันธ์ปัตตาเวีย เป็นการปลูกพืชแบบเชิงเดี่ยวคือปลูกไม่มีพืชแซม มีขั้นตอนการปลูกคือ การเตรียมดิน การเตรียมหน่อพันธ์ การขุดสารเคมีป้องกันศัตรูพืช การยกร่องปลูก สับปะรด การใส่ปุ๋ย การให้น้ำ การบังคับออกดอก และการเก็บผลผลิต ปัญหาการปลูกสับปะรดส่วนใหญ่จะประสบปัญหา ดินเสื่อมโทรม เนื่องจากการปลูกสับปะรดเป็นเวลานาน ๆ ขาดแร่ธาตุอาหารในดิน เพราะพื้นที่ไม่ได้มีการพักดิน ผลผลิตสับปะรดต่อยคุณภาพไม่ได้ขนาดของผลผลิตตามที่ต้องการ โรคที่เกิดจากสับปะรด เช่น โรคเอ่อ โรคเพลี้ย ต้นทุนการปลูกสับปะรดสูงขึ้น แล้วขายสับปะรดไม่ได้ราคา ตลอดจนเกษตรกรขาดความรู้ปลูกสับปะรดที่ถูกต้อง

5.1.2 ผลเพื่อศึกษาแนวทางการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดของชุมชน

จากการศึกษาทั้งหมดของโครงการทำให้เกิดกิจกรรมในพื้นที่โดยความร่วมมือของชุมชน เกษตรกร และทายาทของเกษตรกร จึงได้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนได้ทราบถึงการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินชีวิตที่มีต่อวิถีสับปะรด ดังนี้

1. การลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนด้วยการปลูกพืชผักไว้กินทำอาหาร
2. จัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย
3. ลดต้นทุนการผลิตสับปะรดด้วยการจัดทำปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก การเก็บรักษา

หน่อพันธ์สับปะรด การลดค่าจ้างแรงงาน ในขั้นตอนต่าง ๆ เช่น การจ้างปลูก การจ้างฉีดยา การจ้างเก็บผลผลิต การลดพื้นที่ปลูก การลดการใช้กระดาษห่อสับปะรด เป็นต้น

4. การเพิ่มรายได้ด้วยการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสับปะรดเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เช่น สับปะรดกวน น้ำสับปะรด อาหารจากสับปะรด ตลอดจนการปลูกพืชอื่น ๆ เป็นอาชีพเสริม เช่น การปลูกเห็ดนางฟ้า รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยงไก่และเป็ด เพื่อเก็บไข่ขาย

จากการทำกิจกรรมเรียนรู้วิถีเกษตรพอเพียงในแหล่งเรียนรู้วิถีไทยมอญบ้านวังตะเคียน อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ทำให้เกษตรกรและทายาทเกษตรกรได้ความรู้เกี่ยวกับวิถีการเกษตรแปดฐาน คือ 1. การแปรรูปน้ำอ้อยและน้ำตาลอ้อย 2. การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม 3. การทำเห็ดหูหนู 4. การเลี้ยงไก่อินทรีย์ 5. การทำเห็ดนางฟ้า 6. ปุ๋ยชีวภาพ 7. ปุ๋ยไส้เดือน 8. พลังชีวิต

จากการเรียนรู้ดังกล่าวทำให้กลุ่มชาวบ้านและเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการตระหนักเห็นความสำคัญของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กับวิถีการเกษตร จึงร่วมกันจัดกิจกรรมอบรมเสริมความรู้ในเรื่องของการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสับปะรดเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว

5.1.3. ผลการศึกษากระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดของชุมชน

จากการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนกับเกษตรกร ทายาทเกษตรกรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ศึกษาภูมิปัญญาการเกษตรและวิถีพอเพียง ได้ข้อมูลการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดของเกษตรกรสู่ทายาทเกษตรกร 6 รูปแบบ คือ การเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มหรือเครือข่าย โดยเกษตรกรเรียนรู้จากกลุ่มเกษตรกรด้วยกันแลกเปลี่ยนความรู้วิธีการปลูก การใส่ปุ๋ย วิธีการเพิ่มผลผลิต เป็นต้น การเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ เป็นการปฏิบัติการปลูกสับปะรดแบบลองถูกลองผิด ทำงานด้วยตนเองจนเกิดเป็นความรู้เฉพาะตน การเรียนรู้จากการแบ่งปันผลผลิต เป็นการแบ่งปันผลผลิตจากการปลูกสับปะรดให้ลูกหลานได้รับผิดชอบ แล้วนำไปขายเป็นรายได้ จะทำให้เกิดกำลังใจในการทำงานอยากทำงานเพื่อหารายได้ด้วยตนเอง การศึกษาจากแหล่งเรียนรู้จากสถานที่ต่างที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร สถานวิชาการ หน่วยงานเกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด และการเรียนรู้ผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ต ที่เกษตรกรและทายาทเกษตรกรสามารถสืบค้นเรียนรู้ได้ทันทีในสถาบันต่าง ๆ การเรียนรู้แบบย้อนกลับ เป็นการตั้งประเด็นคำถามเพื่อให้เกษตรกรและทายาทเกษตรกรได้ร่วมกันค้นหาที่มาของปัญหาหรือที่มาหรือสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับสับปะรดแล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทดลองปฏิบัติร่วมกัน

5.2 บทเรียนจากการวิจัย

จากการทำงานแบบมีส่วนร่วมของชุมชนกับผู้คนที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายดำเนินโครงการวิจัยกระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี ได้ให้บทเรียนกับทีมวิจัยดังนี้

5.2.1 บทเรียนการวิจัย

ทีมวิจัย

- ได้รู้จักการเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม เกิดความภาคภูมิใจ ได้ทำประโยชน์ร่วมกับชุมชน

- ได้ทำงานเป็นทีมร่วมกับชุมชน เข้าใจบทบาทหน้าที่ในการทำงาน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานร่วมกับชุมชนและโครงการวิจัยอื่น ๆ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

- ได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริงและปรับเปลี่ยนกระบวนการอยู่เสมอ

- การทำงานต้องประสานงานและทำงานตามเวลาที่กำหนด

ชุมชน

- ได้เรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัยชุมชนแบบมีส่วนร่วม สามารถนำไปปรับใช้กับงานอื่น ๆ ที่เป็นปัญหาของชุมชนได้

- ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง ตระหนักถึงความสำคัญที่มีต่อวิถีชีวิต

- ได้สร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างหมู่คณะ พุดคุยแลกเปลี่ยนความรู้กัน

- คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกันมากขึ้น ผ่านกระบวนการเรียนรู้สร้างความ

เข้าใจและสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

- คนในชุมชนได้รับรู้ข้อมูลจากการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนของทีมวิจัย ในเรื่องวิถีชีวิตวัฒนธรรมและภูมิปัญญา และได้เห็นสภาพการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของตนเอง

5.2.2 บทเรียนความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการทำงานวิจัย

จากการทำงานแบบมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับนักวิจัย ทีมวิจัย และชุมชนดังนี้

นักวิจัย

- ได้รับความรู้การทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมเรื่อง การประสานงานชุมชน การทำงานแบบมีส่วนร่วม การสร้างเครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล การเขียนรายงานการวิจัย การถอดความรู้และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับโครงการโดยภาพรวม
- ได้เรียนรู้วิถีชุมชน วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการเกษตรที่สำคัญ แนวทางการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน
- ได้รับความรู้การส่งเสริมการเกษตรด้วยการจัดกิจกรรมการศึกษาดูงานทางการเกษตรให้เกษตรกรแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้เห็นเกษตรกรได้รับแนวคิดใหม่ในการทำงานและพร้อมที่จะไปพัฒนาอาชีพของตนเองให้ดียิ่งขึ้น
- ได้ฝึกความอดทนในการทำงานที่ต้องนึกถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าตนเอง
- ได้เข้าใจการทำงานเป็นทีมกับทีมวิจัย และชุมชน
- ได้วิธีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบกับทีมวิจัยและชุมชน

ทีมวิจัย

- ทีมวิจัยได้ฝึกฝนการทำงานให้ตรงต่อเวลาร่วมกับชุมชนได้
- ร่วมมือร่วมใจในการทำงาน
- ได้รู้บทบาทหน้าที่ตนเองในการทำงานและร่วมรับผิดชอบต่อหน้าที่
- ได้ประชุมพูดคุยกันวางแผนการทำงานร่วมกัน

ชุมชน/ชุมชน

- ได้เรียนรู้วิถีชีวิตตนเองเห็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันพร้อมที่จะหาอาชีพเสริมเพื่อลดค่าใช้จ่าย
- คนในชุมชนพร้อมใจกันร่วมกิจกรรมตามที่นัดหมายเป็นเวลาและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี
- คนในชุมชนกล้าคิดกล้าแสดงออกในการพูดแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- ชุมชนได้เรียนรู้ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- ได้ปรับตัวในอาชีพการเกษตรให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพการณ์ปัจจุบัน

5.3 ปัญหาอุปสรรคการวิจัย

ในระยะแรกทีมวิจัยยังขาดความเข้าใจกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมต้องร่วมทำงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กระบวนการเก็บข้อมูล การสร้างเครื่องมือเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูล และการเรียบเรียงข้อมูลทำให้ต้องปรับแก้เครื่องมือและวิธีการทำงานอยู่เสมอ ตลอดระยะเวลา 1 ปีทีมวิจัยยังขาดการบริหารเวลาในการทำงานยังไม่เหมาะสม บางครั้งยังทำงานไม่ตรงตามแผนต้องปรับแผนการทำงานให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และทำงานให้ทันต่อเวลาของแผนงาน ทีมวิจัยจึงได้แก้ปัญหาโดยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับทีมวิจัยอื่น ๆ เช่น โครงการจัดการดิน โครงการออกแบบพัฒนาบรรจุภัณฑ์ สับปะรด เป็นต้น จนทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้วิธีการและกระบวนการทำงานที่เป็นระบบจนสามารถแก้ไขปรับปรุงการทำงาน โดยเฉพาะการเขียนรายงานวิจัยได้ดียิ่งขึ้น

5.4 ข้อเสนอแนะการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะต่อทีมวิจัย ชุมชน กระบวนการเรียนรู้ของโครงการวิจัย และสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

5.4.1 ข้อเสนอแนะต่อทีมวิจัย

- นักวิจัยควรมีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ โดยเฉพาะการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมความรู้ของแผนงานวิจัยกับพี่เลี้ยงอย่างสม่ำเสมอ
- นักวิจัยควรมีการศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่ให้ลึกซึ้งและสร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชนพื้นที่ให้มากขึ้น
- ทีมวิจัยควรวางแผนและประสานงานในพื้นที่ไว้ล่วงหน้าและทบทวนการทำงานทุกครั้ง เพื่อให้การทำงานอย่างราบรื่น
- ทีมวิจัยต้องลงพื้นที่ในการสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนอยู่เสมอ และให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมทุก ๆ กิจกรรม

5.4.2 ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

- ชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมทุก ๆ กิจกรรม เพื่อร่วมเรียนรู้ทุกสถานการณ์และร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหา
- ชุมชนควรตระหนักเห็นความสำคัญของกระบวนการวิจัย เพื่อนำมาใช้ในการร่วมกันแก้ปัญหาของชุมชน
- ชุมชนควรสร้างตัวแทนหรือผู้นำชุมชน เพื่อร่วมเป็นนักวิจัยชุมชนให้เพิ่มขึ้น
- ชุมชนควรมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหา และต้องหารายได้เสริมเพื่อลดปัญหาหนี้สินและตัวเกษตรกรต้องมีการวางแผนการผลิต โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้

5.4.3 ข้อเสนอต่อกระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

- วิถีชีวิตและภูมิปัญญาการเกษตรการปลูกสับปะรดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทุกฝ่ายหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือร่วมใจอย่างจริงจังร่วมกันเสาะค้นหาภูมิปัญญาอื่น ๆ และค้นหาค้นหาองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรมชุมชน มารื้อฟื้นและถ่ายทอดสู่เยาวชนในอนาคต
- สร้างจิตสำนึกต่อท้องถิ่น โดยเอาประวัติศาสตร์ของชุมชนมาใช้ในการพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็ง
- ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดของเกษตรกร ควรได้รับการพัฒนาต่อยอดวิธีการปลูก การพัฒนาหน่อพันธุ์

5.4.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- แนวทางการพัฒนาและยกระดับเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดเป็น smart farmer ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเทคโนโลยี 4.0 เพื่อส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่
- การนำวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดจัดทำบทเรียนท้องถิ่นหรือหลักสูตรท้องถิ่น ให้เป็นเอกสารเพื่อใช้ประกอบการเรียนรู้ขยายผลไปสู่สถานศึกษา ชุมชน องค์กรชุมชน เป็นแนวทางในการสืบทอดภูมิปัญญาการเกษตรให้กับเยาวชนรุ่นใหม่

- การสร้างฐานการเรียนรู้หรือศูนย์การเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาการปลูก
สับปะรดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

5.4.5 ข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการชุดโครงการ

- ควรจัดประชุมแบบมีส่วนร่วมให้เครือข่ายเข้าร่วมและรับทราบกิจกรรมอย่าง
ต่อเนื่อง
- ควรให้ภาคีเครือข่ายได้มีส่วนร่วมในการทำงานและจัดการคืนความรู้สู่ชุมชนใน
พื้นที่ เพื่อให้ทุกฝ่ายได้รับทราบข้อมูลร่วมกัน ได้นำผลการวิจัยไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2560). **เกษตรปราดเปรื่อง**. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2560 จากเว็บไซต์ <http://www.thaismarframer.net>.
- กาญจนา ปุยอรุณ. (20 มกราคม 2560). **รมต. เกษตรฯ ชื่นชม ดำเนินงานแปลงใหญ่ต้นแบบ สับปะรดบ้านคาพร้อมขอให้พัฒนาต่อยอดโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเป็นศูนย์กลางในสำนักข่าวแห่งชาติ กรมประชาสัมพันธ์** : <http://www.mwnt.prd.go.th>.
- กัลยา มิชมา ลำปาง แม่นมาตย์ สุจินต์ สิมารักษ์. (2559). กระบวนการเรียนรู้และการสร้างความรู้ของเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา. ในวารสารวิจัย มข.(บัณฑิตศึกษา). 12, 2 (2012).
- กฤษณา วงษาสันต์. (2542). **วิถีไทย**. กรุงเทพฯ : เจริญ เวฟ เอ็ดดูเคชั่น.
- ฉัตรชัย ธนิกกุล. (2560, 8 สิงหาคม). บ้านเลขที่ 128 หมู่ที่ 1 บ้านคา ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์.
- ชาวลิต วิชัย. (2558). **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ การศึกษาวิถีการดำรงชีพและการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของเกษตรกรบ้านบุงคล้า ตำบลบัวขาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์**. สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย.
- เข้า ทองกง. (2560, 20 กรกฎาคม). บ้านเลขที่ 19 หมู่ 6 บ้านบึงเหนือ ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์.
- เขาว์ กานต์สมทบ. (2560, 8 สิงหาคม). บ้านเลขที่ 4 หมู่ 3 ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์.
- ณัฐพร สังข์มณี.(2559, พฤศจิกายน) “ปัตตาเวียบ้านคา” เกษตรกรก้าวหน้า. 7(74) : 34 – 35.
- เดชไชยพิพัฒน์ มูลทองขุน. (2560, 8 สิงหาคม). บ้านเลขที่ 95 หมู่ 11 ตำบลบ้านบึง ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์.
- นภาลัย เสมอใจ สุนันท์ สีสังข์และพลสรายุ สราญรมย์. (2559). **การใช้เทคโนโลยีในการผลิตสับปะรดให้ได้คุณภาพดีของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรี**. ในรายงานการจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชครั้งที่ 5.
- นรินทร์ สังข์รักษา ธีระศักดิ์ อุ่่นอารมณณ์เลิศ. (2553) **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ถอดบทเรียนกระบวนการเรียนรู้เชิงบูรณาการกิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าของวิสาหกิจชุมชน เพื่อสังคมอยู่เย็นเป็นสุขในจังหวัดราชบุรี**. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- นรินทร์ สังข์รักษา ธีระศักดิ์ อุ่่นอารมณณ์เลิศ. (2553) **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ผลดีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี**. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ทวย เพชรนิത്യ. (2560, 20 สิงหาคม). บ้านเลขที่ 118/1 หมู่ 7 ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์.
- บ้านเมือง. (2559). **हनุนเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด “บ้านคา” สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2560** จากเว็บไซต์ <http://www.banmung.co.th>.

บุญสุข วงศ์จิรัฏฐ์. (2560, 820 สิงหาคม). บ้านเลขที่ 91 หมู่ 1 บ้านคา ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์.

ประกอบ มีโคตรทอง. (2555). **วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

ประชิด สกุนะพัฒน์. (2546). **วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย**. กรุงเทพฯ : ภูมิปัญญาไทย.

พวงผกา คุโรวาท. (2536). **ศิลปะและวัฒนธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์.

มติชน. (2560). ชาวบ้านคาชู “หอมทองเมืองราช” สับปะรดสายพันธุ์ใหม่รำลึกในหลวงรัชกาลที่ 9 สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2560 จากเว็บไซต์ <http://matichon.co.th>.

เมืองดี นนทะธรรมและคณะ. (2549). **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์การศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนวัดประดู่ป่า ตำบลประดู่ป่า อำเภอมือง จังหวัดลำพูน**. สำนักงานส่งเสริมสนับสนุนการวิจัย.

วรุดิ สุวรรณฤทธิ์และคณะ. (2546). **วิถีไทย**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

วิมล วิโรจน์พันธ์ และคณะ. (2551). **มรดกทางวัฒนธรรมภาคกลางและภาคตะวันออก**. กรุงเทพฯ : แสงดาว.

สถาบันวิชาการเคหะเกษตรกร. (2556). **คนไม่เป็นสับปะรด**. นนทบุรี : มิตรเกษตรการตลาด.

สมศักดิ์ เอี้ยวเล่าเต่า. (2560, 15 สิงหาคม). บ้านเลขที่ 148 หมู่ 1 ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัด ราชบุรี. สัมภาษณ์.

สุวดี เบญจวงศ์. (2548). **วิถีไทย**. ราชบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.

เสาวภา ไพบยวัฒน์. (2538). **พื้นฐานวัฒนธรรม : แนวทางอนุรักษ์และการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : การ ศาสนา.

อลังการ เจริญสุข. (2554). **รูปแบบวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงโปว์ อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี**. ปรินญา รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

วุฒิ บุญเลิศและคณะ. (2546). **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เมื่อกะเหรี่ยงลูกขึ้นพูด**. สำนักงานส่งเสริม สนับสนุนการวิจัย.

อาหมัด เบญฮาหวัง. (2559). **รวมสับปะรด “แปลงใหญ่” ยกระดับภาคเกษตรที่บ้านคา สืบค้นเมื่อ วันที่ 30 กรกฎาคม 2560 จากเว็บไซต์ <http://www.komchadluek.net>.**

<https://sites.google.com/site/sabpard453/prawati-laea-thimaแหล่งสับปะรด>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลและเข้าร่วมโครงการกระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมภูมิปัญญาการปลูก
สับปะรด แบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่
1	นายศุภกิจ เอกมณี	สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี
2	นางสาววาริน โพธิ	สำนักงานที่ดินอำเภอบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี
3	นายระดม แสนชมพู	ไร่นาสวนผสม ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี
4	นางวัชรินทร์ นิกรบัว	สำนักงานที่ดินอำเภอบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี
5	นางสาวอัญชลี สมทอง	15 ม 15 ตำบลบ้านคา
6	นายเจียม บุญก่อสร้าง	75/1 หมู่ 1 ตำบลบ้านคา
7	นายสมศักดิ์ เอี้ยวเล่าเต่า	148 หมู่ 1 ตำบลบ้านคา
8	นายเดชไชยพิพัฒน์ มูลทองขุน	95 หมู่ 11 ตำบลบ้านบึง
9	นายฉัตรชัย ธนิกกุล	128 หมู่ที่ 1 บ้านคา ตำบลบ้านคา
10	นายรวย ชีช่วง	39/1 หมู่ 1 บ้านโป่งกระทิง ตำบลบ้านบึง
11	นายบุญมี พอชู	17 หมู่ 1 บ้านโป่งกระทิง ตำบลบ้านบึง
12	นายเดชา ชีช่วง	6 หมู่ 1 บ้านโป่งกระทิง ตำบลบ้านบึง
13	นายเตียง ซอแระ	95/1 หมู่ 1 บ้านโป่งกระทิง ตำบลบ้านบึง
14	นายเข้า ทองกง	19 หมู่ 6 บ้านบึงเหนือ ตำบลบ้านคา
15	นายทวย เพชรนิത്യ	118/1 หมู่ 7 ตำบลบ้านคา
16	นายบุญสุข วงศ์จิรัฏฐ์	91 หมู่ 1 บ้านคา ตำบลบ้านคา
17	นายเชาว์ กานต์สมทบ	4 หมู่ 3 ตำบลบ้านคา
18	นายชำนาญ ศิริจรรยาพงษ์	113 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
19	นายเส็ง ชื่นอุระ	110 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
20	นายอำพล นฤชัยสิริรัตน์	44/1 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
21	นางปาริชาติ กลิ่นขจร	31/4 หมู่ 8 บ้านคา ตำบลบ้านคา
22	นางประไพพร ชื่นอุระ	110 หมู่ 13 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
23	นางพวงวรรณ สามคุ้มพิมพ์	76/1 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
24	นางวาสนา กลิ่นขจร	50 หมู่ 8 บ้านคา ตำบลบ้านคา
25	นางเนตรชนก คงนาค	83 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
26	นางสุพรรณิณี ชื่นอุระ	109 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา

27	นางพรนภา บุญมาก	73/1 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
28	นางอรอุมา ทองเปิง	18/13 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
29	นายธนพล คงนาค	18/13 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
30	นายอเนก คงนาค	18/13 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
31	นายสมพงษ์ บุญมาก	73/1 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
32	นายประดิษฐ์ สุขารมณ	18/8 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่
33	นายสำออง บุญสุวรรณ	45 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
34	นายส่วน ลอยแก้ว	109 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
35	นายชินทร์ สุขสมัย	32 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
36	นายประทีป พวงเครือ	85 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
37	นางพรทิพย์ ผูกจิตต์	55/3 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
38	นางชลธิชา ปานุต	68/3 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
39	นางประไพ ผูกจิตต์	117 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
40	นางปาริชาติ กลิ่นขจร	31/4 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
41	นายมารุต พิมพา	20 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
42	นางชวนพิศ ศิริจรรยาพงษ์	99 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
43	นายทรงพล ชื่นอุระ	110 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
44	นายชยุตพงษ์ สาระกุล	55/3 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
45	นายสมบูรณ์ ปรางจันทร์	54/3 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
46	นางทองเพียร ปรางจันทร์	54/3 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
47	นางนิตยา ปรางจันทร์	54/3 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา
48	เด็กชายธนพัฑ์ ศิริจรรยาพงษ์	113 หมู่ 13 บ้านคา ตำบลบ้านคา

ภาคผนวก ข
ภาพกิจกรรมโครงการ

ภาพกิจกรรมการดำเนินโครงการกระบวนการเรียนรู้ของทายาทเกษตรกรและเกษตรกรผู้ปลูก
สับปะรดในการสร้างชุดการเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการเกษตร

ประชุมพัฒนาโจทย์โครงการวิจัย

ประชุมชี้แจงโครงการวิจัย

ณ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคา ตำบลบ้านคา จังหวัดราชบุรี

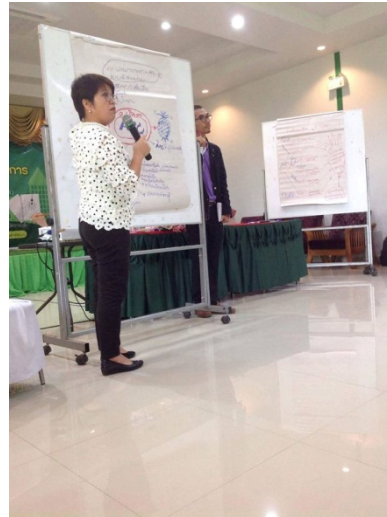
กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับทีมโครงการวิจัย

การเข้าร่วมรายงานความก้าวหน้าโครงการ ครั้งที่ 1

การเข้าร่วมรายงานความก้าวหน้าโครงการ ครั้งที่ 2
ณ ห้องประชุมสุพจน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

เข้าร่วมการพัฒนาวิทยากร การสร้างเครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลกับกลุ่มทายาทเกษตรกรและเกษตรกรผู้ปลูกปลูกลูกสับปะรด ตำบลบ้านคา

การสัมภาษณ์ประเด็นวิถีพอเพียง

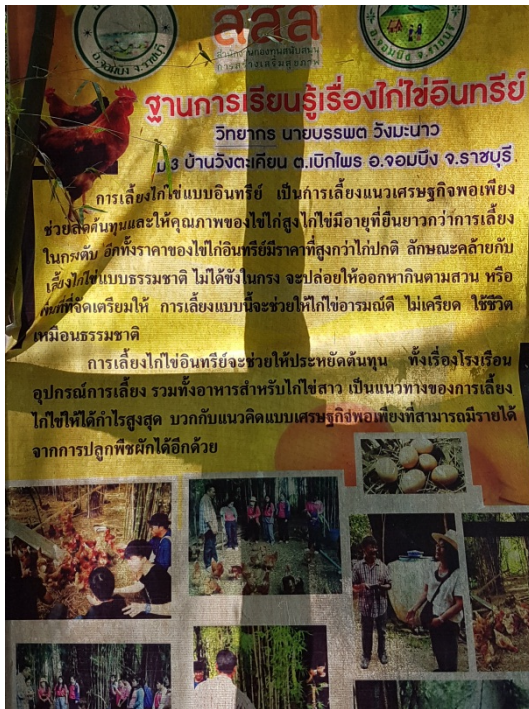

ประชุมกลุ่มเกษตรกรเรื่องภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดกับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด
ณ บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

สัมภาษณ์เชิงลึกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับพระครูศรีมงคล เจ้าอาวาสวัดโป่งกระทิง ตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ณ ศูนย์การเรียนรู้วิถีไทยมอญ บ้านวังปลา ตำบลเบ็กไพร อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ฐานการเลี้ยงไก่อินทรีย์
วิทยากร นายสาโรจน์ ทองหุ้ม
ณ ศูนย์การเรียนรู้วิถีไทยมอญ บ้านวังปลา ตำบลเบ็กไพร อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ฐานปลูกหม่อนเลี้ยงไหม
วิทยากร นางละออ รัตนานนท์
ณ ศูนย์การเรียนรู้วิถีไทยมอญ บ้านวังปลา ตำบลเบ็กไพร อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ฐานปลูกเห็ดนางฟ้า
วิทยากร นายไผ่ ทองหุ้ม
ณ ศูนย์การเรียนรู้วิถีไทยมอญ บ้านวังปลา ตำบลเบิกไพร อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ฐานเลี้ยงไส้เดือนทำปุ๋ยอินทรีย์
ณ ศูนย์การเรียนรู้วิถีไทยมอญ บ้านวังปลา ตำบลเบิกไพร อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

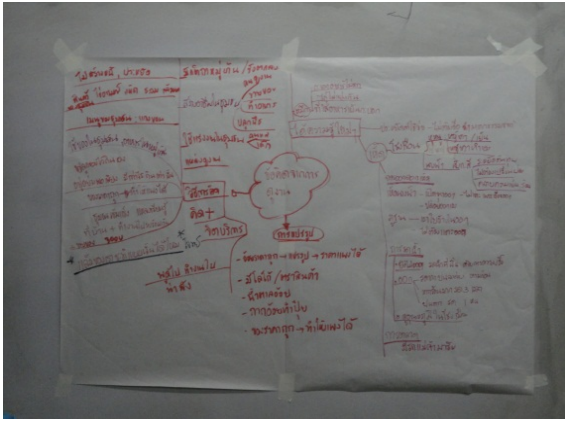

เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ฐานเห็นนางฟ้าและการแปรรูปน้ำอ้อย
ณ ศูนย์การเรียนรู้วิถีไทยมอญ บ้านวังปลา ตำบลเบิกไพร อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

ประชุมถอดความรู้จากการศึกษาการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีการเกษตร

ณ บ้านห้วยน้ำขาว หมู่ 13 ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

สรุปถอดความรู้จากการศึกษาการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิธีการเกษตรการปลูกสับปะรด
ณ บ้านห้วยน้ำขาว หมู่ 13 ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ภาคผนวก ค
เครื่องมืองานวิจัย

แบบสัมภาษณ์

แบบสังเกต

แบบสนทนากลุ่ม

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง กระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดแบบมีส่วนร่วมของชุมชน
ตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....นามสกุล.....
2. อยู่ปัจจุบัน.....เวลา.....
3. สถานที่.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลและบริบทพื้นฐานของชุมชน

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนในตำบลบ้านคา
2. วิถีชีวิต วิถีการเกษตร การประกอบอาชีพของคนในชุมชน
3. วัฒนธรรม ศาสนา ประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคมของชุมชน ฯลฯ

ตอนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด

1. ใครเป็นผู้นำสับปะรดมาปลูกในตำบลบ้านคาเป็นคนแรก และกระจายตัวไปตำบลบ้านคาได้อย่างไร
2. การปลูกสับปะรดมีกี่ขั้นตอน อะไรบ้าง
3. การเตรียมดินมีวิธีการอย่างไร
4. การเลือกหน่อพันธุ์ เลือกอย่างไร
5. วิธีการปลูกสับปะรดควรปลูกอย่างไร วิธีการปลูกจากอดีตแตกต่างจากปัจจุบันอย่างไร
6. การปลูกสับปะรดมีวิธีการดูแลรักษาอย่างไรบ้าง เป็นอย่างไร
7. ผลผลิตสับปะรดจะเก็บเกี่ยวเมื่อใด และเป็นอย่างไร
8. ปัญหาการปลูกสับปะรดมีอะไรบ้าง เป็นอย่างไร
9. บทบาทของภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดมีความสำคัญต่อวิถีชุมชนอย่างไร

ตอนที่ 4 การใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับภูมิปัญญาการเกษตร

1. ท่านมีความรู้เกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร
2. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตวิถีชีวิตและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรด
3. ท่านมีวิธีการเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตการปลูกสับปะรดอย่างไร

ตอนที่ 5 กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาการเกษตร

1. วิธีการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาการเกษตรจากเกษตรกรสู่ทายาทเกษตรกร มีอะไรบ้างเป็นอย่างไร
2. ความต้องการเรียนรู้ร่วมกันของเกษตรกรเกี่ยวกับภูมิปัญญาการเกษตร นวัตกรรมและเทคโนโลยีการเกษตร คืออะไร เป็นอย่างไร

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม

สถานที่.....วันเดือนปี.....เวลา.....

สิ่งที่ต้องสังเกต	สิ่งที่ปรากฏให้สังเกตเห็นได้	กรอบข้อมูลที่สังเกต
-สภาพทั่วไปของชุมชน -ทรัพยากรธรรมชาติ -การดำเนินชีวิตของชุมชน -วิถีชีวิตชาวบ้าน -ประเพณี		
ภูมิปัญญาการเกษตร		
ภูมิปัญญาการเกษตรการปลูก สับปะรด -การเตรียมพันธุ์ -การเตรียมดิน -การปลูก -การดูแลรักษา -การเก็บเกี่ยว		
การใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กับการดำเนินชีวิต		
การถ่ายทอดภูมิปัญญาการปลูก สับปะรด		

ประเด็นหัวข้อสนทนากลุ่ม

เรื่อง กระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดแบบมีส่วนร่วมของ
ชุมชนตำบลบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนตำบล เป็นอย่างไร
2. วิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างไร
3. วัฒนธรรมประเพณีของคนในชุมชนมีอะไรบ้าง เป็นอย่างไร จงช่วยกันอธิบาย
4. ภูมิปัญญาการปลูกสับปะรดในชุมชนมีอะไรบ้าง เป็นอย่างไร จงช่วยกันอธิบาย
5. ท่านมีความรู้ ความเข้าใจต่อหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร
6. การใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาการปลูก

สัปดาห์ ควรเป็นอย่างไร

7. ในการดำเนินชีวิตกับวิธีการปลูกสัปดาห์ ท่านวิธีการแสวงหาความรู้จากที่ใด
8. ท่านคิดว่าจะไปศึกษาประเด็นหลักเศรษฐกิจพอเพียงกับแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจเพียงที่ใด และประเด็นใดบ้าง
9. จากการศึกษาหลักเศรษฐกิจพอเพียงท่านมีแนวทางการนำไปใช้กับวิธีการปลูกสัปดาห์อย่างไรบ้าง จงช่วยกันอธิบาย
10. การถ่ายทอดความรู้การปลูกสัปดาห์จากเกษตรกรรุ่นเก่าไปสู่เกษตรกรรุ่นใหม่เป็นอย่างไรบ้าง จงช่วยกันอธิบาย
11. ท่านคิดว่าช่วยกันสืบทอดภูมิปัญญาการปลูกสัปดาห์สู่คนรุ่นใหม่ได้อย่างไร จงอธิบาย